

පරිවෘත්තීය සම්ප්‍රදායේ බලය

දෙවන වෙළුම

කටුකුරුන්ගේ සාහසික හිඟ

පොත්ගලිගල බලිගුණ බලිගුණ මාධ්‍ය ආරය

**පොත්ගුල්ගල ධර්ම ග්‍රන්ථ ධර්ම ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරයේ
විශේෂ නිවේදනය**

2013.07.07 දින අභිනවයෙන් පිහිටුවා ගන්නා ලද 'පොත්ගුල්ගල ධර්ම ග්‍රන්ථ ධර්ම ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරය' මගින් පූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් මේතාක් සම්පාදිත සහ ඉදිරියට සම්පාදනය කරනු ලබන සියලුම ධර්ම ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශයට පත් කෙරෙන බවත් මින් පසු උන්වහන්සේගේ කිසිදු ග්‍රන්ථයක් කොළඹ ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් ප්‍රකාශයට පත් නොකරෙන බවත් අප පාඨක පිරිස වෙත මෙයින් දන්වා සිටිමු.

මෙයට
සසුන් ලැදි
පොත්ගුල්ගල ධර්ම ග්‍රන්ථ ධර්ම ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරය

පරිච්ච සමුපපාද ධර්මය

විශේෂ 'පහන් කණුව දෙසුම්' වෙළුමකි.

දෙවන වෙළුම - දෙවන මුද්‍රණය
(6-10 දෙසුම්)

කටුකුරැන්දේ ඤාණානන්ද හිතමු

ISBN 978-955-1255-50-3

පොත්ගුලුගල ආරණ්‍ය සේනාසනස
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර, දේවාලේගම

ප්‍රකාශනය
පොත්ගුලුගල ධර්ම ග්‍රන්ථ ධර්ම ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරය

2014

ධර්ම දානයකි

මුදලට විකිණීම සපුරා තහනම් වෙයි.

පොත ලබාගත හැකි ස්ථාන:

1. අනුර රූපසිංහ මහතා - 27, කොළඹ විදිය, මහනුවර.
2. ස්ටැන්ලි සුරියාරච්චි මහතා - 25, කඩවිදිය, දේවාලේගම.
3. ඩී. ටී. චේරගල මහතා - 422, වැලිපාර, තලවතුගොඩ.
4. හේමමාලා ජයසිංහ මිය
29/8, පැඟරිවත්ත මාවත, මිරිහාන, නුගේගොඩ.
5. සංජීව නවරත්න මහතා
අංක 308/17 බී, කිරිවත්තුඩුව පාර, මාගම්මන, හෝමාගම.
6. හේමා රූපසිංහ මිය - 26, හැව්ලොක් පාර, ගාල්ල.
7. එස්. ඒ. ලයනල් මහතා
140/19, රුහුණසිරි උද්‍යානය, හක්මණ පාර, මාතර.
8. සිරිමා විජේරත්න මිය - ඇලපාත, රත්නපුර.
9. ඒ.ජී. සරත් චන්ද්‍රරත්න මහතා
සමන්, ඇරැවුල හන්දිය, කණ්ඩලම පාර, දඹුල්ල.
10. වෛද්‍ය පී. වීරසිංහ මහතා
බණ්ඩාර බුලංකුලම, ලංකාරාම පාර, අනුරාධපුර.
11. ජේ.ඒ.ඩී. ජයමාන්න මහතා
ජයමාන්න වත්ත, ලබුයාය, කුරුණෑගල පාර, කුලියාපිටිය.
12. ආර්.ඒ. චන්දි රණසිංහ මිය
ස්ට්‍රඩියෝ 'වායා', රෝහල හන්දිය, පොළොන්නරුව.

වෙබ් අඩවිය: www.seeingthroughthenet.net

මුද්‍රණය:

කොලට් ප්‍රින්ටර්ස්

17/2, පැඟරිවත්ත පාර, ගංගොඩවිල, නුගේගොඩ.

දුරකථනය: 011-4 870 333

'යො පටිච්චසමුප්පාදං පසසති-
සො ධම්මං පසසති
යො ධම්මං පසසති -
සො පටිච්ච සමුප්පාදං පසසති''

''යමෙක් පටිච්ච සමුප්පාදය දකීද-
හේ ධම්මය දකියි.
යමෙක් ධම්මය දකී ද
හේ පටිච්චසමුප්පාදය දකියි.''

“කතමො ච භික්ඛවෙ පටිච්චසමුප්පාදො?

ජාති පච්චයා භික්ඛවෙ ජරා මරණං.

උප්පාදා චා තථාගතානං

අනුප්පාදා චා තථාගතානං

ධීතාව සා ධාතු

ධම්මධීතතා ධම්මනියාමතා ඉද්දප්පච්චයතා

තං තථාගතො අභිසම්බුජ්ඣති අභිසමෙති

අභිසම්බුජ්ඣති ආචික්ඛති

දෙසෙති

පඤ්ඤාපෙති

පට්ඨපෙති

විචරති

විහජති

උත්තානිකරොති

පසස්ථානිවාහ

මහණෙනි, පටිච්චසමුප්පාදය යනු කිම?

උපත නිසාය මහණෙනි, දීර්ඝ සහ මරණය

තථාගතවරු උපදනේ හෝ වේවා

තථාගතවරු නුපදනේ හෝ වේවා

ඒ ධම්මාකුච සිටියේමය.

ධම් සපිතිතාව, ධම් නියාමතාව, ඉද්දප්පච්චයතාව.

එය තථාගත තෙම අවබෝධ කරගනියි, වටහා ගනියි.

අවබෝධ කරගෙන, වටහාගෙන,

කියාදෙයි

දෙසයි

පණවයි

පිහිටුවයි

විචරණය කරයි

බෙදා දක්වයි

ලිහිල් කොට දක්වයි

‘බලවු’ යයි කියයි.

පටුන

	පිටු
හැඳින්වීම	vi
ප්‍රකාශක නිවේදනය	viii
අමා ගඟ	xi
06. 'ජාති මරණ සංසාරං' (සසර ගමන අවිද්‍යාවගේම ගමනයි) පාදක සටහන්	01
07. 'අනතනති අතමානිං' (නාම රූපයේ මූලාව) පාදක සටහන්	27
08. 'රූපා සඤ්ඤා රසා ගන්ධා' (සලායතන නිරෝධය නිවනයි) පාදක සටහන්	51
09. 'යො උභතෙන විදික්ඛාන' (දෙකොනයි මැදයි) පාදක සටහන්	73
10. 'ලොහජං දොසජං චෙව' 	99

හැඳින්වීම

තථාගත සම්මාසම්බුදු රජාණන් වහන්සේ සම්බෝධි ලාභයෙන් අනතුරුව තමන් වහන්සේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරගත් ශාඛන ප්‍රණීත අතකතාවචර ධර්මයේ ගම්භීරතාවට සිත යෙදූ විට කෙලෙස් හරිත ලෝකයාට දැකීමට දුෂ්කර වූ ගැඹුරු තැන් දෙකක් දුටු සේක. එකක් 'ඉදසුච්චයතා' නම් වූ පටිච්චසමුප්පාදයයි. අනෙක සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්සිඳීම, සියලු උපධීන් අත්හැර දැමීම, තණ්හාව ක්‍ෂය කිරීම, විරාගය, නිරෝධය නම් වූ නිබ්බානයයි.

පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ ගම්භීරත්වය නිසාම සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් සියවසක් ගත වීමට පෙර පැන නැගී විවිධ බෞද්ධ නිකායයන් අතර විවිධාකාර අඵ විචරණ ඒ පිළිබඳව ඉදිරිපත් කෙරුණි. වචනයක් වශයෙනුත්, දර්ශනයක් වශයෙනුත් භාරතීය දර්ශන සම්ප්‍රදායයන්ට 'අමුත්තකු' වූ පටිච්චසමුප්පාදය හඳුනා ගැනීමට දැරූ දාර්ශනික ප්‍රයත්නවල ප්‍රතිඵල වශයෙන් එකිනෙකට විරුද්ධ විග්‍රහ විචරණ අඵකථන රැගත් ප්‍රකරණ ග්‍රන්ථ රාශියක් බිහිවිය. එක් එක් බෞද්ධ නිකාය තම තමන් ගත් දෘෂ්ටි කෝණයට අනුව පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය විග්‍රහ කරන්නට විය. එනිසාම බුද්ධ දේශනාවට අනුකූල වූ නිවැරදි අර්ථකථනය කුමක්ද යන්න නිගමනය කිරීම දුෂ්කර කාර්යයක් වී ඇත.

මේ වාතාවරණය තුළ සුත්‍රාගත බුද්ධ දේශනා ඇසුරින් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය විචරණ කරමින් අප විසින් දැනට පවත්වාගෙන යනු ලබන 'පහන් කණුව පටිච්චසමුප්පාද දේශනා මාලාව' මෙසේ වෙළුම් වශයෙන් මුද්‍රණද්වාරයෙන් නිකුත් කිරීමට තීරණය කළෙමු. මෙයට විසි වසරකට පමණ පෙර මිනිරිගල නිස්සරණ වනයේ යෝගාවචර සඟ පිරිස හමුවේ අප විසින් පවත්වන ලද, 'නිවන' දෙසුම් පෙළ 'නිවනේ නිවීම' නමින් වෙළුම් එකොළොසකින් නිකුත්ව ඇති අතර එහිදී ද නිවන ශීඝ්‍රයෙන් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය තරමක් දුරට

විවරණය වී ඇත. ඒ ග්‍රන්ථමාලාව හා අපගේ අනෙකුත් පොත පත කියවූ ඇතැමෙක් 'පටිවසමුප්පාදය' ශීර්ෂ කොට ගෙන වෙනම කෘතියක් සම්පාදනය කරන මෙන් ඇරැයුම් කළහ. මෙම විශේෂ පහත් කණුව දෙසුම් පෙළ ග්‍රන්ථයක් බවට පත් වීමෙන් ඒ ඉල්ලීමද ඉටුවනු ඇතැයි සිතමු. 'නිවන' දෙසුම් පෙළෙහිදී පටිවසමුප්පාදය විවරණය කිරීමට අප යෙදූ උපමා රූපක වඩාත් පැහැදිලිව ඉදිරිපත් කිරීමට මෙය අවස්ථාවක් කර ගනිමු.

දෙස් විදෙස් වැසි සැදහැවත් පරිත්‍යාගශීලී විශාල පිරිසකගේ නොමසුරු ආධාරයෙන් 'අමාගහ' දිනෙන් දින පුළුල් වෙමින් ගලායයි. එයින් ජනිත පුණ්‍ය ශක්තිය ඔවුන්හට පරම ශාන්ත නිව්‍යාණාවබෝධය පිණිස උපනිශ්‍රය සම්පතක්ම වේවා!

මෙම දෙසුම් පිටපත් කරදෙන සිරිමා විජේරත්න, කුසුමා විලේගොඩ යන මහත්මීන්ට ද, අපගේ පොතපත ශෝභන ලෙස මුද්‍රණය කරදෙන කොලිටි ප්‍රින්ටර්ස් සමාගමේ සී. ජයසෝම මහතා ඇතුළු සැමට ද අපගේ පුණ්‍යානුමෝදනාව හිමිවේ.

මෙයට
සසුන් ලැදි,
කටුකුරුන්දේ ඤාණහඳු හිඤ්ඤ

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහත් කණුව'
කන්දේගෙදර
දේවාලේගම

(2558) 2014 ජූලි

පොත්ගුල්ගල ධම් ග්‍රන්ථ ධම් ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරයේ

ප්‍රකාශක නිවේදනය

දේවාලේගම, කන්දේගෙදර පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනවාසී පූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණනාද ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් සම්පාදිත සියලුම ධම් ග්‍රන්ථ හා දේශික ධම් දේශනා පිරිසිදු ධම් දානයක් වශයෙන්ම ධම් පිපාසික ලෝකයාහට ප්‍රදානය කිරීම උන්වහන්සේගේ අභිමතාචියයි. ශ්‍රී දත්ත ධාතුන් වහන්සේ වැඩ වෙසෙන ඓතිහාසික මහනුවර පුරවරය කේන්ද්‍රකොටගෙන අභිනවයෙන් පිහිටුවා ගන්නා ලද 'පොත්ගුල්ගල ධම් ග්‍රන්ථ ධම් ශ්‍රවණ මාධ්‍යභාරය' එම උදාරතර අරමුණ ඉටු කිරීමට ඇප කැපවී සිටියි.

මේතාක් කොළඹ කේන්ද්‍රකොටගෙන පවත්වා ගෙන යන ලද 'ධම් ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය' තුළින් මින් ඉදිරියට උන්වහන්සේගේ ධම් ග්‍රන්ථ මුද්‍රණය නොකෙරෙන අතර එයට අදාළව පැවති ග්‍රන්ථ මුද්‍රණය හා බෙදාහැරීම පිළිබඳ කාපිභාරයත්, මේතාක් මහනුවර 'ධම් ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරය' මගින් ඉටුකරන ලද ධම් දේශනා සංයුක්ත තැටිගත කිරීම සහ (seeingthroughthenet.net) වෙබ් අඩවිය පවත්වා ගෙන යාමත් මෙම පොත්ගුල්ගල ධම් ග්‍රන්ථ ධම් ශ්‍රවණ මාධ්‍ය භාරයේ වගකීම වනු ඇත.

දෙස් විදෙස් වැසි ධම්කාමී පාඨක ශ්‍රාවක විශාල පිරිසක් වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක වන මෙම පුළුල් ධම් දාන වැඩ පිළිවෙලට දායකවීමට කැමති පින්වතුන්හට පහත සඳහන් බැංකු ගිණුමට තම ආධාර මුදල් යොමුකිරීමට අවස්ථාව ඇති අතර ඒ පිළිබඳ සියලු විමසීම් පහත සඳහන් ලිපිනයට යොමු කිරීම මැනවි. ආධාර යොමු කිරීමට මෙම ගිණුම හැර සම්පත් බැංකුවේ වෙනත් ගිණුමක් ගොමැති බව අප පාඨක පිරිස දැනුවත් කිරීම් වශයෙන් සඳහන් කරමු.

මෙයට,
සසුන් ලැදි
පොත්ගුල්ගල ධම් ග්‍රන්ථ ධම් ශ්‍රවණ මාධ්‍යභාරය

ආධාර මුදල් යොමු කිරීම:

පොත්ගල්ගල ධර්ම ග්‍රන්ථ ධර්ම ශ්‍රවණ මාධ්‍යභාරය

ගිණුම් අංක: 100761000202

සම්පත් බැංකුව - මහනුවර

මෙම ධර්ම දාන වැඩපිළිවෙලට ආධාර එවීම පිළිබඳ විමසීම්:

අනුර රූපසිංහ, 27, කොළඹ වීදිය, මහනුවර.

දුරකථන අංක: 0777-801938

ඊමේල් ලිපිනය: pothgulgala@seeingthroughthenet.net

අමා ගග

මහවැලි ගඟ උතුරට හැරවීමෙන් පසු එතෙක් නිසරු මුඩු බිම් ලෙස පැවති පෙදෙස්වල සිදුවූයේ ඉමහත් වෙනසෙකි. පිපාසයට පැන් බිඳක් නොලබා සිටි ගොවිහු පෙදෙස පුරා නිහඬව ගලා යන සිසිල් දිය දහරින් පිනා ගියහ. මැලවුණු ගොයම සරුව නිල්වන්ව කරලින් බර විය. මල් පලින් ගැවසීගත් තුරු-ලිය බලා සැනසෙන පෙදෙස් වැසියෝ තුටු කඳුළු වගුළහ.

දහම් අමා ගඟ “උතුරට” හැරවීමේ වැඩ පිළිවෙළක් මෙයට තෙවසරකට පෙර ඇරඹුණි. දහම් පත-පොත තබා “එදා-වේල” සඳහා වත් විය පැහැදුම් කිරීමට වත්-කමක් නැත්තෝ, නිහඬව නොමිලයේ ගලායන අමිල දහම් අමා දිය දහරින් සදහම් පිපාසය සන්සිඳුවා ගත්හ. අරිටු මිසඳිටු හැර, සැදැහැයෙන් සරුව, ගුණ නුවණින් බරව පිළිවෙන් මඟට නැමී ගත්හ. ලොවී - ලොවුතුරු මල් පල නෙලා ගනිමින් හද පුරා පිරි බැනියෙන් නන් අයුරින් සොම්නස පළකළහ.

“ධම් ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය” නමින් දියත් කළ මෙම ධම්දාන වැඩපිළිවෙල සඳහා අපගෙන් වැයවුනේ පිරිසිදු ධම්දාන සංකල්පය පමණි. අමාගඟ “උතුරට” හැරවුවෝ සසුන් ගුණ හඳුනන පරිත්‍යාගශීලී සැදැහැවත්හුමය. “නිවනේ නිවීම” පොත් පෙළ එළි දැක්වීමෙන් නොනැවිති “පහන් කණුව ධම්දේශනා” පොත් පෙළෙහි “බර පැන” දැරීමටත්, දෙස් - විදෙස්වල දහම් පිපාසිතයින් උදෙසා අප අතින් ලියැවෙන අනිකුත් පොත - පත ඒ අයුරින්ම එළි දැක්වීමටත් ඔවුහු උත්සුක වූහ. “දෙන දේ පිරිසිදුවම දීමේ” අදහසින් අමිල වූ දහම ඊට නිසි ශෝභන මුද්‍රණයකින්ම ධම්කාමීන් අතට පත් කිරීමට පියවර ගත්හ. මුද්‍රිත පිටපත් සංඛ්‍යාව අවසන්වනු හා සමගම “නැවත මුද්‍රණ” පළකිරීමෙන් දහම් අමා ගඟ වියළී යා නොදීමට දැඩි අදිටනකින් ඇප කැපවූහ.

“පොත් අලෙවිය” පිළිබඳව මෙකල බහුලව දක්නට ලැබෙන වාණිජ සංකල්පයට පිටුපා, තහංචිවලින් තොරව, තමන් අතට නොමිලයේම පත් කැරෙන “දහම් පඩුර” තුළින් ධම්දාන සංකල්පයෙහි අගය වටහා ගත් බොහෝ පාඨක පින්වත්හු තමන් ලද රස අහරක්, නෑ-හිතවතුන් සමග බෙදා-හදා ගන්නාක් මෙන් නොමසුරුව අන් දහම් ලැදියනටද දී ධම් දානයට සහභාගී වූහ. ඉනුදු නොනැවිති, ශක්ති පමණින් “ධම් ග්‍රන්ථ මුද්‍රණභාරයට” උරදීමටද ඉදිරිපත්වූහ, ඇතැමෙක් ලොකු කුඩා දහම් පොත් මුද්‍රණය කරවීමේ හා නැවත-නැවත මුද්‍රණය කරවීමේ බරපැන ඉසිලීමට පවා පසුබට නොවූහ.

සම්බුදු සසුන මේ ලක් පොළොවෙහි පවතින තාක් මේ දහම් අමාගඟ ලෝ සතුන් සිත් සනහමින් නොසිඳී ගලා යේවා යනු අපගේ පැතුමයි.

“සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති”

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර, දේවාලේගම
2000 ජුනි 05 (2544 පොසොන්)

මෙයට,
සසුන් ලැදි
කටුකුරුන්දේ ඤාණනැදි හිසු

06 වන දේශනය

06 වන දේශනය

(පහත් කණුව ධර්ම දේශනා අංක 188)

හමෝ තසස හගවතෝ අරහතෝ සමමා සමබුද්ධස්ස

ජාති මරණ සංසාරං - යෙ වජ්‍ජනි පුනපපුනං

ඉත්ථභාවඤ්ඤාභාවං - අවිජ්ජායෙව සා ගති

අවිජ්ජා හයං මහාමොහො - යෙනිදං සංසිතං චිරං

විජ්ජාගතාව යෙ සතතා - නාගච්ඡනති පුනඛභවං

ද්වයනානුපසස්සනා සු.සුනන
නිපාත¹

සැදැහැවත් පින්වතුනි,

ජීවිතය කියල කියන්නේ උපතත් මරණයත් අතර කාලපරිච්ඡේදයයි. සංසාරය කියලා කියන්නේ උපතත්, මරණයත් අතර කරකැවිල්ලයි. මේ දෙක අතර සම්බන්ධතාව මතුකරලා දක්වන අන්දමේ ගාථා දෙකක් තමයි අද අපි මේ හයවෙනි පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම දේශනාවට මාතෘකාව හැටියට ඉදිරියට ගත්තේ.

මේ ගාථා දෙක ඇතුළත් වන්නේ සුත්තනිපාතයේ ද්වයනානුපසස්සනා සුත්‍රයේයි. ගැඹුරු ධර්ම කාරණා රාශියක් අඩංගුවන මේ සුත්‍රයේ කෙටි නිදාන කථාව තුළ මහා ධර්ම තේජසක් ගැබ්වෙලා තියෙනවා. තිලෝගුරු සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත්තුවර පූර්වාරාමයේ මිගාරමාතු ප්‍රාසාදයේ වැඩවාසය කරන අවස්ථාවක - මේ පින්වතුන් සිහියට නගා ගන්න බලන්න - පුන්සද බැබලෙන පුන්පොහෝ දවසක රාත්‍රියක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හිඤ්ඤ සංඝයා පිරිවරාගෙන එළිමහනේ වැඩ හිඳිනවා. නිහඬව නියොල්මන්ව සාවධානව සිටින ඒ හිඤ්ඤ සංඝයා වහන්සේලා වෙත බුදු ඇසින් සිසාරා බැල්මක් හෙළලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ගැඹුරු දේශනාවකට මුල පුරනවා මේ විධියට. "මහණෙනි, සම්බෝධිය කරා ගෙනයන යම් ආර්ය නෙයඨාණික කුසලධර්ම වෙත් නම් ඒවා ශ්‍රවණය කිරීමෙන් ලැබෙන ආසන්න ප්‍රතිඵලය මොකක්ද කියලා යම් කෙනෙක් ඇහුවොත් මෙන්න මෙහෙම පිළිතුරු දියයුතුයි. 'යාවදෙව ද්වයනානං ධම්මානං යථා-භුතං ඤාණාය.' හුදෙක් යුගල වශයෙන් පිහිටි, දෙකක් වශයෙන් පිහිටි,

ධර්මයන්ගේ යථාභූත අවබෝධය සඳහායි.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ අහනව ‘කිංව ද්වයතං වදෙථ’ මොකක්ද මේ ද්වයතාව කියලා කියන්නේ. ඔන්න ද්වයතාව කියන එකට බුදුරජාණන් වහන්සේ නිදර්ශනයක් දීමෙන්ම තේරුම් කරනවා සංඝයාවහන්සේලාට “ඉදං දුක්ඛං අයං දුක්ඛ සමුදයොති අයමෙකානුපස්සනා”. ‘මෙය දුක්ඛය, මෙය දුකෙහි හටගැන්මය යනු මේ එක අනුපසස්සනාවකි. ‘අයං දුක්ඛ නිරොධො අයං දුක්ඛ නිරොධගාමිනී පටිපදාති අයං දුතියානුපසස්සනා’ මෙය දුක්ඛ නිරෝධයයි. මෙය දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී පටිපදාවයි.’ යන මෙය දෙවන අනුපසස්සනාවයි’.

ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ සංඝයා වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා. “මේ කියාපු ද්වයතානුපස්සනාව පිළිබඳව මැනවින් මෙතෙහි කරන, අප්‍රමාදීව චීර්ය වඩන, අකුසල් දුරුකරන, ඒ හික්සුවකට බලාපොරොත්තු විය හැකි ඵල දෙකක් තියෙනවා. එක්කෝ මෙලොවම අරහත්ඵලය. උපාදාන යමක් ශේෂ වී ඇත්නම් අනාගාමී ඵලය.” මෙහෙම ප්‍රකාශ කරලා බුදුරජාණන් වහන්සේ අර වතුරාර්ය සත්‍යයට අදාළ ගාථා හතරක් දේශනා වශයෙන් ඊළඟට ප්‍රකාශ කරනවා ශ්‍රීමුඛ දේශනා වශයෙන්.

ඊළඟට නැවතත් සංඝයා වහන්සේලාට මෙහෙම වදාළා. “යම් කෙනෙක් ඇහුවොත් මැනවින් ද්වයතානුපස්සනාවෙහි යෙදීමෙහි තවත් ක්‍රමයක් තිබේද කියලා, තියෙනවා කියලා කියන්න ඕනෑ” කියලා ඔන්න ඊළඟට ඒ ක්‍රමය ප්‍රකාශ කරනවා. දෙවෙනි ක්‍රමය “යං කිංචි දුක්ඛං සමෙහාති සබ්බං උපධි පච්චයාති උපධිනංඤ්ච අසෙසවිරාගනිරොධා නත්ථි දුක්ඛසස සමභවොති” යම්තාක් දුක්ඛ හටගන්නවා නම් ඒ සියල්ල උපධි නම් වූ - මේ පින්වතුන් කෙටියෙන් මෙහෙම සලකාගන්න මේ දීර්ඝ සංසාරයේ අපි වත්කම් හැටියට රැස්කරගත්තු පංචඋපදානස්කන්ධයමයි උපධි හැටියට දැක්වෙන්නේ. එතකොට මේ සියලුම දුක්ඛස්කන්ධයට හේතුව හැටියට බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන්නේ ඒ උපදානස්කන්ධ පහමයි. එතකොට ඒ උපධිත්ගේ නිරවශේෂ ප්‍රභාණය, නැතිකිරීම - අසෙසවිරාගනිරොධා - නිරුද්ධි කිරීමෙන් දුකෙහි හටගැන්මක් නැත.

ඉතින් ඔන්න ඔය විදියට මේ සූත්‍රයේ අනුපසස්සනා දහසයක්ම අඩංගු වෙනවා. ඒකේ විශේෂත්වය තියෙන්නේ හැම අනුපසස්සනාවක්ම වාගේ අර විධියට ආරම්භ වෙනවා. තවත් අනුපසස්සනාවක් තිබිය හැකිද කියා ඇහුවොත් මෙන්න මෙහෙම කියන්න කියලා ඒ විධියටයි ඉදිරිපත්

කරන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පළමුවෙන් ගද්‍ය පාඨයකින් ඒ කාරණය හඳුන්වලා ඊළඟට ඊට අදාළව වටිනා ගාථාවක් දෙකක් ගාථා තුනහතරක් පවා ඒ සූත්‍රයේ සඳහන් වෙනවා. ඒ දීර්ඝ සූත්‍රයේ ඔක්කොම කියන්න අපි බලාපොරොත්තු වන්නේ නැහැ. නමුත් විශේෂත්වය තියෙන්නේ මේ දේශනාව අහලා ඉවරවෙනකොට ඒ අසා සිටිය හැට නමක්ම ආශ්‍රවයන් ඝෂ්‍ය කරලා උතුම් රහත් බව ලැබුවා, කියලා කියනවා. ඒ තරම් වටිනා දේශනාවක්.

අන්න ඒ කියාපු දේශනාවේ තුන්වෙනි අනුපස්සනාවයි. අපි අද මාතෘකාව හැටියට ගත්තේ. ඒ ගාථා ඉදිරිපත් කරන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ පළමුවෙන්ම වදාළ ගද්‍ය පාඨය තමයි මෙන්න මේක.

“යං කිංචි දුකඛං සමෙහාති සබ්බං අවිජ්ජා පච්චයා, අවිජ්ජායකෙච්ච, අසෙසවිරාග නිරොධා නඤ්ඤි දුක්ඛස්ස සමභවොති”

‘යම්තාක් දුකක් ඇතිවෙනවා නම් ඒ අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය කරගෙනයි. අවිද්‍යාව නිසයි. අවිද්‍යාවගේ අසේසවිරාගනිරෝධයෙන් දුකෙහි හටගැනීමක් නැත. එහෙම කියල තමයි අන්න අර අපි ප්‍රකාශ කළ ගාථා දෙක වදාළේ.’

“ජාති මරණ සංසාරං - යෙ වජ්ජති පුනප්පුනං
ඉත්භාවඤ්ඤාථාභාවං - අවිජ්ජායෙව සා ගති”

‘උපතත් මරණයත්, මෙසේ බවත් අන්සේ බවත් අතර මාරුවීමක් වන මේ සංසාරයේ යම්කෙනෙක් නැවත නැවත ගමන් කරත්ද එය අවිද්‍යාවගේම ගමනක්.’

“අවිජ්ජා භයං මහාමොහො-යෙනිදං සංසිතං චිරං” අවිද්‍යාවම තමයි මහා මෝහය, මුළාව. ඒ නිසයි මේ දීර්ඝ කාලයක් සංසාරයේ සැරි සැරුවේ.

“විජ්ජාගතාව යෙ සත්තා නාගච්ජනි පුනබ්භවං” විද්‍යාව පහළ කරගත්තා වූ සත්ත්වයෝ නැවත පුනර්භවයට නොඑක්. ඔන්න එකකොට ගාථා දෙකේ අර්ථය.

මේ ගාථා දෙක පිළිබඳ හොඳ විවරණයක් කරන්න අපි අදහස් කරනවා. පසුගිය දේශනාවේ යන්තමින් මතුකරගත්තු ඉතාමත්ම වටිනා සූත්‍ර දේශනාවක් වඩා සවිස්තරව ඉදිරිපත් කරනවා. මොකක්ද, කච්චායනගොත්ත සූත්‍රය’ සංයුත්සඟියේ නිදාන සංයුත්තයේ දැක්වෙන. ඒ සූත්‍රය එදා ඇවිත්

නැති පින්වතුන්ටත් සලකාගන්න පුළුවන් වෙන්න සවිස්තරව කියනවා. මෙහෙමයි ආරම්භ වෙන්නෙ. කවිවායනගොත්ත කියන ස්වාමීන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ළඟට ඇවිත් අහනවා ‘සමමා දිට්ඨි, සමමා දිට්ඨිති භනෙ චුවචති කිතතාවතානුබො භනෙ සමමාදිට්ඨිති චුවචති’ “ස්වාමීනි සමමා දිට්ඨි සමමා දිට්ඨි” කියලා කියනවා. කෙනෙකින්ද ස්වාමීනි, මේ සමමා දිට්ඨිය ඇත්තෙක් වෙන්නේ. ඔන්න එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. ‘දවය නිසසිතො බො අයං කවචාන ලොකො යෙභුයොන අඤ්ඤාච ච නඤ්ඤාච’ මේ ලෝකය - එහෙම නැත්නම් මේ ලෝකයා - දෘෂ්ටි දෙකක් ඇසුරු කරගෙනයි සිටින්නේ. මොකක්ද, එක්කෝ අස්තියය එහෙම නැත්නම් නාස්තියය. ‘ඇත සහ නැත’ කියන දෘෂ්ටි දෙකකට හේත්තු වෙලයි ලෝකයා ඉන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා පුදුම විධියේ මැදුම් මඟක්. ‘ලොක සමුදයං බො කවචාන යථාභුතං සමමපසඤ්ඤාය පසසතො යා ලොකෙ නඤ්ඤා සා න භොති’ කවිවායන, ලෝකයේ හටගැන්ම යථාභුත වශයෙන් සමයක් ප්‍රඥාවෙන් දකින්නහුට ලෝකය පිළිබඳ නැත යන ඒ දෘෂ්ටිය නැතිවෙලා යනවා. ඊළඟට අනික් පැත්තට කියනවා “ලොක නිරොධං බො කවචාන යථාභුතං සමමපසඤ්ඤාය පසසතො” ලෝක නිරෝධය යථාභුත වශයෙන් සමයක් ප්‍රඥාවෙන් දකින්නහුට. ‘යා ලොකෙ අඤ්ඤා සා න භොති’ ලෝකයේ සියල්ල ඇත කියන දෘෂ්ටිය නැතිවෙලා යනවා. මේ කියන්නේ - කෙටියන් සලකාගන්න ශාස්වත උචෙජ්ද දෘෂ්ටි දෙකයි.

ඊළඟට තවදුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. ලෝකයාගෙන් වැඩි වශයෙන්ම මෙන්න මේ විධියටයි පුරුදුවෙලා තියෙන්නේ. අමුතු වචන කීපයක් සඳහන් වෙනවා. උපය, උපාදාන, අභිනිවෙස, අධිධාන ඔය විධියේ වචන මාලාවක්. සිංහලෙන් කීවොත් ලෝකයාගේ සිරිත නොයෙකුත් දෘෂ්ටිවලට ළං වෙනවා. අල්ලා ගන්නවා. ඒවා ඇතුළට රිංගා ගන්නවා. ඇතුල් වෙනවා. ඊළඟට ඒවායේ දැඩිව පිහිට ගන්නවා. ඔන්න ඔය විධියේ ස්වභාවයක් ලෝකයා කුළ තියෙනවා. නමුත් ඔන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා යම් කෙනෙක් එහෙම ඒ විධියට දෘෂ්ටිවලට ළං වෙලා අල්ලාගෙන ඒවාට ඇතුල්වෙලා මේක මම, මගේ ආත්මයයි. මේ මගේ ආත්මයයි කියලා පිහිටන්නේ නැත්නම් එහෙම ස්ථාවරයක් ගන්නේ නැත්නම් එතකොට ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරනවා. ‘දුක්ඛමෙව උපපජ්ජමානං උපපජ්ජති දුක්ඛං නිරුජ්ඣමානං

නිරුප්කම්බි ති න කඩබිති න විවිකිව්ජති අපරපවවයා ඥාණමෙවසස එඤ්ඤා හොති' එහෙනම් ඒ හිඤ්ඤාවට ඒ තැනැත්තාට මෙන්න මේ විධියේ අවබෝධයක් එනවා. 'උපදනේ දුකක්ම උපදී. නිරුද්ධ වන්නේ දුකක්ම නිරුද්ධ වෙයි' කියන ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය ඇතිවෙනවා. යථාභූත වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය ඇතිවෙනවා. ඊළඟට ප්‍රකාශ කරනවා 'එතනාවතාව බො කවචාන සම්මා දිට්ඨි හොති' මෙතෙකිනුත් කච්චායන කෙනෙක් සම්මාදිට්ඨිය ඇත්තෙක් වෙනවා.

එයින් පෙනෙන්නේ දැන් මේ පින්වතුන් අහල තියෙනවා මධ්‍යම ප්‍රති-පදාව ධම්මවක්කපපවත්තන සුත්‍රයේ³ තිබෙන - කාමසුඛල්ලිකානුයෝගය අන්තකිලමථානුයෝගය දෙකට මැදින් තිබෙන - ආර්යඅෂ්ටාංගික මාර්ගය. මෙන්න මේ සුත්‍රය මේකත් බුද්ධ දේශනාවක්. එතකොට මේ දේශනාවේ කියැවෙන්නේ අන්ත අර විධියට ඒ අන්ත දෙකට නොගිහින් ඊළඟට ඒක කෙළවර කරනවා. ඒ පාඨය තමා වඩාත් වැදගත් වන්නේ මෙහෙම කියලා මෙතෙකිනුත් සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙනවා කියලා ඊළඟට හකුළුවා දක්වනවා බුදුරජාණන් වහන්සේ "සබ්බං අඤ්ඤා ඛො කවචාන අයමෙකො අනෙතා සබ්බං නඤ්ඤා අයං දුතියො අනෙතා. එතෙ තෙ උභො අනෙතා අනුපග මම මජ්ඣෙකා තථාගතො ධම්මං දෙසෙති අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරා සංඛාර පව්වයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ පව්වයා නාමරූපං" කියලා ඒ විධියට "එවමෙතසස කෙවලසස දුකකඛන්ධසස සමුදයො හොති" ඊළඟට අනික් පැත්ත කියනවා. 'අවිජ්ජායතෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සංඛාර නිරොධො සංඛාර නිරොධා විඤ්ඤාණ නිරොධො' ආදී වශයෙන් කියලා 'එවමෙතසස කෙවලසස දුකකඛන්ධසස නිරොධො හොති'. ඔන්න හකුළුවා දක්වන පාඨය ඉතාමත්ම වැදගත්. 'සබ්බං අඤ්ඤා' සියල්ල ඇත යන මෙය එක අන්තයකි. සියල්ල නැත යන මෙය දෙවන අන්තයයි. මේ අන්ත දෙකටම නොපැමිණ මධ්‍යම මඟකින්, මැදුම් මඟකින් තථාගත තෙම ධර්මය දේශනා කරයි. මොකක්ද මැදුම් මඟ? අන්ත පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයයි.

දැන් එතකොට මේ පින්වතුන් සලකාගන්න පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයෙ - කලින් සඳහන් කලා - අනුලෝම වාරයක් තියෙනවා. පටිලෝම වාරයක් තියෙනවා. අනුලෝම පටිලෝම වශයෙන් අවිජ්ජාපව්වයා සංඛාරා සංඛාර පව්වයා විඤ්ඤාණං. මේ විධියට ගිහිල්ලා මෙසේ මේ සියලු දුකකඛන්ධය ඇතිවෙනවා කියලා ප්‍රකාශ කරනවා. ඊළඟට අනික් පැත්තට කියනවා එසේ නමුත් අවිද්‍යාවගේම සම්පූර්ණ නිරෝධවීමෙන් සංඛාරත්

නිරුද්ධවෙනවා. විඤ්ඤාණයත් නිරුද්ධ වෙනවා. අන්ත හිතාගන්න මේ පටිච්චසමුපපාදයේ තියෙන අනුලෝම පටිලෝම වාර දෙක. ඒක තුළින් අන්ත අර කියාපු අන්ත දෙකටම මැදින් මැදුම් මඟක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කර වදාළා. ඉතින් මෙන්න මේ මැදුම් මඟ පිළිබඳ කථාවේදී අපි කල්පනා කරන්න ඕනෑ මෙතෙක් අර අපට පුරුදුවෙලා තියෙන්නේ ඒ කියාපු අෂ්ටාංගික මාර්ග මැදුම් මඟ. ඒකට හේතුවත් මේ පින්වතුන් සලකාගන්න. ඒ පස්වග මහණුන් වහන්සේලාට දේශනා කළ ඒ දේශනාව ධම්මවක්කපපවත්තන සූත්‍රය ඇත්ත වශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ හැටියට සලකන ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව. නමුත් ඒකට හේතුව අරකයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙරෙහි සැක ඇතිකරගන්නා පස්වග මහණුන් උන්වහන්සේ අර දුෂ්කරක්‍රියා අතහැරිය නිසා. ඒක නිසා අර කියාපු අන්ත දෙකින් මිදිලා ඒ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය - ඒක තුළත් පටිච්චසමුපපාද ධර්මය සියුම් අන්දමින් ගැබ්වෙනවා. නැතිව නොවේ. නමුත් ඒ හරිය මතුකළේ ඒ නිසයි.

නමුත් මේ කියාපු මැදුම් මඟ ගැන අවාසනාවකට වාගේ අපේ අටුවා සම්ප්‍රදාය සෑහෙන පමණ සැලකිල්ලක් යොමු කරලා නැහැ. ඒ නිසාම ඉතාමත්ම වටිනා නිවන පිළිබඳ සූත්‍ර දේශනා රාශියක් දුරවබෝධවෙලා තියෙන බව කියන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒක මෙන්න මේ කියාපු මැදුම් මඟ, අර අන්ත දෙකට මැදින් පටිච්චසමුපපාදය තුළින් ලෝකයේ ඇතිවීමත් - නැතිවීමත්. ඒක නිසාම තමා මේ පින්වතුන් දන්නවා අර අපි කලිනුත් කීවේ අර ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ඥානය ආවාම බුදුවරුන් "සමුදයො සමුදයො" 'හටගන්නවා හටගන්නවා' 'නිරුද්ධ වෙනවා නිරුද්ධ වෙනවා' කියලා ඒ අන්තවලට මැදින් නිරන්තරව හටගන්නා ස්වභාවයත් නිරුද්ධවන ස්වභාවයත් සලකා බැලීම තුළින් අන්ත ඒ මැදුම් පිළිවෙතයි.

ඉතින් මේ මැදුම් පිළිවෙතට අදාළ වටිනා සූත්‍ර මීට කලිනුත් අපි දේශනා කරලා තියෙනවා නොයෙකුත් අවස්ථාවල. ඉතාමත්ම ජනප්‍රිය නමුත් ගැඹුරු සූත්‍ර දේශනාවක් තමා - කියන කොට මතක් වේවි - 'බාහිය සූත්‍රය'⁴. මේ බාහිය සූත්‍රයෙන් අඩංගුවෙන මැදුම් මඟ බොහෝ දෙනාට සලකා ගන්න බැහැ. අපි ඒක මතක් කරගනිමු. බාහිය දාරුචීරිය කියන තාපසතුමා මහා සංසාරික පුණ්‍යස්කන්ධයක් ඇති කෙනෙක්. ඒ කතන්දරය අපි කියනවා නොවේ. ඒ තාපසතුමා තමන්ම භාවනා කරලා රහත් ය කියලා හිතාගෙන ඉඳලා පස්සේ යම්කිසි දේවතාවකුගෙන් ලැබුන පණිවිඩයක් ඔස්සේ පුදුම විධියේ උනන්දුවකින් උදොර්ගයකින්

ඉක්මන්කමකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ සොයාගෙන ආවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පිණිච්චාය වඩින වෙලාව. බුදුරජාණන් වහන්සේ යම්කිසි හේතුවක් නිසා - මහාකාරුණිකයන් වහන්සේ නමුත් - යම්කිසි හේතුවක් නිසා කීවා 'බාහිය අපි මේ පිණිච්චාය වඩින වෙලාව බණ කියන වෙලාව නෙවෙයි' කියලා තුන්වරක්ම ප්‍රතිකේෂප කළා. ඒ තුළින් බාහිය දාරුවීරිය තාපසතුමා ඊළඟට ඇවිටිලි කළා මට ටිකක් කියන්න කෙටියෙන් කියන්න දේශනා කරන්න ඒ විධියට බොහොම සාවදානව කන්දෙන්න සුදානම් වුනාම ඔන්න එතකොට දේශනා කළා පුදුම විධියේ දේශනාවක්. එහෙමනම් බාහිය මෙන්න මෙහෙම හික්මෙන්න. "දිට්ඨ දිට්ඨමතතං හවිසසති - සුතෙ සුතමතතං හවිසසති - මුතෙ මුතමතතං හවිසසති - විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාත මතතං හවිසසති" - ඉස්සරවෙලා ඒ ශික්ෂා මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනවා. "එසේ නම් බාහිය මෙසේ හික්මෙන්න. කොහොමද, දුටුවෙහි දුටු මතින් නතර වෙන්න. දුටුවෙහි දුටුමත දුටුමාත්‍රය වන්නේය. දුටුබව පමණක්ම වන්නේය. ඒ වගේ ඇසුනෙහි ඇසුන බව පමණක් ම වන්නේය. දැනුනෙහි දැනුන බව පමණක් වන්නේය. සිතුවනෙහි එහෙම නැත්නම් දැනගතියෙහි දැනගත් පමණක්ම වන්නේය."

ඊළඟට ප්‍රකාශ කරනවා ඒ ශික්ෂණයෙහි අවසාන ප්‍රතිඵලය. "යම් අවසංථාවක බාහිය ඔබ මෙන්න මේ විධියට මෙන්න මේ ශික්ෂණය සම්පූර්ණ කළොත්" බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා "තතො ඤං බාහිය න තෙන, යතො ඤං බාහිය න තෙන, තතො ඤං බාහිය න තඤ්ඤං, යතො ඤං බාහිය න තඤ්ඤං, තතො ඤං බාහිය නෙව ඉධ න හුරං න උභය අනතරෙන එසොව අනෙතා දුක්ඛසස" යම් අවස්ථාවක බාහිය අර විධියට ඔබ දුටුවෙහි දුටුමතින් නතර වෙනවා නම් දුටුව දුටුවක් මිසක් දුටු දෙයක් හැටියට ගන්නේ නැත්නම්, අපි ටිකක් තේරුම් කළොත් දුටුදෙයක් හැටියට ගන්නේ නැත්නම්, ඇසුන දෙයක් හැටියට ගන්නේ නැත්නම්, දැනුන දෙයක් හැටියට ගන්නේ නැත්නම්, සිතුව දැන ගත්තු දෙයක් හැටියට ගන්නේ නැත්නම්, ඒ විධියට මඤ්ඤානා වශයෙන් එහෙම හිතාගන්නේ නැත්නම් එතකොට තතො ඤං බාහිය න තෙන - එහෙම නම් බාහිය ඔබ එයින් නොවන්නේය. ඒක මහ පුදුම විධියේ කියමනක් එතන තියන්නේ. බොහෝ දෙනාට සලකාගන්න බැහැ. චීප් ගණිතමය ප්‍රශ්නයක් වගේ. එවිට බාහිය ඔබ එයින් නොවන්නේය. යම්විටක බාහිය ඔබ එයින් නොවන්නේද, එවිට බාහිය ඔබ එහි නොවන්නේය. යම් විටක බාහිය

ඔබ එහි නොවන්නේද එවිට බාහිය ඔබ මෙහිත් නැත, එහිත් නැත, මේ දෙක අතරෙත් නැත. මෙයම දුකෙහි කෙළවරයි. මහ පුදුම දේශනාවක් මේ පින්වතුන්ට සලකාගන්න බැරිතරම් ගැඹුරැයි. ඉතින් අරකයි අදහස. සාමාන්‍ය ලෝකයා දුටුව දුටුව හැටියට සලකන්නේ නැහැ. දුටුව දුටු දෙයක් හැටියට නේ. මේක අපි හිතමු. පුටුව පුටුවෙන් පුටුවෙහි කියන අදහස තියෙනවා. ඒ වගේම හිතන්න ඇසුනෙහි ඇසුන මාත්‍රයෙන් නවතින්නේ නැතිව සංගීතයක් හදාගන්නා නම් සංගීතයෙහි සංගීතයෙන් ඔන්න ඔය විධියට හිතාගන්න, කෙටියෙන්. ඒ වගේ අර දුටුමතින් නතරවෙන්නේ නැතිව ඒ පිළිබඳව දෙයක් කියලා ගත්තු තැන අන්න එතකොට ඒ දෙය ආශ්‍රයෙන් 'තෙත' කිව්වේ එයින් හිතන්න පුළුවන් ඊළඟට 'ඒ තුළ' කියලා හිතන්න පුළුවන් අන්න එහෙම වින්තන මාර්ගයකුයි. අපි කලින් කිව්ව, භාෂා ව්‍යවහාරය තුළයි මේ සංසාර ගැටළුව තියෙන්නේ කියලා හැගිලා. ඉතින් හිතාගන්න පුළුවන් ඒ විධියට පුටුවෙහි ආදී වශයෙන් ඒ වගේ ගත්තේ නැති නම් ඔන්න එතකොට මෙහිත් නැත එහිත් නැත අර කියාපු අන්න දෙකම නැත. ඊළඟට මැදත් නැහැ. අන්න දෙක නිසානෙ මැදක් තියෙන්න. "න උභය මන්තරෙන" අර කියාපු අන්න දෙකෙකුත් මිදිලා මැදත් ස්ථාවරයක් නොගන්නා එක එතන තමයි කවිවානගොතන සූත්‍රයේ කිව්වේ මේ මගේ ආත්මය කියලා ගන්නෙත් නැහැ උපදනේ දුකක්ම උපදී. නිරුද්ධ වන්නේ දුකක්ම නිරුද්ධ වෙයි. අන්න එතනම නිවන. අන්න ඒකයි දුකේ කෙළවරයි කියලා කිව්වේ. අන්න එතකොට ඒ සූත්‍රය අපට තවදුරටත් තේරුම් ගන්න පුළුවන්.

ඊළඟට ඒ වගේම වටිනා සූත්‍රයක් තියෙනවා. ඒත් කෙටි එකක්. උදා-නපාලියේම, දෑත් අරක - බාහිය සූත්‍රය - තියෙන්නෙත් උදානපාලියේම. ඒ වගේම උදානපාලියේ ඉතාම වටිනා සූත්‍රයක් තියෙනවා පාටලී ගාමීය වග්ගයේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ නිවන පිළිබඳව - නිබ්බානපටිසංයුත්ත - නිවන පිළිබඳ ධර්ම දේශනාවක් සංඝයා වහන්සේලාට දේශනා කරනවා දිග දේශනාවක් නෙවෙයි හරිම කෙටියි. ඒකත් අර වගේම මේ කාලයේ චීජ ගණිතමය ප්‍රභේලිකාවක් වගේ. කොහොමද ඒ දේශනාව.

නිසසිතසස වලිතං
 අනිසසිතසස වලිතං නත්ථි
 වලිතෙ අසති පසසදධි
 පසසදධියා සති නති න හොති

නතියා අසති ආගති ගති න භොති
 ආගති ගතියා අසති චුතුපපාතො න භොති
 චුතුපපාතො අසති නෙවිධ න හුරං න උභයමනරෙන
 එසෙවනොතා දුක්ඛස්සාති⁵

අර වගේ පුදුම දේශනාවක්. මෙන්ම මේ පළමුවෙන්ම කියාපු වචනය මේ පින්වතුන්ට දැන් හුරුයි. “නිසසිතස්ස වලිතං” නිසසිත කියන වචනය අපි කිව්වානේ දවයනිසසිත කථාව. ඒ කියන්නේ නිසසිත කියලා කියන්නේ මොකකට හරි හේත්තුවෙලා. මොකක් හරි බදාගෙන හරි - අපි කිව්වේ ශාස්වත උච්ඡේද වගේ ඒ දෘෂ්ටිවලට හේත්තුවෙලා ඉන්න කෙනාට වලිතයක් තියෙනවා. සලිතයක් තියෙනවා. දැන් හිතාගන්න මොකකට හරි හේත්තුවෙලා ඉන්නවා නම් ඒක සෙලවෙනකොට තමනුත් සෙලවෙනවා නේ. ඒ ඩිංග පළමුවෙන් මතුකරලා දෙනවා බුදුරජාණන් වහන්සේ. ‘නිසසිතස්ස වලිතං’ යමකට හේත්තුවෙලා ඉන්න කෙනාටයි සලිතයක් තියෙන්නේ. හෙලවීමක් තියෙන්නේ. හේත්තුවන්නේ දෘෂ්ටියට. දෘෂ්ටියකට හේත්තුවෙනවා. ඊළඟට අනික් පැත්ත කියනවා “අනිසසිතස්ස වලිතං නත්ථී” ඒ වීධියට යමකට හේත්තු වන්නේ නැත්නම් අර කව්වානගොත්ත සූත්‍රයේ කිව්වා වගේ යමකට හේත්තු වන්නේ නැත්නම් මැදුම්මගින් ‘අනිසසිතස්ස වලිතං නත්ථී’ වලිතයක් නැහැ. වලිතයක් නැත්නම් ‘පසසදධි’ කියලා කියන්නේ සන්සුන් බවක් ඇත. ‘පසසදධියා සති නති න භොති’ සන්සුන් බවක් ඇත්නම් නති කියන නැඹුරුවීමක් නැත. ඒකත් ගැඹුරින් ගත්තොත් තණ්හාවක් නැඹුරුවීමක් නැත. ඊළඟට කියනවා නැඹුරුවීමක් නැති කල්හි ‘ආගති ගති න භොති’ - මහපුදුම දේශනාවක් නැඹුරුවීමක් ඇති කල්හි නේ යාමක් හා ඊමක් තියෙන්නේ. නැඹුරුවීමක් තියෙන්නේ කොහාටහරි වැටෙන්නනේ. නැඹුරුවීමක් නැත්නම් ඒමක් සහ යාමක් නැත. ඔන්න ඊළඟට ඒමක් සහ යාමක් නැත්නම් චුතියක් හා උත්පත්තියක් පිළිබඳ කතාවකුත් නැත. චුතවීමක් සහ නැවත ඉපදීමක් පිළිබඳ කථාවකුත් නැත. එතකොට ‘චුතුපපාතො අසති’ චුතියක් සහ උත්පත්තියක් නැත්නම් එහෙමනම් ‘නෙවිධ න හුරං න උභයමනරො.’ මෙතනත් නැහැ එතනත් නැහැ. ඒ දෙක අතරත් නැහැ. මෙයම දුකෙහි කෙළවරයි.

අන්න එතැනටත් එන්නෙ අපි කලින් කිව්වානේ භාෂා ව්‍යවහාරය තුළයි මේ සංසාර ගැටළුව හිරවෙලා තියෙන්නේ කියලා. ඒකත් අපිම හදාගත්තු ගැටළුවක්. භාෂා ව්‍යවහාරය තර්ක ආදිය. ඉතින් ඒක ඉක්මවා යනවා.

අතක්කාවවර ධර්මය කියන්නෙම ඒක නිසයි කියලා හිතාගන්න. අර කියාපු දෘෂ්ටි අර කියාපු කොන් දෙක අල්ලන්නේත් නැහැ මැද අල්ලන්නේත් නැහැ. මහ පුදුම ධර්මයක්. එතකොට ඒ විධියට හික්මෙනවා නම් අන්න එතැනම නිවනය කියන එකයි.

ඉතින් ඔන්න ඔය අදහස් ටික අපි ඉදිරිපත් කළේ අර කිව්ව වගේ ගාථා දෙකට අටුවාවක් වගේ. දැන් අපි ගාථා දෙකට ආයෙත් හිත යොමු කරමු. ජාති මරණ සංසාරං - යෙ වජනති පුනපුනං- ඉස්භාවඤ්ඤථාභාවං' අන්න අමුතු වචන දෙකක් එතැන තියෙන්නේ. 'මෙසේ බව අත්සේ බව' උපත සහ මරණය කියලා කියන්නේ මෙසේ බව හා අත්සේ බව. උපතත් මරණයත් අතර මාරුවීමේ නමා මෙසේ බවත් අත්සේ බවත් අතර මාරුවීම. ටිකක් හිතා බලන්න එතකොට මෙසේ බව හා අත්සේ බව. ඉස්භාවඤ්ඤථාභාවං මේකම නමා අවිද්‍යාවගේ ගමන කාගේවත් ගමන නොවේ. අවිද්‍යාවගේ ගමන. ඒක නිසා අවිද්‍යාව මහා මෝහයක්. ඊළඟ ගාථාවේ කීවා. ඉතින් මෙතන තිබෙන මේ කාරණය - මෙතන වැදගත් වචන දෙක තමයි 'ඉස්භාව අඤ්ඤථාභාව.'

මේක මේ පින්වතුන්ට මහා නිදාන සූත්‍රය විචරණය කරන අවස්ථාවේ මතක ඇති සමහරවිට අර බුදුරජාණන් වහන්සේ ආනන්ද ස්වාමීන්වහන්සේට පියවරක් පියවරක් පාසා පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳව විශේෂයෙන්ම විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් පිළිබඳ අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාව පෙන්නුම් කරන අවස්ථාවේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළා "ආනන්ද, විඤ්ඤාණය මච්ඡසට බැහැලා එයින් ගිලිහී ගියොත් නාම රූපයක් ඉස්ථතයක් සඳහා උපද්දි?"⁶ අන්න එතන ඉස්ථත වචනය තියෙනවා. ඉස්ථත කියන්නේ පින්වතනි ඉස්භාවයමයි. දැන් නානත්ත කියන්නේ නානාභාවය නේ. ඉස්ථත කියන්නේ ඉස්භාව කියන්නේ එකයි කියලා හිතාගන්න. දැන් අතන කියපු ඉස්ථතය එයින් අපට යමක් හිතාගන්න පුළුවන්. එතකොට විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් මච්ඡසේ එකතුව තියෙන වෙලාවේ තමයි බලාපොරොත්තු වන්න පුළුවන් දරුවෙක්. විඤ්ඤාණය ගිලිහී ගියොත් අපි කලින් කියලා තියෙනවා මස්ගුලියක් එළියට එන්නේ. එතකොට ඒ දෙක එකට යනවා නම් තමයි අන්න ඊළඟට ලෝකයට උපන්නට පස්සේ 'මෙසේ බවක්.' මොකද, උපන්න දරුවා වටපිට බලනකොට සළායනන ලෝකයක ඉපදිලා. එතන තමයි 'මෙසේ බව'. එතකොට මෙසේබව කියන්නේ උපතටයි. අත්සේබව කියන්නේ එතන

ඉඳලා යන ජරා මරණ ගමනයි. එතකොට ඉස්ඵභාව අඤ්ඤාඵභාව කියන දෙක ඇදුත්තක්. ලෝකයා බැලුවා මරණයෙන් වෙන්කරලා ජාතිය විතරක් තියාගන්න. ඒක බෑ කරන්න. ඒ දෙක ඇදුත්තක්.

එතකොට ඉස්ඵභාව කියන්නේ උපතයි. යමක් පිළිබඳව ග්‍රහණය කළහැටියේ 'මෙසේ' හැටියට මෙය 'දෙයක්' හැටියට ගත්තු හැටියේ එතන ඉඳලාම තමා වෙනස්වීම තියෙන්නේ. අනිත්‍යතාධර්මයට යටවෙලා. ඉස්ඵභාව අඤ්ඤාඵභාව කියන්නේ උපතත් මරණයත් කියන දෙකයි ඒ දෙකෙන් හැඳින්වෙන්නේ ඉස්ඵභාවඤ්ඤාඵභාවං-අවිජ්ජායෙව සා ගති අර කිව්වෙන් ඒකයි.

එතකොට මෙන්න මේ ඉස්ඵභාව අඤ්ඤාඵභාව තුළ තියෙන ඔය අදහස දැන් තවදුරටත් ප්‍රකාශ කරන වටිනා සූත්‍රයක් තියෙනවා. සූත්‍ර හුගක් කිව්වට මේ පින්වතුන් බරක් හැටියට හිතන්න එපා. ඒත් ඉතාමත්ම වටිනා සූත්‍රයක් නිසා අපි කලින් අවස්ඵාවකත් දේශනා කළ නමුත් මතුකරන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ සම්බෝධිලාභයෙන් පස්සේ ඒ බෝධිපර්යංකයෙන්ම ඉදගෙන උරුවෙලාවෙ නෙරංජනා නදීතෙර සමාධියෙන් වැඩ ඉඳලා සන්දිනකට පසු නැගිටලා ලෝකය දෙස බුදු ඇසින් බලා වදාරලා මෙන්න මෙහෙම ප්‍රකාශ කළා කියනවා. මහපුදුම උදාන ගාථාවක්. පුදුම විධියේ උදාන ගාථාවක්. ප්‍රබල උදාන ගාථාවක්. කියනකොට ඇත්ත වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේට ලෝකය දෙස බලනවිට කොයිතරම් සංවේගයක් තිබුනද කියලා හිතෙනවා.

අයං ලොකො සන්තාපජාතො එසසපරෙතො - රොගං වදති අතතතො
යෙන යෙනහි මඤ්ඤති - තතො තං හොති අඤ්ඤාඵා⁷

ඒ කියන්නෙ ඒකේ තේරුම ඉස්සරවෙලා කියලා හිටිමු. මේ ලෝකයා සන්තාපජාතො. සන්තාපයට පැමිණ - එතන සූත්‍රයේ තියෙන්නෙ බුදුරජාණන් වහන්සේ බුදු ඇසින් දැක්කයි ලෝකයා රාග දෝස මෝහවලින් නානාවිධ සන්තාපයන්ගෙන් තැවෙනවා, පරිලාභයන්ගෙන් දූවෙනවා. ඒ දැකලයි මේ ගාථාව ප්‍රකාශ කළා කියලා ඒ සූත්‍රයේ සදහන් වන්නේ. එතකොට පළමුවෙන් කිව්වේ මේ ලෝකය එහෙම නැත්නම් මේ ලෝකයා සන්තාපයට පත්වෙලා "සන්තාපජාතො එසස පරෙතො" ස්පර්ශයට ගැතුවෙලා "රොගං වදති අතතතො" රෝගයකටයි ලෙඩකුඩුවකටයි ආත්මය කියලා කියන්නේ. ලෙඩකුඩුව මොකක්ද කියලා හිතාගන්න පුළුවන් නේ. ලෙඩකුඩුවකට ආත්මය කියලා කියනවා. ඒ ලෙඩකුඩුව

ආත්මය හැටියට ගැනීම නිසා මොකක්ද වෙන්වේ කියන එක ඔත්ත වටිනා පාඨයක් තියෙනවා. ‘යෙන යෙන මඤ්ඤති තතො තං භොති අඤ්ඤථා’ අන්න ‘යෙන’ කියන වචනය එතන තියනවා. යම් යම් දේකින් මඤ්ඤනා කරන්ද වටිනා වචනයක් එතන - මඤ්ඤනා කියන්නේ හිතාග නින්ද යම් යම් දේකින් මඤ්ඤනා කරන්ද කියන්නේ අර කිව්ව ආත්මය කියලා ගත්තා. මේ උපන්න දරුවා මේ මම, ලෝකයේ ඉන්න කෙනෙක් කියලා ගත්තා. “යෙන යෙනහි මඤ්ඤති.” ඒ ගත්තු අවස්ථාවේ ඉඳලාම “තතො තං භොති අඤ්ඤථා” ඒ එක්කම අනිත්‍යතා විෂබ්ජය ඒකට කා- වැදිලා වෙනස්වෙන්න පටන්ගන්නවා. බලාපොරොත්තු නැතත්. “යෙන යෙනහි මඤ්ඤති තතො තං භොති අඤ්ඤථා”

ඊළඟට ‘අඤ්ඤථාභාවී භවසතො ලොකො භවපරෙතො භවමෙවාහ- න්නානුකි, යදහිනනුකි තං භයං. යසස භායති තං දුක්ඛං භවවිප්පභානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වුසසති’⁸ මහ පුදුම විධියේ දේශනාවක් ඒක. “අඤ්ඤථාභාවී භවසතො ලොකො භවපරෙතො භවමෙවාහිනනුකි” ඒකෙ තේරුම අන්සේබව, එහෙම නැත්නම් වෙනස්වන ස්වභාවය ඇති මෙ භවයේ ඇලුනු ඊට ගැතිවුණු ලෝකයා භවයෙහිම තුටුවෙනව භවයේ ස්වභාවය වෙනස්වීමයි. නමුත් මේ භවයේ ඇලුනු ලෝකයා භවයට ගැති- වුනු ලෝකයා භවයම පතනවා. “යදහිනනුකි තං භයං” යමක් පිළිබඳව සතුටුවෙනවානම්, ඒ භයක්, අනතරාවක්. “යසස භායති තං දුක්ඛං” යමකට බිය වෙනවාද එය දුකක්. මොකටද බියවන්නේ? භවය ගැන සතුටුවෙනවා නමුත් භවය වෙනස්වීම ගැන කැමති නැහැ. ඒකට බයයි. ඔත්ත එත- කොට දුන් සළකාගන්න භවයේ ස්වභාවය වෙනස්වීමයි. නමුත් ලෝකයා භවය පතනවා වෙනස්වීමට කැමති නැහැ. ඒක නිසා දුකට පත්වෙනවා. කොච්චර වටිනා කියමනක් ද? “යසසභායති තං දුක්ඛං” ඒක නිසා බුදුරජා- ණන් වහන්සේ ලෝකයට ඉදිරිපත් කරන්නේ විචරණය “භවවිප්පභානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වුසසති” මේ ශාසනබ්‍රහ්මචරියාවේ පරමාර්ථය ‘භවවිප්පභානාය’ භව ප්‍රභානායයි කියලා ඒ දේශනාව අගදී කෙටියෙන් සඳහන් කළොත් මෙහෙමයි කියන්නේ. යම්තාක් මේ ලෝකයා - ලෝකයේ ඒ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයින් භවයෙන් භවය, භවය උපකාර කරගෙන භවයෙන් මිදීමට තැත්කළා නම් ඒ අය භවයෙන් මිදුනේ නැහැ. මේ කියන්නේ ශාස්වත දෘෂ්ටිය. යම්තාක් ලෝකයේ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයින් විභවයෙන් භවයෙන් මිදීමට - විභවය කියන්නේ - උච්ඡේද දෘෂ්ටිය මඟින් මේ භව- යන් මිඳෙන්න උත්සාහ කරා නම් ඒකත් හරිගියේ නැහැ. එහෙම කියලා

අවසාන වශයෙන් කියනවා උපධි කියන උපාදාන අතහැරිය අවස්ථාවෙයි හවයෙන් මිදෙන්නේ කියල.

මන්න එතකොට හිතාගන්න අමුතු වචනයකුත් මතුවුනා. ‘මඤ්ඤති’ කියලා. අපි කලින් කිව්වා සිතාගැනීම ‘සිතාලුව’ කියන්නේ ‘සිතලුව’ කියලත් කියන්නේ සිතාගත් දෙයක් කියලා. එතකොට අවිද්‍යාව නිසා ලෝකයා හිතාගන්නවා ලෝකෙට උපන්න අර දරුවා හිතාගන්නවා මමත් මිනිහෙක් කියලා මමත් මිනිහෙකුගෙ පොඩි එකෙක් කියලා දරුවෙක් කියලා. අම්මලා තාත්තලා දරුවකු කියලා හිතාගන්නවා. මේ නාමරූප විඤ්ඤාණ දෙක එකතුවුන තැන. ඊළඟට හිතාගන්නවා ඊට පස්සේ ඉතින් කැමති වුනත් නැතත් වැඩීම කියලා කියන්නෙත් ජරාවයි. ජාති ජරා මරණ කියනවා මිසක් ආයේ වැඩීමක් ගැන කියන්නේ නැතේ බුදුරජාණන් වහන්සේ. උපතේ ඉදලම උපන් කෙසේ ඉදලම වෙනස් වෙනවා. ඉතින් ජාතිය ඉදලම තියෙන්නේ ජරා මරණ. මේ දෙක තුළයි තෙරපිලා ඉන්නේ. මේ ද්වයතාව තුළ ලෝකයා හිරවෙලයි ඉන්නේ. ඉතින් මේකට තමා බුදුරජාණන් වහන්සේ දුක්ඛ කීවේ. මේ දුක්ඛ කියන කෙටි වචනයට නානාවිධ නිරුක්ති ඒ ඒ උගතුන් දෙනවා. අපිත් අපේ පොඩිතරමින් අර නිවන දේශනාවලදී යම්කිසි නිරුක්තියක් දුන්නා. ‘දුෂ්’ කියලා කියන්නේ දුකසේ, ‘ඛ’ කියලා කියන්නේ දරාසිටිනවා. එතකොට දුෂ්ඛ කියන්නේ දුකසේ නමුත් දරාසිටිනවා. දරා සිටින නමුත් දුකක්. දුකසේ නමුත් දරා සිටිනවා. දරා සිටින නමුත් දුකක්.

අපි මේක තේරුම් කරන්න දැන් මේ පින්වතුන්ට පොඩි උපමාවක් කීවොත්. අපි එක්තරා අවස්ථාවක සර්පවක්‍රය පිළිබඳව උපමාවක් කීවා. ඒ කියන්නේ ඇත්තවශයෙන්ම කියනවා නම් අපි කුඩා අවදියේදී පුවත්පතක දුක්ක කාටුන් චිත්‍රයක් උපකාර කරගෙන ඒ අදහසයි ඉදිරිපත් කළේ. ඒ කාටුනයේ තියෙනවා - හිතාගන්න මේ පින්වතුන් කවුළු තුනක්. එහෙම නැත්නම් කොටු තුනක්. ඒ පළමුවෙනි කොටුවේ තියෙනවා සර්පයෝ දෙන්නෙක් එකිනෙකා ගිලගන්න උත්සාහ කරනවා. අපි කියමු නයයි පොළඟයි කියලා. එතකොට නයාගේ කටේ පොළඟගෙ වල්ගය. පොළඟගෙ කටේ නයාගේ වල්ගය. ඒ පළමුවැනි කවුළුව. දෙවෙනි කවුළුව - මේ අර චිත්‍ර ශිල්පියාගේ දක්‍ෂකම. දෙවෙනි කවුළුවෙහි තියෙනවා නයා බාගයක් ගිලගෙන පොළඟව - පොළඟ භාගයක් ගිලගෙන නයාව. දැන් තියෙන්නේ සර්ප වක්‍රයක්. තුන්වෙනි කවුළුවේ මොකක්ද තියෙන්නේ? කලින්

අවස්ථාවක පළමුවැනි දේශනාවේ අර අර්ථගෙය සුමිත්ගෙය දාමි ඇදිල්ල ගැන කියනකොට වගේ මේ පින්වතුන් හිත යොදලා බලන්න. තුන්වැනි කවුළුවේ මොකක්ද තියෙන්නේ? අපි කියමු නයා පොළඟා ගිලගන්නොත් පොළඟා පෙනෙන්නේ නැහැ. පොළඟා නයා ගිලගන්නොත් නයා පෙනෙන්නේ නැහැ. ඒක නිසා තුන්වෙනි කවුළුවේ තියෙන්නේ ශුන්‍යතා හිස් බවක් පෙන්වන ඉරි කැලි ටිකක්. නමුත් ඕක සිදුවිය හැකි දෙයක් ද? තර්කයෙන් විතරයි ඒක සිද්ධ වෙන්නේ. තර්කයෙන් හිතන දෙයක් නමුත් ඒක සිද්ධ වන්නේ නැහැනේ. අන්න ලෝක තත්ත්වය තියෙන්නෙ අර මැද කියාපු සර්ප වක්‍රයෙමයි. හිරවෙලා. ඒකයි අපි කිව්වේ 'දූඛ' දුක සේ නමුත් දරා සිටිනවා. නයා දුකසේ නමුත් දරා සිටිනවා. කරගන්න බැහැ ගිලගන්න ගිහිල්ලා ඉවරකරගන්න බැහැ. අරයා පොළඟටත් එහෙමයි. දුකසේ නමුත් දරාගෙන - දරාගෙන නමුත් දුකක්.

ඉතින් මේකම තමා මේ පින්වතුන්ට හිතාගන්න කියන්නේ. දැන් මේ පින්වතුන් ඔය අය-වැය ගැන කතාකරනවා නේ. ඒ වගේම ගිලගැනීමක් තමයි. ඒක රාජ්‍ය මට්ටමින් ගත්තත්, ගෙදරදොරේ මට්ටමින් ගත්තත්, ඔය ස්වාමියන් භාර්යාවන් අතර නොයෙකුත් කලකෝලාහල ඇතිවෙන්නේ මොකද හේතුව ආදායම වියදම ගිලගන්න උත්සාහ කරනවා. වියදම ආදායම ගිලගන්න උත්සාහ කරනවා. ඊළඟට හිතන්න ආර්ථිකය ගැන. උද්ධමනය ආදිය ගැන. සැපයුමයි ඉල්ලුමයි අතර ඒත් අරවගේ සර්ප වක්‍රයක්. ඊළඟට සමාජයේ නොයෙකුත් ආයතන ගැන හිතන්න. යුතුකම් අයිතිවාසිකම් ගිලගන්න බලනවා. අයිතිවාසිකම් යුතුකම් ගිලගන්න බලනවා. ඉතින් වැඩවර්ජන. ආර්ථික උද්ධමන. ඊළඟට අපේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ගැනත් හිතන්න. එතනත් හිරවෙලා. ලේ ධාවනය. නොයෙකුත් ආකාරයෙන් හැමපැත්තෙන්ම හිරවීමක් තියෙන්නේ. එතකොට අන්න එතැනමයි දුක. එතනමයි දුක. ඉතින් ඔය තත්ත්වය ලෝකයා අවබෝධ කරගත්තේ නැහැ. නමුත් අර භවය පතනවා. උපත පතනවා. උපත පතනවා. මරණයට කැමති නැහැ.

මරණයට කැමති නැති කතන්දරය කියනකොට තවත් පොඩි උපමාවක් කියමු. දැන් මේ පින්වතුන්ට කොයි තරම් ගැඹුරු දේවල් කිව්වත් සමහරවිට උපමාව තුළින් තේරුම්ගන්න පුළුවන්. මේ වේලාවේ ඔය ගමේ ගොඩේ උපමාවක්ම කියමු. නිතර කසිප්පු බොන සියදෝරිස් අප්පු හදිස්සියේ මළා. සාමාන්‍යයෙන් හදිසි මරණයක් වුනාම හදිසි මරණ පරීක්ෂණයක්

තියෙනවා. නමුත් නිල වශයෙන් හදිසි මරණ පරීක්ෂණය පැවැත්වෙන්න කලින් එක එක්කෙනා තම තමන්ගේ මරණ පරීක්ෂණ වාර්තාව ඉදිරිපත් කරන සිරිතක් ගමේ ගොඩේ තියෙනවා. අපි ඉස්සරවෙලාම ගමේ හාමුදුරුවන්ගෙන් අහමු සියදෝරිස්ගේ මරණයට හේතුව. හාමුදුරුවෝ කියාවි සියදෝරිස් දායක මහත්මයා මළේ පස්වෙනි ශික්ෂාපදය රැක්කේ නැති නිසා. ඊළඟට විදුහල්පතිතුමාගෙන් අහමු. මේ මනුස්සයා මළේ නූගත්කම නිසයි කියාවි. මන්ත්‍රීතුමාගෙන් අහමු. මන්ත්‍රීතුමා කියාවි මේ සියදෝරිස් ඡන්දදායක මහත්මයා මළේ දුප්පත්කම නිසා. මැරුණ වෙලාවේ ඇඳ ළඟ හිටිය සියදෝරිස්ගේ භාර්යාවගෙන් අහමු. කියාවි හුස්මගන්න බැරිවුන නිසා කියලා. ඊළඟට නමුත් මරණපරීක්ෂක මොකක්ද කියන්නේ? අධික ලෙස මත්පැන් බීම නිසා ඇතිවන යම්කිසි රෝගයක් නිසා නැතිවුනා කියලා. මේ ඔක්කොම අර්ධ සත්‍ය. ඔක්කොම අර්ධ සත්‍ය. බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් ඇහුවොත් කියන්නේ සියදෝරිස් මළේ උපන්න නිසයි. අරවා ඔක්කොම සියදෝරිස්ට මරණයෙන් නිදහස්වෙන්න කාරණා විතරයි. නියම හේතුව උපන්න නිසයි. සියදෝරිස් උපන් නිසයි මැරුණේ. මේ පින්වතුන් හිනාවුනාට මොකද. ඕන කෙනෙක් අහන්න පුළුවන්. ඕක අපට කියන්න දෙයක් ද? අපි දන්නවා නේ. නමුත් ඕකමයි කියන්න තියෙන්නේ ලෝකයාට. ඕකමයි දන්නේ නැත්තේ.

ඕකමයි-අර මේ පින්වතුන් මතක් කරගන්න මහාපදාන සූත්‍රයේ විපස්සී බෝසතාණන් වහන්සේ - අපි පටිච්චසමුප්පාදය ගැන විග්‍රහ කරන්න යනකොට පටන් ගන්නේ මුලින් “අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං” අපිට දැන් ලේසියි. නමුත් බුදුකෙනෙක් ඒ මහා පුදුම සත්‍යය මතුකරගත්තේ කොහොමද? යොනිසෝමන-සිකාරයෙන්. යොනිසෝමනසිකාර කියලා කියන්නේ පින්වතුනි යමක් හටගන්නා තැනට යොමුකරලා මෙනෙහි කිරීම යෙදවීමයි. ඒක නිසා ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේලා - අපේ බුදුරජාණන් වහන්සේත් ඒ විපස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේත් පටිච්චසමුප්පාදය හෙළිකරගත්තේ කොහොමද? ජරා මරණයේ ඉඳලා. ජරා මරණයේ ඉඳලා. අපි මීට කලින් කියලා තියෙනවා. මේ විධියට උන්වහන්සේ තමන් වහන්සේගෙන් ප්‍රශ්න කලා. “කිඞ්හි නු ඛො සති ජරාමරණං හොති කිං පච්චයා ජරාමරණං” කුමක් ඇති කල්හිද ජරාමරණය? කුමක් ප්‍රත්‍යය කරගෙන ද ජරාමරණය? ඔන්න එතකොට ‘ජාතියා සති ජරා මරණං හොති ජාති පච්චයා ජරා මරණං’ උපත ඇති කල්හි ජරා මරණය අන්න බලන්න ඉතින්. හිනාවෙන්න

දෙයක් නොවේ නේ. ඒතෙක් මේ ලෝකයා තේරුම් ගත්තේ නැහැ ඒක. ඒ වෙනුවට නිදහසට කාරණා පෙන්වුම් කරනවා. ඉතින් ජරා මරණයට හේතුව බුදුකෙනෙක් කියන්නේ මොකටද කියන්න පුළුවන්. නමුත් බුදුවරු මතුකර ගත්තේ යොනිසෝමනසිකාරයෙන් මුලිකම හේතුව මොකද මේ දුක නැතිකරගැනීම සඳහා යොමුකර ගන්නව. අරගොල්ලෝ දුක නැතිකර ගැනීමට නොවේ නේ. පන්සිල් ගත්තත් නැතත්, මත්පැන් බීවත් නැතත් සියදෝරිස් මැරෙනවා. උගත් වුනත් නූගත් වුනත් සියදෝරිස් මැරෙනවා. පොහොසත් වුනත් දුප්පත් වුනත් සියදෝරිස් මැරෙනවා. හුස්ම හිරකර ගත්තත් නැතත් මැරෙනවා. අර රෝගය නැත්නම් වෙන රෝගයකින් හරි මැරෙනවා. නමුත් උපත නැතිකරගත්තොත් සියදෝරිස් මැරෙන්නේ නැහැ.

ඉතින් ඊළඟට තව ටිකක් මතක් කරගන්න අර කියාපු පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය දැන් අර්ථවත් කරගන්න පුළුවන්නේ. මොකද යොනිසෝමනසිකාරය අග කෙළවරේ ඉඳලා යන්නේ. ඊළඟට තමන්වහන්සේම ප්‍රශ්න කරනවා. 'කිමහි නු ඛො සති ජාති භොති. කිං පච්චයා ජාති' එතකොට ඊළඟට කියනවා 'හවෙ ඛො සති ජාති' සිංහලෙන් කියමු එතකොට හිතාගන්න. උපතට ප්‍රත්‍යය හවය නම් වූ පැවැත්මයි. පැවැත්මට හේතුව උපදානයයි. අල්ලගත්තු තැන නේ පැවැත්ම. ඊළඟට උපදානයට හේතුව තණ්හාවයි. තණ්හාව නිසානේ අල්ලා ගත්තේ. තණ්හාවට හේතුව වේදනාවයි. වේදනාවක් තියන නිසා නේ තණ්හාව තියෙන්නේ. වේදනාවට හේතුව ස්පර්ශයයි. ස්පර්ශයක් ඇති තැන නේ වේදනාව තියෙන්නේ. ස්පර්ශයට හේතුව සලායතනයයි. ස්පර්ශ ආයතන හයක් තියන නිසා නේ ස්පර්ශ කරන්නේ. සලායතනයට හේතුව නාමරූපයයි. ඔන්න ගැඹුරු තැනට ආවා. ඕවා කලින් අපි ප්‍රකාශ කරලා තියෙනවා. නාමරූපයට හේතුව විඤ්ඤාණයයි. ආපහු කරකැව්ලා එන නිසා තමයි "නාමරූප පච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං" ඔන්න අඤ්ඤමඤ්ඤ-පච්චයතාවෙන් නතරවෙලා තමයි නැවතුනේ. නමුත් ඒ අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චයතාව තේරුම් නොගැනීමමයි අවිද්‍යාව. ඒ අවිද්‍යාව නිසා ඇතිවන ක්‍රියාදාමයම තමයි සංස්කාර. අපි ඔය දාම් ඇදිලිවලින්, ඔය නොයෙකුත් උපමාවලින් පෙන්වුවේ ඒකයි. ඔය නානාවිධ උපමාවලින් අර දෙපිලක් බෙදිලා කරන ඒ මූළාව. ඊළඟට නාසිසස්ගේ ඒ ප්‍රේම ජවනිකාව. ආත්ම ස්තේහය තුළින්. ඒ හැම එකකින්ම පෙන්වන්නේ. අන්න අර අතන අන්තිමට බුදුරජාණන් වහන්සේට අසුවෙනවා රහස - පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය. ඒ දක්වා උපකාර වුනේ අර කියාපු යොනිසෝමනසිකාරයයි.

ඔන්ත එතකොට මෙන්න මේ ආශ්‍රයෙන් හිතාගන්න මේ ගැඹුරැයි හිතන මේ සුත්‍ර දේශනාව තුළ තියෙනවා පටිච්චසමුප්පාදය මැදුම්මඟක් බව. ඇත්ත වශයෙන්ම ගැඹුරින් කල්පනා කරලා බලනකොට මෙන්න මේ ටික තේරුම් නොගැනීම නිසා තමයි බොහෝ දෙනාට නිර්වාණය පිළිබඳ එහෙම නැත්නම් හව නිරෝධය නිවනයි කියන එකවත් තේරුම් ගන්න බැරි මේ ධර්මයේ සමහර වටිනා ගැඹුරු දේශනා නොතකා හැරීයොත්. තව ඉදිරියට ඔය විධියට අපට මතුකරගන්න සිද්ධවෙනවා. ඉතින් මේකෙන් කල්පනා කරන්න.

ඒ වගේම මඤ්ඤනා ගැන කියාපු එක. මඤ්ඤනා ගැන කිව්වනේ. 'මඤ්ඤනා' කියන්නේ සිතාගැනීම. මේ වචනය ගැන යමක් මතුකර ගැනීමටත් ඉස්ථභාව අඤ්ඤාභාව ගැන තව පැහැදිලි කරගැනීමටත් අපි තව පොඩ් දේශනාවක් ගනිමු ඉදිරියට. ඒකේදී දැන් අපි කිව්වනේ මඤ්ඤනා කියන්නේ සිතාගැනීමක් කියලා. දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන හැටියට අපි ඉන්නේ හිතෙන්ම මවාගත්තු මිරිඟුවක. හිතෙන්ම මවාගත්තු මිරිඟුවක. ඒ බව පෙන්නුම් කරන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ මහ පුදුම දේශනාවක් දේශනා කරනවා. සංයුත්සඟියේ වේපචිත්ති අසුරේ-ඤ්ඤා පිළිබඳ පුදුම දේශනාවක්.¹⁰ මේ උපමා කතාවක් නමුත් ඒක තුළ ගැඹුරු දෙයක් සඳහන් වෙනවා. සංඝයා වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා ඇත්ත සිද්ධියක් හැටියට තමයි ප්‍රකාශ කරන්නේ. ඔය අහල තියනවානේ සුර - අසුර යුද්ධය ගැන. මෙහෙමයි තියෙන්නේ - කෙටියෙන් සළකාගන්න. සුත්‍ර දේශනාවල නිතර සඳහන් වෙනවා සුර අසුර යුද්ධයක් ගැන. දෙවියනුත් අසුරයින් අතර යුද්ධයක්. දැන් මෙතන කියවෙන හැටියට සුර අසුර යුද්ධයේ දී අසුරයින් පැරදුනා දෙවියන් දිනුවා. එතකොට අසුරේන්ද්‍රයා වන වේපචිත්ති - වේපචිත්ති කියන අසුරේඤ්ඤා ව දෙවියන් පංචවිධ බන්ධනයකින් බැන්දයි කියලා කියනවා. අන් දෙකයි පාදෙකයි බෙල්ලයි. බැඳලා සුධම්මා දේවසභාවට ගෙනාවා ශක්‍රයා ඉදිරියට. ගෙනාවම මෙන්න ඊළඟට කාරණයක් කියනවා බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා මේ වේපචිත්ති අසුරේඤ්ඤාගේ බන්ධනය මහ අමුතු බන්ධනයක්. ඒක කොයි හැටියද කියතොත් යම් වෙලාවක වේපචිත්ති අසුරේඤ්ඤා හිතුවොත් දෙවියන් ධාර්මිකයි අසුරයින් අධාර්මිකයි මම දිව්‍යලෝකයේම ඉන්නවා. දිව්‍යලෝකයේම ඉන්නවා කියලා හිතුවොත් හිතුව හැටියේ අර පංචවිධ බන්ධනයෙන් මිදිලා දිව්‍යසම්පත්ති ඒ අසුරේඤ්ඤා විදිනවා. නමුත් යම් වෙලාවක හිතුවොත් දෙවියන් අධාර්මිකයි අසුරයින් ධාර්මිකයි

මම යන්න ඕනෑ ආයෙ අසුර ලෝකයට කියලා, එතකොට ආයෙමත් අර පංචවිධ බන්ධනයෙන් බැඳෙනවා. එහෙම ප්‍රකාශ කරලා - බුදුරජාණන් වහන්සේ එයින් පෙන්නුම් කරන්නේ මොකක්ද? මේ බන්ධනය හිතෙන්ම ඇතිවන එකක්. එහෙම කියලා අවසාන කරන්නේ කොහොමද 'එවං සුඛමං බො භික්ඛවෙ වෙපචිතති බන්ධනං තතො සුබුමතරං මාරබන්ධනං' 'වේපචිතති බන්ධනය ඉතාම සියුම් දෙයක්. සිත හා සම්බන්ධ දෙයක්. ඊටත් වඩා සියුම් මාරබන්ධනය.' ඊළඟට ප්‍රකාශ කරනවා වටිනා කියමනක්. "මඤ්ඤමානො බො භික්ඛවෙ බද්ධො මාරසස අමඤ්ඤමානො මුතෙනා පාපිමතො" "මඤ්ඤනා කිරීම තුළින් මාරයාට බැඳෙනවා. මාරයාගේ බැඹීමට අනුවෙනවා අමඤ්ඤමානො මුතෙනා පාපිමතො" මඤ්ඤනා නොකිරීම තුළින් මාරයාගෙන් මිදෙනවා."

ඔන්න ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා මොනවද මේ 'මඤ්ඤිත' කියලා කියන්නේ. ඔය දැන් මෙතන කියාපු වචනයට නිදර්ශන දක්වනවා. මහ පුදුමයි ඒ දේශනාව. "අසමීති භික්ඛවෙ මඤ්ඤිතමෙතං. අයමහමසමීති මඤ්ඤිතමෙතං. භවිසසනති මඤ්ඤිතමෙතං. න භවිසසනති මඤ්ඤිතමෙතං. රුපීභවිස්සනති මඤ්ඤිතමෙතං, අරුපීභවිස්සනති මඤ්ඤිතමෙතං, සඤ්ඤී භවිසසනති මඤ්ඤිතමෙතං, අසඤ්ඤී භවිසසනති මඤ්ඤිතමෙතං, නෙවසඤ්ඤී නාඤ්ඤී භවිසසනති මඤ්ඤිතමෙතං, මඤ්ඤිතං භික්ඛවෙ ගණෙධා මඤ්ඤිතං රොගො මඤ්ඤිතං සලලං" අන්න ඒ විධියට නවයක් තියෙනවා. ඔන්න දැන් තේරුම්ගන්න අසමීති භික්ඛවෙ මඤ්ඤිතමෙතං. පළමුවෙනිම මඤ්ඤිතය මොකක්ද? 'වෙමි' කියන එක. හරි පුදුමයිනේ. අපි දැන් වෙමි කියලා නොයොදා පුළුවන්ද ව්‍යාකරණයේ. නමුත් 'වෙමි' කියන එකම බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා සිතළුවක්. හිතාගත් දෙයක්. - වෙමි කියන එකම හිතාගැන්මක් පමණයි. එතකොට ඊළඟට අයමහමසමීති - වෙමි කියලා මදිනේ. මෙය 'මම වෙමි' මේ මම වෙමි. එක්කෝ උපාදස්කන්ධයෙන් එකක් අරගෙන 'මම රූපය වෙමි'. 'මම වේදනාව වෙමි'. ඒකත් මඤ්ඤිතයක් පමණයි. ඔන්න බලන්න 'වෙමි' කියන එකත්. මඤ්ඤිතයක් 'මෙය මම වෙමි' කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. ඊළඟට එපමණක් නොවේ 'භවිසසනති' 'මම අනාගතයේ වන්නෙමි' කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. නොවන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. 'රුපී වන්නෙමි' කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. ඔය රූප ලෝක ගැන හිතලා බලන්න. බ්‍රහ්මයොත් ඔක්කොම අනුවෙලා මේකට 'අරුපී වන්නෙමි' කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. රූප-අරුප බ්‍රහ්මලෝක

ඔක්කොම ඉවරයි. 'රූපීභවිසසනති' රූපලෝකවල බ්‍රහ්මයෝ ඒකත් මඤ්ඤිතයක් 'අරූපීභවිසසනති' ඒකත් මඤ්ඤිතයක් සඤ්ඤිභවිසසනති" සඤ්ඤාව ඇත්තෙන් නැත. 'නැත්තෙන් නැත අපි කීවේ අර සීසෝපදිල්ල - ඒකත් මඤ්ඤිතයක්.'

මන්න මුළුමහත් භවයම මඤ්ඤිතය උඩ තියෙන බව පෙන්නුම් කරලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. "මඤ්ඤිතය ගඩක්, රෝගයක්, උලක්. ඒක නිසා සංඝයාවහන්සේලාට කියනවා "තසමාතිහ භික්ඛවෙ අමඤ්ඤමානෙන වෙනසා විහරිසසාමීති එවං හි වො භික්ඛවෙ සික්ඛිතබ්බං" එම නිසා මහණෙනි මඤ්ඤනාවෙන් තොර හිතකින් වාසය කරන්නෙමු. කියන ඒ ශික්‍ෂණය ඇතිකරගන්න. අන්න ඒ විදියට වේපවිතතිබ්‍රහ්මන කථාවෙන් අපට ඡේතවා. එකයි අපි කීවේ භාෂා ව්‍යවහාරය තුළ මෝහය පුදුම විධියට ගැබ්වෙලා තියෙනවා කියලා. අපට ඒක ප්‍රතික්ෂේප කරන්න බැහැ. ඒකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒක ව්‍යවහාර කරන්නෙ ග්‍රහණය නොකර.

එදා අපි කියන්න ඇති මේ පින්වතුන්ට අපි දියපුළිය කථාව කියනකොට 'අර තැන' 'මේ තැන' කථාව කීවා මතකයි නේද? එතකොට ඒ 'තැන' කථාවත් එක්කම යන එකක් තමයි අපි කීව්වනේ පුරුෂ තුන. මම උත්තම පුරුෂයා, ඉස්සරහින් ඉන්න කෙනා මධ්‍යම පුරුෂයා. අර එහායින් ඉන්නකෙනා ප්‍රථම පුරුෂයා. ඒ ව්‍යාකරණයේ, දැන් හිතලා බලන්න එතකොට ඒකට අදාළ ක්‍රියාපද තමයි 'වෙමි' 'වෙහි' 'වෙයි'. ඔය විධියට තියෙනවා. ඒවා ඔක්කොම ඉවරයි එතකොට. ඒවා හැම එකක්ම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වචනයට අනුව මඤ්ඤිත. ඒවා පාවිච්චි කරන්න වෙනව. අන්න එතනයි. ඒ කීවේ භාෂාවත් තර්කයත් තුළ හිරවෙලා ඉන්නවා කියලා. අතකාවචර ධර්මයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කළේ. අන්න අර කියාපු පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය නමැති මැදුම් මඟ. ඒක අපි කීව්ව. මැජ්ඣිම නිකායේ උපමාව ආයින් මතක් කරගන්න. ඒකත් මේ නොදන්නා අයට කියමු. ඒක පොතක පතක එන එකක් නොවේ. අපේ මේ පුංචි අත්දැකීම් තුළින් පොඩි කාලේ දැකපු සිද්ධියක් ආශ්‍රයෙන්. මම ලෝකය පුරා ගිහින් නැහැ. මම ඔය යන්නම් දැකපු එකක් ආශ්‍රයෙන් තමයි ඔය කියන උපමා අර සර්ප වක්‍රය වගේ. ඒ කාලයේ මම දැක්කා මතකයි පොඩිකාලයේ සාප්පු ඉස්සරහින් යනකොට අපිත් ඔය නැවතිලා බැලුවා මොකක්ද මේ කේතලයකින් වතුර වැක්කෙරනවා භාජනයකට. භාජනය

පිරෙන්නෙන් නැහැ වතුර හිස් වෙන්නෙන් නැහැ. පස්සෙයි දන්නේ අර වතුර ධාරාව තුළින් මොකක්දෝ නලයක් යනවා. ඉතින් මේ ලෝකෙන් මැජික් කේතලයක් නේ.

‘සමුදයෝ’ ‘සමුදයෝ’ නිරන්තරයෙන් ‘හට ගැනීමක්’ ‘හටගැනීමක්’ තියෙනවා. නිරන්තරයෙන් ‘නිරොධෝ’ ‘නිරොධෝ’ නිරුද්ධවීමක් තියෙනවා. නමුත් ඒක නිරොධ පක්ෂය අමතක කරලා සමුදය පක්ෂය මතුකරගෙන මේ පෘථග්ජන ලෝකයා සක්කායදිට්ඨිය තුළ ඉන්නවා. සක්කායදිට්ඨි කියන වචනයේ ඒකේ නිරුක්තියත් හිතලා බලන්න. සත්-කාය දිට්ඨි. ‘සත්’ කියන්නේ ‘ඇත’. ‘කාය’ කියන්නේ ‘සමුහය’. මුළු සමුහයම ඇත. මුළු සමුහයම ඇත කියලා ගත්තු නිසානේ අපි මේ නැති අනන්‍යතාවයක් ඔප්පු කරන්න ආණ්ඩුවට ඔප්පු කරන්න - ඔය දන්නවනේ ඒ හරිය කියන්න ඕනෑ නැහැ. අයිඩෙන්ටිටි කාඩ් කියලා එහෙම තියාගෙන ඉන්නේ. ඔය හැඳුනුම්පත්. නමුත් මොන අනන්‍යතාවයක්ද හැම එකක්ම අඤ්ඤාභාවී නම්. ලෝකය අඤ්ඤාභාවීනම් - ඕක කියන්න යන්න ඕනෑ නෑ ආණ්ඩුවට. නමුත් අඤ්ඤාභාවී හවසනො. අඤ්ඤාභාවී බව අමතක කරලා අපි අනන්‍යතාවය මතු කරගෙන තමයි මේ මගේ රූපය කියලා මේ රූපය පමණක් නොවේ කුඩා අවදියේ හෝ වේවා, විවෘත වෙන අවස්ථාවේ හෝ වේවා, ගත්ක ලස්සන රූපත් මගේ කියලා ගන්නවා. ඔන්න එතැනම හිතාගන්න පුළුවන් ඒක. ඉතින් අන්න වෙමි කියන ස්ථාවරය තුළ අර සන සංඥාව කියලා අපි කීවේ ඒකයි. සන සංඥාව කියලා කීව්වෙන් ඒකයි. මේක ලෝකයා අමතක කරනවා. මේක නිරන්තරයෙන්ම ඇතිවීමක් නිරන්තරයෙන්ම නැතිවීමක් කියන එක. ඒක මේ ව්‍යවහාරයට අල්ලා ගන්න බැහැ. ගඟ ගලයි කියනකොට ගැලීමක් විතරයි. නමුත් අපි ඒකට ගඟ කියලා ව්‍යවහාර කළාට පස්සේ, නමක් දුන්නට පස්සේ, මොන ගඟ ද? ගිං ගඟද? කැළණි ගඟද? ඊට පස්සේ ඉතින් ගඟ ගලනවා. ඒ වගේම තමා අපිත්. අපි මොහාන්ධකාරයෙන් වැහිලා ඉන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ මතුකළේ මේ ටික. අපේ සමහර අටුවා - කියන්න නරකයි. නමුත් අපේ අටුවාවාරින් වහන්සේලාට හසුනොවුනත් ඇතැම් බෞද්ධ නිකායවල මේක මතුකරලා දීලා තියෙනවා. මේ අන්ත දෙකෙන් මිදුනු මැදුම් මඟ පටිච්චසමුප්පාදය බව බෞද්ධ දර්ශනවල. ඒවගේ තියෙන හැම එකක්ම පිළිගන්නවා නොවේ. ඇතැම් බෞද්ධ දර්ශනවල ඒ ටික මතුකරලා දීලා තියෙනවා. ඒකට ශුන්‍යතාව කියලත් සමහරු පාවිච්චි කරනවා. නමුත්

අතන අර කාරණයයි කියෙන්නේ. නිරන්තරයෙන් ලෝකයේ ඇතිවීමත් නැතිවීමත් කියෙනවා. ඒක වචනයට හසුවන්නේ නැහැ. මොකද තර්කය නම් දෙක. එක්කෝ ඇත. එක්කෝ නැත. එක්කෝ ඇත. එක්කෝ නැත. එහෙම නැත්නම් වතුෂ්කෝටික කියල එකක් හදාගෙන කියෙනවා. අතීතයේ ඒ දෙක තුළම තමා හතර දක්වා යන්නේ. ඇත්තේත් නැත නැත්තේත් නැත. ඔය විධියට හදාගෙන. නමුත් හැම එකක්ම කියෙන්නේ ඇත නැත කියන අන්ත අර ද්වයතාව තුළයි. ඒ වෙනුවට බුදුරජාණන් වහන්සේ අන්ත අර ලෝකයේ නිරන්තරයෙන් වෙනස්වීම මතුකර දෙනවා 'සමුදයො සමුදයො - නිරොධො නිරොධො'. ඒ වික මතුකරලා දෙනවා ලෝකයාට.

ඊළඟට අපි තව විකක් හිතලා බලමු. මේ 'අස්මි' කියන එක අපි හිතාගත්තු දේ. මොකද මේකට හේතුව? ඒකක් හෙළිවන වටිනා සූත්‍රයක් කියෙනවා. මේ පින්වතුන්ට සමහරවිට කියන්න ඇති. වටිනා සූත්‍රයක කියන්නේ මෙහෙමයි. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ යම් අවස්ථාවක උන්-වහන්සේ ඇසුරු කරන සංඝයා වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා "ඇවැත්නි අපි මහණ වුන ඉඟි අපට මේ පුණ්ණමන්තානිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්-සේ හුඟක් උපකාර වුණා. මට පුණ්ණමන්තානිපුත්ත ස්වාමීන්වහන්සේ මෙන්න මෙහෙම අනුශාසනාවක් කළා. කොහොමද? 'ආනන්ද' එහෙම කියලා කියනවා. 'උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය'¹¹ ඔන්න ප්‍රධාන වශයෙන් අස්මි කියන හැඟීම ඇතිවන්නේ උපදානයක් නිසයි. උපාදාය කියන්නේ පින්වතුනි උපදාන කරගැනීම. එතකොට යමක් අල්ලාගැනීම තුළිනුයි එහෙම කියමු. යමක් අල්ලාගැනීම තුළිනුයි වෙමි කියන හැඟීමක් එන්නේ. නො අනුපාදාය' අල්ලා නොගැනීමක් තුළින් නොවේ. එතකොට හේතු ප්‍රත්‍ය තුළිනුයි ඒ 'අස්මි' කියන එක - අල්ලා ගැනීම තුළිනුයි. ඉබේ නොවේ. අස්මි කියන එක ඇතිවන්නේ හේතු ප්‍රත්‍යය ඇතිව. මොකක්ද හේතු ප්‍රත්‍යය උපාදානය. 'උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය. කිංච උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය' මේ පුණ්ණමන්තානිපුත්ත ස්වාමී-න් වහන්සේගේ වචනයයි ආනන්ද ස්වාමීන්වහන්සේ නැවත උච්චාරණය කරන්නේ. 'රූපං උපාදාය' රූපය අල්ලා ගැනීමෙන්, රූපයක් අල්ලාගත්තු තැනයි. වෙමි කියන එක කියෙන්නේ. වේදනාව අල්ල ගත්තු තැනයි. සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ අල්ල ගත්තු තැනයි 'අස්මි' කියන වචනය එන්නේ. නිකං නොවේ. අල්ලා නොගැනීමෙන් නොවේ. අන්ත එතැන පෙන්නුම් කරන්නේ අර උපාදානය නිසයි. එතකොට උපාදානය තුළිනුයි මේ 'අස්මි' කියන වචනය පෝෂණය වෙන්නේ.

ඊළඟට පුණ්ණමන්තානිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ පුදුම උපමාවක් දෙනවා. ඒක ඇති මේ පින්වතුන්ට හොඳට හිතන්න. හිතන්න හිතන්න ගැඹුරු එකක්. යම්කිසි හැඩවැඩ ඇතිව ඉන්න කැමැති තරුණ ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ ඒ ස්ත්‍රියට හෝ පුරුෂයාට 'අස්මි' කියන හැඟීම එන්නේ. ඒ කියන්නේ ඔන්න එයා ඒ පුද්ගලයා හිතන්නේ ඒ කාලයේ හැටියට පිරිසිදු කණ්ණාඩියක හෝ පැහැදිලි වතුරක හෝ තමන්ගේ මුඛ නිමිත්ත - තමන්ගේ මුහුණ - දිහා බලලා තමයි 'උපාදාය අස්මිති හොති' මේ ඉන්නේ මමය කියලා සලකාගන්නේ. ඔන්න එතකොට අර උපාදාය යමක් අල්ලා ගැනීමේනුයි එතන අල්ලා ගත්තේ කණ්ණාඩියයි. කණ්ණාඩිය ඉස්සරහට අල්ලාගත්තහම තමයි මේ මමයි කියන හැඟීම එන්නේ. ඒ අන්න එතනත් දැන් කිට්ටු කර ගන්න අපි කියාපු නාසිසස් කතාව. නාසිසස් කවදාවත් තමන්ගේ මුහුණ දෑකලා නැති නිසානේ අර වතුරේ එකපාරට දෑක්ක හැටියේ හිතුවේ දෙවඟනක් කියලා. දෙවඟනක් කියලා හිතාගැනීම වගේම තමයි පින්වතුනි 'මේ මමය' කියලා හිතාගැනීම. මොකද කණ්ණාඩියේ පෙනෙන පුද්ගලයා නොවේනේ ඇතුළත තියෙන කුණුකන්දල් පෙනෙනවාද? බඩවැල්වල තියෙන දේවල් කුණුකන්දල් - අර මේ හොඳට හැඩවැඩ දාපු ටික විතරනේ කණ්ණාඩියේ වැටෙන්නේ. පින්තුරයේ වැටෙන්නේ. ඡායාවේ වැටෙන්නේ. ඒකනේ ලෝකයා අල්ලා ගන්නේ. අන්න ඒක තමා 'උපාදාය අස්මිති.'

එතකොට රූපය එහෙම අල්ලාගන්නවා. වේදනාවත් අල්ලා ගන්නවා. ඒ කොහොමද වේදනාව අල්ලා ගන්නේ? ඒකත් සමහර වේලාවට ප්‍රකාශ කරනවා බලන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙටියෙන්ම ප්‍රකාශ කරලා තියෙනවා එක එකක් ස්කන්ධ හැටියට දක්වන එක ඒක කලින් අවස්ථාවකත් කිව්වා පංචඋපාදානස්කන්ධ කියන්නේ මොකද, ගොඩවල් පහ කියන්නේ මොකද, ඒකත් එකොළොස් ආකාරයටයි. අන්න එතෙන්නට බහිමු අපි. මේ එක ස්කන්ධයක් ඒකොළොස් ආකාරයක් බව බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරලා තියෙනවා. මොකක්ද එකොළොස් ආකාරය. "

යංකිංචී රූපං අතීත අනාගත පච්චුපපතං අඡ්ඤාතං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දුරෙ සනතිකෙ වා සබ්බං රූපං"¹² කියලා ඔය විධියට විදර්ශනාවට නඟනකොට රූපස්කන්ධය මොනවද කියලා විග්‍රහකරලා හිතයොදන්න කියන එකයි කියන්නේ.

කොහොමද ඒ? එකොළොස් ආකාරයට බෙදිලා යන්නේ. 'යං කිංචී

රූපං අතීත අනාගත පවච්ඡපපන්නං' අතීත රූපයන් මගේ අන්ත බලන්න. අර දැන් මේ පින්වතුන්ගේ ඡායාරූප අලවපු පොත්වල පුංචි එකා ලස්සන කාලයේ මේත් මම අන්ත අතීත රූප. ඊළඟට අනාගත රූපයට නිදර්ශනයක් කීවොත් මේ පින්වතුන්ට අමුතුවෙන් සළකාගන්න. දැන් මේ පින්වතුන් ඔය මඟුල් ගෙදරවල එහෙම යන්න ලැස්තිවෙලා - පින්වතුන් පමණක් නොවේ පින්වතියන් - කණ්ණාඩියක් ඉස්සරහට ගිහිල්ලා මම එතැනට ගියාම කොහොමට හිටීද' ආයින් හැරිලා බලලා ඊට වැඩිය ලස්සනට හිටින්න - ඉතින් අනාගත රූපයත් අල්ලාගත්තා. අන්ත ඒ වගේ තමා අතීත අනාගත පවච්ඡපන්න අමුතුවෙන් කියන්න දෙයක් නැහැ. අජ්ඣාතං වා බහිද්ධා වා ඇතුළත හෝ පිටත තමාගේ රූපය පමණක් නොවේ පිට එකක් අල්ලා ගන්නවා හිතෙන්. 'අජ්ඣාතං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුබ්බං වා ගොරෝසු එකක් වේවා සියුම් එකක් වේවා ඊළඟට 'හීනං වා පණිතං වා' - පහත් එකක් වේවා ලස්සන වටිනා එකක් වේවා "යං දුරෙ සන්තිකෙ වා" ළඟ තියන එකක් ඇත තියෙන එකත් කියලා ඔන්න ඔය විධියට එකොළොස් ආකාරයක් එතැන දක්වනවා. එක ස්කන්ධයක් පාසා. ඒ විධියට තමයි මේ පුද්ගලයා තමාගේ ජීවිතය පිළිබඳව සිතේ රඳවාගෙන ඉන්නේ. ඔය එකොළොස් ආකාරයට. ඒක මේ ජීවිතයට පමණක් නොවේ දීර්ඝකාලයක් සංසාරයේ - ඒ තමයි අනුසය වශයෙන් තිබෙන්නේ.

එතකොට මහා පුදුම සංසාර අවුලක් මෙතන තියෙන්නේ. එතකොට මේ භාෂාවට දොස් කියනවා නොවේ. භාෂාව හදාගත්තෙන් අපි. හදාගත්තට පස්සේ අපි ඒකට යටවුනා. ඒ ටික තමා අර කලින් අවසංථාවක අපි කීව්වේ පපංච ආදිය ගැන කියනකොට, අර මන්තරකාරයෝ තුන්දෙනෙක්- ඔය පරණ කතන්දර - මන්තරකාරයෝ තුන්දෙනෙක් විජ්ජාමන්ත්‍ර හොඳට ඉගෙනගෙන කැලේ මැදින් යනකොට එක්කෙනෙක් තමන්ගේ හපන්කම පෙන්වන්න ව්‍යාඝ්‍ය ඇටකටු වගයක් දැකල ඒ ඇටකටු ටික එකතුකර තමාගේ ශක්තිය පෙන්නුව. අතින් එක්කෙනා ඒකට මස් පිරව්ව්වා. තුන්වෙනි එක්කෙනා ඒකට පණ දුන්නා. පණදුන්නාට පස්සේ ව්‍යාඝ්‍යයා පැනලා තුන්දෙනාවම කාලා දුම්මා. අන්ත ඒවගේ දෙයක් තමා අපේ මේ භාෂාව තර්කය. අපිම ගොඩනගාගත්තු දෙයක්. අපිම ගොඩනගා ගත්තු භාෂාවටත් තර්කයටත් හිරවෙලා අපි මේ සංසාරයේ. ඒක නිසා තමා අපි කීවේ මේ සංසාරයේ ගැටළුව - ඉස්සරවෙලා දේශනාවක කීව්වා - ව්‍යවහාරය තුළ ගැබ්වෙලා තියෙනවා. ඒකට බනින්න නොවේ නමුත් ඒක අපිට පාවිච්චි කරන්න වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේත් පාවිච්චි

කළා අර එක් අවස්ථාවක වටිනා සූත්‍රයක් ඉවරකරන්නේ පොට්ටොයාද සූත්‍රය වගේ මහ ගැඹුරු සූත්‍රයක් අවසාන කරන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ 'ඉතීමා ඛො චිතත ලොක සමඤ්ඤා ලොක නිරුතතියො ලොක වොහාරා ලොක පඤ්ඤතතියො යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමසං'¹³ චිත්ත කියන ඒ එක්කෙනාට ආමන්ත්‍රණය කරලා කියන්නේ චිත්ත මේ හැමඑකක්ම ලොක සමඤ්ඤා ලෝකයේ පිළිගත්තු මත විතරයි. සම්මුති විතරයි. ලෝක පඤ්ඤතති විතරයි. ලෝකනිරුත්ති විතරයි. තථාගතයන් වහන්සේ ඒවා ව්‍යවහාර කරනවා. නමුත් 'අපරාමසං' පරාමර්ථය කරන්නේ නැහැ. අල්ලාගන්නේ නැහැ. අන්න එතැනයි. මේ ධර්මයේ අපේ ඉලක්කය විය යුත්තේ. එතකොට ඒ නිසා ඇත්ත වශයෙන් මිඳෙන්ත තියෙන අනික් දේවල් වගේම අන්තිමට අපට මේ භාෂාව්‍යවහාරය තුළ තියෙන මිච්ඡාවෙනුත් මිඳෙන්ත වෙනව. ඒක විදර්ශනා ප්‍රඥාව තුළින්. ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය තුළින් විදර්ශනාත්මක වශයෙන් අර කියාපු ඇතිවිම් නැතිවිම් නිරන්තරයෙන් දකිම තුළින් මෙන්ත මේ කියාපු මිථ්‍යාවෙන් අපට මිඳෙන්ත පුළුවන්. ඒකත් 'පච්චත්තං වෙදිතබ්බො'. ඒකත් තම තමන්මයි. තමතමන්මයි මිඳෙන්ත ඕනෑ ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන්.

ඉතින් මේ ටික ඇතැයි කියලා හිතනවා මේ පින්වතුන්ට, අද දවසෙ. ඔය විධියට මට පෙනෙන හැටියට ගැඹුරින් ගැඹුරට යනවා වගේ. නමුත් මේ පින්වතුන් අධෙධි වෙන්න එපා. මේවා අර විරුද්ධ බණ තරම් ප්‍රිය මනාප නොවන්න පුළුවන්. නමුත් මෙනතයි ශාසනය තියෙන්නේ. අපි ප්‍රකාශ කළා - මේ පින්වතුන්ට කලින් කිව්වා. බුදුන් දක නිවන් දකින්න බලාපොරොත්තු වෙනවා නම් පටිච්චසමුප්පාදය දකින්න කියලා. මොකද පටිච්චසමුප්පාදය දැක්කොත් ධර්මය දකිනවා. යමෙක් ධර්මය දැක්කොත් බුදුන් දකිනවා. ඉතින් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය දකින කොට බුදුන් දකින්න පුළුවන් ධර්මයත් දකින්න පුළුවන්. ඔන්න ඔය ටිකයි. මේ පින්වතුන් නුවණින් සළාකාගන්න.

ඉතින් අද දින මේ පින්වතුන් තම තමන්ගේ ප්‍රමාණයෙන් වටිනා සීලයක් සමාදන්වෙලා ඊළඟට බණ භාවනා ආදියෙහි යෙදෙන්න ඇති. අද මේ තමන්ගේ විදර්ශනා භාවනාවට විශේෂයෙන් උපකාරවන යමක් කියවුණා. මේවාත් උපකාර කරගෙන හැකිතාක් මේ පින්වතුන් අධෙධර්ස නොවී මේ ධර්ම මාර්ගයේ යමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වපු සළකුණු තුළින් මේ අතිභයානක සංසාරයෙන් මිඳිලා - 'සනතාප ජාතො' කියලා

කිවිච්චි - ඒ අතිහසානක සංසාරයෙන් මිදිලා උතුම් අමාමහ නිවනින් සැන-
සීමට සෝවාන් ආදී මාගීඥානවලින් මේ ජීවිතය තුළදීම මේ පින්වතුන්ට
ශක්තිය, බලය ලැබේවා කියා ප්‍රාර්ථනා කරනවා. අවිච්චියේ සිට අකනිටාව
දක්වා යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ධර්ම දේශනාමය ධර්ම ශ්‍රවණමය කුසලය-
ක් අනුමෝදන් වීමට කැමති නම් ඒ අනුමෝදන්වීම තුළින් ප්‍රාර්ථනීය
බෝධියකින් උතුම් අමාමහ නිවනින් සැනසෙත්වා කියා ප්‍රාර්ථනා ඇති
කරගෙන මේ ගාථා කියන්න.

චත්තාවතා ච අමෙහති

පාදක සටහන්

1. ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රය, සුත්ත නිපාතය, බුද්දක නිකාය, 228 පිට(බු.ජ.ත්‍රි. 25)
2. කච්චානගොත්ත සූත්‍රය, සංයුත නිකාය 2-28 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 14)
3. ධම්මවක්කපපච්චතන සූත්‍රය, සංයුත නිකාය 5(2), 270 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 17(2))
4. බොහිය සූත්‍රය, උදාන පාළි, බුද්දක නිකාය 1-142-146 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
5. චතුෂ්චිඛිබ්බන සූත්‍රය. උදාන පාළි, බුද්දක නිකාය, 1, 294 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
6. මහානිදාන සූත්‍රය, දීඝ නිකාය 2, 92 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 8)
7. ලෝකවොලොකන සූත්‍රය, උදාන පාළි, බුද්දක නිකාය, 1-192 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
8. එම - එම - එම - එම
9. මහාපදාන සූත්‍රය, දීඝනිකාය 2, 46 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 8)
10. යච්චකලාපී සූත්‍රය, සංයුත නිකාය 4, 348 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
11. ආනන්ද සූත්‍රය, සංයුත නිකාය 3, 180 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 15)
12. බන්ධ සූත්‍රය, සංයුත නිකාය 3, 84 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 15)
13. පොඨ්ඨපාද සූත්‍රය, දීඝ නිකාය 1, 436 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 7)

07 වන දේශනය

07 වන දේශනය

(පහන් කණුව ධර්ම දේශනා අංක 189)

හමෝ තසස භගවතෝ අරහතෝ සමමා සම්බුද්ධස්ස

අනතතනි අනතමානිං - පසස ලොකං සදෙවකං
නිවිට්ඨං නාමරූපසමිං - ඉදං සච්චනනි මඤ්ඤති

යෙන යෙන හි මඤ්ඤනති - තතො තං භොති අඤ්ඤථා
තං හි තසස මුසා භොති - මොසධම්මං හි ඉත්තරං.

අමොස ධම්මං නිබ්බානං - තදරියා සච්චතො විදු
තෙ වෙ සච්චාහිසමයා - නිච්ජාතා පරිනිබ්බතා

(ද්වයනානුපසස්සනා සු. සු.නි.)¹

සැදැහැවත් පින්වතුනි,

ආත්මයක් නැති තැනක ආත්මයක් ඇත යන මාතයෙන් ලෝක සත්ත්වයා සසරට බැඳී තිබෙන බව තිලෝගුරු සමමා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ හෙළිකර වදාළා. මාතයෙන් කෙරෙන හිතා ගැනීම මඤ්ඤනා නමින් හැඳින්වෙනවා. නාම රූපය සත්‍ය හැටියට සළකන මේ මඤ්ඤනා-වෙන් මිදීම මාර බන්ධනයෙන් මිදීමයි, නිවනයයි. ඒ බව ප්‍රකාශ කෙරෙන ගාථා තුනකුයි අද අපි මේ හත්වෙනි පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම දේශනාවට මාතෘකාව හැටියට ඉදිරියට ගත්තේ. මේ ගාථා තුනත් දකින්න ලැබෙන්නේ සුත්ත නිපාතයේ ද්වයනානුපසස්සනා සූත්‍රයේ යි. ගියවර දේශනයේ දී අපි ඒ සූත්‍රය හඳුන්වලා දුන්නේ මහා ධර්ම තේජසක් පිළිබිඹු වන සූත්‍රයක් හැටියටයි. 'ද්වයනා' කියන වචනයෙන් හැඟෙන අන්දමට යුගල වශයෙන් පිහිටි ධර්ම කාරණා දහසයක් ඒ සූත්‍රයේ විග්‍රහ කෙරෙනවා. පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ අනුලෝම වාරයත්, පටිලෝම වාරයත් සිහිගැන්වෙන අන්දමින් බැඳීම සහ මිදීම පිළිබඳ සනාතන ධර්මතාව බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ සූත්‍රයේදී දහසය ආකාරයකින් විග්‍රහ කරල දක්වනවා.

අද අපි මේ ඉදිරියට ගත්තේ පහළොස් වෙනි ද්වයනානුපසස්සනාවට අදාළ ගාථා තුනයි. ඒ ගාථා තුන ඉදිරිපත් කරන්න කලින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ගද්‍ය පාඨ කීපයකින් ඒ පහළොස්වෙනි ද්වයනානුපසස්සනාව

හඳුන්වා දෙනවා මෙන් නම් මේ විදියට. 'යං භික්ඛවෙ සදෙවකසස ලොකසස සමාරකසස සබ්බමකසස සසසමණබ්බාහමණියා පජාය සදෙවමනුසසාය ඉදං සච්චනති උපනිජ්ඣායිතං තදමරියානං එතං මුසාති යථාභුතං සමමප්පඤ්ඤාය සුද්ධිං' මහණෙනි යමක් දෙවියන් මරුන් බලුන් සහිත ලෝකයා විසින් මහණ බමුණන් දෙවියන් සහිත ප්‍රජාව විසින් මෙය සත්‍යයයි කල්පනා කරන ලදද, එය ආර්යයන් විසින් යථාභුත වශයෙන් මෙය මුසාව යයි මනා ප්‍රඥාවෙන් දකින ලදී. 'අයං එතානුපසසනා' මෙය එක අනුපසසනාවකි කියලා ඊළඟට දෙවෙනි අනුපසසනාව ඉදිරිපත් කරනවා. 'යං භික්ඛවෙ සදෙවකසස ලොකසස සමාරකසස සබ්බමකසස සසසමණබ්බාහමණියා පජාය සදෙවමනුසසාය ඉදං මුසාති උපනිජ්ඣායිතං තදමරියානං එතං සච්චනති යථාභුතං සමමප්පඤ්ඤාය සුද්ධිං. අයං දුකියානුපසසනා'. මහණෙනි, යමක් දෙවියන් මරුන් බලුන් සහිත ලෝකයා විසින් මහණ බමුණන් දෙවියන් සහිත ප්‍රජාව විසින් මෙය මුසාව යයි කල්පනා කරන ලදද එයම ආර්යයන් විසින් යථාභුත වශයෙන් මෙය සත්‍යයයි සමාක් ප්‍රඥාවෙන් දකින ලදී. මෙය දෙවෙනි අනුපසසනාවයි. මේ විදියට අනුපසසනා දෙක ඉදිරිපත් කරලා අනිකුත් අනුපසසනාවල කළා වගේම බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා යම් හික්කුන් වහන්සේ නමක් මේ අනුපසසනාවෙහි සිත යොදාගෙන කෙලෙස් තවන විර්යයෙන් යුතුව කටයුතු කරනවා නම් ඒ හික්කුට එල දෙකකින් එකක් බලාපොරොත්තු විය හැකියි. දිට්ඨමියෙහිම රහත්ඵලය හෝ උපාදාන යමක් ඉතිරිව ඇතොත් අනාගාමී ඵලය. ඒ තරම් ආනිශංස සම්පන්න බව ඒ අනුපසසනාව පිළිබඳව බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා.

ඊළඟට එහෙම ප්‍රකාශ කරල තමයි අර ගාථා තුන බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරන්නේ ඒ අදහස සම්පිණ්ඩනය කරලා.

අනතතනි අතතමානිං - පසස ලොකං සදෙවකං
නිවිද්ධං නාමරූපසමිං - ඉදං සච්චනති මඤ්ඤති

ආත්මයක් නැති තැනක ආත්මයක් ඇත යන මාතෘක ගත්තා වූ මේ දෙවියන් සහිත ලෝකයා දෙස බලව. 'නිවිද්ධං නාමරූපසමිං - ඉදං සච්චනති මඤ්ඤති' නාම රූපය තුළට ඇතුල් වෙලා, නාම රූපය තුළට රිංගාගෙන, මෙය සත්‍යයයි හඬී'. ඔය ලෝකයාගේ තත්ත්වයයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේ. ඊළඟට ප්‍රකාශ කරනවා,

යෙන යෙන හි මඤ්ඤානි - තතො තං භොති අඤ්ඤාථා
තං හි තස්ස මුසා භොති - මොසධමමං හි ඉත්තරං

යම් යම් ආකාරයකින් යම් කෙනෙක් මඤ්ඤානා කරන්ද ඒ මඤ්ඤානා කිරීමෙන්ම - එයින් ම - එය මුසාවක් බවට පත්වෙයි. 'යෙන යෙන හි මඤ්ඤානි - තතො තං භොති අඤ්ඤාථා' යම් යම් දේකින් මඤ්ඤානා කරන්ද එයින්ම එය අඤ්ඤාථාභාවයට අත් සේ බවට පරිවර්තනය වෙයි. 'තං හි තස්ස මුසා භොති - මොසධමමං හි ඉත්තරං' එයම එහි මුසාව වෙයි. ඒ ලාමක වූ දෙය මුළා කරන ස්වභාවය ඇති නිසයි. ඊළඟට තුන්වෙනි ගාථාවෙන් කියනවා,

'අමොස ධමමං නිබ්බානං - තදරියා සච්චතො චිදු'

නිවන මුළා නොකරන ස්වභාවය ඇති දෙයක්. එය ආර්යයෝ සත්‍යය වශයෙන් දුටහ.

'තෙ වෙ සච්චාහිසමයා - නිච්ඡාතා පරිනිබ්බතා'

ඒ ආර්යයෝ ඒ සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම තුළින් කෙලෙස් කුසග්නන්හ නිවාගෙන 'නිච්ඡාතා පරිනිබ්බතා' පරිනිවියාණය. ඔන්න ගාථා තුනේ අදහස.

ඉතින් මෙයින් අපට පැහැදිලි වෙනවා බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වචනයට අනුව මුළුමනින් ලෝක සත්ත්වයාම - දෙවියන්, බ්‍රහ්මන් සහිත හැම කෙනෙක්ම - නාමරූපය සත්‍ය හැටියට අරගෙන මඤ්ඤානා කිරීම තුළින් මේ මාර බැම්මට බැඳිල ඉන්න බව. අපි ගියවර දේශනයේදී මතුකර ගත්තු වේපච්ඡිකි අසුරේන්ද්‍රියා පිළිබඳ කථාවෙනුත් පැහැදිලි වුනේ ඒකයි. කෙටියෙන් සලකා ගන්න කලින් අපි කියාපු කාරණය. බුදුරජාණන් වහන්සේ එක් අවස්ථාවක සංඝයා වහන්සේලා අමතලා ප්‍රකාශ කරනවා සුරා සුර යුද්ධය අතීතයේ ඉඳල තිබුනා. ඒ කථාන්තරයක් ඉදිරිපත් කරගෙන සුරා සුර යුද්ධයෙන් අසුරයින් පැරදුනා, සුරයින් දිනුවා එතකොට වේපච්ඡිකි අසුරේන්ද්‍රියා දැත්, දෙපා, ගෙල කියන පස් තැනකින් බැඳලා, දෙවියන් සුධම්මා දිව්‍ය සභාවට අරගෙන ආවා. ඒ අසුරේන්ද්‍රියා බැඳපු පඤ්ච බන්ධනය කොයි විදියේ එකක් ද කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරනවා. යම් විදියකින් වේපච්ඡිකි අසුරේන්ද්‍රියා සිතුවොත් අසුරයින් අධාර්මිකයි, දෙවියන් ධාර්මිකයි මම දිව්‍ය ලෝකයේ නවතින්න ඕන කියල

ඒ බැසුණ පහෙන්ම මිදිලා දිව්‍ය සම්පත් ලබනවා. නමුත් යම් වේලාවක හිතුවොත් දෙවියන් අධාර්මිකයී අසුරයින් ධාර්මිකයී මම යනවා ආපසු අසුර ලෝකෙට කියලා ඒ බැමි පහෙන් නැවතත් බැසුණයට අනුවෙනවා. එහෙම ප්‍රකාශ කරල බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරනවා මෙන්න මේ විදියට සියුම් ඒ වේපච්චි බැසුණය 'එවං සුබ්බමං ඛො වෙපච්චිබැසුණං' නමුත් 'තතො සුබ්බමතරං මාර බැසුණං' ඊට වඩා සියුම් මාර බැසුණය. එහෙම කියලා මාර බැසුණය හඳුන්වලා දෙනවා. 'අසමීති භික්ඛවෙ මඤ්ඤිත-මෙතං' වෙමි කියන මේ පැවැත්ම පිළිබඳ මූලික ප්‍රසාදනය - පැවැත්ම පිළිබඳ මූලික හැඟීම - පවා මඤ්ඤිතයක් හැටියට බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වනවා. එතන නව ආකාරයකින් මඤ්ඤනාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වනවා. වෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. මෙය මම වෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. වන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. නොවන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. රූපී වන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්, අරූපී වන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. සඤ්ඤී වන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. අසඤ්ඤී වන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක්. නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤී වෙන්නෙමි කියන එකත් මඤ්ඤිතයක් කියලා මුළුමහත් භවයම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය දක්වා විහිදිලා තියන කාම, රූප, අරූප, ලෝක සේරම අනුවෙලා. ඒ මුළු මහත් භවයම මේ මඤ්ඤිතය තුළ බැඳී සිටින බව බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරලා අන්තිමට කියනවා 'මඤ්ඤිතං භික්ඛවෙ රොගො, මඤ්ඤිතං ගණෙඛා, මඤ්ඤිතං සලලං, 'මඤ්ඤිතය රෝගයක්, ගඩක්, උලක්' කියලා. අන්න එහෙම ප්‍රකාශ කරලා සංඝයා වහන්සේලාට කියනවා ඒක නිසා 'අමඤ්ඤිත මනෙන වෙතසා' මඤ්ඤනාවෙන් මිදුන සිතකින් වාසය කරන්න කියලා සංඝයා වහන්සේලාට උපදේශයක් දෙනවා.

මෙයින් අපට හිතාගන්න තියෙන්නේ මේ ලෝකයා - දැන් අපි නාමරූප ගැන කොතෙකුත් මේ පින්වතුන්ට කියලා දීල තියෙනවා. සලකාගන්න පුළුවන් මේ වේදනා, සඤ්ඤා, වෙතනා, එසස, මනසිකාර කියන පංචවිධ නාම ධර්මයන් තුළින් පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො කියන මහාභූත ධර්ම ග්‍රහණය කරගෙන ලෝකයා මේ සංසාරයේ ආත්ම ස්වේච්ඡයෙන් රඟදක්වන ශරීරාත්ම ප්‍රේම ජවනිකාවක හොඳ නිදර්ශනයක් අපි මේ පින්වතුන්ට කීප වරක් මතක් කරලා දුන්නා නාසිසස් ශ්‍රීක තරුණයා පිළිබඳ කථාව. නාසිසස් නමැති ශ්‍රීක තරුණයා තමන්ගේ මුහුණ දකලා නැහැ කවදාවත්. වනයේ ඇවිදින අතරේ පොකුණකට නැඹුරුවෙලා මුහුණ

හෝදන්න ගියහම තමන්ගේ මුහුණ දැකලා රැවටුණා දෙවඟනක්ය කියලා. දෙවඟන වැළඳගන්න උත්සාහ ගන්න වාරයක් පාසාම දිය රැළිවලින් ඒක ආවරණය වුනා. දෙවඟන වැහිල ගියා. අන්න ඒ උපමාව මෙනතට කිට්ටු කර ගත්තොත් ලෝකයා දෙයක් කියලා මඤ්ඤනා කිරීම තුළින් 'දෙයක්' කියල යමක් හිතා ගන්නවත් එක්කම එය අඤ්ඤා භාවයට පරිවර්තනය වෙනවා. දෙයක් කියලා හිතා ගත්තම කියන්නේ 'මෙසේ බව'. අනිත්‍යතා දිය රැළි ඇවිල්ලා ඒක 'අන් සේ බවට' පරිවර්තනය වෙනවා. දැන් ටිකකට හිතා ගන්න මේ ඔරලෝසුව අපි 'දෙයක්' කියල ගන්නා. අපට ඒක අර්ථවත් දෙයක් වෙලාව බලාගන්න. ඒක යම් වෙලාවක ක්‍රියා විරහිත වුනහම අන් සේ බවට පරිවර්තනය වුනා. අපි ඒක ඔරලෝසුවක් හැටියට නොගෙන මේ කුණුගොඩේ තියන මොකක් හරි කියලා ගත්ත නම් එහෙම දෙයක් වෙන්න නැහැ. මඤ්ඤනාවක් ඇති කර ගත්තො නැහැ නේ. ඔන්න පොඩි නිදඹිනයක් කිව්වෙ. ඔන්න ඔය විදියේ දෙයක් තුළින් බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සත්‍යය අපට ප්‍රකාශ කරනවා. ඒක තවත් වඩා ගැඹුරින් ගියවර දේශනාවෙදින් අපි මතක් කළා. ඒත් මහ ප්‍රබල දේශනාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ සම්බෝධිය ලබාගෙන ලෝකය දිහා බලලා සංවේගයෙන් යුක්තව රාග, ද්වේෂ, මෝහවලින් පීඩිත සත්ත්වයින් දිහා බුදු ඇසින් බලලා දේශනා කළ මහ පුදුම ගාථාවක්, ගද්‍යයත්, පද්‍යයත් අතර විදියේ උදාන පාඨයක් එයින් කොටසක් අපි ගනිමු.

'අයං ලොකො සන්තාපජානො එසසපරෙනො රොගං වදති අත්තනො'³

ආදී වශයෙන් කියන්නේ මේ ලෝකයා සත්තාපයට වැටිලා මේ රෝග යකට, ලෙඩකට, ආත්මය කියල කියනවා. ඊළඟට කියනවා 'යෙන යෙනහි මඤ්ඤති තනො තං හොති අඤ්ඤා' යම් යම් ආකාරයකින් මඤ්ඤනා කරයිද එයින්ම එය අඤ්ඤා භාවයට පත්වෙයි කියල. ඊළඟට කියනවා,

'අඤ්ඤාභාවී භවසත්තො ලොකො
 භවපරෙනො භවමේවාහිනඤ්ඤි
 යදහිනඤ්ඤි තං භයං යසස භායති තං දුකඛං
 භව විප්පභානාය බො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වූසසති'

මහ පුදුම කියමනක් එතන තියෙන්නේ.

'අඤ්ඤාභාවී භවසත්තො' භවය කියලා කියන පැවැත්ම තුළම තිබෙන්නේ අන්සේ බවට පරිවර්තනය වන සවභාවයයි. ඒ පරිවර්තනය වෙන

සවභාවය ඇති භවයට ලෝක සත්ත්වයා ඇලීලා ඉන්නවා, ඒකට ගැති වෙලා ඉන්නවා. 'අඤ්ඤාභාවි භවසන්තො ලොකො භවපරෙතො භවමෙවාහිනඤ්ඤි' භවය ගැනම සතුටු වෙනවා. 'යදහි නඤ්ඤි තං භයං' ඒ භවය ගැන සතුටු වීමම අන්තරාවක්, උපද්‍රවයක්, භයක්. මොකද හේතුව? 'යසස භායති තං දුක්ඛං' මොකටද බය වෙන්නේ ඒ භවය 'මෙසේය' කියල හිතාගත්තු ඒක අත්සේ බවට පරිවර්තනය වන ඒකට බයයි. නමුත් අත්සේ බවට පරිවර්තනය වෙනවා. ඒක වළක්වන්න බැහැ. ඔන්න ලෝකයාගේ තත්ත්වය. අන්න ඒක නිසා තමයි මේ මඤ්ඤානා කියන වචනය ඉතාමත්ම වැදගත් වචනයක් වන්නේ මේ ධර්මයේ.

එහෙම නම් කොතනද විමුක්තිය කියල කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන්. ඒකට අපි මතු කරන්න කැමතියි මේ අවසථාවේ ඔය මඤ්ඤානා කරන්නේ - දන් අපි කිව්වනෙ දෙයක් හැටියට හිතා ගන්නව කියල. ඉන්ද්‍රිය භයක් තියන බව කවුරුත් දන්නවා. බාහිර ඉන්ද්‍රිය පහ තමයි ඇස, කණ, නාසය, දිව, කය කියන ඒවා. ඔය ඉන්ද්‍රිය පහෙන් ගන්න අරමුණු මනසට එනකොට ඒවා අමුතු සවරූපයක් ගන්නවා. මනසට එන ඔක්කොම අරමුණු 'ධමම' නමින් හඳුන්වනවා. 'ධමම' කියන්නේ අපි බුද්ධ ධර්මය කියනකොට යෙදෙන අදහස නොවෙයි. 'දෙය' කියන අදහසයි. සිංහලෙන් කිව්වොත් 'දෙය.' මනසට එය 'දෙයක්' විදිහටයි ඉදිරිපත් වෙන්නේ. ඇහැට දකින රූපය, කනට ඇසෙන ශබ්දය. ඒ ඔක්කොම ඇවිල්ලා මනසට එනකොට මනසට අරමුණු හැටියට ඉදිරිපත් වන්නේ 'ධමම' දෙයක්. එතකොට මේ ප්‍රශ්නය තිබෙන්නේ අන්න ඒ මනසට එන අරමුණු වන දෙය පිළිබඳව බව ඉස්සෙල්ලා සලකා ගන්න. ඊළඟට අපට කියන්න වෙන්නේ මනසට අරමුණු වන දෙය පිළිබඳව මූලික ආකෘතිය ප්‍රකාශ කෙරෙන ඉතාමත්ම වටිනා සූත්‍රයක් මැදුම් සඟියේ මූලටම දක්වන ලැබෙනවා මූලපරියාය සූත්‍රය නමින්. සංගීතිකාරක ඒ මහා රහතන් වහන්සේලා ඒ සූත්‍රයේ වැදගත්කම සලකල වෙන්ට ඕන මූලපරියාය සූත්‍රය මජ්ඣම නිකායේ මූලටම දැමීමේ. නමුත් අවාසනාවකට වාගේ මේ කාලේ ආචාර්යවරු මජ්ඣම නිකාය ගෝලයින්ට උගන්වන කොට කියනවා ඔය පළවෙනි දේශනාව අනහැරලා ඊළඟ එකේ ඉඳලා කියන්න. ඒක අහන් හිටිය අයටත් තේරුනෙ නැහැ කියලා. අපි නම් කියන්න කැමතියි මේ පළවෙනි දේශනාව තමයි මුළු මහත් බෞද්ධ දර්ශනයම මුළු මහත් සද්ධර්මය හරියාකාරව තේරුම් ගන්න උපකාර වන හෝඩිය මොකද එහෙම කිය-

න්නේ? ඒ මූලපරියාය සූත්‍රයේ මේ මනසට අරමුණු වන හැම දෙයක් පිළිබඳවම මුල් ආකාරය මුල් ආකෘතිය පෙන්වුම් කරනවා. 'මූල පරියාය'.

ඊළඟට ඒ දේශනාව ඉදිරිපත් කරන ආකාරය කියමු. ඒ සූත්‍රයේ තියෙන්නේ කෙටි නිදානයක්. උකකට්ඨා කියන නගරයේ සුභග වනයෙහි සල් ගසක් මුල වැඩ ඉදගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ සංඝයා වහන්සේලා අමතලා - ප්‍රශ්නයක් ඉදිරිපත් වුන නිසා නොවෙයි - වැදගත් කාරණයක් සංඝයා වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කිරීම් වශයෙන් මෙන්න මෙහෙම දේශනා කරනවා 'සබ්බධම්ම මූලපරියායං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි. තං සුණාථ සාධුකං මනසි කරොථ භාසිස්සාමි' ආදී වශයෙන් මහණෙනි මම නුඹලාට හැම දෙයකම මුල් ආකාරය, මුල් ආකෘතිය දේශනා කරනවා. හැම දේ-කම මුල් ආකෘතිය කියලා කියන්නේ පින්වතුනි, දැන් මේ අපේ මනසට අරමුණු වන හැම දෙයකම ඒවා හිතට වැටහෙන ආකාරයක් තියනවා. ඒ මූලික ආකාරය තමයි ව්‍යාකරණය තුළ ගැබ්වෙලා තියෙන්නේ. භාෂා ව්‍යවහාරය තුළ මේ මනසට අරමුණු වන හැම දෙයක්ම යම්කිසි ව්‍යාකරණ රටාවකට අනුවයි ඉදිරිපත් වන්නේ. අන්න ඒ ව්‍යාකරණ රටාව පිළිබඳව සාමාන්‍ය ධර්මය නොඇසූ - පෘථග්ජන පුද්ගලයා දක්වන ආකල්පයත්, රහත්බව නොලැබූ සේබ පුද්ගලයා ආර්ය පුද්ගලයා දක්වන ආකල්පයත්, රහතන් වහන්සේ දක්වන ආකල්පයත්, තථාගත සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන ආකල්පයත් මේ මූලපරියාය සූත්‍රයේ විග්‍රහ වෙනවා. මේ එක් එක් ප්‍රඥප්තිය හෝ සංකල්පය කියල කියමු. ඒවා පිළිබඳව මේ කොටස් හතර දක්වන ආකල්ප හතරක් සඳහන් වෙනවා. නමුත් අපට පුළුවන් මේක තුනක් කරගන්න. මොකද රහතන් වහන්සේගේ ආකල්පයත්, තථාගත සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ආකල්පයත් එකයි. ඒ කියන්නේ අර්හත්වයෙන් සමානයයි. තථාගත සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ වශයෙන් ප්‍රකට කළ නිසා ඒ ප්‍රධාන තැන දුන්නා. ඒ රහතන් වහන්සේගේ ආකල්පය තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ තුළත් තියෙන්නේ. එතකොට මේක ආකල්ප තුනක් හැටියට හඳුන්වන්න පුළුවන්. දැන් මේ සූත්‍රය ටිකක් තේරුම් ගන්නයි අපි මේ විග්‍රහ කරන්න යන්නේ. අපි කිව්වා මේ සූත්‍රයේ තියෙන්නේ පෘථග්ජන පුද්ගලයා ලෝකයේ ව්‍යවහාර වන ව්‍යාකරණ රටාව දිහා බලන ආකාරයත් මේ ධර්මයේ හික්මෙන සේබ නමින් හැඳින්වෙන සෝවාන් ඉඳලා අනාගාමී දක්වා අර්ය පුද්ගලයින් ඒ ව්‍යාකරණ රටාව දිහා බලන ආකාරයත්. රහතන් වහන්සේල බලන ආකාරයත්,

ඒ සියලුම ධර්ම නියෝජනය කරන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙතන ධර්ම විසි හතරක් ඉදිරිපත් කරනවා. ඒක බුද්ධ ඥානයට ගැලපෙන ආකාරයට ඔක්කොම ධර්ම නොවෙයි යමකට නිදගීන දක්වන කොට ඔක්කොම දක්වන්න බැහැනෙ. නමුත් 24 ක් දක්වනවා. ඒවා කෙටියෙන් මෙහෙම සලකාගන්න පුළුවන්. පළමුවෙන්ම පයවි, ආපො, තෙජො, වායො කියන මහාභූත ධර්ම හතර ඊළඟට භූතා දෙවා පජාපති බුහමා ආභසුරා, සුභකිණ්භා, වෙහඤ්ජා අභිභූ කියන සත්ත්ව කොට්ඨාශ අට. ඊළඟට ආකාසානඤ්චායතන, විඤ්ඤාණඤ්චායතන. අකිඤ්චඤ්ඤායතන, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන' කියන අරූප තත්ත්ව හතර ඊළඟට කියනවා දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන හතර. දුටුව, ඇසුන, දැනුන, දකුව අන්තිමට කියවෙනවා එකතනං, නානාතනං, සබ්බං, නිබ්බානං කියන ප්‍රඥප්ති හතර.

ඔය විදියට විසිහතරක් මෙතන බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරල. ඒ එක එකක් පිළිබඳව අන්න අර කියාපු කොටස්- අපි දැන් කියමු- කොටස් තුනක් දක්වන විවිධ ආකල්ප විග්‍රහ කරනවා. දැන් අපි එකක් නිදගීනයට ගත්තාම මේ පින්වතුන්ට ඒ අනුව සලකාගන්න පුළුවන්. දැන් මුලටම අපි කිව්වනේ මේ විසිහතරෙන් පළමුවෙන් තියෙන්නෙ පයවි, ආපො, තෙජො, වායො කියලා මහාභූත ධර්ම හතර බව. එයින් පයවි- ඔන්න පයවිය ගැන ධර්මය නොදත් සාමාන්‍ය පෘථග්ජනයා පයවි ගැන හිතන ආකාරය- පයවි පිළිබඳව මේ විදියටයි දක්වන්නෙ. ඒ පෘථග්ජනය 'පයවිං පයවිතො' පෘථිවිය පෘථිවිය හැටියට හඳුනා ගන්නවා. අර මුවා වතුර හඳුනා ගන්නවා වගේ - එහෙම හිතාගන්න. 'පයවිං පයවිතො සඤ්ඤානාති, පයවිය පයවියයි හඳුනාගන්නවා. පයවිං පයවිතො සඤ්ඤානා ඒ සඤ්ඤාව තුළින් ඒ පයවි සඤ්ඤාව ඇතිකරගෙන ඊළඟට මොකක්ද කරන්නේ? පයවිං මඤ්ඤති අන්න මඤ්ඤනාව. පෘථිවිය යයි හඟී. මඤ්ඤනා කරයි. මානසෙන් හිතාගනී. පයවියා මඤ්ඤති පෘථිවියෙහි යයි හඟී. පයවිතො මඤ්ඤති. පයවියෙන් යයි හඟී. පයවිං මෙති මඤ්ඤති පෘථිවිය මගේ යයි හඟී. පයවිං අභිනන්දති පෘථිවිය පිළිබඳව සතුටු වෙයි. ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. 'තං කිසස හෙතු?' මොකද එයට හේතුව. 'අ-පරිඤ්ඤාතං තසසාති වදාමි' මේ පෘථග්ජනයාට යථා අවබෝධය නැති නිස, පිරිසිදු දෑගත්තේ නැති නිසයි. ඔන්න එකකොට පෘථග්ජනයාගේ ආකල්පය. ඔන්න ඊළඟට සේඛ පුද්ගලයා පිළිබඳව මෙහෙමයි ප්‍රකාශ

කරන්නේ. සේබ - ඒ කියන්නේ රහත් වුනේ නැති ආර්ය පුද්ගලයා - රහත් බව සඳහා හික්මෙන ඒ පුද්ගලයා පිළිබඳව සඳහන් වෙන්නේ,

‘පයවිං පයවිතො අභිජානාති-සඤ්ජානාති නොවේ අභිජානාති’. මොකද මාගීඵල අවබෝධය තුළින් සත්‍යාවබෝධයක් මොහොතකට හරි ලැබුණා. සන අධිකාර රාත්‍රියක විදුලි කෙටීම තුළින් යමක් දකින්න වගේ නිවන දුටුවා යන්නමට. ඒක තුළින් යම් අවබෝධයක් ආවා සඤ්ඤාවට වඩා ඉහළ. මේකයි යථා තත්ත්වය කියල. මේකයි අභිජානාති කියන්නේ. හැබැයි පූර්ණ අවබෝධය ඇවිල්ල නැහැ. මෙහෙමයි කියන්නේ. පයවිං පයවිතො අභිජානාති. පයවිං පයවිතො අභිඤ්ඤාය පයවිං. ඔන්න අමුතු වචනයක් තියෙනව ‘මා මඤ්ඤි’ පයවිං මා මඤ්ඤි, පයවියා මා මඤ්ඤි, පයවිතො මා මඤ්ඤි, පයවිං මෙති මා මඤ්ඤි, පයවිං මාහිනඤ්ඤි. ඔන්න ඔය විදියේ ‘මා’ කියන වචනයක් යොදනවා. ඕක අටුවාවට ලොකු ගැටළුවක්. මොකක්ද මේ ‘මා’ කියන්නේ කියල. මේක පැහැදිලි කාරණයක් ‘මා’ කියන නිපාතය පාලි භාෂාවේ යෙදෙන්නේ ප්‍රතිෂේධාර්ථයෙන්-වැළැක්වීමේ අර්ථයෙන්. මේ පින්වතුන් අහල තියෙනවානේ “මා නිවනන අභිකකම” කියන්නේ නොනැවතී ඉදිරියට යව. මොහොතකට හරි ‘කරන්න එපා’ කියන එකට ‘මා’ කියල කියනවා. මේක තෝරගන්න බැහැ අටුවාවට. අටුවාව කියනවා මේක ආර්ය පුද්ගලයා මඤ්ඤනා නොකරනවාත් නොවෙයි කරනවාත් නොවෙයි. එහෙම නොවෙයි මේක ගන්න තියෙන්නේ ආර්ය පුද්ගලයා සේබ කියල හඳුන්වන්නේ හික්මෙන තැනැත්තෙක්. ඒ හික්මීමට අදාළව ඒ ආර්ය පුද්ගලයා නිරන්තරයෙන් හිතට ඉදිරිපත් කරගන්නවා සඤ්ඤාවෙන් මිදුන නමුත්, අභිඤ්ඤාව ලබාගෙන ඇති නමුත්, පරිඤ්ඤාව කියන පිරිසිඳ දැනීම තාම ලැබිල නැහැ. ඒ සඳහා හික්මෙන නිසා නිතර මතක් කර ගන්න සිදුවෙනවා. හික්මෙන්න සිද්ධ වෙනවා අර අභිඤ්ඤාවට අනුව මඤ්ඤනා නොකරන්න. ඒක නිසා තමයි පයවිං මා මඤ්ඤි කියන්නේ. පෘථිවිය යයි නොහඟුව. ‘පෘථිවිය’ යයි කල්පනා නොකරව කියල තමාටම කියා ගන්නවා වගේ. පෘථිවියෙහි යයි නොහඟුව. පෘථිවියෙන් යයි නොහඟුව පයවිං මාහිනඤ්ඤි. පෘථිවිය පිළිබඳ සතුටක් ඇති නොකරගන්න උත්සාහ කරනව. මොකද හේතුව? පරිඤ්ඤායං තස්සාති වදාමි. ඔහු විසින් පිරිසිඳ දහයුතු නිසා, තව ඉදිරියට කරන්න තිබෙන නිසා.

ඔන්න එතකොට ඒ ආර්ය පුද්ගලයා පිළිබඳව. ඔන්න ඊළඟට අපි කිව්වා රහතන් වහන්සේගේ ආකල්පයත් තථාගත සම්මා සම්බුදුරජාණන්

වහන්සේගේ ආකල්පයන් එක සමානයි. මෙහෙමයි තියෙන්නේ රහතන් වහන්සේ ගැන කියන්නේ මෙහෙමයි. පට්ඨං පට්ඨිතො අභිජානාති. පට්ඨං පට්ඨිතො අභිඤ්ඤාය පට්ඨං න මඤ්ඤති, පට්ඨියා න මඤ්ඤති, පට්ඨිතො න මඤ්ඤති, පට්ඨං මෙති න මඤ්ඤති, පට්ඨං නාහිනන්ති. ඒ කියන්නේ රහතන් වහන්සේත් බුදුරජාණන් වහන්සේත් අර කියාපු පට්ඨි කියන සංකල්පය පිළිබඳව අනුගමනය කරන්නේ මේ විදියටයි. උන්වහන්සේගේ හිතට වැටහෙන්නේ ඒ පිළිබඳ අභිඤ්ඤා වශයෙන් තේරුම් අරගෙන තිබෙන නිසා ඒවායේ ශුන්‍යත්වය. පෘථිවිය පෘථිවිය යයි මඤ්ඤනා කරන්නේ නැහැ. පෘථිවියෙහි යයි මඤ්ඤනා කරන්නෙ නැහැ පෘථිවියෙන් යයි මඤ්ඤනා කරන්නේ නැහැ. පෘථිවිය මගේ යයි මඤ්ඤනා කරන්නෙ නැහැ. පෘථිවිය පිළිබඳව සතුටක් ඇතිකර ගන්නෙන් නැහැ. ඔන්න එතකොට ඒ අනුව හිතාගන්න අපි කිව්වනේ 24 ක් තියනව කියල. මේ එක් එක් මඤ්ඤනාව පිළිබඳව අර විදියටයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන්නේ. ඒ දේශනාව ඉවර වෙන්නේ මෙහෙමයි. තථාගත සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ගැන විශේෂයෙන් දක්වන්නේ උන්වහන්සේ තමයි මේ ධර්මය හෙළි කරල දුන්නේ. ඒක නිසා මේ විදියට දක්වන්න හේතුව බුදුරජාණන් වහන්සේ අන්තිමට ප්‍රකාශ කරනවා 'නන්දි දුකඛස්ස මූලනති ඉති විදික්ඛා භවා ජාති භුතස්ස ජරාමරණං' දුකට මූල 'නන්දි' නම් වූ සතුට වීමයි. ඒක නිසයි කිසිම සංකල්පයක් පිළිබඳව අභිනන්දනයක් නොකරන්නේ. 'නන්දි දුකඛස්ස මූලං' සතුට වීම තමයි දුකේ මූල. සතුටවීම තුළ තමයි භවයක් හැදෙන්නේ ඒ භවය අර කියාපු විදියට අන්සේ බවට පරිවර්තනය වෙනවා. ඒක දුකට මූලයි. උපත ජාති, ජරා, මරණ ඔක්කොම එන්නේ ඒකයි.

ඉතින් මෙන්න මේ සුත්‍රය දැන් මේ පින්වතුන්ට තේරෙන අන්දමට ගත්තොත් ටිකකට හිතාගන්න මුවා පිළිබඳ උපමාව. අපි නිතර කථා කරල තියනවනේ ඒ මුවාට පෙනෙන දර්ශනය මුවා වතුර කියලා හිතාගෙන ඒ ඔස්සේ දුවනවා. නමුත් යම්කිසි කෙනෙකුට හිතුනා නම් මේක වතුර නොවෙයි යම්කිසි කාලගුණික හේතුවක් නිසා අර මිරිගුව දැක්කත් වතුරෙයි කියල හිතන්න 'ආ වතුර නම් වෙන්න බැහැ'අන්න ඒ විදියට හික්මෙනවා. සම්පූර්ණ පරිඤ්ඤාව ඇති කෙනා අර විදියටත් හිතන්නෙ නැහැ. ඒක සම්පූර්ණයෙන්ම දන්නවා. ඒ ආකාරයෙන්ම. අපි ඔය කෙටි නිදර්ශනයක් දක්වුවේ. අටුවාව මේවා ඔක්කොම පටලවාගෙන අටුවාව කල්පනා කරනවා මා මඤ්ඤි කියන එක තේරුම් ගන්න බැරිව

මේ දෙකට අතරෙයි කියල හිතනවා. අපි කිව්වේ ඒක හික්මීමේ කොටසක්. ඊළඟට තවත් පටලැවිල්ලක් තියෙනවා. මේ සංකල්ප 24 අගටම තියනවා 'නිබ්බාන' කියලා එකක්. අන්න ඒක තේරුම් කරන්න ගියහම තමයි ලොකු පටලැවිල්ලක පැටලෙන්නේ. ඇයි මේ නිබ්බාන ගැන අපිට සතුටු වෙන්න බැරිනම් අපි කොහොමද නිවන් දකින්නේ? ඔන්න එතන ප්‍රශ්නයක් එනවා. ඒක නිසා අටුවාවාරීන් වහන්සේලා කියනවා මෙතන මේ කියන නිබ්බානය අපේ නිවන නොවේ. අන්‍යාගමිකයන්ගේ නිවන කියලා. එහෙම කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ මුළුමහත් භාෂා ව්‍යවහාරයට එල්ල කළ ප්‍රභාසයන් නිබ්බාන කියන වචනය බේරගන්න අටුවාවාරීන් වහන්සේලා උත්සාහ කරනවා. නමුත් ඒක නිශ්චල ප්‍රයත්නයක්. මොකද හේතුව? නිවන පිළිබඳව මඤ්ඤා කරන තාක්, නිවනින් නිවනෙහි නිවන කියල නිවන පිළිබඳව සතුටු වෙනතාක්, නිවන ලැබෙන්නේ නැහැ. මේක කෙනෙකුට පුදුමයක් වෙන්න පුළුවන්. අපි මේ කවුරුත් නිවන නේ බලාපොරොත්තුවෙන් ඉන්නේ. ඉතින් නිවන ගැන සතුටු වෙන්නේ නැතිව මොකක් ගැන ද සතුටු වෙන්නේ. ඕක තමයි අටුවාවාරීන්ටත් ප්‍රශ්න. නමුත් මෙතන ඉතාමත්ම ගැඹුරු කාරණයක් තියෙන්නේ භාෂා ව්‍යවහාරය පිළිබඳව. ඒක ටිකක් තේරුම් කරගන්න අපි නිදර්ශනයක් දෙමු ශාසන ඉතිහාසය ආශ්‍රයෙන්.

මේ පින්වතුන්ට කලිනුත් යම් පමණකට දේශනාවකදී විග්‍රහ කළා ශාසනයේ වාර්තාගත වෙච්ච කාරණයක්. සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පස්සේ ප්‍රථම සංගායනා අවස්ථාව වෙනකොට ධම්මී විනය සංගායනා කරන්න මහා කාශ්‍යප මහ රහතන් වහන්සේ පන්සිය නමක් තෝරා ගැනීමේදී ලොකු ගැටළුවකට මුහුණ පාන්න සිද්ධ වුණා. මොකක්ද? මේ ධම්මී ඔක්කොම කට පාවිච්චි කරගෙන හිටියේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ. නමුත් තාම රහත් වෙලා නැහැ. ඒ නිසා භාරසිය අනුනව නමක් තෝරා ගත්තා. ගැටළුවක් තියෙනවා ආනන්ද භාමුදුරුවෝ නොගෙනත් බැහැ. අරගෙනත් බැහැ. රහත් නොවුන නිසා. අන්තිමට කොහොම හරි අගතියට යන්නේ නැහැයි කියල තෝරගත්තා. නමුත් මෙහෙමයි සඳහන් වෙන්නේ පොත පතේ. සංගායනාවට කලින් දවසේ රහතන් වහන්සේලා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට කිව්වලු 'ඇවැත්නි හෙටයි අපේ සංගායනාව රහත් නොවී සංගායනාවට එන එක හොඳ නැහැ, ඒ නිසා අප්‍රමාද වන්න.' දැන් මේ පින්වතුන්ට 'හෙටයි විභාගේ' කිව්වහම කොහොමද දන්නවනේ. මේ

විභාග පාස් කළ පින්වතුන් දන්තව ඇතිනෙ ඒවට දඟලපු හැටි. ඒ වගේ ආනන්ද සොමීන් වහන්සේත් දැඩිව විරියය අධිෂ්ඨාන කරගෙන 'කායගතා සතිය අධිෂ්ඨාන කරගෙන' එතන කියවෙන්නේ රැයේ වැඩි කාලයක්ම සක්මනේ භාවනා කරමින් හිටියා. ඊළඟට මේ විදියටයි සඳහන් වෙන්නේ වෙහෙස නිසා හෝ එළිවෙන යාමයේ හිතුවා මම දැන් ටිකක් සැතපෙන්න ඕන කියල. හිඟිල්ලා ඇඳට වැටිලා පා දෙක එසවුනා කොට්ටෙ තාම හිසට ආවෙ නැහැ. ඒ අතරතුර සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් මිදිල රහත් වුනා.

මේක තුළ තියන ධර්මතාව එක එක්කෙනා එක එක විදියට විග්‍රහ කරනවා. අටුවාවාරීන් වහන්සේලා කියනවා දැන් මම විරියය කරනව වැඩියි. විරියය සම කරගන්න ඕන කියලා හිතුවා කියලා. එහෙම නොවෙයි මෙතන සියුම් ධර්මතාවක් තියනවා. දැන් ආනන්ද සොමීන් වහන්සේට නිවන පෙනුනේ සංගායනාවට ඇතුළුවීමේ 'සර්ටිපිකට්' එකක් හැටියට. සහතික පත්‍රයක් හැටියට. එතකොට නිවන සර්ටිපිකට් එකක් කර ගන්නා නේද? නිවන 'දෙයක්' කරගන්නා. සියල්ලම අත හැරීමෙන් ලැබෙන නිවීම පෙන්නුම් කරන වචනය අල්ලා ගන්නා - "නිවන". මම නිවන් දකින්න ඕන කියල. 'මට මදි කමක් රහත් නොවී යන එක.' එතනම මානය තියනවා. ඊළඟට දැඩි විරියය අධිෂ්ඨාන කර ගන්නා. එතන උදාව්‍යවය තියනවා. නිවන අර විදියට මඤ්ඤනා වශයෙන් "දෙයක්" කර ගන්නා. එතන අවිද්‍යාව. ඒ නිසා තමයි උන්වහන්සේට අවිචර විරියය කරලා බැරිවුනේ නිවන් දකින්න. නමුත් මොකක්ද වුනේ? අර ඉරියවු හතරට නේ අධිෂ්ඨාන කළේ විරියය. සමහරවිට ඇදේ භාන්සි වුනා නම් ඒත් විරියය කරන්න තිබුනා. භාවනා කරන්න තිබුනා. නමුත් යම්කිසි ධර්මතාවක් අනුව - ඒ ඉරියවු අතර තියනවා 'සන්ධි' කියල එකක්. ඉරියව්ව සන්ධි. ඒ ඉරියවු සන්ධිය ගැන උන්වහන්සේත් කලින් සිතුවේ නැතිව ඇති. මෙතනදී ඉරියවු සන්ධියේදී දන්නෙම නැතිව විරාමයක් ආවා. ඒ විරාමය තුළ සමහර විට උන්වහන්සේට වැටහෙන්න ඇති අපොයි මම මේ නිවන දෙයක් කර ගත්තනෙ. සමහරවිට සුළු මොහොතකට අවබෝධ වෙන්න ඇති මම මේ දඟලන්නෙ මොකටද අතහැරීමනෙ නිවන කියන්නේ, අන්න ඒ අවබෝධය ආව නිසා උන්වහන්සේ ඒ අවස්ථාවේ රහත් වුනා කියන එකයි අපට හිතන්න තියෙන්නේ.

මීට කලින් අවසථාවක නොයෙකුත් උපමා දැක්වුවා. ඔය හදිස්සියේ ගමනක් යන කෙනෙක් හතරමං හංදියට ආවහම කොච්චර ඉක්මන්කම තිබුණත් වාහනේ ටිකක් හෙමින් යවන්නට සිදු වෙනවා නේ. අන්න ඒ

වගේ මෙතෙන්දීත් ඉරියාපට සන්ධියේදී ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේට විරාමයක් ලැබුණා. ඒක තුළයි අපට හිතාගන්න තියෙන්නේ ඒ නිවන ලැබුනේ. නිවන පවා ඒ විදියට සතුටු වෙන්න දෙයක් නොවේ. මමත්වය තියනවනේ. දැන් මේ කියාපු කාරණේ සමහරවිට පැහැදිලි නොවෙන්න පුළුවන්. ඒකට අපි තව ගමේ ගොඩේ නිදර්ශනයක් දෙමු මේ පින්වතුන්ට. දැන් අවුරුද්ද ළඟයි නේද? අවුරුදු ක්‍රීඩාවල එකක් තියනවා 'කණා කළේ බිදීම' කියලා. දන්නව නේ? අන්න ඒ වගේ කළයක් බිදින්න නැතත් අපි පොඩි උපමාවක් දෙමු ටිකක් ඒකට සමාන. දැන් මේ පින්වතුන් දකින්න ඇති බිත්තියේ එහා කොතේ තියනවා 'නිබ්බානං පරමං සුඛං' කියලා ලස්සනට ලියලා තියනව කලාකාර මහත්තයෙක්. ඕකනෙ අපේ ඉලක්කය? නේද? 'නිබ්බානං පරමං සුඛං'. එතකොට අර බිත්තියේ තියනවා නිවන. දැන් මම මෙතන ඉන්න පොඩි උපාසක මහත්තයෙකුගේ සිල් රෙද්දෙන් ඇස් දෙක බැඳලා මේ පිරිසට බිත්තියේ දෙපැත්තට වෙන්න කියලා මෙතන ඉඳලා ඒ උපාසක උන්නැහේට යන්න පාර හරි ගස්සලා ටිකකට හිතන්න අර උපාසක මහත්තයට මම කියනවා දැන් හැරෙන්න නිවන පැත්තට - නිවනනෙ ඕන කරන්නෙ. හැබැයි ඇස් වහල තියෙන්නෙ. මම කියනවා අඩියක් ඉස්සරහට තියන්න. මම කියන හැටියට කරන්නත් ඕන. ඊළඟ අඩියත් තිව්වා. ඊළඟ අඩියත් තිව්වා. ඊළඟ අඩියත් තිව්වා. ඔහොම ඔහොම තියාගෙන තියාගෙන යනවා. මේ අනිත් අය බලාගෙන ඉන්නවා, දැන් ඔන්න බිත්තිය ළඟටම ආවා. මේ උපාසක උන්නැහැ දන්නෙ නැහැ බිත්තිය ළඟට ආ බව. හැබැයි මම කියනවා "තවත් පියවරක් ඉස්සරහට තියන්න." මොකක්ද එතකොට වෙන්නේ? අර උස්සපු කකුල ආපස්සට හරවන්න වෙනව නේද. මේ උපමාවක් කියන්නේ ගැඹුරෙන් කල්පනාවට ගන්න. ඇත්ත වශයෙන් මේක තේරුම් ගත්තොත් - සංස්කාරත් කළේකට උපමා කරලා තියනවනේ. ඒ සංස්කාර කළෙන් බිඳගන්න පුළුවන් මේ කාරණය හරියට තේරුම් ගත්තොත්. මේ කියන්නෙ අර නිබ්බාන කියන වචනය. ඒක ඉලක්කය කර ගත්තෙ ඉලක්කය අල්ල ගන්න නොවේ. ග්‍රහණය කරගන්න නොවේ. ඒක විනිවිද යන ඉලක්කයක්. නිබ්බාන කියන වචනය - එතනදී මඤ්ඤනාව අත හරින්න ඕන. හිත මඤ්ඤනාවෙන් මුදාගන්න ඕන.

ආපස්සට හැරෙනව කියලා කියන්නෙ මොකක්ද? තව ටිකක් විග්‍රහ කරලා දක්වනව නම් මීට කලින් අවසථාවල පෙන්වල තියනව. මේ පින්වතුන්ට ඇඟිලි ගැනලා උගන්වපු කාරණයක් තියනවනේ. නාම ධර්ම.

වේදනා සංඥා චේතනා එසස මනසිකාර කියලා. ඒවා ආයෙන් මතක් කර ගත්තොත් ඒ ගැන්න ඇඟිලි පහ වේදනා සංඥා චේතනා එසස මනසිකාර. මනසිකාරය ළඟ තමයි එසස තියෙන්නේ, මහපටැඟිල්ල ළඟ නේද දබරැඟිල්ල තියෙන්නේ. දබර කාරයා තමයි එසස. එතකොට මේ ලොකුම දබරය තියෙන්නේ මනසිකාරයත් එසසයත් අතරෙයි. ඊළඟට අපි කල්පනා කරල බලමු. මේ මනසිකාරය ගැන. අපි නොයෙකුත් විදියට විග්‍රහ කළා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ මුළුමහත් විඤ්ඤාණය පිළිබඳ මායාව හෙළිකර ගන්න ගත්තු මැදුම් පිළිවෙත විග්‍රහ කිරීමේදී අපි පෙන්නුම් කළා ඒකටත් ලෞකික උපමාවක් අපි උපකාර කරගත්ත. දැන් සමහර නඩු තියනවා මිනී මැරුම් නඩු, සොරකම් නඩු, සාක්කිකාරයෙක් නැති අවසරා. එතකොට මොකක්ද කරන්නේ? විත්තිකාරයින්ගෙන් එක්කෙනෙකුට සමාව දීලා රජයේ සාක්කි කාරයෙක් කරගෙන කතාව අහගන්නවා. අපි පෙන්නුම් කරල දුන්න බුදුරජාණන් වහන්සේත් කළේ ඒ වගේ දෙයක්. මේ නාම ධර්ම පහෙන් මනසිකාරය මේ සංසාරයේ අපව අරගෙන ආවේ 'අයෝනිසෝ' හැටියට. ඒ අයෝනිසෝ මනසිකාරය තුළ තමයි මුවා මිරිඟුව ඔස්සේ දුවල කවදාවත් කෙළවරක් නැහැ. අයෝනිසෝ මනසිකාරයේ කවදාවත් කෙළවරක් නැහැ. දුවන්න දුවන්න මිරිඟුව වතුර වගේ ජේන එක තව ඉස්සරහට යනවා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ 'මනසිකාරයා' යෝනිසෝ කළා. මොකද යෝනිසෝ කියන්නේ? යෝනි කියන්නේ යමක් හටගන්න නැත. ප්‍රභව ස්ථානය. මේ පැත්තට හැරෙන්න කිව්වා මේ පැත්තට හැරෙව්වා මේ පැත්තට හැරෙන කොට මොකක්ද කරන්න වෙන්නේ. දැන් මුවා වතුරෙයි කියල හිතාගෙන වතුර බොන්න - හොඳ ලස්සනට තියනවා වතුර කියලා එහෙම හිත හිතා ප්‍රපඤ්ච කර කර යනවා. මෙතනදී යෝනිසෝ මනසිකාරය තුළින් දැන් හිතන්න යෝග්‍ය වචරයා කරන්නේ මොකක්ද? යෝග්‍යවචරයා අර විදියේ ප්‍රපඤ්චවලින් මිදිලා විතර්කත් කපා හැරලා සංඥාවෙනුත් මිදිලා. වේදනාවෙනුත් මිදිලා ඔන්න ස්පඨය ළඟට ආවට පස්සෙ අන්න එතන තමයි බිත්තිය ඉස්සරහට ආව වගේ වෙලාව.

මනසිකාරය කියන වචනය විග්‍රහ කරල බැලුවොත් 'මනසි' කියන්නේ හිත ඇතුළේ. 'කාර' කියන්නේ ක්‍රියාව. මනසිකාරය කියන්නේ හිත ඇතුළේම කෙරෙන ක්‍රියාව. ඇත්ත වශයෙන්ම මේ මනසිකාරයා තමයි ඔක්කොම ජ්‍යෙෂ්ඨ එක ගැහුවෙ සංසාරෙට. මනසිකාරය කියන්නේ හිත ඇතුළේම කෙරෙන වැඩක්. අපට ඒක තේරෙන්නේ නැහැ. හිත ඇතුළේ

කෙරෙන වැඩේට උපකාර කර ගන්න අරමුණ අපි ඉස්සරහට දානවා. ඒ ටිකම තමයි බුද්ධ වචනය හැටියට පළමුවෙන්ම මේ අපි කවුරුත් ධම්ම පදයේ කියවලා තියෙන්නේ 'මනෝ පුබ්බංගමා ධම්මා මනෝ සෙධ්ධා මනෝමයා'⁷ ලෝකයා හිතන්නේ අනිත් හැත්තට. ලෝකයා ධම්ම පදයක් ලිව්වා නම් ලියන්නේ 'ධම්ම පුබ්බංගමා මනෝ' 'දේ' ඉස්සරහ තියෙන්නේ - මනස පස්සේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරල දුන්නා 'මනෝ පුබ්බංගමා ධම්මා' 'මනෝමයා' කියලත් කිව්වා මනසින්මයි මේ 'දේ' හදාගන්නේ. අන්න මනසින්ම හදාගත්තු දෙයක් බව ආනන්ද හාමුදුරුවන්ට වැටහුණා. මේ නිවන කියන වචනය ඉලක්කයක් පමණයි. සංකේතයක් පමණයි සියල්ල අතහැරීමට. දැන් බලන්න නිවන කියන එකට තවත් වචන රාශියක් මේ පින්වතුන් අහල ඇතිනේ 'සබ්බසංඛාරසමථො, සබ්බපටි පටිනිසසග්ගො, තණ්හකකයො, විරාගො, නිරොධො, නිබ්බානං' මේ එක එක වචනයක් ගත්තත් ඇති. සබ්බසංඛාරසමථ කියන්නේ සියලු සංස්කාර සංසිද්ධිම නේ. එතකොට අතන තියෙන්නේ සංස්කාරයන් නේ. මම දැන් කොහොමහරි මේ සහතික පත්තරය අරගෙන යන්න එපායැ සංගායනාවට. යන්න ඕන කියලා හිතුවොත් එතන සංස්කාරයක්. එතකොට සියලු සංස්කාර අතහැරියේ නැහැ නේ. සබ්බපටි පටිනිසසග්ගො මේ මගේ පඤ්චපාදානසක්කමය අරගෙන ගිහිල්ලා එතන වාඩි කරවන්න ඕන කියල. උපටි අතහැරියේ නැහැනේ. ඔන්න ඔය විදියට තණ්හාවත් අතහැරියේ නැහැනේ. ඒ නිසා අපට හිතාගන්න තියෙන්නේ 'නිවන' කියන වචනයේ තියෙන්නේ - සියල්ල අතහැරීමත්, නිවීමත් හඟවන පදයක් පමණයි. නමුත් ලෝකයා ඒක ග්‍රහණය කරනවා. ඒක වචනයක් නිසා. අන්න ඒකයි අපි කිව්වේ භාෂා ව්‍යවහාරයේ තියන මුළාව තුළයි ලෝකයා ජීවත් වෙන්නේ.

ඒක බුදුරජාණන් වහන්සේ කදිමට පෙන්නල දීල තියෙනවා. නමුත් අපේ අටුවාවාරීන් වහන්සේලා ඇතුළු - අපට කියන්න සිද්ධ වෙනවා - මේ මුළුමහත් බෞද්ධ නිකායන් රාශියක්ම මේ භාෂාව පිළිබඳ බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වපු ඒ පුදුම අන්දමේ දඬිනය තේරුම් නොගැනීම නිසා මුළාවට වැටිලා ආයෙත් අර ආත්ම පාරේ ගිහිල්ල තියෙනවා. නමුත් මෙතන අපි පෙන්නුවා මනසිකාරය. එතකොට මනසට එන අරමුණ 'දෙයයි'. මෙතනදී මනසට එන අරමුණ 'නිබ්බාන'. ඒක වචනයක් පමණයි කියලා එන ඒ අවබෝධය එක්කම මොකක්ද වෙන්නේ? මනෝ විඤ්ඤාණය කිදා බහිනවා. අපි කිව්වනේ විඤ්ඤාණය කියල කියන්නේ දෙකක් වෙන්කර

ගැනීමයි කියලා. කොහොමද දෙකක් වෙන්කර ගන්නේ. මේක මනසින්ම හදාගත්ත නම්, මනසින්ම හදාගත්තයි කියන ප්‍රත්‍යක්ෂ අවබෝධය එනවාත් එක්කම වෙන්කර ගන්න බැරි අවස්ථාවක් එනවා. විඤ්ඤාණය එතනම නිරුද්ධයි. තේරුම් ගන්න බලන්න. මේ පින්වතුන් විඤ්ඤාණය කියලා කියන්නේ දෙකක් වෙන් කරල ගැනීමෙන. ඇසත් රූපයත් වෙන්කර ගත්තු තැනෙන මුවාව අතන වතුර පේන්නෙ. මෙතන මම - අතන වතුර, එතන පරතරය ආයින් එන්නේ දෙකොනයි මැදයි කථාවට - කොන් දෙකයි. මැදයි කථාව. දෙකොනක් ඇති තැනයි මැදක් තියෙන්නේ. මෙතන මම - අතන වතුර. මේ පරතරය ගෙව්වට පස්සේ මට වතුර ගන්න පුළුවන්. වතුරට ළං වෙන්න පුළුවන්. අන්න ඒ වගේ තමයි ලෝකයා හිතන්නෙ. අරමුණ ඉස්සරහට දානව. අරමුණ ඉස්සරහට දාල මෙතන මම - අතන අරමුණ. ඔන්න ලෝකයාගේ චින්තනය.

නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා ඒ විදියට ඒ චින්තනය නොවෙයි මෙතන තියෙන්නේ ඒ මඤ්ඤනාව තුළ. මඤ්ඤනාව කියන්නේ අරක 'දෙයක්' කර ගත්තා. පඨවිය දෙයක් කර ගත්තා. පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො පමණක් නොවෙයි සබ්බධම්ම මූලපරියාය කියන කොට, දැන් අපි කිව්වනේ 24 ක් තියනවා කියලා එක ප්‍රඥප්තියක්වත් නිත්‍ය නෑ. දෙව, භූත, පජාපතී බ්‍රහ්මයෝ පවා. දැන් අර නිත්‍යයි කියල හිතාගත්තු බක බ්‍රහ්මයාව අන්තිමට මෙල්ලකර ගත්තෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ. ඒ ගොල්ලො දීඪි කාලයක් හිටපු පමණින් මාන්තය ඇති කරගත්ත 'අපි සදාකාලිකයි' කියල - ඒ සත්ත්ව කොටස්. ඊළඟට දිට්ඨ සුත මුත විඤ්ඤාත. බාහිය සුත්‍රය ගැන මේ පින්වතුන් අහල තියනවා. බාහිය දාරුවීරිය තාපසතුමා ඒ හික්මීම හරි වේගයෙන්ම කළා. දුටුවෙහි දුටුමතින් නැවතුනා. නමුත් අපි දුටුව පුටුවක් කර ගන්නවා දුටුවෙන් නවතින්නෙ නැහැ. ඒක පුටුවක් - අපිට ඉදගන්න පුළුවන්නෙ. අන්න ඒ වගේ ඇසුන දේ ඇසුන මතින් නවතින්නෙ නැහැ. ඒක සංගීතයක්. ඒක හොඳ සංගීතයක්. අන්න එහෙම අපි දෙයක් කර ගන්නවා. ඔය දෙයක් කරගැනීම තුළයි සංසාරයේ රැඳෙන්නේ. 'දෙයක්' කරගත්තු හැටියෙම අනිත්‍යතා දිය රැළිවලට වැහිලා ඊළඟට 'අන්සේ බවට' පත් වෙනවා. එතනමයි හවයේ ශෝකාන්ත නාට්‍යය.

'දෙයක්' කර ගත්තු හැටියෙම ඒක 'අන් දෙයක්' බවට පරිවර්තනය වෙනවා. ඒකයි අපි කිව්වේ අර නාසිසස්සගේ ප්‍රේම ජවතිකාව වගේ මේ සංසාරයේ අපි කරල තියෙන්නෙත් ආත්ම ස්නේහයෙන් අවසාන මො-

හොතේ අපි අල්ල ගන්නවා - මොකක් හරි අල්ල ගන්නවා. ඒකම තමයි ඊළඟට මවුකුසක ආයින් නාමරූප විඤ්ඤාණ පටලවිල්ල යනවා. ඉතින් ඔය සිංග කියන්නයි අපට ඕන කළේ. කෙනෙකුට ආයින් අහන්න පුළුවන් නිවන ගැන සතුටු වෙන්න බැරිනම් මොන නිවනක් ද? නිවනින් වැඩක් නැහැ වගේ ජේතවනේ. මෙව්වරක් අමාරුවෙන් ලබාගත්තු නිවන ගැන සතුටු වෙන්න බැරිනම් මොකක්ද මේකෙන් ඇති වැඩේ කියල හිතන්න පුළුවන්. අපි විතරක් නොවෙයි කකුධ කියන දේව පුත්‍රයෙකුත් එහෙම හිතපු බව අපට ජේතවා. එක සූත්‍රයක් තියනවා සංයුත් සඟියේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ අංජන වනයේ මිගදායේ වැඩ වාසය කරන අවසථාවක මහා රාත්‍රියේ කකුධ කියල දේව පුත්‍රයෙක් ඇවිල්ල බුදුරජාණන් වහන්සේ උපේක්‍ෂාවෙන් වැඩ ඉන්න නිසා වෙන්න ඇති ඇහුවේ 'නැරැසි සමණ' මහණ ඔබ සතුටු වන්නෙහිද? එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ අහනවා 'කිං ලඬා ආවුසො?' මොකක් ලබාගත්තට ද? ඊළඟට අහනවා 'තෙනහි සමණ සොවසි?' එහෙනම් මහණ ඔබ දුක් වෙනවද? 'කිං ජයිත්ථ ආවුසො?' මොකක්ද නැතිවුණේ? තෙනහි සමණ තෙව නැරැසි න සොවසි? එහෙනම් මහණ ඔබ සතුටු වන්නෙත් නැහැ දුක් වන්නෙත් නැහැ. 'එවං ආවුසො' එසේය ඇවැත්ති කියලා. දේවතාවා අහනවා 'ඔබ සිටින්නේ පැවිද්ද ගැන කලකිරීමෙන් ද අරතියකින්ද මේ ඉන්නේ - සතුටක් වත් දුකක් වත් නැතිව? එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ හොඳ වටිනා ගාථාවක් ප්‍රකාශ කරනවා.

'අස ජාතස්ස වෙ නැරි - නැරිජාතස්ස වෙ අසං
අනැරි අනිසො හිකඛු - එවං ජානාහි ආවුසො'

දුකට පත් වූ කෙනාටයි සතුටින් වැඩක් ඇත්තේ. සතුටට පත් වූ කෙනාටයි දුක තියෙන්නේ. නමුත් හිඤ්ඤාවට නැරි අස කියන දෙකෙන්ම නිදහස් වූන උපේක්‍ෂාව. උපේක්‍ෂා සුවය ඒක නිසා තමයි මේ පින්වතුන් අහල තියනවා නිවන අවේදයිත සුඛයක් කියල දක්වනවා. මොකද බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වනවා වේදනා තුනම දුකක් හැටියට¹⁰. ඒක නිසා දැන් ඒ සිංගෙන් අනිත් හරිය හිතාගන්න. නිවන කියන එක අල්ල ගන්න දෙයක් නොවෙයි. ඒක ඉලක්කයක්. ඒක අල්ලගන්න ඉලක්කයක් නොවෙයි. ඒක සදහා විරියය දැරීම තුළින් අන්තිම අවසථාවේ උඩු යටිකුරු විමක් වගේ වෙනවා - අවසාන අවබෝධය. ඒක නිසා තමයි අනාගාමී පුද්ගලයින් හඳුන්වන්නේ 'ධම්මරාග ධම්මනැරි' කියන එක තියනවා කියලා. ඒ නිවන කියන එක තමයි හිතේ බලපවත්වන්නේ. නමුත් ඒකටත් ඇල්මක් තියනවා.

ඒක නිසා තමයි සියලු දුක් කෙළවර කිරීමක් නොකර ඊළඟට සුදානාවාසවල උත්පත්තිය ලබන්නේ 'තෙතෙව ධම්මරාගෙන තාය ධම්මනඤ්ඤා'¹¹

ඒ 'ධම්මරාග ධම්මනඤ්ඤා' කියන එකයි අන්තිමට අත හරින්නේ. මොකද බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරල තියෙනව. මේ පින්වතුන් අහල ඇති මේ ධර්මය උපමා කරල තියෙන්නේ 'නිඤ්ඤාතාය නො ගහණස්වාය'¹² පහුරකට උපමා කරල තියෙන්නේ. එතර වීම සඳහා මිසක් ග්‍රහණය කිරීම සඳහා නොවෙයි. ඒ වගේම ප්‍රකාශ කරල තියෙනවා 'ආජානනෙනහි ධම්මාපි වො පහාතඛො පගෙව අධම්මා' ධර්මය හරියට තේරුම් ගන්න නම් ධර්මයන් අතහරින්න ඕන. අධර්මය පමණක් නොවේ. අන්ත එතකොට ධර්මයට අදාළ දෙයක් තමයි නිබ්බාන කියන එක. ඒකත් යම් වෙලාවක අතහරින්න සිදු වෙනවා. මොකද මේකේ ප්‍රායෝගික අර්ථයක් සඳහා විතරයි මේ භාෂාව පාවිච්චි කරන්නේ. ග්‍රහණය කිරීම සඳහා නොවෙයි. ග්‍රහණය කළ හැටියේ එතන අමාරුවේ වැටෙනවා. ඔන්න ඔය ඩිංගයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වුම් කරන්නේ.

ඉතින් අපි මේ නොයෙකුත් උපමාවලින් කියාපු කථාන්තරය තුළ තවත් ගැඹුරක් තියනවා. සූත්‍ර අතර දක්නට ලැබෙනවා සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පස්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ නැතිඋනාට පස්සේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට ලොකු තැනක් ලැබිව්ව බව පෙනෙනවා. රහත් වෙච්ච මෙහෙණින් වහන්සේලාත් හික්කුන් වහන්සේලාත් ඇවිල්ල තමන්ගේ රහත් බව ප්‍රකාශ කරන්නේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට. ඒ නිසා ආනන්ද භාමුදුරුවන්ම දේශනා කළ විශේෂ සූත්‍රයක් තියනවා. සෝසිතාරාමයේදී තමන්ගේ හිතවත් සංඝයා වහන්සේලාට දේශනා කළා. මෙහෙම 'යම් හික්කුචක් හෝ හික්කුණියක් තමන්ගේ රහත් බව ඇවිල්ලා මා ඉදිරියේ ප්‍රකාශ කරනවා නම් ඒ ප්‍රකාශ කරන්නේ අංග හතරකින් එකකින්' - වතුහි අධෙග හි¹³ ඒ අංග දක්වන්නේ මෙහෙමයි. ඒ හික්කුච හෝ හික්කුණිය මෙන් නම් ප්‍රතිපදාවේ ගිහිල්ල තියනවා. 'සමථ පුබ්බංගමං විපස්සනං භාවෙති' පළවෙනි එක සමථය පෙරටු කරගෙන විපස්සනාව වඩනවා. එහෙම විපස්සනා වඩාගෙන යනකොට යම් වෙලාවක ලෝකෝත්තර මාර්ගය පහළ වෙනවා. ඒක දියුණු කර ගැනීම තුළින් සංයෝජන ප්‍රතිත කරලා අනුසය නැති කරලා රහත් වෙනවා. දෙවෙනි ක්‍රමය 'විපස්සනා පුබ්බංග මං සමථං භාවෙති' විපස්සනාව පෙරටු කර ගෙන සමථය වඩනවා. එහෙම කරගෙන යනකොටත් ඇතැම් හික්කුචකට හෝ හික්කුණියකට යම්

අවසරාවක අනුසය සංයෝජන ආදිය ගෙවා දාන්ත පුළුවන්. තුන් වෙනුව දක්වන්නේ යුගනඬු ක්‍රමය. 'සමථං ච විපසන්නං ච යුගනඬුං භාවෙති' සමථයන් විපසන්නාවත් එකට වඩනවා. එහෙම වඩලත් අර විදියටම යා හැකියි. හතර වෙනුව දක්වන්නේ විශේෂම දෙයක්. අමුතුම දෙයක්. ඒක බොහෝ දෙනාට ගැටළුවක් වෙලා තියනවා. මෙහෙමයි දක්වන්නේ යම් හික්කුවකගේ හිත 'ධම්මඬුව ව විගහිත මානසං භොති' අමුතු වචනයක් එතන තියෙන්නේ යම්කිසි හික්කුවකගේ හිත සිතිවිලිවලින් උඬුවයට ගිහිල්ලා එතන මහා විග්‍රහ තත්වයක් ඇතිවන හිතක් තියනවා. නමුත් ඊළඟට 'භොති සො සමයො' නමුත් යම් වෙලාවක් තියනවා ඒ හික්කුවගේ හිත තැත්පත් වෙනවා. සංසිදෙනවා සමාධිමත් වෙනවා. අන්ත එතකොට ඒ මාර්ගය පහළ වෙනවා. ඒ මාර්ගය දියුණු කරගෙන ගිහිල්ලා අරහත්වයට පත් වෙනවා.

මෙතන ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දක්වන්න ඇත්තේ තමන්ගේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂයයි. එව්වරයි කියන්න තියෙන්නේ. තමන් අත්දුටුවා අමුතු ක්‍රමයක් සාමාන්‍ය ඊතිය - සමථය පෙරටු කරගෙන. විපසන්නා වඩනවා. විපසන්නාව පෙරටු කරගෙන සමථය වඩනවා. එහෙම නැත්නම් ඒ දෙකම එකට වඩනවා. මෙතන මේක බොහෝ දෙනාට ගැටළුවක්. අපට හිතන්න තියෙන්නේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ තමන්ගේ අත් දැකීම තුළින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරගන්නා මෙහෙමත් අවසරාවක්. අර උඬුවකම නිසා, නිවනට දැඩි ඕනෑකම නිසාම, අනිත් ඔක්කොම සම්පූර්ණයි - නමුත් ඒ ටික අඩුයි. ඒක අහවල් වෙලාවේ කියල නෑ. යම් වෙලාවක සිත සමාධිමත් වෙනවා. තැත්පත් වෙනවා. අන්ත එතකොට මාර්ගය පහළ වෙනවා. ඕකෙනුත් අපට හිතාගන්න පුළුවන් මේ ධර්මයේ ගැඹුර. මේවා නොතේරුන නිසා තමයි අපි මෙව්වර තේරුම් කරන්නේ. මොකද නිවන පිළිබඳ මහා විකෘති මතිමතාන්තර දෘෂ්ටි රාශියක් මේ ලෝකයේ පවතිනවා. මට ඇත්ත වශයෙන්ම කියන්නට සිදුවෙනවා බුදු කාලයේ හිටිය බමුණන් දැනගෙන හිටියා බුදුරජාණන් වහන්සේ කථා කරන්නේ මොනවද කියලා මේ කාලයේ සිටින සමහරවිට - කියන්න ඕන නෑහැ - බොහෝ දෙනාටත් වැඩිය. මොකද බමුණන් හරියාකාරව දැන ගන්නා කිසිසේත් බුදුරජාණන් වහන්සේ භවයට ආවඩන විදියේ දෙයක් නොවෙයි නිවන යනුවෙන් දැක්වුවේ - භව නිරෝධය. භව නිරෝධය බමුණන්ට පෙනුණේ උවෙඡ්ඡයක් හැටියට එතනයි වැරද්ද. උවෙඡ්ඡයක් නොවේ. උවෙඡ්ඡයක් වෙන්න ආත්මයක් නෑහැන.

ආත්මයක් තියනවා නම්නෙ උවෙස්දයක් වෙන්නෙ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළේ මෙවිචරයි. 'මම එදත් කිව්වෙ අදත් කියන්නේ දුකක් සහ දුකෙහි නිරෝධයක් පමණයි.' 'පුබ්බවංචනං එතරහිව දුකධිඤ්ඤව පඤ්ඤා-පෙම් දුකධසස ච නිරොධං'¹⁴

මෙන්න මේ කාරණය අපි පෙන්නුවා. අන්තිමට ඉතුරු වෙන්නේ 'අසම්' කියන - 'වෙම්' කියන - භවය පිලිබඳ මූලික ප්‍රසතුතය තමයි අන්තිමට අහක් කරන්න වෙන්නේ. ඒකෙ සියුම් බව - අනාගාමී තත්ත්වයේ ඉඳලා රහත් බව දක්වා යන ගමනේ සියුම් බව - ප්‍රකාශ කරන වටිනා සූත්‍රයක් සංයුත් සඟියේ බන්ධනසංයුතයේ තිබෙනවා. කලින් අවසථාවකත් මේ පි-න්වතුන්ට කියන්නත් ඇති ඒක. බෙමක සූත්‍රය¹⁵ නමින් හඳුන්වනවා. ඒකෙ මෙන්න මෙහෙම සිඬියක් සඳහන් වෙනවා. සුවිච්චි භික්ෂුන් වහන්සේලා සමූහයක් සෝසිතාරාමයේ වැඩ වාසය කළා කොසඹෑ නුවර. කොසඹෑ නුවරම බද්දිකාරාමයේ සිටියා බෙමක කියලා සොමීන් වහන්සේ නමක්. බොහොම ගිලන්ව රෝගීව. අර තෙරුන් වහන්සේලා දාසක කියන එක භික්ෂුවකට පැවරුවා ගිහිල්ලා ඒ සොමීන් වහන්සේගේ සුව දුක් විචාරන්න කියල. ඔන්න දාසක භික්ෂුන් වහන්සේ ගිහිල්ල ඇහුවහම කියනවා ඒ බෙමක සොමීන් වහන්සේ මට ඉතාමත්ම අමාරුයි. බොහෝම රෝගීව ගිලන්ව ඉන්නෙ කියලා. වේදනා බහුලයි කියලා ප්‍රකාශ කළා. ඔන්න දාසක සොමීන් වහන්සේ සුවිච්චි භික්ෂුන් වහන්සේලාට ඇවිල්ල කිව්වහම ඒ භික්ෂුන් වහන්සේලා කියනවා ආයින් අර භික්ෂුව ළඟට ගිහිල්ලා මෙන්න මෙහෙම අහන්න. ඇවැත්නි රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන පඤ්ඤාපච්චාදානසංකර්මයක් තියනවා. මේවා එකක් පිලිබඳව වත් ඔබ 'මෙය මගේ - මෙය මම වෙම්' ආදී වශයෙන් දකිනවද කියලා. අර දාසක භික්ෂුව ගිහිල්ලා ඒ ප්‍රශ්නය ඇහුවවා. එතකොට බෙමක සොමීන් වහන්සේ කියනවා මම එක සංකර්මයක් වත් මගේ ආත්මය හැටියට දකින්නෙ නැහැ. නමුත් මම රහත් වෙලක් නැහැ. දාසක භික්ෂුව ඒක තෙරුන් වහන්සේලාට ඇවිල්ල කිව්වහම ඒ ගොල්ලන්ට ඒක තේරුම් ගන්න බැහැ. එහෙනම් රහත් වෙන්න එපායැ.

ඔය විදියට කීප වරක්ම අර දාසක භික්ෂුව යැව්වා ඔය ප්‍රශ්නෙ අහන්න. අපි කෙටි කරල කිව්වොත් මෙහෙම කියන්න තියෙන්නේ. බෙමක සොමීන් වහන්සේ කියනවා මම එක සංකර්මයක් වත් ආත්මය හැටියට දකින්නෙ නැහැ. නමුත් මා තුළ තියනවා ඉතාමත්ම සියුම් 'අසම්' කියලා මානයක්.

ඒක මේ අභවල් එකය කියලා කියන්න බැහැ. නැවතත් ඇහුවහම බෙමක සොමින් වහන්සේ “මේ විදියට මට සැරිත් සැරේ කියල එවන එක කරදරයක්” කියලා හැරමිටියත් අරගෙන ගියා අර සංඝයා වහන්සේලා ළඟට. ගිහින් ඔන්න කාරණේ තේරුම් කරනවා තෙරුන් වහන්සේලාට. මම කියාපු කාරණය හරි. මම රහත් වෙලා නැහැ. නමුත් මෙහෙම එකක් තියනවා මම එක සක්‍යයක් වත් මගේ කියල දකින්නේ නැහැ. නමුත් මා තුළ තියනවා සියුම් ‘අසම්’ කියලා මානසක් ඡන්දයක් ඉතිරිවෙලා තියනවා. ඒක මට අභවල් සක්‍යය කියලා කියන්න බැහැ. ඒ කට්ටිය අභනවා රූපය පිළිබඳවද ‘අසම්’ වෙන්නේ? ඒ එකක් වත් නැහැ. ඔන්න ඊළඟට උපමාවයි මෙතන වැදගත් වන්නේ. උත්වහන්සේ උපමාවකින් ප්‍රකාශ කරනවා. ඇවැත්නි හරියට ඒක සුදු නෙළුම් මලක හෝ රතු නෙළුම් මලක හෝ මහනෙල් මලක හෝ සුවද තියනවා. කවුරුත් හෝ කිව්වොත් මේ සුවද නෙළුම් මලේ පෙත්තෙන් එනව කියල, එහෙම නැත්නම් වණියෙන් එනව කියල, එහෙම නැත්නම් රේණුවලින් එනව කියල - ඒ කීම හරිද? අර හිඤ්ඤත් වහන්සේලාගෙන් අහනවා. නැහැ කියනවා. එහෙම නැත්නම් කොහොමද කියන්න ඕන. ඒක පියුමේ සුවද කියලා කියනවා. මලේ සුවද කියනවා හැර කියන්න දෙයක් නැහැ.

අන්න ඒ වගේ මම මේ එක සක්‍යයක් වත් මමය කියල දකින්නෙ නැහැ. නමුත් මා තුළ තියනවා සියුම් අන්දමින් ‘වෙම්’ කියලා මානසක්. එහෙම කියලා ඊළඟට තවත් උපමාවක් දෙනවා. ඊළඟට කියනවා එහෙම මානසක් තිබුනට - ඒ ඕරම්භාගිය සංයෝජන කියන මුල් සංයෝජන පහ සිදුපු හිඤ්ඤාවකට ඉදිරියට තියන සංයෝජන පහේ සියුම් බව පෙන්නුම් කරන්නේ ඔන්න ඔය මලේ සුවද පිළිබඳ උපමාවෙන්. එහෙම කියලා ප්‍රකාශ කරනවා. යම් අවසාවක ඒ අනාගාමී හිඤ්ඤ වන නැවත නැවතත් අර පඤ්චපාදානසක්‍යයේ ඇතිවීම් නැතිවීම් සලකන කොට යම් වෙලාවක් එනවා අර කියාපු ‘අසම්’ කියන මාන ටිකක් ගෙවිල යනව. ඔන්න ඕකට උපමාවක් කියනවා. යම් කෙනෙකුට තියනවා කිලිටි වසත්‍රයක්. ඒක රඳවුන්ට දෙනවා සෝදන්න. රඳවුන් ඒක සෝදනවා. යම්කිසි - ඒ කාලයේ තිබුන සබන් වගේ දෙයක්. ගොමක් මිශ්‍ර සමහර විට ලුණු ආදියත් සෑදුනු- අමුතු වචන දක්වනවා. ඒවා යොදලා වස්ත්‍රය පිරිසිදු කරල ගේනවා. වසත්‍රය පිරිසිදු නමුත් ඒව සෝදන්න යොදාගත් ද්‍රව්‍යවල සුවද ටිකක් ඉතුරු වෙලා තියනවා. නමුත් වස්ත්‍රය අයිතිකාර සොමිවරු මොකද කරන්නේ - සුවද කරඬුවක ඒ වස්ත්‍රය තැන්පත් කරලා තිබ්බට පස්සේ

ටික කලකට පස්සේ අර සෝදපු ද්‍රව්‍යවල තිබුණු අමුතු ගඳක් නැතිවෙලා යනවා. අන්න ඒ වගේ යම් වෙලාවක අසම් කියන එකක් පඤ්චපාදානසංකය පිළිබඳව නැවත නැවත බැලීම තුළින් ඒකක් ගෙවිල ගිහිල්ල ඒ මානසෙකුත් මිදිල රහත් බවට පත් වෙනව කියල ප්‍රකාශ කලා. සූත්‍රයේ විශේෂත්වය තියෙන්නේ මේ විචරණය දීල ඉවර වෙනකොට ඒ අහන් හිටිය හැට නමම රහත්වුණාය ඒක ප්‍රකාශ කළ බෙමක සාමීන් වහන්සේත් තමන් දේශනා කළ ඒ විචරණය තුළ සිත යවලා අර කියාපු අසම්මානය නැති කරලා රහත් උනාය කියලා.

ඔන්න ඔය විදියේ සියුම් දෙයක් මෙතන තියෙන්නේ, මේ නිවන පිළිබඳ කථාත්තරයේ. මේ පින්වතුන් සලකා ගන්න භාෂා ව්‍යවහාරය අපි උපකාර කර ගන්නවා. අපි බොහෝවිට කියන්නේ සාපේක්ෂක ප්‍රායෝගික කියන වචන දෙක යොදනවා - මැදුම් පිළිවෙත. බුදුරජාණන් වහන්සේ යෙදූ මැදුම් පිළිවෙත තුළ මේ ඔක්කොම අහක දාන්නෙන් නෑ. බදා ගන්නෙන් නැහැ. ඒ වෙනුවට එකකින් එකකට - එකකින් එකකට උපකාර කර ගන්නවා. ඒකයි මේ නිවන් දක්වා යන ගමන. ඇතැම් සූත්‍රයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉවර කරන්නේ මෙහෙමයි. ඉතිබො භික්ඛවෙ ධම්මාව ධම්මෙ අභිසංඤ්ඤාති ධම්මාව ධම්මෙ පරිපුරෙන්නි අපාරා පාරං ගමනාය.¹⁶

අපි දැන් කිව්වට මෙතෙරින් මම එතරට යනවා කිව්වට 'මම' කථාවක් නැහැ අන්තිමට. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරන්නේ මේ ශාසනය තුළ තියෙන්නේ - මෙසේ, මහණෙනි, 'ධම්මාව ධම්මෙ අභිසංඤ්ඤාති' ධම්මෝම ධම්මයන් තුළට ගලාගෙන යනවා 'ධම්මාව ධම්මෙ පරිපුරෙන්නි' ධම්මෝම ධම්මයන් පරිපුරණය කරනවා. 'අපාරා පාරං ගමනාය' මෙතෙර ඉඳලා එතරට යන ගමනෙදි කියලා. ඔන්න දැන් මේ පින්වතුන්ට කිව්වෙ ගැඹුරු කාරණා කීපයක් - මේ පටිච්චසමුපපාදයටම අදාළයි. නාමරූප ධම්මයන් තුළ තියන ගැඹුර කල්පනා කරල බලන්න. අර කිව්ව මනසිකාරය පිළිබඳ කථාව හිත ඇතුළෙ කෙරෙන වැඩේ. ඒකට අදාළ දේවල් තමයි මූල පරියාය සූත්‍රයේ දේශනා කරල තියෙන්නේ. ඒ අනුව කල්පනා කරගෙන තමන්ගේ සමාසක් දෘෂටිය හරිගස්ස ගන්නේ නැත්නම් නිවන කියල යන්නේ වෙන පාරක. ඒක නිසා තමාගේ සම්මා දිට්ඨිය සකස් කර ගැනීමට මේ දේශනාව උපකාර වේ යයි කියල කල්පනා කරනවා. තව ඉදිරියට පටිච්චසමුපපාද ධම්මයට අදාළව ඒ ඒ තැන්වලින් අපි කාරණා ඉදිරිපත් කරනවා. අපි කලින් කීප වරක් ප්‍රකාශ කලා බුදුරජාණන් වහන්-

සේ වදාළ පාඨයක් 'යමෙක් පටිච්චසමුප්පාදය දකීද හේ ධම්මය දකී'. අන්ත ඒක කල්පනා කරගෙන මේ පින්වතුන් අධෛර්ය නොවී මේ ධම්ම මාර්ගය ගැන හිත යොදලා මේක තව තවත් පැහැදිලි වෙන්න මේ අර කියාපු පඤ්චලපාදානසකඤ්ඤා පිළිබඳව අනිත්‍යතාව නිරන්තරයෙන් සිහිපත් කරන්නට ඕන. සිහිපත් කරන්න කරන්න නාම රූප ධම්මයන් අවබෝධයක් පැහැදිලි නම් අර කියාපු විපසසනා මාර්ගයේ ඉදිරියට යන්න පුළුවන්. මේව කනිත් අහල ඉවත් කරන්නේ නැතිව තමන්ගේ ජීවිතයට අදාළ අන්දමින් - පඤ්චල පාදානසකඤ්ඤා කියන්නේ වෙන කොහේවත් තියන එකක් නොවේ. තමා ළඟ තියන එකක්. මේවා එන යන හැටි - එන යන හැටි 'උදයබ්බය' කියලා කියන අතිවිම්බ නැතිවිම්බ දෙක නිරන්තරයෙන් සියුම්ව බලන්න බලන්න යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන්, මේකෙ යථා තත්ත්වය වැටහෙන්න ඕන. යථාභූත අවබෝධය කියන්නේ ඒකයි.

ඒනිසා මේ පින්වතුන් මේ ධම්ම දේශනාවක් තම තමන්ගේ භාවනාවට උපකාර කර ගන්න උත්සාහ ගන්න. අපි මේ පින්වතුන්ට ප්‍රාර්ථනා කරනවා අද දින පිරු ශීලයත් තමන් කළ භාවනාවක් මේ ධම්ම දේශනයත් උපකාර කරගෙන මේ සම්බුද්ධ ශාසනය තුළම හැකිතාක් ඉක්මණින් තමාගේ බණ භාවනා සමථ විපසසනා කියන දෙපැත්තෙන්ම දියුණු කරගෙන තමන් බලාපොරොත්තු වන උත්තමාර්ථයට මේ ජීවිතයේදීම පැමිණීමට මේ ධම්ම දේශනාව උපකාර වේවා කියලා. එසේම අවිච්චියේ සිට අකනිටා දක්වා යම්තාක් කෙනෙක් ධම්ම දේශනාමය ධම්ම ශ්‍රවණමය කුසලය අනුමෝදන් වීමට කැමති නම් ඒ අනුමෝදන් වීම තුළින් ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් උතුම් අමාමහ නිවනින් සැනසෙත්වා කියා ප්‍රාර්ථනා කරගෙන මේ ගාථා කියා පින් දෙන්න.

චත්තාවතා ව අමෙහති

පාදක සටහන්

1. ද්වයතානුපසාදනා සූත්‍ර, ගාථා: 759-761. සූත්‍ර නිපාත බුද්ධ නිකාය - 5 -236- 238 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 25)
2. යවකලාපී සූත්‍ර, සලායතන වග්ග, සංයුත්ත නිකාය - IV 384 - 388 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
3. ලොකවොලොකන සූත්‍ර - උදාන පාළි, නන්දවග්ග - 192-194 පිටු බුද්ධ නිකාය I - (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
4. පපඤ්චසුදනී I - 38 පිට (හේ.මු. 35)
5. පපඤ්චසුදනී I - 35 පිට (හේ.මු. 35)
6. සමන්තපාසාදිකා - 7 පිට (හේ.මු. 28)
7. යමක වග්ග, ධම්මපද-ගාථා 1, 2 බුද්ධ නිකාය - 2 (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
8. බ්‍රහ්මනිමන්තනික සූත්‍ර, මජ්ඣිම නිකාය I - 764 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
9. කකුධ සූත්‍ර, සගාථ වග්ග, සංයුත්ත නිකාය I - 102 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 13)
10. ද්වයතානුපසාදනා සූත්‍ර, ගාථා: 741-742. බුද්ධ නිකාය - 5 -230 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 25)
11. අධිකතාගර සූත්‍ර, මජ්ඣිම නිකාය 2 - 24 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 11)
12. අලගද්දපම සූත්‍ර, මජ්ඣිම නිකාය I - 338 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
13. හික්ඛනී සූත්‍ර, අංගුත්තර නිකාය 2 - 280 - 282 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 19)
14. අලගද්දපම සූත්‍ර, මජ්ඣිම නිකාය I - 350 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
15. බෙමක සූත්‍ර, සංයුත්ත නිකාය, 3 - 218-226 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 15)
16. වෙනනාකරණීය සූත්‍ර, අංගුත්තර නිකාය 6 පිටුව (බු.ජ.ත්‍රි. 23)

08 වන දේශනය

(පහත් කණුව ධර්ම දේශනා අංක 190)

නමෝ තසස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධාසස

රූපා සඤා රසා ගන්ධා - එසසා ධම්මා ච කෙවලා
ඉඨා කන්තා මනාපාව - යාවනස්ථිති වුවවති

සදෙවකසස ලොකසස - එතෙ වො සුඛසම්මනා
යථ වෙ තෙ නිරුජ්ඣනති - තං තෙසං දුක්ඛසම්මතං.

සුඛනති දිට්ඨමරියෙහි - සකකායසංසුපරොධනං
පවචනීකමීදං භොති - සඛබලොකෙන පසංසං¹

(ද්වයනානුපසංසනා සු. සුනි)¹

සැදැහැවත් පින්වතුනි,

ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මන යන ඉන්ද්‍රිය හයට අරමුණු වන රූප සඤ්ඤා ගන්ධ රස භාවයන් ධර්මයන් සහිත ලෝකයා ඇත්ත වශයෙන්ම තිබෙන හැටියටත්, සැප ගෙන දේ හැටියටත්, සලකනවා. යම් තැනක මේවා නිරුද්ධ වෙනවා නම් එතන දුක් හැටියටත් සලකනවා. නමුත් ආර්යයන් වහන්සේලා ලෝකයා ඇතැයි ගන්නා, සැප යයි ගන්නා, මේ දේවල් නැතිවන තැනම සැපයක් හැටියට සලකනවා. මෙන්ම මේ එකිනෙකට ප්‍රතිවිරුද්ධ දෘෂ්ටි කෝණ දෙක ප්‍රකාශ වෙන ගාථා තුනක් තමයි අද අපි මේ අටවෙනි පටිච්ච සමුපපාද දේශනාවට මාතෘකාව හැටියට ඉදිරියට ගත්තේ. සුත්ත නිපාතයේ ද්වයනානුපසංසනා සුත්‍රයේ දහසය වෙනි ද්වයනානුපසංසනාවට අදාළවයි මේ ගාථා තුන සඳහන් වෙන්නේ. මීට කලින් දේශනා දෙකකදී අපි මේ ද්වයනානුපසංසනා සුත්‍රයේ ද්වයනානුපසංසනා දෙකක් විග්‍රහ කළා මේ පින්වතුන්ට, විචරණය කළා. අදත් මේ ප්‍රකාශ වෙන සුත්‍රයෙන් කියවෙන්නේ ලෝකයාගේ දෘෂ්ටි කෝණයත් ආර්යයන් වහන්සේලාගේ දෘෂ්ටි කෝණයත් අතර ඇති පරතරයයි. මේ කාරණය පළමුවෙන්ම බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ ගද්‍යපාඨවලින් මෙහෙමයි ප්‍රකාශ කරන්නේ, අපි ඒකේ සිංහල පරිවර්තනය කිව්වොත් - ගියවර අපි ඒකෙ පාළි පාඨයත් කිව්වා. "මහණෙනි, යමක් දෙවියන්, මරුන්, බඹුන්, සහිත ලෝකයා විසින් දෙවි මිනිසුන්, මහණ බමුණන්, සහිත ප්‍රජාව විසින්

සැපයියි කල්පනා කරන ලදද, එය ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් දුකකැයි යථාභූත වශයෙන් සමයක් ප්‍රඥාවෙන් මැනවින් දකින ලදී. ඊළඟට ඒකේ අනිත් පැත්ත ප්‍රකාශ කරනවා, මහණෙනි යමක් දෙවියන්, මරුන්, බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින් මහණ බමුණන්, දෙවි මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින් මෙය දුකකැයි කල්පනා කරන ලදද, එය ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් මෙය සැපයකැයි යථාභූත වශයෙන් සමයක් ප්‍රඥාවෙන් මැනවින් දකින ලදී.” කියල මේ අනුපසස්සනා දෙක බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරනවා. ඉදිරිපත් කරලා අර අනික් ඒවායේදී කළා වගේම දක්වනවා යම් හික්කුන් වහන්සේ නමක් කෙලෙස් තවන වීර්යයෙන් යුතුව මේ අනුපසස්සනා දෙක අතර ඇති පරතරය මෙතෙහි කරනවා නම්, ඒක අනුව ජීවිතය සකස් කර ගන්නවා නම්, ඒ හික්කුට රහත් වෙන්න පුළුවන්. රහත් වෙන්න බැරිනම් අනාගාමී වෙන්න පුළුවන් කියල එහෙම ප්‍රකාශ කරල ඉවරවෙලා ඒ කාරණයම තමයි ගාථා පෙළකින් ඉදිරිපත් කරන්නේ. ඒ ගාථා පෙළේ මුල් ගාථා තුනයි අපි මේ උද්ධෘත කරලා උපුටා දැක්වුවේ. පළමුවෙන්ම ඒ ගාථා තුනේ අර්ථය තේරුම් ගන්න බලමු.

රූපා සඤ්ඤා රසා ගන්ධා - එසසා ධම්ම ච කෙවලා

ඉට්ඨා කන්තා මනාපාව - යාවතඤ්චී චුවචනි

රූප සඤ්ඤා රස ගන්ධ ස්පඨි ධම් කියන ඉෂට කාන්ත මනාප යම් දෙයක් ලෝකයා ඇතැයි කියනු ලැබේද සද්දෙවකසස ලොකසස - එතෙ වො සුබස-මමනා දෙවියන් සහිත ලෝකයා විසින් මේවා සැපයියි සම්මත කරනවා.

‘යඤ්ච වෙන නිරුජ්ඣනනි - තං තෙසං දුකබසමතං’ යම් තැනක මේ අරමුණු හය නිරුද්ධ වෙනවා නම් ඒ තැන ඔවුන් විසින් දුක යයි සම්මත කරගෙන තියනවා. ඊළඟට කියනවා ‘සුබනනි දිට්ඨමරියෙහි - සකකායසසුපරොධනං’ නමුත් ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් සකකාය නම් වූ මේ පඤ්චඋපාදානසකන්ධය උපරෝධනය කිරීම වළක්වාලීම - සැපයකැයි දකින ලදී. ‘පචනිකම්ඳං හොති - සබ්බලොකෙන පසස්සතං’ මේ සත්‍යය දකින උන්වහන්සේලාගේ දර්ශනය මුළු ලෝකයාගේ දර්ශනයට ප්‍රතිවිරුද්ධයි කියල ඔය විදියට ප්‍රකාශ වෙනවා ඔය ගාථා තුනෙන්. ඔය ගාථා තුනෙන් ප්‍රකාශ වෙන කාරණයම ඊළඟට තවදුරටත් ගාථා පෙළකින්ම සදහන් වෙනවා. අපි මුල් ගාථා තුන පමණයි උපුටා දැක්වුවේ. මේ පින්වතුන්ට මතක ඇති අපේ දේශනාවලට ඇහුම්කන් දුන්න අයට දවයනානුපසස්සනා සූත්‍රය පළමුවෙන්ම හඳුන්වා දෙන අවසානවේදී අපි ප්‍රකාශ කළා මේ සූත්‍රය

පුදුම විදියේ ධර්ම තේජසක් පිළිබිඹුවන සුත්‍රයක්ය කියල. ඒ වගේම මේ දහසය වන දවයනානුපසස්සනාවෙන් තමයි මේ දීඝී සුත්‍රය කෙළවර වන්නේ. ඒ කෙළවරවෙන ගාථා මාලාවෙන් තුනක් පමණයි අපි මේ උපුටා දැක්වුවේ. සාමාන්‍යයෙන් මේ කාලයේ පාලි ගාථාවලට වැඩි රුවියක් නැති නිසා අපි මේ අවසථාවේ කල්පනා කළා ඒ ගාථා එක එක අරගෙන තේරුම් කරනවාට වැඩිය බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඒ ධර්ම තේජස යම්තමින් වත් මේ පින්වතුන්ට තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙන විදියට සිංහල කවියෙන් ඒක ඉදිරිපත් කරන්න. ඒක අපි මේ වෙලාවේ කරපු එකක් නොවෙයි අපි එක්තරා පොතක පරිච්ඡේදයක් අගට මේ ගාථා පෙළ සිංහල කවියට නඟලා තියෙනවා. ඒක මේ අවසථාවේ මේ පින්වතුන්ට ප්‍රකාශ කරනවා යම්තමින් හරි මේ ධර්ම තේජස තේරුම් ගන්න.

රු-සද-රසද-ගද	- පහස මනසට එන දෑ
ඉටු තුටු වඩන මනනද	- මේ හැම ඇතැයි ගත්දෑ
සදෙව් ලොව හැමදෙන	- එකැතින් සැපැයි ගන්නෝ
මෙහැම නැතිවන තැන	- දුකකැයි මතය දරණෝ
අරිමගට පත් දන	- පස්කඳ ඇලුම හරණෝ
එයමැ සැපතැයි දක්වන	- කලැ ලොව එරෙහි වන්නෝ
අන් දන සැපැයි කීදෑ	- අරි දන දුකැයි කීවෝ
අන් දන දුකැයි කීදෑ	- අරිදන සැපැයි කීවෝ
බලව දහමෙක ගැඹුරෙක්	- මුළා වෙති නොම දකුවෝ
මොහඳුර තුළ කොටුවැ	- නොදකිති නැණැස නැතියෝ
නැණැලු තුළ විවටවැ	- දකිති නැණ ඇස ඇතියෝ
ළඟමැ ඇති මුත් නොදකිති	- දහම් මඟ නොම රිසියෝ
හව ඇලුමෙහි ගිලුන	- හව දියවැලට හසු වුන
මරු වසයෙහි රැඳුන	- රැසෙකි මෙදහම නොදකින
අරිමගට පිළිපන්	- පුඟුලන් මැ මිස වෙන අන්
කවුරු දකිතිද මෙනිවන්	- මුලසුන් කැරැමැ කෙලෙසුන්

ඔය අපි පුළුවන් තරමින් ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ධර්ම තේජසයි ප්‍රකාශ කළේ මේ පින්වතුන්ට යමක් දැනගන්නට. මීට කලින් දේශනාවෙදී අපි පහළොස්වෙනි දවසනානුපසස්නාව ප්‍රකාශ කළා. ඒකෙක් මේ විදියටම එකිනෙකට ප්‍රතිවිරුද්ධ දෘෂ්ටිකෝණ දෙකක් ඉදිරිපත් වුනා. ඒක යම්තමින් මතක් කර ගත්තොත් මේ විදියටයි 'මහණෙනි යමක් දෙවියන්, මරුන්, බලුන් සහිත ලෝකයා විසින් මහණ බලුණන් දෙවි මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින් මෙය සත්‍ය යයි කල්පනා කරන ලදද එය මුසාවකැයි ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් යථාභූත වශයෙන් සමායක් ප්‍රඥාවෙන් දකින ලදී. ඊළඟට ඒකෙ අනිත් පැත්ත. මහණෙනි යමක් දෙවියන්, මරුන්, බලුන් සහිත ලෝකයා විසින් මහණ බලුණන්, දෙවි මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින් මෙය මුසාවකැයි කල්පනා කරන ලදද, එයම ආර්යයන් වහන්සේලා විසින් මෙය සත්‍යයයි යථාභූත වශයෙන් සමායක් ප්‍රඥාවෙන් දකින ලදී.' ඒ ප්‍රකාශ වුනේ අපි ඒ අවසරාවේ මේ පින්වතුන්ට මතක් කරල දුන්න ඒ නාම රූපය - ලෝකයා නාම රූපය සත්‍ය හැටියට ගන්නවා, මේ විකැඳුණයේ පිළිබිඹු වන නාම රූපය. නමුත් ආර්යයන් වහන්සේලා ඒක මුසාවක් හැටියට දක්වනවා. දැන් එතකොට පරිච්ඡේදයාද ධර්මයේ නාම රූපය ළඟට තියෙන්නේ සලායතනය බව මේ පින්වතුන් දන්නවා. මේ දේශනාවේදී කියවෙන්නේ අන්න ඒ සලායතනයට අදාළ ටිකයි. රූප, සඤ්ඤ, ගණ්ඨ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම කියන ඒ අරමුණු ඒ සලායතනයට අදාළ දේවල්නේ. සලායතනය කියල කියන්නේ ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මන සහ ඒවාට අදාළ රූප, සඤ්ඤ, ගණ්ඨ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම යන අරමුණු. ලෝකයා ඒවා සැපයයි සලකනවා. ඒවා නැතිවුන තැන දුකක් හැටියටත් සලකනවා. නමුත් ආර්යයන් වහන්සේලා ඒවා දුකක් හැටියටත් ඒ නැතිවුන තැන සැපයක් හැටියටත් දකිනවා. මේ කියාපු අරමුණු හය නැතිවෙන්නේ කොතනද? වෙන ලෝකයකද? ඒවා නැතිවෙන්නේ පින්වතුනි සලායතන නිරෝධය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්‍ෂය හැටියට සලකන නිවනේදී. නිවන හඳුන්වන්නේ ඇත්ත වශයෙන්ම සලායතන නිරෝධය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්‍ෂය හැටියටයි.

ඒ සලායතන නිරෝධය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්‍ෂය තමයි නිවන කියල කියන්නේ. වෙන අමුතු ලෝකයක් නොවෙයි. අන්න ඒ තැනදී තමයි මේ කියාපු ප්‍රත්‍යක්‍ෂ අවසරාවයි ආර්යයන් වහන්සේලා සැප හැටියට සලකන්නේ. ඒ මෙලොවම අත්විඳිය හැකි ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කාරණයක්. ඒක බොහෝ දෙනා සැක කරන්න පුළුවන් මේ කාලයේ බොහෝ උගතුන්. අපි කොච්චර

ලිච්චත් කිච්චත් බොහෝ දෙනා අර පැරණි මතය 'සියදෝරිස් නිවන' අල්ල ගත්තු අය ඉන්නවා. දැන් මේකට ඉතාම හොඳ සාධකයක් නිවන සලායනන නිරෝධය බව පෙන්නුම් කෙරෙන වටිනා සූත්‍රයක් තියනවා සංයුත් සඟිගේ සලායනන සංයුතනයේ කාමගුණ සූත්‍රය³ කියලා. ඒ සූත්‍රයේ මෙන්න මෙහෙම ප්‍රකාශ වෙනවා තවත් කාරණා අතර. හිටි ගමන්ම බුදුරජාණන් වහන්සේ මහ ප්‍රභේලිකා විදියේ දේශනා පාඨයක් මේ විදියට ප්‍රකාශ කරනවා 'තසමාතිහ භිකඛවෙ සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, යථ වකඛුඤ්ච නිරුජ්ඣති රූපසඤ්ඤා ච විරජ්ජති, සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, යථ සොතඤ්ච නිරුජ්ඣති සඤ්ඤා ච විරජ්ජති සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, යථ ඝානඤ්ච නිරුජ්ඣති ගන්ධසඤ්ඤා ච විරජ්ජති සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, යථ ජීවහා ච නිරුජ්ඣති රසසඤ්ඤා ච විරජ්ජති සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, යථ කායොච නිරුජ්ඣති ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා ච විරජ්ජති සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ, යථ මනො ච නිරුජ්ඣති ධම්මසඤ්ඤා ච විරජ්ජති සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ සෙ ආයතනනෙ වෙදිතබ්බෙ'

මේක මේ පින්වතුන්ට ඇහෙන කොට මහ පුදුම හිතෙනව. මෙතන බුදුරජාණන් වහන්සේ යම්කිසි පාඨයක් නැවත නැවත අවධාරණය කරනවා. මොකක්ද ඒ පාඨයේ තේරුම. 'සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බෙ' කියන්නේ පින්වතුනි, පරණ පාලි භාෂාවේ හැටියට 'තං ආයතනං බෙදිතබ්බං' කියන එකයි. ඒ ආයතනය දත යුත්තේය. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ අවධාරණය කරලා පුදුම විදියට මේ සංඝයා වහන්සේලා අමතලා ප්‍රකාශ කරන්නේ ඒ ආයතනය දත යුතුයි. ඒ ආයතනය දත යුතුයි කියලා කිව්වේ මොකක්ද? එකක් තේරුම් ගත්තහම හැම එකම තේරෙනවා. 'වකඛුඤ්ච නිරුජ්ඣති රූපසඤ්ඤා ච විරජ්ජති'. යම් ආයතනයක ඇස නිරුද්ධවේද රූප සඤ්ඤාව මැකී යේද ඒ ආයතනය දත යුතුයි. ඒවාගේ ම කන නිරුද්ධවේද සඤ්ඤාව මැකී යේද ඒ ආයතනය දත යුතුයි ඒ විදිහට හිතාගන්න නහයත්, දිවත්, කයත් අවසානයේ මනසත්. එතනයි පුදුම වැඩේ තියෙන්නේ 'යථ මනොච නිරුජ්ඣති' යම් තැනක, යම් ආයතනයක මනත් නිරුද්ධ වේද ධම්ම සඤ්ඤාවද මැකී යේද අන්න ඒ ආයතනය දත යුතුයි. ඒ ආයතනය දත යුතුයි කියල ඔන්න ඊළඟට අමුතු දෙයක් සිද්ධ වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ප්‍රභේලිකා වගේ සූත්‍රය දේශනා කරලා ආසනයෙන් නැගිටල විහාරයට වැඩම කලා. බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝ අවස්ථාවල කරන එක්තරා උපක්‍රමයක් ගෝලයින්ට

මේවා විවරණය කරන්නට අවසාවක් දීමට.

එතකොට මේ සංඝයා වහන්සේලා කල්පනා කරනවා දැන් මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙටියෙන් දේශනාවක් කළා අර්ථය විවරණය නොකර. අපි කාගෙන්ද මේක අහගන්නෙ කියලා ඒ සංඝයා වහන්සේලා සාකච්ඡා කරලා කල්පනා කළා මේ ආනන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේත් බොහොම වණිනා කළ කෙනෙක්. අනිත් සංඝයා වහන්සේලාත් බොහොම ගරු කරන කෙනෙක්. අපි යමු ආයුෂ්මත් ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේ ළඟට කියලා ඒ සඟ පිරිස ගිහිල්ලා ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේට ආරාධනා කළා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙන්න මෙහෙම දේශනාවක් අපිට කළා කෙටියෙන්. ඒකෙ අර්ථය අපිට තේරුම් කරල දෙන්න සවිස්තරව. මුලදී - මෙබඳු තැන්වල බොහෝවිට කියවෙනවා - ශ්‍රාවකයින් වහන්සේලා ඒ ශාස්තෘ ගෞරවය නිසා ටිකක් අදි මදි කරනවා මැලිකම් දක්වනවා නැවත නැවතත් ඇවිටිලි කළහම ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේ කියනවා. හොඳයි මම එහෙනම් මට තෙරෙන හැටියට කියන්නම් ඔබ වහන්සේලා ගිහිල්ලා ශාස්තෘන් වහන්සේගෙන් අහල සරීර කරගන්න, සහතික කර ගන්න. ඔන්න ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේ දෙන අටුවාව මොකක්ද, එකම වාක්‍යයයි: 'සළායතන නිරෝධං බො ආවුසො භගවතා සන්ධාය භාසිතං' ඒකෙ තේරුම, "ඇවැත්නි ඔය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළේ සළායතන නිරෝධය පිළිබඳවයි." එතෙන්දී අටුවාවත් පිළි ගන්නව මේ සළායතන නිරෝධය නිවන බව⁴. ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේ කිව්වෙ එව්වරයි. ඒකෙන්ම අපට හිතාගන්න පුළුවන් නිවන සළායතන නිරෝධ නාමයෙන් හඳුන්වන බව. සළායතන නිරෝධ තත්ත්වය ආයතනයක් වශයෙන් මෙතන අවධාරණය කිරීම ඉතාම වැදගත්. මේක අපට තව සාධකයක් කර ගන්න පුළුවන් අවසාව ඔන්න ඊළඟට කියනවා.

උදානපාළියේ පාටලීගාම වග්ගයේ නිබ්බාන පටිසංයුත්ත සූත්‍ර කීපයක් සඳහන් වෙනවා. ඒවා ආරම්භ වෙන්නේ මේ විදියටයි - භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හික්කුන් වහන්සේලාව නිබ්බාන පටිසංයුත්ත ධම් කථාවකින් උත්සාහවත් කළා. ඒ නිබ්බාන පටිසංයුත්ත සූත්‍රයක් හැටියට සම්මත සූත්‍රයක් තියනවා අටුවාවාටින් වහන්සේලාටත් පෙර අපරදිග උගතුන්ටත් මහා ගැටළුවක් වුන. ඒක මේ විදියටයි තියෙන්නේ 'අඤ්චිකඛවෙ තදායතනං යථා නෙව පඨවී න ආපො, න තෙජො, න වායො, න ආක-

සානකඥවායනනං න විඤ්ඤාණකඥවායනනං, න ආකිඤ්චකඤ්ඤායනනං
 න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනං නායං ලොකො න පරලොකො න
 උභො චන්දිම සුරියා. තත්‍රපාභං භික්ඛවෙ නෙව ආගතිං වදාමී න ගතිං
 න ධීතිං න චුතිං න උප්පතතිං, අප්පතිට්ඨං, අප්පචතතං, අනාරමමණං-
 මෙවෙනං එසෙවනෙතා දුක්ඛසස⁵ ඔන්ත සුත්‍රය. ඒක තේරුම් කරගන්න
 බලමු. 'අත්ථි භික්ඛවෙ තදායනනං' මහණෙනි මෙබඳු ආයතනයක් ඇත.
 ඔන්ත ඔතනයි උගතුන් හිරවෙන්නේ මේ කියන ආයතනය මරණින්
 මතු ලෝකයක් කියලයි මේ අය තෝරන්නේ. කලින් කියාපු සුත්‍රයෙන්
 පැහැදිලි වුනා මේ පින්වතුන්ට අර සලායනන නිරෝධයම ආයතනයක්
 හැටියට බුදුරජාණන් වහන්සේ අවධාරණයෙන් වදාළ බව. මේ සුත්‍රය තව
 තේරුම් ගන්න බලමු. මහණෙනි, මෙහෙම ආයතනයක් ඇත. 'යත්' යම්
 තැනක ඊළඟට ආයතනයේ සවභාවය කියනවා 'නෙව පඨවී' යම් තැනක
 පඨවීන් නැත. මෙහෙම භිතාගන්න පඨවී. ආපො, තෙජො, වායො කියල
 ලෝකයේ තියනවයි කියල භිතන මහාභුත ධම්මී ඒවත් නැහැ. ඊළඟට අරුප
 තත්ත්ව ආකාසනකඥවායනන, විඤ්ඤාණකඥවායනන, ආකිඤ්චකඤ්ඤායනන
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන ඒවත් නැහැ. ඊළඟට මෙලොවත් නැහැ
 පරලොවත් නැහැ. ඉරක් නැහැ හඳක් නැහැ. මහ පුදුමයි. ඕක නිසා තමයි
 කවුරුත් පටලාවෙන්නේ. ඊළඟට කියනවා තවත් ගැඹුරු කාරණයක්.
 මහණෙනි. එතන මම කියනවයි - මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ
 කරන්නේ - මම කියනව ඒ කියාපු ආයතනයේ ඒමක්ද නැත. යාමක්
 නැත. සිටීමක් ද නැත. චුතියක්ද නැත. උත්පත්තියක් ද නැත කියලා.
 අන්තිමට කියනවා අප්පතිට්ඨං, අප්පචතතං, අනාරමමණං, ඒ ආයතනයේ
 තත්ත්වය ප්‍රකාශ කරනවා අන්තිමටම තව පද තුනකින් 'අප්පචතතං' ඒ
 ආයතනය තුළ පැවැත්මක් නැත. 'අප්පතිට්ඨං' ඒ ආයතනය කොහේවත්
 පිහිටපු එකක් නොවේ. 'අනාරමමණං' ඒ ආයතනයට අරමුණක් ද නැත.
 අන්තිමට ඉවර කරන්නේ 'එසෙවනෙතා දුක්ඛසස' කියලා. මේකම දුකේ
 කෙළවරයි කියලා.

ඉතින් මේ පාඨය දීඪි කාලයක් - ශතවතී ගණනක් - උගතුන් ඒ අතට
 පෙරළලා මේ අතට පෙරළලා තේරුම් ගන්න බලනවා. තෝරන්නේ
 බොහෝවිට ඉර, හඳ, තාරකා නැති අමුතු ලෝකයක් හැටියටයි. නමුත්
 අපි පෙන්නුව මේ කියන මනසත් නිරුද්ධ වෙනව නම් මනසට එන ධම්මී
 සංඥාත් නිරුද්ධ වෙනව නම් ඉර, හඳ, තාරකාවලට කොහෙද තැනක්?

ඒමක් යාමක් මොකවත් නැහැනෙ. ඒ ටිකවත් මේ අපේ උගතුන්ට තේරුණේ නැහැ. මොකද හව තණහාව නිසාම ලෝකයා පෙළඹෙන්නේ නිවන කියල කියන්නේ 'මරණින් මතු එන තත්ත්වයක්.' කොහොම හරි එයින් අපට ප්‍රත්‍යක්ෂ වුනා සලායතන නිරෝධයම නිවන බව. ඒ නිවන ගැන - මේ නිබ්බාන පටිසංයුතන ධර්ම කතාවක්නෙ බුදු භාමුදුරුවෝ කියන්නේ වෙන එකක් නොවෙයිනෙ. ඒක හොඳටම පැහැදිලි වෙන එක තමයි ඒක දුකේ කෙළවරයි කියන එක. දුක කෙළවර වෙන්නේ එතන නේ. අමුතු ලෝකයක නොවෙයිනෙ. කෙසේ හෝ වේවා ඒ කියාපු සූත්‍රය අති විශේෂයි. ඊළඟට අපි ටිකින් ටික නූලක මුතු ඇට අමුණන්න වගේ මේ පින්වතුන්ට අහන් ඉන්න ටිකේදි හරි යම්කිසි අවබෝධයක් ලැබෙන හැටියට එතනින් මෙතනින් සූත්‍ර අමුණල පෙන්නුම් කරනවා. ඔන්න ඊළඟට මේකට තවත් සාධක වෙන අමුතුව සූත්‍රයක් තියනවා ඒකත් අර වගේ ප්‍රභේලිකා අවසථාවක්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සංඝයා වහන්සේලා අමතලා ප්‍රකාශ කරනවා 'නාහං භික්ඛවෙ ගමනෙන ලොකස්ස අනතං ඤාතයාං දධියාං පත්තයා-නති වදාමි. නව පනාහං' අපභවා ලොකස්ස අනතං දුකධස්ස අනතකිරියං වදාමි' එතනත් පොඩි ප්‍රභේලිකාවක්. ඒකෙ තේරුම - මහණෙනි, මම කියනවා ගමන් කිරීමෙන් ලෝකයෙහි කෙළවරට නොපැමිණිය හැකිය කියල. නමුත්, ලෝකයෙහි කෙළවරට නොපැමිණ දුකෙහි කෙළවරක් ඇතැයිද නොකියමි, පරස්පර විරෝධී වගෙයි බැලුවහම. නියම ප්‍රභේලිකාවක්. ලෝකයේ කෙළවර කියනකොට එක පාරටම හිතෙන්නේ මේ පින්වතුන්ට වුනත් ගමන් කිරීමෙන් යන්න පුළුවන් තැනක් කියලා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා. මම කියනවය ගමන් කිරීමෙන් ලෝකයෙ කෙළවරට යන්නත් බැරිය. ඊළඟට අනිත් පැත්තටත් කියනවා. හැබැයි ලෝකයේ කෙළවරට නොගිහින් දුකේ කෙළවරක් ද නැතැයි කියමි. ලෝකයේ කෙළවරට යන්නත් වෙනව. යන්නේ ගමනින් නොවෙයි. එතනදීත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒක ප්‍රකාශ කරල නැඟිටලා විහාරයට වැඩිය. ඔන්න පටලැවිල්ල. ආයින් අර වගේම සංඝයා වහන්සේලා අතර කථා කරලා අපි යන්නේ කවුරුත් ළඟට ද කියලා අර විදියටම ආනන්ද භාමුදුරුවෝ ළඟටම වැඩම කරලා මේක තේරුම් කරලා දෙන්න කිව්වා. ආනන්ද සවාමීන් වහන්සේ ඒ අවසථාවේදී ටිකක් දිග විවරණයක් - ඉතාම වටිනා විවරණයක් කලා. ඒ විවරණය කරන්නේ ලෝකය කියන්නේ මොකක්ද කියල හඳුන්වල දුන්නා. ආර්ය ව්‍යවහාරයට අනුව ලෝකය කියන්නේ

මොකක්ද? මෙහෙමයි ප්‍රකාශ කරන්නේ 'යෙන බො ආවුසො ලොකසමිං ලොකසඤ්ඤි හොති, ලොකමානී අයං වුවච්චි අරියසස විනයෙ ලොකො' ඇවැත්ති යමකින් ලෝකයෙහි ලෝකය පිළිබඳ සංඥාවක් ඇතිකර ගන්නව නම් - 'ලොක සඤ්ඤි' - යමක් උපකාර කරගෙන ලෝකයක් පිළිබඳ මානයක් - මැනීමක් - ඇතිකර ගන්නවා නම් - 'ලොක මානී' - ඒ වචන දෙක විශේෂයි. එය මේ ආර්ය ව්‍යවහාරයට අනුව ලෝකයයි. ඊළඟට තමන්ම ප්‍රශ්න කරලා ඒක තව පැහැදිලි කරනවා. 'කෙන නුබො ආවුසො ලොකසමිං ලොකසඤ්ඤි හොති ලොකමානී' මොකකින්ද මේ ලෝකය පිළිබඳව ලෝක සංඥාවක් ලෝක මානයක් ඇතිකර ගන්නේ? 'චක්ඛුනා ආවුසො ලොකසමිං ලොකසඤ්ඤි හොති ලොකමානී' ඇසෙනුයි ලෝකය පිළිබඳව සංඥාවක් ලෝක මානයක් ඇතිකර ගන්නේ. ඒවගේම කනෙන්, නැහැයෙන්, දිවෙන්, කයෙන්, මනසින්. මේ කියාපු හයෙන් තමයි ලෝකය පිළිබඳ සංඥාවක් හෝ මානයක් ඇතිකර ගන්නේ. ඒ ඇතිකර ගත්ත එකම තමයි මේ ධර්මය තුළ ලෝකය හැටියට හඳුන්වන්නේ. ඔන්න එතකොට ඒකෙන් මේ පින්වතුන්ට තවත් පැහැදිලි වෙනවා - මේ සළායතනයමයි මේ ආර්ය ව්‍යවහාරයට අනුව ලෝකය හැටියට දක්වන්නේ. ඊළඟට ඔන්න එතන ඉඳලා අපි තව ටිකක් ඇතට යනවා මේ සූත්‍රයටත් සම්බන්ධ එකක්. මීට කලින් අවසථාවල ඇත්ත වශයෙන් අපි ඒ සූත්‍රයට අදාළව ඒක උදාහරණ කරලා දක්වන්නත් සිඬ වුනා. නමුත් මේ පටිච්චසමුප්පාද දේශනා මාලාවට ගැලපෙන නිසා අපි ප්‍රකාශ කරනවා. මොකක්ද ඒ සූත්‍රය? රොහිතස්ස සූත්‍රය'. මේ සූත්‍රයේ වැදගත් කම කියතොත් මේ සූත්‍රය සංයුත නිකායෙන් දකින්න ලැබෙනවා. අංගුතර නිකායෙන් දකින්න ලැබෙනවා. මොකක්ද ඒ සූත්‍රයේ තියෙන්නේ - මෙහෙමයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත් නුවර වැඩ වාසය කරන අවසථාවක රාත්‍රී කාලයේ රොහිතස්ස නමැති දිව්‍ය පුත්‍රයා ඇවිල්ල බුදුරජාණන් වහන්සේට වන්දනා කරලා ප්‍රකාශ කරනවා මෙහෙම එකක්. 'සවාමීනි, යම් තැනක නූපද්ද නොදිරයි ද, නොමියෙයිද, වුත නොවෙයිද නැවත නූපද්ද එබඳු ලෝකාන්තයට ලෝකයේ කෙළවරට ගමන් කිරීමෙන් පැමිණිය හැකිද?' කියලා මේ රොහිතස්ස දිව්‍ය පුත්‍රයා අසනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ එකපාරටම කියනවා. 'ඇවැත්ති ඔය කියන ඉපදීමක් දිරීමක් මැරීමක් වුත වීමක් නැවත ඉපදීමක් නැති ඒ ලෝකාන්තයට ගමන් කිරීමෙන් යන්න බැහැ. "ඒ ටික කිව්ව හැටියෙම මේ දිව්‍ය පුත්‍රයා කියනවා" ආශ්චර්යයි. සවාමීනි අද්භූතයි සවාමීනී' කියලා - මොකද ඒ තමන්ගේ මතයට

එකඟවුන නිසා. ඔන්න ඊළඟට ඒ අතීත ප්‍රවෘත්තියන් ප්‍රකාශ කරනවා ඊළඟට මේ රෝගිතසස දිවා පුත්‍රයා කියනවා 'සවෘමිනි මම ඒක ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරගෙන තියනවා. ඒ සිඬිය කියන්නේ මෙහෙමයි. මම මීට කලින් හෝජ නමැත්තෙකුගේ පුතෙක්ව ඉපදිලා මහා සෘඬියක් ඇතිව අහසින් යන්න ශක්තිය තිබුණා මට. අහසින් ගමන් කිරීමේ වේගය උපමාවකට දක්වල තියෙන්නේ දක්‍ෂ දුනුවායෙක් බොහොම පහසුවෙන්ම ඇතට ඊතලයක් විදින්න වගේ ඒ තරම් වේගයයි මගේ ගමන. මේ කාලයේ අභ්‍යවකාශ යානා පරාද ඇති. ඊළඟට කියනවා මගේ පියවර මාරු කිරීම මේ විදියටයි. පෙරදිග සයුරේ එක අඩියක්, අවරදිග සයුරේ එක අඩියක්. ඒ තරම් වේගයකින් ඇවිදින්න පුළුවන් මට. එහෙම ඇවිදිලා අර තරම් වේගයෙන් අර තරම් පියවර මාරු කිරීමේ හැකියාවක් තිබෙද්දී මේ සෘඬි බලයෙන් මට මෙහෙම අදහසක් ආවා නිකමට. මම ලෝකෙ කෙළවරට යන්න ඕනෑ. එහෙම හිතාගෙන මම අවුරුදු සියයක් ඇවිද්දා. ඒ ඇවිද්දේ මුළු කාලය නොවෙයි.එතන කියනවා ඒ රෝගිතසස දිවා පුත්‍රය ආහාර ගන්නා වේලාවත් මල මුත්‍ර පහ කරන වේලාවත් නිදාගන්න වේලාවත් හැර මම අවුරුදු සියයක් ලෝකයේ කෙළවර හොයාගන්න ඇවිදිලා අතර මඟදීම මැරුණා. මැරිලා තමයි මේ ආත්මයට ආවේ කියලා. ආයින් ආශ්වර්යයි අද්භූතයි. සවෘමිනි මේ ප්‍රකාශ කළ එක කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේට ප්‍රශංසා කළහම ඔන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ අති විශේෂ ප්‍රකාශයක් කරනවා. කොහොමද, අරක නැවතත් තහවුරු කරලා 'එසේය ඇවැත්නි යම් තැනක නූපදීද නොදිරියිද, නොමියේද වුන නොවේද නැවත නූපදී ද එබඳු ඒ ලෝකාන්තයට ගමන් කිරීමෙන් පැමිණිය හැකැයි මම නොකියමි.' එසේම ඊළඟට කියනවා කලින් කියපු සූත්‍රයේ කිව්ව වගේ 'නමුත් ලෝකයේ කෙළවරට නොපැමිණ දුක් කෙළවර කිරීමක් ද නැතැයි කියමි.' අර කලින් කියපු පරස්පර විරෝධී වගේ ප්‍රකාශය කරනවා. කරලා ඔන්න ඊළඟට කියන පාඨය තමයි අපි කලිනුත් උපුටා දුක්වුවේ. මේ කාලයේ උගතුන්ට ඇත්ත වශයෙන්ම මේ වගේ යුගයක අපි ගැඹුරින් හිතන්න ඕන ප්‍රශ්නයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. 'අපිවාහං ආවුසො ඉමසමීං යෙව ධ්‍යාමමතෙන කලෙබරෙ සසඤ්ඤමහි සමනකෙ ලොකං ච පඤ්ඤපෙමී ලොක සමුදයං ච ලොක නිරෝධං ච ලොක නිරෝධගාමිනිං ච පටිපදං' නමුත් ඇවැත්නි මෙම බඹයක් පමණ වූ සඤ්ඤාවත් මනසත් සහිත වූ ශරීර කුඩුවේම මම ලෝකයත් ලෝකයේ හටගැන්මත් ලෝක නිරෝධයත් ලෝක නිරෝධ ගාමිනි ප්‍රතිපදාවත් දක්වනවාය. මෙන්න

මේ තරම් මහ පුදුම වාක්‍යයක් ප්‍රකාශ කරලා තියනවා. අවාසනාවකට වගේ අටුවාවාරීන් වහන්සේ ඒ ප්‍රකාශය ගැන නිහඬයි. මේ නිහඬ බව ගැන බටහිර උගතුනුත් පුදුමය ප්‍රකාශ කරල තියෙනවා. මේ තරම් වටිනා ප්‍රකාශයක් ගැන ඇයි අටුවාවාරීන් වහන්සේ නිහඬ? නිහඬ අරකයි. අපිට හිතන්න තියෙන්නේ ඒ වෙනකොට අර 'සියදෝරිස් නිවන' සම්මත වෙලා ඉවරයි. මරණින් මතු. ඉතින් මෙලොවම නිවනක් ඇතැයි කියන එක, මේ විදියේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂයක් ඇතැයි කියන එක, බොහෝ දෙනා පිළිගන්නවත් කැමති නැහැ. ඔන්න ඔය ටිකයි අපි සිංහලට නඟල තියෙන්නේ.

- මොහදුර තුළ කොටුවැ - නොදකිති නැණැස නැතියෝ
- නැණැලු තුළ විවටුවැ - දකිති නැණ ඇස ඇතියෝ
- ළඟමැ ඇති මුත් නොදකිති - දහම් මඟ නොම රිසියෝ

නැණලු කියන්නේ ඥානාලෝකය තුළ - ළඟමැ ඇති මුත් කිව්වේ ඒකයි. මේ බඹයක් පමණ වූ සංඥාවත් මනසත් සහිත වූ ශරීර කුඩුව තුළම දුකත් දුකේ නිරෝධයත්. ලෝකය කිව්වේ ඒකමයි. ලෝකයයි දුකයි එකමයි. එහෙම නැත්නම් ලෝකයත් ලෝකයේ හටගැනීමත්. ලෝක නිරෝධයත්. ලෝක නිරෝධගාමීනී පටිපදාව කියන ආයඪී අෂටාංගික මාර්ගය මේ ඔක්කොම තියෙන්නෙ මෙතනයි කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළා. අන්න ඒක අනුව අපි කල්පනා කරන්න ඕන. අර ගාථාවල තියන ධම් තේජසින් හැඟෙන්නේ ඒකයි. මේ ළඟම තියාගෙන - අර එකිනෙකට ප්‍රතිවිරුද්ධ හැටියට පෙනුනෙ - ලෝකයා හිතනවා මේ ආයතන හයෙන් ලැබෙන අරමුණු ටික තමයි සැප, එහෙම නැත්නම් සත්‍යය මේ නාම රූපයයි. ආර්යයන් වහන්සේලා කියනවා එතන නොවෙයි ඒවා නිරුද්ධ වූන තැනයි ඒ නිරුද්ධ වූන තැනයි - මේ පින්වතුන්ට අපි නිවන දේශනාවල මාතෘකාව හැටියට ගත්තු පාඨය මතක් කර ගන්නොත් 'එතං සන්තං එතං පණීතං යදිදං සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බපට්ඨි පටිනිසසග්ගො තණ්හකඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං' කියන උපසමානුස්සති පාඨයෙන්⁸ හැඟෙන්නෙත් ඔය කියාපු තත්ත්වයයි. මෙය ශාන්තය මෙය ප්‍රණීතය කියල කිව්වේ අර ලෝකයාට හිතාගන්න බැරි විදියේ ශාන්ත ප්‍රණීත තත්ත්වයක්. මොකක්ද? සබ්බසංඛාරසමථො සියලු සංස්කාර සංසිදීම. අරවා සංස්කාරනෙ - සළායතනයට එන ඒව. සබ්බපට්ඨිපටිනිසසග්ගො සළායතනයෙන් ගොඩනඟා ගත්තු පඤ්චඋපාදානස්කන්ධය උපධි, වත්කම්

ටික. සබ්බපටි පටිනිස්සගො තණහකධයො තණභාවට අදාළ දේවල්වෙත අර කියාපු ඉන්ද්‍රිය අරමුණු. විරාගො නොඇල්ම, නිරොධො නිරෝධ වීම සලායතන නිරෝධයක් ගන්න පුළුවන්. දුකක නිරොධය ලෝක නිරෝධය කිව්වත් සලායතන නිරෝධය කිව්වත් එකයි. ඊළඟට නිබ්බානං - නිවීම ඔන්න ඔය විදිහ තත්ත්වයක්, මේක ලෝකයාට තේරුම් ගැනීමට බැරි බවයි මේ ගාථාවලින් හෙළිවෙන්නේ. මේ ළඟම තියන නමුත් ලෝකයා තේරුම් ගන්න කැමැති නෑ. මොකද ඒකට හේතුව. ඒක කියවුනෙත් අන්තිම ගාථාවල. ඒක සිංහලට දැමීමේ හව ඇලුමෙහි ගිලුන - හවදියවැලට හසුවුන මරුවසයෙහි රැඳුන - රැසෙකි මෙ දහම නොදකින. අර්මඟට පිළිපත් පුගුලන්මැ මිස - වෙන අන් කවුරු දකිතිද මෙනිවන් - අන්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ සංවේගයෙන් ප්‍රකාශ කරනවා. මේකයි ලෝක තත්ත්වය. මේකයි නියම තත්ත්වය. නමුත් ලෝකයාට මේක පිළිගන්න බැහැ. ඉතින් මේක බැලූ බැල්මට මහා පරතරයක් තියනවා වගේ. නමුත් ප්‍රකාශ කරල තියෙන්නේ මේ පරතරය තුළ හිත විහිදවා ගෙන කෙලෙස් තවන වීර්යයෙන් යුක්තව මේ ධර්ම මාර්ගයේ ප්‍රතිපදාවේ හික්මෙන හි-ක්ෂු ව එක්කො රහත් වෙනවා. එක්කො අනාගාමී වෙනවා. මේක නිකම්ම පාඨයක් - විද්වතුන්ගේ නුවණැත්තන්ගේ කුතුහලය දනවන්න ප්‍රකාශ කරපු එකක් නොවෙයි. මේ ප්‍රතිපදාවේ හික්මෙන සංඝයා වහන්සේලාට ඇත්ත මොකක්ද, බොරුව මොකක්ද, සැප මොකක්ද, දුක මොකක්ද කියල තේරුම් කරල දෙන්නයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔය දෘෂ්ටිකෝණ දෙකේ වෙනස ප්‍රකාශ කරල තියෙන්නේ. මේ පාලි පාඨම කිව්වහම හැමදාම සමහරවිට මේ පින්වතුන්ට අපි ගැන අසහනයකුත් ඇතිවෙන්න පුළුවන්. ඒක නිසා අපි අර වෙනදා කලා වගේ පොඩි නිදහීනයක් දෙමු.

ගැමි කථාවක් - මේ පින්වතුන් අහල තියන එකක්. කියාගෙන යන-කොට තේරෙයි. ගමරාළලගෙ ගෙදර තොවිලයක්. තොවිලෙ පටන් ගන්න ලැස්ති වෙන කොටම මහ වැහි වළාවක් ආවා, මහ වැස්සක් කළුකරා. ඉතින් ගමරාලයි ඇදුරොයි ලබු ගෙඩියක් ඇතුළට වැදුනා. ලබු ගෙඩිය ඇතුළට වැදිලා තොවිලෙ පටන් ගත්තා. මහා වැස්සක් වැහැලා අර ලබු ගෙඩිය ඇලට ගහගෙන ගිහිල්ලා, ඇලෙන් දොළට ගහගෙන ගිහිල්ලා, දොළෙන් ගඟට ගහගෙන ගිහිල්ලා, ගඟෙන් මුහුදට ගහගෙන ගියා. මුහුදට ගහගෙන ගියාට පස්සේ මෝරෙක් මේ ලබු ගෙඩිය ගිල්ලා. ඊට පස්සේ අර දූල්දාන මිනිසුන්ගේ දූලකට මේ මෝර අනුවුණා. මේ අතරේ මඟුල් ගෙදරකින් මාළු සොයාගෙන එන කාණ්ඩයක් ඇවිල්ලා මේ මෝරා සල්ලි-

වලට ගත්තා. අරගෙන මඟුල් ගෙදර කුස්සියට ගෙනිහිල්ලා අර මෝරගෙ බඩ පැලුවා. එතකොට 'ඩෙන්ත- ඩෙනා- ඩෙනෝ' කියල - අර නොවිලෙ තාම ඉවර නැහැ. ගමරාළයි ඇදුරොයි එළියට ඇදුනා. මොකද මේක තේරුම? ගමරාළවත්, ඇදුරොවත් දන්නෙ නැහැ ලබු ගෙඩියට වෙච්ච දේ. ලබු ගෙඩිය අර විදියට වැස්සට අනුවෙලා ගහගෙන ගිහිල්ලා ඇලෙන් දොළෙන් ගහගෙන ගිහිල්ලා අන්තිමට මුහුදට ගහගෙන ගිහිල්ලා දූලකට අනුවෙලා ඒ ටික මොකුත් දන්නේ නැහැ. ඉතින් මේ කිව්වෙ මොකද? මේ ලෞකික දාර්ශනිකයින්, දෘෂ්ටි ගතිකයින්, භෞතික විද්‍යාඥයින් - මේ ගමරාළවත් ඇදුරනුත් ඔක්කොම - හැම නොවිලයක්ම නටන්නේ මේ සළායතන ලබු ගෙඩිය ඇතුළෙයි. සළායතන ලබු ගෙඩිය ඇතුළෙයි. එයින් පිට දෙයක් තියනවයි කියලවත් පිළිගන්න සුදානමක් නැහැ. ඒ ලබුගෙඩිය කෙළවරටවත් යන්න බැරිවුණා අභ්‍යවකාශ යානාවලට. තවම අඩු ගණනේ වාතූර්මභාරාජිකය අහලටවත් යන්න බැරිවුනා කියලයි අපට අහන්න ලැබිල තියෙන්නේ.

ඉතින් ඔන්න ඔය වගේ තත්ත්වයක් තියෙන්නේ. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළා සළායතන නිරෝධය කියලා ලෝකෝත්තර තත්ත්වයත්. ලෝකෝත්තර කියල කියන්නේ මොකක්ද? ලෝකයෙන් එතර වීමනෙ. ඉතින් ලෝකය සළායතනය නම් ඒකෙන් එතර වුන තත්ත්වයක් තියෙන්න ඕන තේද? ඒ එතරවුන තත්ත්වය තමයි නිවන. ඒකම තමයි දුකේ කෙළවර. ඒ ටික තේරුම් ගන්න බැරි මොකද? අන්න අර හව ඇලුමට ගිලුනහම හව දිය වැලට අසුවුනාට පස්සේ නිවනේ නාමයෙන් හවය පතනවා. නිවනේ නාමයෙන් හවය පතනවා. අපට අර බොහෝ වෙලාවට උපහාසාත්මකව නමුත් කියන්න සිද්ධ වුන අර සියදෝරිස් උපහාසක උන්නැහේගේ මරණ දැන්වීමේ තියන 'නිත්‍ය මංගල පරම රමණීය සදාකාලික නිර්වාණය' තමයි දැන් කවුරුත් සොයන්නේ. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ දැක්වුවේ එහෙම එකක් නොවෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ, ප්‍රකාශ කරල තියනවා අරිය පරියේසන සූත්‍රයේම' ලෝකයාට මේක තේරුම් ගන්න අමාරු නිසයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්න මැලි වුණේ. අර බ්‍රහ්ම රාජ්‍යා ආරාධනා නොකළ නම් අපට මේ ධර්මය අහන්නවත් ලැබෙන්නෙ නැහැ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්ම ගම්භීරත්වය ගැන හිතනකොට මේ විදියටයි ප්‍රකාශ කළේ. ඒක අපි කලින් පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවකත් ප්‍රකාශ කළා

අරියපරියේසන සූත්‍රය ගැන කියන කොට - කාරණා දෙකක්. බුදුරජාණන් වහන්සේට තේරුණා මේ හවාරාමා හවරතා හව සමමුද්දිකා - හවයට ඇලෙන හවයටම උදම් වෙන මේ ලෝක සත්ත්වයාට තේරුම් ගන්න බැරි තැන් කාරණා දෙකක් තියෙනවා. මොනවද තැන් දෙක? ඉදප්පවයතා පටිච්චසමුප්පාදය මෙය නිසා මෙය වෙනවා කියන අපි නොයෙකුත් විදියට විග්‍රහ කරල පෙන්වූ, මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි ආදී වශයෙන් කියවෙන පටිච්චසමුප්පාද ධර්මතාව. මේක අපි කියල දුන්නා. ඒකාන්ත අසතිභයක් ඒකාන්ත නාසතිභයක් - ඒකාන්තයෙන් ඇත. ඒකාන්තයෙන් නැත කියන අන්ත දෙකට මැදින් තියන ඒක ඉක්මවාලූ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව මොකක්ද? සමුදයො සමුදයො - නිරොධො නිරොධො¹⁰. එතකොට ඒ ටිකවත් තේරුම් ගන්න ලෝකයාට අමාරුයි. ඒ පළවෙනි කාරණය. සමුදයයි නිරොධයයි කියල ඒ විදියට නිරන්තරයෙන්ම ඇතිවීමක් සහ නැතිවීමක් තියනවා කියන එක පළමුවෙන්ම ලෝකයාට තේරුම් ගන්න බැහැ. ඊළඟට දෙවන කාරණය තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අරිය පරියේසන සූත්‍රයෙ දක්වන්නේ 'සබ්බසංඛාරසමථො, සබ්බුපධිපටිත-භ්‍යුභ්‍යා, තණ්හාකධයො, විරාගො නිරොධො, නිබ්බානං' කියන මෙන් මේ කාරණයත් තේරුම් ගන්න අමාරුයි ලෝකයාට. සියලු සංස්කාර සංසිද්ධිම සියලු උපධිත් අතහැරීම තණ්හාව ඤාය කිරීම, විරාගය, නිරෝධය. එතකොට සමුදය නිරෝධ කියල දෙකක් තියනවා පටිච්චසමුප්පාදයේ. එයින් ලෝකයා ඉන්නේ සමුදය පක්ෂයේ. ලෝකයා සමුදයෙන් සමුදයට පනිනවා. නිරෝධය අමතක කරලා. ඒක නිසා නිරෝධයට බයයි. නිරෝධය දකින්න කැමතිත් නැහැ. නමුත් අන්ත විමුක්තිය තියෙන්නේ නිරෝධයේ. ඒ බව බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝ තැන්වල ප්‍රකාශ කරලා තියනවා.

යෙ ව රුපුපගා සත්තා - යෙ ව අරුපධ්‍යායිනො
නිරොධං අප්පජානනා - ආගන්තාරො පුත්ඛභවං

රූප ලෝකවලට යන අයත් අරූප ලෝකවල ඉන්න අයත් නිරෝධය තේරුම් නොගැනීම නිසා 'ආගන්තාරො පුත්ඛභවං' නැවත නැවත හවයට එනවා. එන්න ඒ විදියේ තත්ත්වයක් තියෙන්නේ.

යෙ ව රුපෙ පරිඤ්ඤාය - අරුපෙසු අසණ්ඨිතා
නිරොධෙ යෙ විමුච්චනති - තෙ ජනා මචචුභායිනො¹¹

නමුත් යම් කෙනෙක් රූපය හරියාකාරව තේරුම් අරගෙන, අරුපෙ-

ය්වත් නොරදනවා නම් ඒ අය 'නිරොධෙ යෙ විමුච්චන්ති' නිරෝධයකුළ විමුක්ත වෙනවා. ඒ අය තමයි 'මච්චුභායිනෝ' මාරයාගෙන් නිදහස් වෙන්නේ. ඔන්න ඔය විදියේ තත්ත්වයක් තියෙන්නේ. ඉතින් අපි අර ලබු ගෙඩිය තුළ යාගය කියල කිව්වෙ. ඒ ලබු ගෙඩිය මාළු කාරයා අල්ලපු කථාවට මාළු දෑට සම්බන්ධ තවත් ඊළඟට උපමාවක් අපි කියනවා. ඒක අපි හදපු එකක් නොවෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උපමාවක්. බුහුමාල සූත්‍රයේ. බුහුමාල සූත්‍රය නොදන්නා කෙනෙක් බෞද්ධ උගතුන් අතර නැහැ. මොකද දීඝ නිකායේ මුලටම තියන සූත්‍රය. ඒ තරම්ම වැදගත් සූත්‍රයක් නිසා ඒක මුලටම දාල තියෙන්නේ. අපි කලින් කියල තියනවා යම්තාක් ලෝකයේ තියනවා නම් දෘෂ්ටි, ඇතිවන්න පුළුවන් නම් දෘෂ්ටි, ඒ හැම එකක්ම අනුවන්න බල දෑක් බුදුරජාණන් වහන්සේ බුහුමාල සූත්‍රයෙන් දාල තියනවා. හැට දෙකක් (62) දෘෂ්ටි දක්වල තියනවා. එයින් පිට නැහැ ලෝකයේ කිසිම දෘෂ්ටියක්. ඊළඟට ඒ දෘෂ්ටිවල තියන අඩුපාඩුව - ඔන්න දන් ගැඹුරු කාරණයක් කියන්න යන්නේ. ඒ හැම දෘෂ්ටියක්ම බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රතිකේෂ්ප කරන්නේ වචන තුනකින්. මොනවද වචන තුන? 'තදපි එසස පච්චයා, තදපි එසස පච්චයා, තදපි එසස පච්චයා' ඒකෙ තේරුම - යම්කිසි දෘෂ්ටියක් ඉදිරිපත් කරලා බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'එයත් සපඨිය ප්‍රත්‍යයෙන්' එයත් සපඨිය ප්‍රත්‍යයෙන් 'එයත් සපඨිය ප්‍රත්‍යයෙන්' ඒ තුළින්ම ඒක නිෂ්ප්‍රභා වෙනවා.

මොකද හේතුව? අන්තිමට එන සමාලෝචනාත්මක පාඨය - බුහුමාල සූත්‍රයේ සමාලෝචනාත්මක පාඨය - ඉතාම වැදගත්. ඒ සමාලෝචනාත්මක පාඨයෙන් හෙළිවෙනව මේ 'එසස' එකේ තියන දෝෂය. ඔක්කොම දෘෂ්ටිගතිකයින් පිළිබඳව මෙන්න මෙහෙම පාඨයක් තියනවා අවසාන වශයෙන් බුද්ධ වචනයක් 'සබ්බෙ තෙ ඡහි එසසායතනෙහි චුසස චුසස පටිසංචෙදෙනති. තෙසං එසස පච්චයා වෙදනා. වෙදනා පච්චයා තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදානං, උපාදාන පච්චයා භවො, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරා මරණං සොක පරිදෙව දුකඛ දොමනස්සුපායාසා සමභවන්ති'. ඒකෙ තේරුම අර කියාපු දෘෂ්ටි ගතිකයන් හැම දෙනෙක්ම - අභිඤ්ඤාලාභීන් ඇතුළු හැම දෙනෙක්ම - බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔක්කොම එකට අල්ලලා ඒ අය හඳුන්වන්නේ අවසාන සමාලෝචනාත්මක පාඨයෙන් මෙහෙමයි. ඒ හැම දෙනෙක්ම 'ඡහි එසසායතනෙහි චුසස චුසස' ඒකෙ තේරුම මේ ආයතන හයෙන් - සලායතනයෙන් කියන එකයි. - නැවත නැවතත් සපඨි කරමින් 'චුසස චුසස' නැවත නැවතත්

සපඨි කරමින් ඒ සපඨි කිරීම නිසාම 'පටිසංවේදෙනති' වේදනාව තියනවා. ඔන්න එතන ඉඳලා පටිච්චසමුප්පාදයට අනුවෙලා ඉවරයි. 'තෙසං වේදනා පච්චයා තණහා', වේදනා නිසා තණහාව 'තණහා පච්චයා උපාදානං' තණහාව නිසා උපාදානය, උපාදානය නිසා භවය, භවය නිසා ජාතිය, ජාතිය නිසා ජරා මරණ සොක පරිදෙව ඔක්කොම.

එයින් මොකක්ද පෙන්නුම් කරන්නේ? බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ එසස කියන අවස්ථාවෙන් එහාට ගිහිල්ල. අර ඔක්කොම දෘෂ්ටි හැට දෙකම ප්‍රතිකේෂප කළේ නිෂ්ප්‍රභා කළේ අර පාඨය නිසා නම් 'ජනි එසසායනනෙහි චුසස චුසස' එහෙම නැතිනම් 'එසස පච්චයා' කියන එක - එයින් අපට හැඟෙන්නේ මොකක්ද? සපඨි කියන අවස්ථාවෙන් එහාට බුදුරජාණන් වහන්සේ ගිහිල්ල තියෙනවා. ඇත්ත වශයෙන් පටිච්චසමුප්පාදය කියල කියන්නේ ඒකයි. පටිච්චසමුප්පාදය තේරුම් ගැනීම පටිච්චසමුප්පාදයෙන් මිදීමයි. ඒක ගැටළුවක් වෙන්න පුළුවන්. පටිච්චසමුප්පාදය නොදැනීම කියන අවිද්‍යාව නිසා ඒ මුලාව තුළ අන්න විඤ්ඤාණ නාමරූප දෙකට අනුවෙලා. නාසිසස් ගැන කියල තියනව, ඒ දණඩ උඩ බල්ල ගැන මේ පින්වතුන්ට කියල තියෙනවා. අන්න ඒ විදියේ දෙයක් තමයි, නාසිසස් කරපු දේ තමයි, අපි මෙව්වර කාලයක් සංසාරයේ කරල තියෙන්නේ. අපේම හෙවනැල්ල වැළඳගන්න උත්සාහ කිරීම. හෙවනැල්ල මොකක්ද? නාමරූප. එතෙන්නට යන්නෙ එසස පච්චයා. එතනත් ගැඹුරු කාරණයක්. තාම අර උපමාව කිව්වේ නෑනේ. ඊළඟට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාව ඉවර කරන්නේ ආයින් අර මාළු අල්ලන දූලේ උපමාවෙන්. බුදුරජාණන් වහන්සේ ලස්සන උපමාවක් දෙනවා 'මහණෙනි, යම් සේ දක්‍ෂ මසුන් මරන්නෙක් හෝ මසුන් මරන්නකුගේ අත වැසියෙක් ඉතාමත්ම සියුම් ලෙස වියන ලද මාළු දූලක් අරගෙන කුඩා දිය කඩිත්තකට බහිනවා. එතකොට ඒ මසුන් මරන්නාට හොඳටම ස්ථිරයි, ඒ දූල සියුම් හැටියට වියල තියන නිසා - මේ දිය කඩිත්තෙ යම්තාක් ලොකු මාළුවන් ඉන්නවා නම් ඒ හැම මාළුවාම මේ දූලට අනුවෙලා ඉවරයි. ඒ මාළු බේරෙන්න ඔඵව උඩට දාන කොට 'උමමුජ්ජමානා උමමුජ්ජනති නිමුජ්ජමානා නිමුජ්ජනති' ඒ වචන හිටත් හරි ගැඹුරුයි. දැන් මාළු දූලක් දූම්මහම ඒ මාළු දූලෙන් බේරෙන්න මාළුවෝ බලනවනෙ දූලෙන් උඩට එන්න බේරෙන්න. නමුත් හිරවෙනවා. ඒ හිරවෙන්නෙ දූලේ ඇසේ. හිතාගන්න පුළුවන්නෙ. මේ පින්වතුන්ට එතකොට දූලේ ඇස සියුම් ලෙස වියල තියනවා නම් මාළුවාට උඩහට එන්න බැහැ. උඩහට එන්න හදනවා. හිර වෙනවා. හිරවෙන්න

කොතනින්ද අන්ත 'තදපි එසස පවවයා' එතන හිර වෙනවා.

ඒකතෙ කිව්වෙ අර දෘෂටි හැට දෙකම එසසය ප්‍රත්‍යය කරගෙන ඇති වෙච්ච ඒවයි කියල. දැන් මේ පින්වතුන් ටිකක් තේරුම් ගන්න බලන්න මේ කියන එක. උපමාව කියන්නෙ උපකාර කරගන්නයි. මේ උපමාව අහල නිකම් ඉන්න නොවේ. උපමාවෙන් තේරුම් ගන්න බලන්න. මේ මම කියන උපමාවක් නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දුන්න උපමාවක්. එතකොට මේ මාළුකාරයාගේ දෑලින් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරන්නෙ මොකක්ද? මේ දෘෂටි හැට දෙකට ඔක්කොම අනුවෙනවා ලෝකයේ ඇතිතාක් දෘෂටි. ඒකයි අපි කිව්වෙ ඔක්කොම දෘෂටි ගතිකයින් - අතිත ගමරාළලයි දැන් ඉන්න ඇදුරනුයි - ඔක්කොම අනුවෙලා ඉවරයි. විද්‍යාඥයින් ඇතුළු ඔක්කොම, මොකද 'ච්ඡෙද ප්‍රසංගවෙදෙනති.' එතන ඉඳලයි ඒ ගොල්ලො කරන්නෙ. ඇහැට පේන්නෙ නැති එකට අණු දක්නයක් දුර දක්නයක් උපකාර කර ගන්නවා. ඒත් සූරිය. එහෙම තේද? අනිත් ඒවා - එකපාරම හිතට නොවැටහෙන ටිකට ඊළඟට තකී විතකී ඔස්සේ සොයාගෙන යනවා. ඒත් බැහැ ලෝකයේ කෙළවරවත් මොකක්වත් අල්ල ගන්න. තාම ඉන්නෙ ලබු ගෙඩිය ඇතුළෙ. ඉතින් ඇත්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා. ඊළඟට අවසාන පාඨය ඊටත් වඩා වැදගත්. ඒ විදියට නිෂ්ප්‍රභා කරල ඔන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා මෙන්න මෙහෙම 'යතො බො හිකධවෙ හිකබු ඡන්තං එසසායනනානං සමුදයංව අඤ්චංව අසසාදංව ආදීනවංව නිසසරණංව යථා-භුතං පජානාති අයං ඉමෙහි සබ්බෙහෙව උත්තරීතරං පජානාති' ඒ සූත්‍රය ඉවර වෙන්නේ මේ පාඨයෙන්. 'මහණෙනි යම් හික්ඛුචක් - මෙතන රහතන් වහන්සේ කියල හිතාගන්න කියන්නේ - මේ කියපු සූරී ආයතන හෙයහිම 'සමුදය' - හටගැනීමත් 'අඤ්චං' - අස්තයට යාමත් 'අසසාදං' - ආශ්වාද පක්‍ෂයත් 'ආදීනවං' - ආදීනව පක්‍ෂයත් අන්තිමට කියන්නේ 'නිසසරණං' - නිසසරණයත් - නිසසරණ කියන්නේ ආයතන නිරෝධය එයින් නික්මීමත් කියන මේ කාරණා පහම යථාභූත වශයෙන් තේරුම් ගත්තනම් අන්ත ඒ හික්ඛුච අර කියාපු දෘෂටි ගතිකයින් ඔක්කොටම වඩා 'උත්තරීතරං පජානාති' උත්තරීතර ඥානය එතනයි.

ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේගෙ විමුක්තිය ගැන කියන කොටත් ඔය පහ සඳහන් වෙනවා මේ අංග පහ පිළිබඳව. දැන් කෙනෙකුට හිතන්න පුළුවන් හැම තිස්සෙම අරහත් එල සමාපත්තියෙන් ඉන්නව කියල. නැහැ අර

අවබෝධය ලබාගත්තා. මේ ආයතන හය ඇතිවන හැටි තේරුම් ගත්තා. මේක නැතිවී යන හැටි තේරුම් ගත්තා. ඊළඟට ඇතිවන හැටි සමුදය. සමුදය - ඉර නගින හැටි. අත්ගමය - ඉර බහින හැටි. සලායතන හය පැන නගින හැටි තේරුම් ගත්තා. මේක ගෙවී යන හැටි දැන ගත්තා. මේ සලායතනයේ ආස්වාද පක්ෂයත් තේරුම් ගත්තා. ආදීනව පක්ෂයත් තේරුම් ගත්තා. බුදුරජාණන් වහන්සේ දානය වළඳන කොට මේ රස නහරවලින් රස නහර ක්‍රියා කරනවා. ඒවා නැතිවා නොවෙයි නෙ. ඇහැට ජේනවා රූප. ඒවයි ඇලෙන්නෙ නැතුව විතරයි. ආස්වාද පක්ෂයත් දන්නවා ආදීනව පක්ෂයත් දන්නවා අන්තිමට නිසසරණ. අන්ත නිසසරණ කියන එක තමයි අපට විශේෂ. ඒක තමයි රහතන් වහන්සේලාට නියම අයිති ඵල සමාපත්ති තත්ත්වය. ඒ ඵල සමාපත්ති තත්ත්වය මේ සූත්‍රවල නොයෙකුත් තැන්වල දක්වල තියෙනවා. මහා ප්‍රභේලිකා හැටියටයි දක්වලා තියෙන්නෙ. ඒක නිසා මේ උගතුන්ට තේරුම් ගන්න බැරිව ඒ වෙනුවට මරණින් මතු නිවනක් ගැනයි මේ හැම තැනම කථා කරන්නේ විදේශික උගතුන් පවා. ඉතින් බලන්න කොයි තරම් මූලාවක්ද කියල. සමමා දිට්ඨියක් නැහැනෙ එතන. ඉතින් ඒ ටික අපි පෙන්නල දෙන්නයි මෙව්වර වෙහෙසුනෙ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කලා වගේ ලෝකයා මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මාව තේරුම් ගන්න දක්ෂත් නැහැ. ඒ වගේම ඒ ධර්මාව තුළ තියන වැදගත්ම දේ තමයි නිරෝධ පක්ෂය. ඒකට ඇස වහනවා. සමුදයෙන් සමුදයට පනිනවා. ඒකයි කියන්නේ ලෝකයා ඉන්නේ සමුදය පක්ෂයෙයි කියලා. එතකොට ආර්යයන් වහන්සේලා නිරෝධය දකිනවා. නිරෝධයේ සත්‍යය, සැපය, දකිනවා.

ඔන්න ඊළඟට තව ටිකක් කියමු. අර කියාපු එසස පිලිබඳ කථාන්තරය. එතෙක්දී අපි වෙන විදියක සූත්‍රයක් ඉදිරිපත් කරනවා.¹² උණණාභ කියල බ්‍රාහ්මණයෙක් වරක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දකින්න ඇවිල්ල - ඒ බ්‍රාහ්මණයා ශ්‍රද්ධාවන්ත කෙනෙකුත් නොවෙයි. හතොත කියල බුදුරජාණන් වහන්සේට ස්වාමීන් වහන්සේ කියල ආමන්ත්‍රණය කළෙත් නැහැ. 'හවත් ගෞතමය' කියලයි ආමන්ත්‍රණය කළේ. ප්‍රශ්නයක් අහනව බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් 'හවත් ගෞතමය ඉන්ද්‍රිය පහක් තියනවා. මේ එක එක ඉන්ද්‍රියයන්ට අයිති ගොදුරු විෂයයන් තියනවා. ඒ කියන්නේ ඇසට රූප බලන්න පුළුවන් මිසක් කනින් කරන දේවල් බැහැනෙ. ඒ වගේ කනට රූප බලන්න බැහැ අහන්න පුළුවන්. ඒකයි කියන්නේ. මේ බාහිර පංචේන්ද්‍රියන්ට එක එකකට අයිති වැඩ කොටසක්, ගෝචරයක්, ගොදුරු බිමක්, තියන-

වා. ඒවාට 'අඤ්ඤාමඤ්ඤාසස ගෝචර විසයං' ඔවුනොවුන්ගේ ගොදුරු විෂයයන් අනුභව කරන්න බැහැ. ඇහැට රූප දකිනවා ඇරෙන්න ශබ්ද අහන්න බැහැ. දිවට රස විදිනවා මිසක් ශබ්ද අහන්න බැහැ. ඒ ඒ විදියට එක එක ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ස්වභාවය එහෙමයි. ඊළඟට මේ බමුණ අහනව මේ කියාපු ඉන්ද්‍රිය පහට - පටිසරණ - පිළිසරණ වෙන්නෙ මොකක්ද? ඒ පහට පිළිසරණ වෙන්නෙ කිව්වේ මේ පහම ගිහිල්ලා එකතු වෙන්නේ කොතනද? ඒ වගේම තව කාරණයක් කියනවා. මේ පහෙන් එන ගොදුරු ඔක්කොම අනුභව කරන්න සමත් කවුද? සමහරවිට බමුණා හිතනවා ඇති ආත්මය ගැන. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ මොකද කියන්නේ. මේ පංචේන්ද්‍රියයන්ගෙන් එන අරමුණු අනුභව කරන්නේ මනසයි. හිතාගන්න පුළුවන්නෙ මේ පින්වතුන්ට. ඇහැ, කන, නාසය, දිව, කය කියන පංචේන්ද්‍රියයන්ගෙන් එන අරමුණු ඒවා ඔක්කොම භූකති විදිනවා මනස. ඊළඟට බමුණා අහනවා මනසට පිළිසරණ මොකක්ද? එහෙම ඇහුවහම බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා මනසට පිළිසරණ සතියයි. සතියට පිළිසරණ මොකක්ද කියල අහනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා සතියට පිළිසරණ විමුක්තියයි කියලා. විමුක්තියට පිළිසරණ මොකක්ද කියල අහනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ විමුක්තියට පිළිසරණ නිබ්බානායයි කියල පිළිතුරු දෙනවා.

ඔන්න බමුණා අහනවා තවදුරටත්, නිබ්බානායට පිළිසරණ මොකක්ද? බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිතුරු දෙනවා 'බමුණ ඔබ ඉලක්කයෙන් ඉවතට ගියා. සීමාව ඉක්මවා ගියා මේ ප්‍රශ්නයේ. නිවනින් තමයි මුළු මහත් බ්‍රහ්මචරියාවම කෙළවර වන්නේ. නිවනින් එහා දෙයක් නැහැ' කියලා ප්‍රකාශ කළා. නමුත් මහ පුදුම දෙයක් කියල තියනවා. ඒ සූත්‍රයේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ බමුණා පිටත්ව ගියාට පස්සේ සංඝයා වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා ඒක අහල ඒ බමුණා මාර්ගීඵල ලැබූ බව. ඉතින් මේක මහ ගැඹුරු කාරණයක්. අපට මෙහෙම යම්තමින් හිතාගන්න තියෙන්නේ බමුණන්ගේ දැඩිනය අනුව වෙනස් එකක් තියෙන්නේ. ඒක හිඤ්ඤා දැඩිනය. උද්ධාත කරල නොදක්වුවත් මෙන්න මෙහෙම හිතාගන්න. හිඤ්ඤා දැඩිනයේ කියනවා මේ පංචේන්ද්‍රිය තමයි බොහොම බල සම්පන්න. හැබැයි පංචේන්ද්‍රියන්ට ඉහළින් තියනවයි මනස. මනසට ඉහළින් තියනවයි බුද්ධිය. බුද්ධියට ඉහළින් තියනවයි ආත්මය.¹³ ඔන්න හිඤ්ඤා දැඩිනයේ ඉන්ද්‍රියයන් පිළිබඳ අවබෝධය හඟවන්නීතාදී ග්‍රහඵල තියනවා. ඉතින් හිඤ්ඤා දැඩිනය කියන්නේ ඒ විදියටයි. පංචේන්ද්‍රියන්ට ඉහළින් මනස, මනසට ඉහළින්

බුද්ධිය, බුද්ධියට ඉහළින් ආත්මය. මෙහේ ආත්ම කථාවක් මොකවත් නැහැ. ඒ වෙනුවට තියෙන්නේ සතියයි.

ඔන්න ඔතනින් තේරුම් ගන්න කාරණයක් තියනවා. ඇයි මේ සතර සතිපට්ඨාන යන ඒකායන මාර්ගයක් හැටියට දක්වල තියෙන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේ? නිවන දක්වාම යන ඒකායන මාර්ගයක් හැටියට දක්වල තියෙන්නේ මේකයි. මනසට පිළිසරණ සතියයි. මනසට පිළිසරණ සතියයි කිව්වේ මොකද? දැන් අපි කලින් කියපුවාත් ටික ටික සිහියට නඟා ගන්න. 'මනසිකාර සමභවා සබ්බෙ ධම්මා'¹⁴ කියලා අපි යම් අවස්ථාවක ප්‍රකාශ කළා. හැම දෙයක්ම හට ගන්නේ මනසිකාරය තුළින්. මෙනෙහි කිරීම තුළිනුයි දෙයක් හටගන්නේ. ලෝකයා හිතන්නේ අරමුණ ඇත තියනවා කියලා. අපි ගියවර කළේ බිඳින උපමාව කිව්වේ ඒකයි. නිවන ළඟට ගියාට පස්සෙ නිවන කියන සංකල්පයත් අතහරින්න වෙනවා. අර බිත්තිය ළඟට ගියාට පස්සෙ ආපහු හැරෙන්න වෙනවා වගේ. අන්තිමට තේරෙන්නේ මනසිකාරය තුළිනුයි මේ 'දෙයක්' නිෂ්පාදනය වෙන්නේ. ඉතින් මේක තවත් අපේම උපමාවක් ආශ්‍රයෙන් කියතොත් අර ඇඟිලි අකුලන්න කියපු අවස්ථාව මේ පින්වතුන්ට මතකයිනෙ. නාම ධම් ගැන එක එක්කෙනා විග්‍රහකරනව. අපි ගැන ප්‍රශ්න කරන නිසා අපි මේ පින්වතුන්ට අභ්‍යාසයක් දුන්නා. ඇඟිලි පහෙන් හඳුනාගන්න වේදනා සඤ්ඤා, වේතනා, එසස, මනසිකාර. ඉතින් මනසිකාරය තමයි මහපට ඇඟිල්ල. මහපට ඇඟිල්ල ළඟම ඉන්නෙ එසසයයි. දැන් ටිකක් හිතාගන්න මේ කියන්නෙ මොකක්ද කියල. දැන් අපි කිව්වනෙ පංචේන්ද්‍රියයන්ගෙන් එන අරමුණු මනසට ඔක්කොම එකතු වෙලා එනවයි කියල. මනස ඒවා භුක්ති විඳිනවාය කියල. පංචේන්ද්‍රියයන්ගෙන් එන අරමුණු ඔක්කොම මනස භුක්ති විඳින්නේ ඒවා 'ධම්ම' බවට පත්කරගෙන. 'දේ' බවට පත් කරගෙන. රූප සද්ද ගැන රස ඵොඨබ්බ කියන ඔක්කොම දේවල් බවට පත් කරගෙනයි. එතකොට ඒවා දේවල් කරගන්නෙ මනසිකාරය තුළින්. ඒකයි අපි අර කිව්වෙ අපි නොයෙකුත් උපමා දක්වුවා මේ විසඳගන්න බැරි විඤ්ඤාණ මායාව පිළිබඳ නඩුව - සංසාරයේ මාරයා කරපු භීෂණ නඩුව - විසඳගන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ ගත්තු මැදුම් පිළිවෙත මොකක්ද? අර විත්තිකාරයින් පස්දෙනාගෙන් ලොකුම වැරදිකාරයාට සමාවක් දීලා - ලොකුම වැරදි කාරයා කවුද? වේදනා, සඤ්ඤා, වේතනා, එසස, මනසිකාර. අර මනසිකාරයා වැරද්ද කළේ අයෝනිසෝ මනසිකාර හැටියටයි. එයා රජයේ සාක්කිකාරයා කර ගත්තේ යෝනිසෝ කරගෙන,

යෝනිසෝ මනසිකාරය.

එතකොට යෝනිසෝ මනසිකාරය ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ සතිය තුළයි. මේ කියාගත යනටික තේරුම් ගන්න බලන්න. ඒක නිසා මේ විදර්ශනාව තුළ යෝනිසෝ මනසිකාරයම තමයි ප්‍රඥාවේ බීජය. ඒ යෝනිසෝ මනසිකාරය, සතිය උපකාර කරගෙන යන ගමන තමයි සතර සතිපට්ඨානය තුළ තියෙන්නේ. සතර සතිපට්ඨානය සතර සමමපපධාන, සතර ඉද්ධිපාද, පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය, පඤ්ච බල, සතත බොජ්ඣංග ඔස්සේ ගිහිල්ල අන්තිමට ආයථී අෂටාංගික මාර්ගයෙන් කෙළවර වෙලා තමයි නිවන් කරා යන්නේ. අන්න එබඳු ගමනක්. එතකොට ඒකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළේ මනසට පිළිසරණ සතියයි. මනසට පිළිසරණ සතියයි. එතකොට ඒ සතිය හරියාකාරව යෙදුනොත්, සමමාසතිය හරියාකාරව යෙදුනොත්, අර විත්තිකාරයාගේ හොරේ අහුවෙනවා. අන්තිමටම අහුවෙන්නේ අර සතර දෙනා විතරක් නොවෙයි වැරදිකාරයෝ, මනසිකාරයා තමයි ලොකුම වැරදිකාරයා. මොකද අපි අර එක දේශනාවකදී කිව්වා 'බඩුත් එක්ක හොරු අහුවුනා වගේ' කියලා මොකක්ද බඩුව? 'දේ'. එතකොට මනසිකාරයා හදා ගත්ත දේ'. ඒක තුළින් තමයි මේ සංසාර අවුල සිද්ධවුණේ. ලෝකයා හිතන්නේ දේවල් වෙනම තියනවා. අපි ආයින් එන්නෙ ධම්මපද ගාථාවට 'මනො පුබ්බංගමා ධම්මා - මනො සෙට්ඨා මනොමයා' ඒ ටික මතක් කර ගන්න. ලෝකයාගේ දෘෂ්ටිය 'ධම්ම පුබ්බංගමො මනො' ලෝකයා ධම්මපදයක් ලිව්ව නම් ලියන්නේ 'ධම්ම පුබ්බංගමො මනො' කියලා. මනසට කලින් ධම්මය තියනවා. ඒකනෙ අපි කිව්වෙ ඉස්සරහට යන්න යන්න කියලා. අන්තිමට යම් වේලාවක තේරෙනව යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන් ආපසු හැරෙනකොට - අර සඤ්ඤා මිරිඟුව ඔස්සේ දුවන ගමන වගේ තමයි අරමුණක් ඔස්සේ දුවන ගමන. ඒ වෙනුවට බුදුරජාණන් වහන්සේ ආපසු හැරෙන්න කිව්වා යෝනිසෝ මනසිකාරය තුළින් - ආපසු හැරිල - ඒකයි අපි කිව්වේ මහාපදාන සූත්‍රය ආදියේ¹⁵ බෝධිසත්වයන් වහන්සේලා පටිච්චසමුපපාදය හෙළිකර ගත්තේ අග කෙළවරේ ඉදලා ඇවිල්ලා ජරා මරණවලට හේතුව මොකක්ද කියලා. යෝනිසෝ මනසිකාරය කියන්නේ ප්‍රභව වෙන ස්ථානය කරා එන්නෙ මේ ඉන්න තැන ඉදලා ආපස්සට එනවා. නිමක් නැති කෙළවරක් නැති ගමනේ අන්තිමට අහුවෙන්නේ සාක්කිකාරයා. එහෙම නැත්නම් අර ලොකුම විත්තිකාරයා කරපු වැරද්ද තමයි 'දෙයක්' හදාගත්තු එක. එතන තමයි කිව්වේ 'ධම්ම සඤ්ඤා ච විරජජති', දැන් මතක් කරගන්න 'මනො ච නිරුජ්ඣති ධම්ම සඤ්ඤා

ව විරජජති මනසත් නිරුද්ධ වෙනවා ධම්ම සඤ්ඤාවත් මැකී යනවා. ඉන්ද්‍රිය නිරුද්ධ වෙනකොට ඒකෙ තියන අරමුණත් මැකී යනවානෙ ආයින් මතක් කර ගන්න මුලින් අපි දැක් වූ ගාථාව. ඒ තත්ත්වය තමයි නිවන පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්‍ෂය. වෙන විදියකින් කියනවා නම් හව නිරෝධය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්‍ෂය. එතකොට හව නිරෝධය කියන එක වෙන ලෝකයක තියන විමුක්තියක් නොවෙයි. මෙතනම අත් දකින ප්‍රත්‍යක්‍ෂයක්. ඒකම තමයි සත්‍යය - පරම සත්‍යය. ඒකම තමයි පරම සුඛය. ඒක තමයි 'නිබ්බානං පරමං සුඛං' කියන්නේ.

එතකොට මේ පින්වතුන් කල්පනා කරගන්න මේ පැයක් තුළම අපි කියාපු කාරණාවලට - සමහරවිට දිග අටුවාවක් ලියන්න වෙන තරම් දේවල් කියවුනේ. මේ පින්වතුන්ගේ තරමින් තේරුම් ගන්න බලන්න. අපිට කියන්න තියෙන්නේ මේවා නිකන්ම දෘෂ්ටිගතිකයින් විද්‍යාඥයින් කරන්න වගේ කුතුහලයක් සංසිද්ධා ගැනීමේ ප්‍රයත්නයක් නොවෙයි මේක. අපේ ප්‍රතිපදාවට මේකෙන් ගත යුක්ත ගන්න ඕන. ඒකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කිව්වේ මේ කියාපු පරතරය ගැන හිත යොදන කොට කෙලෙස් තවන විර්යයෙන් යුක්තව අර කියාපු ලෞකික තත්ත්වයෙන් ඉබේටම ලෝකෝත්තර තත්ත්වයට පත් වෙනවා. ලෞකික තත්ත්වය අර විදියේ දෙයක් නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනව ඒක අසත්‍යයයි. සත්‍යය මෙතනයි. අන්න එතකොට සත්‍යය කරා යනවා. අසත්‍යයෙන් සත්‍යයට යනවා. ලෝකයා සැපයී කියලා ගත්තු ඒ දුක දුකඩ සත්‍යය බව තේරුම් අරගෙන නිවන පරම සැප හැටියටම අරගෙන අපි නිවන දේශනාවල මුලින් දැක්වූ 'එතං සතතං එතං පඤ්ඤං යදිදං සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බපට්ඨිපට්ඨිසසගො තණ්හකඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං'. එතනම තමයි එසස නිරොධය. එසස නිරෝධය. මොකද ඇසත් රූපයත් නිසා වකඬු විඤ්ඤාණය ඇති වෙනවා වගේ මනසත් ධර්මයත් නිසයි මනෝවිඤ්ඤාණය ඇති වන්නේ¹⁶. මනසත් ධර්මයත් නිසා මනෝවිඤ්ඤාණය ඇති වුනාම දෙක බෙදාගන්නවා. මනස වෙනමයි දේ වෙනමයි කියලා ඔන්න ප්‍රපඤ්චයට යනවා. යමෙක් දැක්ක නම් 'පටිච්චසමුප්පන්න' වගයෙන් - ප්‍රත්‍යක්‍ෂයක් වගයෙන් - වචනයක් හැටියට නොවෙයි, තකීයක් හැටියට නොවෙයි. මනසිකාරය සියුම් කළ අන්තිම අවසථාවේ වැටහෙන්න මොකක්ද? මනසට එන අරමුණ මනසින්ම නිර්මාණය කර ගත්තු එකක්. ඒ වැටහෙනවාත් එකක්ම විඤ්ඤාණය නිරුද්ධ වෙනවා. විඤ්ඤාණයට වැඩක් නැහැ ඊට පස්සෙ. විඤ්ඤාණය කියන්නේ දෙකට බෙදීම නේ. කොහොමද දෙකක් වෙන්කර ගන්නේ ඒ තත්ත්වය දැක්කට පස්සේ? මනසේ මායාවෙදි අපි කිව්වේ මායාව දැක්කට පස්සෙ ඒ විජ්ජාව නැති

වෙනවානෙ¹⁸ ආලෝකය ආවහම. ඒකයි කිව්වේ 'මොහඳුර කුළ කොටුවැ නොදකිති නැණැස නැතියෝ' ඒ කථාව කිව්වේ. මේ පින්වතුන් කෙටියෙන් සළකා ගන්න බලන්න. වැදගත්ම කාරණය තමයි අර බුහමජාල සූත්‍රයේ කිව්වේ. අනික් හැම දෘෂ්ටියක්ම ලෞකික දාර්ශනිකයනුත් අනිකුත් විද්‍යාඥයනුත් හැම දෙනාම යම් යම් දෘෂ්ටීන් නිෂ්පාදනය කළා. ඒ ඔක්කොම එසූ පව්වයා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළා මේ සලායතන ලබු ගෙඩියෙන් ඉවත් වූන මහා ලෝකෝත්තර ලොව්තුරු ප්‍රත්‍යක්‍ෂයක්. ඒක තුළයි - ඒක නිකම්ම එකක් නොවෙයි. එතනයි ජාතියත්, ජරාවත්, මරණයත් ඔක්කොම නිරුඳු වන්නේ. දුක් කෙළවර වෙන්නේ එතනයි. ඒකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කිව්වේ 'එසෙවනෙතා දුකධස්ස'. මෙයම දුකේ කෙළවරයි කිව්වේ. අපි අද කළ දේශනාවේ ප්‍රායෝගික පැත්ත උපකාර කරගෙන තමන් රකින ශීලය, කරන භාවනාව, සාථීක කරගෙන හැකිතාක් ඉක්මණින් මේ ශාසන පහන නිවෙන්න කලින් තමන් බලාපොරොත්තුවන සංසාර විමුක්තිය සෝවාන් සකදාගාමී අනාගාමී අර්හත් මාථී තුළින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරගන්න මේ පින්වතුන්ට ශක්තිය, ටෙට්ටියය ලැබේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරනවා. අවිච්ඡේ සිට අකනිටා දක්වා යම්තාක් සත්ත්ව කෙනෙක් මේ ධම් දේශනාමය කුසලය අනුමෝදන් වීමට කැමති නම් ධම් දේශනාමය ධම් ශ්‍රවණමය කුසලය අනුමෝදන් වීම තුළින් තමන්ගේ ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් අමා මහ නිවනින් සැනසෙත්වා කියන ප්‍රාථිනාවෙන් මේ ගාථා කියා පින්දෙන්න.

චිත්තාවතා ච අමෙහති

පාදක සටහන්

1. ද්විතානුපසයනා සූත්ත, ගාථා 762-764 සූත්ත නිපාත, 238 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 25)
2. මනසේ මායාව, 82-83 පිටු (ධ.ග්‍ර.මු.භා. 2010)
3. සංයුත්ත නිකාය, 4-206 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
4. සාරස්ථපසකාසිනී, III 25 පිට (හේ.මු. 31)
5. උදාන පාළි, බු.නි., 1-290 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
6. ලොකන්තගමන සූත්ත, සංයුත්ත නිකාය, 4-198 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
7. රොහිතස්ස සූත්ත, සංයුත්ත නිකාය, I 18-120 පිටු. (බු.ජ.ත්‍රි. 13)
අංගුත්තර නිකාය, 2-92-96 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 19)
8. අංගුත්තර නිකාය, 6-602 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 23)
9. මජ්ඣිම නිකාය, 1-408 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
10. ගොතම සූත්ත, සංයුත්ත නිකාය, 2-16-18 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 14)
11. සන්තතර සූත්ත, ඉතිවුත්තන පාළි, 402 පිට බුද්දක නිකාය - (බු.ජ.ත්‍රි. 24)
12. උණණාභ බ්‍රාහ්මණ සූත්ත, සංයුත්ත නිකාය, 5-1, 384-386 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 17)
13. ඉන්ද්‍රියානි පරාණානුර්නිදියෙභ්‍යා පරං මනා - මනස්සතු පරා බුද්ධිරියො බුද්ධො පරතස්සු සා - භගවද්ථිතා III අධ්‍යාය, 42 'ඉඳුරන් ශ්‍රේෂ්ඨයයි කියත්, ඉඳුරන්ටත් වඩා මනස ශ්‍රේෂ්ඨය. මනසට වඩා බුද්ධිය ශ්‍රේෂ්ඨය. යමක් බුද්ධියටත් වඩා ශ්‍රේෂ්ඨද, ඒ ආත්මයයි.'
14. මූලක සූත්ත, අංගුත්තර නිකාය - 6-192 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 23)
15. දීඝ නිකාය, 2-46 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 8)
16. මධුපිණ්ඩික සූත්ත, මජ්ඣිම නිකාය - 280 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)

09 වන දේශනය

(පහන් කණුව ධර්ම දේශනා අංක 191)

හමෝ තසස හගචතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධාසස

යො උහනෙන විදිකවාන
මජ්ඣෙක මනනා න ලිප්පති
තං බුද්ධි මහා පුරිසොති
සොධ සිඛබ්බිමචචගා'

(මජ්ඣෙක සුත්ත, අංගුත්තර නිකාය)

සැදැහැවත් පින්වතුනි,

තිලෝගුරු භාග්‍යවත් සමමා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ අද වගේ වෙසක් පුර පසළොස්වක පොහොය දවසකයි සංඝාර විමුක්තිය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කර ගත්තේ. ඒ සමමා සම්බෝධිය තුළින් ලබාගත්තු ඒ අවබෝධය ආශ්‍රයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ සසර පැවැත්මේ රහසත් හෙළිකර ගත්තා. අවිජ්ජා නිවරණයෙන් වැහිලා තණහා සංයෝජනයෙන් බැඳීලා අනන්ත කාලයක් ලෝක සත්ත්වයා සසර සැරිසරණ බව වටහා ගත්තා. අවිද්‍යාව දුරු කරගෙන තණහා බැම්මෙන් මිදීමට උපකාර වෙන ගම්හිරුරාජ්ජවක් ගාථාවකුයි අද අපි මේ නව වෙනි පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවට මාතෘකාව හැටියට තෝරා ගත්තේ. සුත්ත නිපාතයේ පාරායණ වග්ගයේ දූක්චෙන හැටියට තිස්ස මෙත්තෙය්‍ය බ්‍රාහ්මණ මානවකයාට බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ මේ ගාථාව කොයි තරම් අර්ථවත් ද කියතොත් බුදුරජාණන් වහන්සේ බරණැස ඉසිපතන මිගදායේ වැඩ වසන අවසථාවක එහි සංඝයා වහන්සේලා පිරිසක් මේ ගාථාව ධර්ම සාකච්ඡාවකට මාතෘකාව කරගත් බව අංගුත්තර නිකායේ ඡකක නිපාතයේ මජ්ඣෙක සුත්තයෙන් පෙනී යනවා. පිණ්ඩපාතයෙන් පස්සේ මණ්ඩල මාලයේ රැස්වූ ඒ තෙරුන් වහන්සේලා පිරිස ඒ සාකච්ඡාවට අතුරු කථාවක් වශයෙන් මෙන්න මේ ගාථාව මතු කරගත්තා. සාකච්ඡාවට මාතෘකාව හැටියට උත්වහන්සේලා මෙහෙම ප්‍රකාශ කළා.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පාරායණයේ මෙත්තෙය්‍ය ප්‍රශ්නයේදී මෙ-

න්ත මෙහෙම ගාථාවක් වදාරලා තියනවා.

යො උහනෙන විදිඬාන
මජ්ඣෙ මනතා න ලිප්පති
තං බුද්ධි මහා පුරිසොති
සොධ සිඛබ්බිමච්චගා

ඒ ගාථාවේ සාමාන්‍ය අර්ථය 'යමෙක් අන්ත දෙක තේරුම් අරගෙන ප්‍රඥාවෙන් මැද නොඇලේ ද ඔහුට මම මහා පුරුෂයා යයි කියමි. ඔහු මෙහි මැහුම්කාරිය ඉක්මවා ගියේ වෙයි' කියලා. මේ ගාථාව ඉදිරිපත් කරගෙන ඒක තුළින් ප්‍රශ්න හතරක් මතුකර ගන්නා ඒ සචාමීන් වහන්සේලා. මේ ගාථාවේ කියවෙන එක අන්තය කුමක්ද? දෙවන අන්තය කුමක්ද? මැද කුමක්ද? මැහුම්කාරිය කවුද? මේ කාලයේ වචනයෙන් කියනවා නම් සම්මන්ත්‍රණයකට මාතෘකාව වගෙයි මේ ප්‍රශ්න හතර. මේ ප්‍රශ්න හතර ඉදිරිපත් කර ගන්නහම එක තෙරුන් වහන්සේ නමක් මේ ගාථාවට විවරණය මේ විදියට ඉදිරිපත් කරනවා. උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා මේ ගාථාවේ කියවෙන එක අන්තයක් එසසයයි. දෙවන අන්තය එසස සමුදයයි - එසසය හට ගැනීම කියන එකයි. මැද එසස නිරෝධයයි. මැහුම්කාරිය තණහාවයි. මක්නිසාද යත් ඒ ඒ හවයට මැස්ම දමන්නේ තණහාවයි. ඊළඟට එහෙම ප්‍රකාශ කරල උන්වහන්සේ තව දුරටත් සංඝයා වහන්සේලා අමතලා කියනවා, මෙතෙකින්මත් හිඤ්ඤාවක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දනගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ. දිට්‍ර දූමියෙහිම දුක් කෙළවර කර ගන්නේ වෙයි.

ඒ කියන්නේ මේ ගාථාව අර්ථත්වය දක්වාම කමිසථානයක් කියන එකයි - මෙයින් පෙන්නුම් කරන්නේ. පින්වතුනි, මේ අභිඤ්ඤා කියන්නේ විශිෂ්ට ඥානය. පරිඤ්ඤා කියන්නේ පරිපූර්ණ ඥානය. මේ ගාථාව හරියටම අර්ථත්වය දක්වාම යන කමටහනක් කියන එකයි මේ තෙරුන් වහන්සේ සඳහන් කරන්නේ.

ඊළඟට දෙවෙනි තෙරුන් වහන්සේ නමක් තමන්ගේ මතය

ඉදිරිපත් කරනවා මේ ගාථාව පිළිබඳව. උන්වහන්සේ දෙන විචරණය අනුව එක අන්තයක් අතීතය. දෙවෙනි අන්තය අනාගතය. මැද වතී මානය. මැහුම්කාරිය තණහාව. ඒ තෙරුන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා මක්නිසාද යත්, ඒ ඒ භවයට ඉපදීම සඳහා මැස්මක් දමන්නේ මේ තණහාවය කියලා. අර ස්වාමීන් වහන්සේ කිව්ව වගේම මෙතෙකින්මත් හිඤ්චක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දූන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දූන ගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දූන ගන්නේ, පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දූනගන්නේ, දිටු දූමියෙහිම දුක් කෙළවර කර ගන්නෙක් වෙයි. ඔන්න දෙවෙනි ස්වාමීන් වහන්සේ දුන්න විචරණය

තුන්වෙනි ස්වාමීන් වහන්සේ නමක් මේ ගාථාව පිළිබඳව වෙන විචරණයක් ඉදිරිපත් කරනවා. උන්වහන්සේ දක්වන හැටියට මේ ගාථාවේ කියන එක අන්තයක් 'සුඛා වෙදනා' - සැප වේදනාවයි. දෙවෙනි අන්තය 'දුක්ඛා වෙදනා' - දුක් වේදනාවයි, මැද අදුක්ඛමසුඛ නම් වූ නොදුක් නොසුව වේදනාවයි, මධ්‍යස්ථ වේදනාවයි. මැහුම්කාරිය තණහාවයි. මක් නිසාද තණහාව තමයි ඒ ඒ භවයට ඉපදීම සඳහා මැස්ම දමන්නේ. එහෙම කියල උන්වහන්සේත් ප්‍රකාශ කරනවා මෙතෙකින්මත් හිඤ්චක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දූන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දූන ගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දූන ගන්නේ පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දූන ගන්නේ දිටු දූමියෙහිම දුක් කෙළවර කරගන්නෙක් වෙයි. ඒ තුන්වෙනි විචරණය.

හතරවෙනි තෙරුන් වහන්සේත් තමන්ගේ මතය ඉදිරිපත් කරනවා. උන්වහන්සේගේ මතයට අනුව එක අන්තයක් 'නාමය'. දෙවෙනි අන්තය 'රූපය'. මැද 'විඤ්ඤාණය'. මැහුම්කාරිය තණහාව. මක් නිසාද යත්, ඒ ඒ භවයක ඉපදීම සඳහා මැස්ම දමන්නේ තණහාවයි. මෙතෙකින්මත් හිඤ්චක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දූන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දූන ගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දූන ගන්නේ පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දූන ගන්නේ දිටු දූමියෙහිම දුක් කෙළවර කර ගන්නෙක් වෙයි. ඔය හතරවෙනි විචරණය.

පස්වෙනි සවෘමීන් වහන්සේ නමක් ඔන්න තමන් වහන්සේගේ මතය ඉදිරිපත් කරනවා. උන්වහන්සේගේ අදහස අනුව මේ ගාථාවේ කියවෙන එක අන්තයක් ආධ්‍යාත්මික ආයතන හය, ආධ්‍යාත්මික ආයතන හය කියන්නේ, පින්වතුනි, ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මන. දෙවෙනි අන්තය බාහිර ආයතන හය - රූප සඳු ගැටු රස ඵොට්ඨබ්බ ධම්ම. මැද විඤ්ඤාණය. මැහුම්කාරිය තණහාව. මක් නිසාද යත් ඒ ඒ භවයක ඉපදීම සඳහා මැස්ම දමන්නේ තණහාවයි. මෙතෙකින්මත් හිඤ්ඤාවක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ. දිටු දූමියෙහිම දුක් කෙළවර කර ගන්නෙක් වෙයි. ඒ පස්වෙනි සවෘමීන් වහන්සේ දුන්න විවරණය යි.

හයවෙනි තෙරුන් වහන්සේ නමක් මේ ගාථාවට තවත් විවරණයක් ඉදිරිපත් කරනවා. උන්වහන්සේගේ මතයට අනුව මේ ගාථාවේ කියවෙන එක අන්තයක් 'සකකායෝ'. සකකායෝ කියලා කියන්නේ පින්වතුනි පඤ්චපාදානසකකායටම නමක් - සකකාය දිට්ඨිය කියලා කියන්නේ. සකකාය තමයි එක අන්තයක් සකකාය සමුදය - පඤ්චපාදානසකකාය හට ගැනීම දෙවෙනි අන්තයයි උන්වහන්සේගේ විවරණය අනුව මැද සකකාය නිරෝධය යි. මැහුම්කාරිය තණහාවයි. මක්නිසාද යත් ඒ ඒ භවයක ඉපදීම සඳහා මැස්ම දමන්නේ තණහාවයි. මෙතෙකින්මත් හිඤ්ඤාවක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ, පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ, දිටු දූමියෙහිම දුක් කෙළවර කර ගන්නෙක් වෙයි. ඒ හයවෙනි සවෘමීන් වහන්සේ දුන් විවරණය යි.

ඉතින් ඔය විදියට විවරණ හයක් මේ ගාථාවට ඉදිරිපත් වුනහම එක්තරා තෙරුන් වහන්සේ නමක් මෙන්න මෙහෙම අදහසක් ඉදිරිපත් කලා. ඇවැත්නි දුන් අපි අපට වැටහෙන හැටියට මේ ගාථාව දුන් තෝරලයි කියෙන්නෙ. අපි මේ විවරණය - මේ සම්මන්ත්‍රණයේ වාර්තාව - අරගෙන යමු බුදුරජාණන් වහන්සේ ළඟට, ගිහිල්ල උන්වහන්සේට ඉදිරිපත් කරලා උන්වහන්සේ යම් විදියකින් මේක විවරණය කරනවා නම් ඒ ආකාරයෙන්ම දරා ගනිමු කියලා. ඒ තෙරුන් වහන්සේ-

ස්ලා පිරිස බුදුරජාණන් වහන්සේ හමුවෙන් ගිහිල්ලා බුදුරජාණන් වහන්සේට ප්‍රකාශ කලා මේ සාකච්ඡාවේ විස්තරය. ප්‍රකාශ කරල ඉවර වෙලා උන්වහන්සේලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් අහනවා 'කසස නු බො හතෙත සුභාසිතං' සවාමීනි කාගේ භාසිතය ද සුභාසිතය? කවුරු කියාපු එකද හරි? කියලා ඇහුවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිතුරු දෙනවා 'සබ්බසං වො භික්ඛවෙ සුභාසිතං පරියායෙන' මහණෙනි නුඹලාගේ විවරණ හයම ඒ ඒ ආකාරයෙන් බලනකොට හරි - සුභාසිතයි. ඔක්කොම 'සුභාසිතයි' ඔක්කොම හරි. නමුත් යම් අර්ථයක් සඳහා ද මම ඒ ගාථාව තිසස මෙතෙතයා බ්‍රාහ්මණයාට වදාලේ, අන්න ඒ අර්ථය මම කියනවා. ඇහුම්කන් දෙන්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා මම අදහස් කලේ මේ විදියටයි. ඒ ගාථාවේ අර්ථය එක අන්තයක් ස්පර්ශයයි දෙවන අන්තය ස්පර්ශ හටගැනීමයි එසස සමුදයයි. මැද එසස නිරෝධයයි, මැහුම්කාරිය තණහාවයි මක්නිසාද යත් ඒ ඒ හවයට ඉපදීම සඳහා මැස්ම දමන්නේ තණහාවයි. මෙතෙකින්මත් භික්ෂුවක් අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගනී. අභිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත අභිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ, පරිඤ්ඤාවෙන් දත යුත්ත පරිඤ්ඤාවෙන් දන ගන්නේ, දිටු දුම්යෙහිම දුක් කෙළවර කර ගන්නෙක් වෙයි. මෙයින් අපට ජේතවා බුදුරජාණන් වහන්සේ දුන්න විවරණය තෙරුන් වහන්සේලා හය නමගෙන් පළමුවෙන්ම අදහස ඉදිරිපත් කළ භික්ෂුන් වහන්සේ දුන්න විවරණය හා සැසඳෙන බව - ස්පර්ශය පිළිබඳ කථාව. නමුත් අතින් සවාමීන් වහන්සේලා පස්නමගේ විවරණත් හරි. එයින් අපට ජේතවා මේ ගාථාව කොයි තරම් ගැඹුරු අර්ථයක් සහිතද කියලා. අපට හිතා ගන්න පුළුවන් උන්වහන්සේලා තම තමන්ගේ කමටහන් ඉදිරිපත් කලා වෙන්න ඇති කියලා. ඒ විවරණ හයම හරි. ඒ අතින් මේ ගාථාවේ වටිනාකමත් අපට ජේතවා. ඒ එක්කම මේ විවරණ හයටම පොදු ලක්ෂණය තමයි මැහුම්කාරිය තණහාව හැටියට හඳුන්වා දීම.

අපි දැන් මැහුම්කාරිය ගැන හිත යොදල බලමු. ඇයි තණහාවට - 'සිබ්බනී' - මැහුම්කාරිය කියල කිව්වේ? මේ තණහාවට නොයෙකුත් වචන යෙදිල කියනවා මේ ධර්මයේ. 'ලේප' කියල කියනවා ලාටුව, 'විසත්තිකා' කියල කියනවා, අලවන්ති කියනවා. ඒවාගේම නිරන්තර-

යන්ම ධම්මවක්කපපවතතන ආදී සූත්‍ර වලත් මේ පින්වතුන් අහල ඇති 'යායං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දිරාග සහගතා තත්‍රතත්‍රාහිනන්දීති. මේ මැහුම්කාරියට උපාධි මාලාවක් තියනවා. 'පොනොභවිකා' කියන්නේ පුනර්භවය ඇති කරවන්නී කියන එක. පින්වතුනි මේ තණ්හා කියන එක සක්‍රීලිංගික පදයක්. ඒකයි ඒකට ගැලපෙන විදියට මැහුම්කාරිය කියල කිව්වේත්.

මේ මැහුම් කාරියගේ ගුණාංග මොනවාද? පොනොභවිකා කියන එක පුනර්භවයක් - නැවත භවයක් - ඇතිකර වන්නී. 'නන්දිරාග සහගතා' 'නන්දී' කියන්නේ තුටුවීම් 'රාග' කියන්නේ ඇලීම්. එතකොට තුටුවීම් ඇලීම් සහිත වූවා. 'තත්‍රතත්‍රාහිනන්දීති' ඒ ඒ තැන සතුටු වන්නී. එතකොට මේ තණ්හාවගේ ගුණාංග තුන මොනවාද, පුනර්භවයක් ඇති කරවනවා, නන්දිරාග සහගතා තුටුවීම් ඇලීම් සහිතයි. ඒ වගේම ඒ ඒ තැන සතුටුවීම් සවභාවය තියනවා. එතකොට හිතල බලන්න දන් ඔය මැහුමක් මහන කොට ඒ ක්‍රියා දාමයට ගැලපෙනවා මේ වචන ටික. රෙදි දෙපොටක් තුළින් ඉදිකටුව යවනවනේ. යවමින්නේ මහන්නේ මේ පින්වතුන් දන්නවනේ. එතකොට ඒකත් හරියට 'තත්‍රතත්‍රාහිනන්දීති' ඒ ඒ තැන සතුටු වීම. ඒ වගේම ඒ මැස්ම තුළින් ඒ දෙපට එකතු වෙනවා. ඇලෙනවා.

තණ්හාවගේ ක්‍රියාදාමයන් ඒවගේමයි. ඒ තණ්හාවගේ කාරිය, මැහුම්කාරියගේ කාරිය, දන් ඉෂට කරන්නේ මහන මැසීමයි. මහන මැසීමක ක්‍රියාවලිය තමයි ඉදිකටුව යට යනකොට, යටි නූල ඉස්සරහට පැනල ගැටයක් දානවා. එහෙමනේ මැහෙන්නේ. කොහොම නමුත් මේ තණ්හාවට දීපු උප පදය - මැහුම්කාරිය කියන එක - ඉතාමත්ම අර්ථවත්. භවය ගැට ගහන්නී. දෙකොනක් අරගෙන මැද අමතක කරලා රෙදි දෙපොටක් එකතු කරන්න වගේ දෙකොන ගැටගහන සවභාවයක් තණ්හාවේ තියනවා.

දන් අපි මේක හෙළිකර ගන්න බලමු - මේ ධර්මතාව - දීපු විචරණ හය ආශ්‍රයෙන්. පළමුවෙන්ම බුදුරජාණන් වහන්සේන් අනුමත කළ පළමුවෙනි සවාචීන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කළ විචරණය වන එක අන්තයක් එසස යයි. අනෙක් අන්තය එසස සමුදයයි. මැද එසස නිරෝධයයි. මැහුම්කාරිය තණ්හාවයි. ඒ විචරණය ඉස්සරහට ගනිමු. එතකොට

එතන කියවෙන මේ ස්පර්ශය එක අන්තයක් කියන එක අපි තේරුම් ගන්න බලමු. දැන් ලෝකයාගේ මතය අනුව ස්පර්ශය කියන කොටම එක පාරටම හිතෙනවා ස්පර්ශ කරන තැනැත්තෙක් ඉන්නවා කියලා. දැන් මගේ ඇගේ ගැටුණයි කියල කියන්නේ, මම ගිහිල්ල හැපුනයි කියල කියන්නේ, අන්න ඒ වගේ ඒ මතය ඉදිරිපත් කරන අවස්ථාවක් අපට අහුවෙනවා නිදාන සංයුතයේ මොලිය එගගුණ කියන සවාමීන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අහනවා ප්‍රශ්නයක් 'කොනුබො හනෙත ඵ්‍රසති'³ සවාමීනි කවුද ස්පර්ශ කරන්නේ? එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා 'න කලෙලා පඤ්ඤා'.

'ඒ ප්‍රශ්නය ගැලපෙන්නේ නැහැ. මම කියන්නේ නැහැ කෙනෙක් ස්පර්ශ කරනව කියල'. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ වෙනුවට ඉදිරිපත් කරනවා පටිච්චසමුපපාද ක්‍රමයෙන් ඒක තේරුම් ගත යුතු බව. උන්-වහන්සේ අර හිඤ්ඤාවට කියනවා මම කියන්නේ නැහැ කෙනෙක් ස්පර්ශ කරනවා කියලා. 'සළායතන පච්චයා එසෙසා, එසස පච්චයා වෙදනා'. අන්න පටිච්චසමුපපාදය ඉදිරිපත් කලා. එතකොට ප්‍රත්‍ය වශයෙන් සිදුවන දෙයක් ලෝකයා සකකාය දිට්ඨිය නිසා කෙනෙක් හැටියට හිතනවා. එතකොට 'යො උහනෙත විදිඤ්ඤා' කියන්නේ කොන් දෙක හරියට තේරුම් අර ගන්න ඕන. කොන් දෙක හරියට තේරුම් අරගැනීම තුළින් ප්‍රඥාවෙන් මැද ඇලෙන්නේ නැහැ. ඒ ස්පර්ශය හරියාකාරව තේරුම් ගන්නවා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කළ ආකාරයට 'සළායතන පච්චයා එසෙසා' - ස්පර්ශය එන්නේ සළායතන ආශ්‍රයෙන්.

ඊළඟට එසස සමුදය කියන එක ඊටත් වඩා ගැඹුරට යනවා. ස්පර්ශය හටගැනීම කියන ප්‍රශ්නය ඉතාමත් සංකීර්ණ දෙයක්. කෙනෙකුට එක පාරටම තේරුම් ගන්න බැරි විදියේ දෙයක් ස්පර්ශය හටගන්නේ කොහොමද කියල. අපට ඒකට හොඳ සාධකයක් ලැබෙනවා මැදුම් සඟියේ මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයෙන්⁴. මීට කලින් අවස්ථාවල අපි මේකට අදාලව නොයෙකුත් විදියට මේ පින්වතුන්ට විග්‍රහ කරන්නත් ඇති ඒක - මහා කච්චාන සවාමීන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරන විචරණය ආයතන ආශ්‍රයෙන් ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳව. මෙන්න මෙ-හෙම ප්‍රකාශ කරනවා. 'වකුඤ්ඤාවාචුසො පටිච්ච රූපෙව උපපජ්ජති වකුඤ්ඤාණං තිණ්ණං සඛාති එසෙසා, එසසපච්චයා වෙදනා', ඔන්න ඔහොම තියනවා පාඨයක්. එයින් වකුඤ්ඤාව පටිච්ච රූපෙව උපපජ්ජති

වක්කු විඤ්ඤාණං. ඇසත් රූපයනුත් නිසා වක්කුවිඤ්ඤාණය උපදී. එනන ඒ වචන ටිකත් මතක තියාගන්න 'වක්කුඤ්ඤ පටිච්ච රූපෙව උපපජ්ජති වක්කු විඤ්ඤාණං' එනන තියනවා පටිච්ච කියන වචනය ඊළඟට තියනවා උපපජ්ජති ඒකෙන් මතක් කරල දෙනවා පටිච්චසමුප්පාද කියන වචනය. ඒකෙන් අපිට පේන්නෙ වක්කුවිඤ්ඤාණය ඉපදීමම පටිච්චසමුප්පාදය තේරුම් ගන්න උපකාර වන දෙයක්. විඤ්ඤාණයත් පටිච්චසමුප්පාදයත්. ලෝකයා හිතන්නේ විඤ්ඤාණය ආත්මයයි කියල. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා ඇසත් රූපයනුත් නිසයි වක්කුවිඤ්ඤාණය හටගන්නේ කියලා. එයින් පෙන්නුම් කරනවා වක්කුවිඤ්ඤාණය පවා පටිච්චසමුප්පාදයයි. ඒක තවත් ඇතට තේරුම් ගන්න උපකාර වන විචරණයක් සාරිපුත්ත මහ රහතන් වහන්සේ මහාභ්‍යටීපදොපම සූත්‍රයේ දක්වනවා. දැන් අපි හිතන්නේ ඇස ඉදිරියට රූපයක් ආවොත් පෙනෙනවාය කියලා. නමුත් එහෙමම නොවෙයි. ඊට වඩා සියුම් කාරණයක් සාරිපුත්ත සවාමීන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. අවස්ථා වශයෙන් දක්වන්නේ උන්වහන්සේ. ඔන්න ඉස්සෙල්ලම යමක් පේන්න නම් ඇස නොබිඳි තියෙන්න ඕන. ඇස නොබිඳි තිබුණත් ඇසට පෙනෙන මාතයට රූපයන් ආවත් ඒත් එපමණකිනුත් වක්කුවිඤ්ඤාණය පහළ වෙන්න නැහැ.

ඊළඟට අමුතු වචනයක් යොදනවා 'තජ්ජො සමනනාභාරො' කියල. අමුතුවම වචනයක් යොදනවා. 'එයින්ම නිපන් - එයින්ම හටගත්තාවූ යොමුවීමක්, ඒ තුළින්ම හටගත්තාවූ යොමුවීමකුත් ආවට පස්සෙයි වක්කුවිඤ්ඤාණය ඇතිවෙන්නෙ. කෙටියෙන් තේරුම් ගන්න පින්වතුනි. ඇස තිබුණු පලියට පෙනෙන්නෙන් නැහැ. ඇස ඉදිරියට රූප ආව පමණිනුත් පෙනෙන්නෙ නැහැ. ඒ රූප ආවත් ඊළඟට තුන්වෙනි කාරණයක් එතන අත්‍යවශ්‍ය හැටියට දක්වනවා. ඒකට අමුතු වචනයක් යොදා තියෙන්නෙ 'තජ්ජො සමනනාභාරො'. අමුතුවම වචනයක් ඒක.

'තජ්ජො' කියන්නෙ එයින්ම හටගත් කියන එකයි. එයින්ම නිපන්. 'සමනනාභාරො' කියන්නේ යොමුවීම. එතකොට යොමුවීම කවුරුවත් කළා නොවේ. ඒ අවස්ථාව තුළ හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් සිදුවන දෙයක් කියන එකයි සාරිපුත්ත සවාමීන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරන්නේ, ඒ විදියට බලනකොට වක්කු විඤ්ඤාණය පවා හේතු ප්‍රත්‍ය-

යන්ගෙන් ඇතිවූන දෙයක්. මේක සාමාන්‍ය ලෝකයාට එක පාරටම තේරෙන්නේ නැහැ. ඒ වෙනුවට ආත්ම කථාවක් ගන්නවා. ඒක යම් අවස්ථාවක තේරුම් ගන්න නම් - මේ පටිච්චසමුපපාදය අනුව වකුච්ච විඤ්ඤාණය පවා හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ඇති වෙනවාය කියන එක - ඒක තේරුම් ගන්න නම් එතකොට අතන කියවෙනව නේ වකුච්ච පටිච්ච රූපෙව උපපජ්ජති වකුච්ච විඤ්ඤාණං තිණණං සඛගති ඵසෙසා. තුනක එකතුවීම් ස්පර්ශය යි කියල කියනවා. තුන මොකක්ද? ඇසත්, රූපයත්, වකුච්ච විඤ්ඤාණයත්. ඇසත් රූපයත් වකුච්ච විඤ්ඤාණයත් තුනක් හැටියට ගන්න සුදුසු නැහැ. මොකද අර කියාපු තුන්වෙනි එක අර දෙකේ ප්‍රතිඵලය යි. ඒක ලෝකයාට වැටහෙන්නේ නැහැ අවිද්‍යාව නිසා. තේරුම් ගන්න බලන්න ඇසත් රූපයත් නිසා වකුච්ච විඤ්ඤාණය ඇති වෙනවා. නමුත් ඒ තුනම එකතු කරලයි ස්පර්ශය කියන අවස්ථාව හදාගන්නේ. එතකොට ස්පර්ශය කියන අවස්ථාව සංඛත දෙයක්. හදාගත්තු දෙයක්. ඇසත් රූපයත් නිසා හටගත්තු විඤ්ඤාණය ඒ 'නිසා හටගත්තු බව' අමතක කිරීමෙන් තුනක් හැටියට ගන්නවා. එතකොට යම් අවස්ථාවක ඒ විඤ්ඤාණය අවබෝධ කරගත්ත නම් - විඤ්ඤාණයේ පටිච්චසමුපපන්න භාවය - එතනම ස්පර්ශය නිරුද්ධ වෙනවා.

ඔන්න එසේ නිරෝධය. ඒකට ඉඩ නොදෙන්නේ මෙකක්ද? තණහාවයි. තණහාව අර මැද නියන අංගය ලෝකයාට වටහාගන්න ඉඩ නොදී ස්පර්ශයත් ස්පර්ශ සමුදයත් ගැට ගහනවා. උග්‍ර විදර්ශනාවේදීයී ඒක වැටහෙන්නේ. ස්පර්ශයක් පාසා ඒකේ අනිත්‍යතාව දැකීමෙනුයි යම් කෙනෙකුට මේකෙන් මිදෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඔන්න එතකොට අපි මේකට වඩාත් විස්තර කිව්වා. බුදුරජාණන් වහන්සේම දීපු විචරණය නිසා ඒක ගැන අපි වැඩියෙනුත් කිව්ව. ඔන්න එතකොට ඒ පළමුවෙනි විචරණය ඊළඟට අපි බලමු කාල වේලාවත් අනුව කල්පනා කරල බලනකොට දෙවන විචරණය. ඒ සංඝයා වහන්සේ දුන්න විචරණය අනුව එක අන්තයක් අතීතය, අනෙක් අන්තය අනාගතය, මැද වර්තමානය. එතනදිත් තණහාව තමයි ගැට ලන්නේ. ඒකට හොඳ නිදර්ශන මේ පින්වතුන්ට අපි කලින් අවස්ථාවකත් පෙන්වුවා. හදෙදකරනක සුත්‍රයේ ප්‍රකාශ කෙරෙන -

අතීතං නානවාගමෙය්‍ය - නපපටිකඛෙඛ අනාගතං
 යදනීතං පතීතං තං - අප්පත්තඤ්ඤ අනාගතං⁶

ඒ කියන්නේ අතීතයට යන්න එපා. ඒ වගේම අනාගතය පනත්-
නත් එපා 'යදහිතං පහීනං තං' අතීතය ප්‍රතීනයයි. අනාගතය තාම ආවේ
නැහැ.

ඊළඟට -

පවුළුපනතඤ්ඤාව යො ධම්මං-තස් තස් විපස්සති. වර්තමානයක්
ඒ ඒ තැන විදර්ශනාව යෙදුවොත් එතනත් අල්ල ගන්න තැනක් නැහැ.
උග්‍ර විදර්ශනාවේදී වර්තමානයක් ඒ ඒ තැන විදර්ශනා කරනකොට
එතනත් අල්ල ගන්න දෙයක් නැහැ. නමුත් අර තණ්හාව වර්තමානය
නොතකා හැර අතීතයත් අනාගතයත් ගැටලුනවා. වර්තමානය අමතක
කරලා. ඔන්න තණ්හාව කරන වැඩේ. ඒ පිළිබඳව ඉතාමත්ම වටිනා
සූත්‍රයක් අපි කලින් අවසරාවකත් ප්‍රකාශ කළා. උගගසේන නට පුත්‍රයා
පිළිබඳ කථාව⁷, මහ පුදුම විදියේ කමටහනක් බුදුරජාණන් වහන්සේ
දෙන්නෙ හැට රියන් උණ ගහක් උඩ හිටිය උගගසේන නට පුත්‍රයාට.
සර්කස්කාරයා වගේ ඒ හිටිය අවසරාවේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ
ගාථාව රහත් වෙන්ත කමටහනක් වුනා. අපි සිංහලෙන් කිව්වොත්,

පෙර පසුව හැර දමව
මැදද අතහැර දමව
හවයෙ එතරටම යව
හැම තැනින් විමුත් සිත ඇතිව
යළි උපතකට දිරුමකට පත් නොවෙව
මුඤ්ඤා පුරෙ මුඤ්ඤා පව්ශතො - මජ්ඣිම නිකායෙ මුඤ්ඤා භවසස පාරගු
සබ්බස්ස විමුතනමානසො - න පුන ජාතිජරං උපෙහිසි

ඒ ගාථාව ඇහුව හැටියේ ඒ නට පුත්‍රයා උණ ගස උඩ ඉද්දීම
රහත් වුනා. රහත් වුනා කියන්නේ මොකද, අතීතයත් අනාගතයත්
පිළිබඳ සිත ඉවත් කරලයි අර විදියට සමබරව හිටියෙ. මහා භයානක
අවසරාවක්. වැටුනොත් මැරෙනවා. එතකොට වර්තමානය අතහරින්නේ-
නයි කිව්වේ මැදද අතහරින්න කියන එක. තේරුම් ගන්න තියෙන්නෙ
වර්තමානයත් අතහරින්නය. එතකොට එබඳු අවසරාවක වර්තමානය
අතහරින්න පහසුයි. අතීතයත් අනාගතයත් අතහැරලා සමාධිමත්ව
සිටින නට පුත්‍රයාට, ඒක තුළින් හිතා ගන්න පුළුවන්. තණ්හා මැහ-

මුකාරිය කරන්නේ වර්තමානය අමතක කරලා අතීතයත් අනාගතයත් අතර - අතීත මතක තුළත් අනාගත සිහින තුළත් - අප අතරමං කරනව තණහාව. ඒ වෙනුවට උග්‍ර විදර්ශනාවේදී යම් අවස්ථාවක තේරුම් ගත්ත නම්, ඒ ඒ තැනම වර්තමානය සංස්කාර වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හැකියාවක් ඇතිවුන අවස්ථාවේදී, අර මැහුම්කාරියගෙන් මිදෙන්න පුළුවන්. ඔන්න එතකොට ඒ විවරණය.

ඊළඟට අපි ගනිමු. අර තුන්වෙනි විවරණය. ඒකෙ තියෙන්නෙ සැප වේදනාව එක අන්තයක්, දුක් වේදනාව අනික් අන්තය, මැද නොදුක් නොසුව වේදනාව - මධ්‍යස්ථ වේදනාව. ඒකෙදිත් තණහාව තමයි මැහුම්කාරිය. ඒ මැහුම්කාරිය එතෙන්දි මොකක්ද කරන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශකරනව අග්‍රැතවත් පෘථග්ජනයා දුක් වේදනාවෙන් ස්පර්ශ කරන ලද්දේ සැප වේදනාව - කාම සුඛය ප්‍රාර්ථනා කරයි. ඒ කියන්නේ සැප වේදනාව පනනවා. මක් නිසාද අග්‍රැතවත් පෘථග්ජනයා කාම සුඛය හැර දුක් වේදනාවෙන් නික්මීමක් නොදකී. මේවා ගැන විවරණය කරන අවස්ථාවෙන් අපි ප්‍රකාශ කළා. සාමාන්‍ය ලෝකයා ඉන්නේ දුකත් සැපත් අතර 'සී සෝ පැදිල්ලක්'. මැද නොදුක් නොසුව ගැන තැකීමක් නැහැ. ඒකට බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් විදියකින් ප්‍රකාශ කරල තියනවා සැප වේදනාව පිළිබඳව තියෙන්නේ රාගානුසය. දුක් වේදනාව පිළිබඳව තියෙන්නේ පටිසානුසය - ඒකෙ යටින් තියෙන්නෙ පටිසය. නමුත් නොදුක් නොසුව වේදනාව යටින් තියෙන්නේ අවිජජානුසය. ඒ නිසා නොදුක් නොසුව වේදනාව ගැන සාමාන්‍යයෙන් තැකීමක් නැහැ. ඒ ගැන අවිද්‍යාවයි තියෙන්නෙ. ඒ අවිජජාවෙන් ප්‍රයෝජන අරගෙන තමයි තණහාව සැප වේදනාවයි දුක් වේදනාවයි එකට ගැටලන්නේ.

නමුත් යම් අවස්ථාවක විදර්ශනාවෙන් තේරුම් ගත්ත නම් - එතන බුදුරජාණන් වහන්සේ තවත් විදියකට දක්වනවා. සැප වේදනාවේ අනික් පළව දුක් වේදනාව. දුක් වේදනාවේ අනික් පළව - අනික් පළව කියන්නෙ පටිභාග - සැප වේදනාවේ පටිභාග හැටියට ගන්න පුළුවන් දුක් වේදනාව. දුක් වේදනාවේ පටිභාගය සැප වේදනාවයි. ඒ දෙක අතර 'සීසෝවක්' තියනවා. නමුත් මැද තියන නොදුක් නොසුව වේදනාව තුළ තියෙන්නේ අවිද්‍යාව. අවිද්‍යාවේ අනික් පළව තමයි විද්‍යාව. විද්‍යාවේ අනික් පළව විමුක්තිය. විමුක්තියේ අනික් පළව නිර්වාණය. ඔන්න එතකොට හිතාගන්න. සැපත් දුකත් අතර නොවෙයි විමුක්තිය

තියෙන්නෙ. මැද නොදුක් නොසුව වේදනාව ළඟයි. මොකද හේතුව? නොදුක් නොසුව වේදනාවට යටින් තියන අවිද්‍යාව ඉවත් කිරීමේදී - අවිද්‍යාව ඉවත් කරනවා කියල කියන්නේ විද්‍යාව පහළ වෙනවා. විද්‍යාවත් එක්කම විමුක්තිය, විමුක්තියත් එක්කම නිවන, ඒ බව නොදැනීම නිසා තණහාව ලෝකයා රඳවා ගන්නවා සැපත් දුකත් අතර සිසෝ පැදිලිලක. එතකොට මෙතනත් පෙන්නුම් කරන්නේ තණහාවෙන් මිදීමට නම්, මැහුම්කාරියගෙන් මිදීමට නම්, අර නොදුක් නොසුව වේදනාව පිළිබඳ විදර්ශනාව යොදල ඒවා සංස්කාර වශයෙන් තේරුම් අරගෙන යම් අවස්ථාවක විමුක්තිය මතුකර ගත යුතුව තිබෙනවා. මෙන්න එතකොට ඒ වේදනාව පිළිබඳ කථාව ඒ විදියටයි ගන්න තියෙන්නේ. ඊළඟ විවරණයේ තියනවා ඒකත් එක්තරා විදියකට ගැඹුරු වශයෙන් ගත යුත්තක්. එකඅන්තයක් නාමයයි - හතරවෙනි ස්වමීන් වහන්සේ දක්වූ විවරණය. අනිත් අන්තය රූපය යි. මැද තියෙන්නේ විඤ්ඤාණයයි.

දැන් මේක හොඳ නිදර්ශනයක්. බොහෝ දෙනා මේ කාලයේ නාම ධර්ම තෝරන්නේ කොහොමද? නාමය කියල කියන්නේ වේදනා සඤ්ඤා සංඛාර විඤ්ඤාණය කියන එකයි. ඒ හතර - පඤ්චපදාන ස්කන්ධයේ ඒ හතර තමයි නාම ධර්ම හැටියට තෝරන්නේ. රූපය රූප උපදානස්කන්ධ කියල. නමුත් මෙතනින් අපට පේනවා නාමයත් රූපයත් අතරට විඤ්ඤාණය දැමීමෙන් කිසිසේත්ම නාමයට විඤ්ඤාණය ඇතුළු කරන්න බැරි බව, නාමය කියන එක බුදුරජාණන් වහන්සේ වගේම සාරිපුත්ත මහ රහතන් වහන්සේත් පෙන්නුම් කරල තියෙන්නේ අපි කලින් අවස්ථාවක මේ පින්වතුන්ට ඇඟිලි ගණින්නය කියල තේරුම් කරපු කාරණය. වේදනා සඤ්ඤා චේතනා එසස මනසිකාර කියන ධර්ම පහ තමයි නාම ධර්ම. රූප කියල කිව්වෙ ඒකත් රූප සංඥාව. මොකද මහා භූත ධර්ම හතර ආශ්‍රයෙන් ඒ කියන්නේ නාම ධර්ම තුළින් මහාභූත ධර්ම හඳුනාගන්න කරන ප්‍රයත්නය තුළිනුයි රූප සංඥාවක් ඇති වෙන්නේ. ඒකයි අපි බොහෝවිට කිව්වෙ නාම ස්වරූපයක් නාම කියල කියන්නේ. නාම මාත්‍ර රූපයක් අනිත් පැත්තෙන් තියෙන්නේ. එතකොට තණහාව මේ මැදින් තියන විඤ්ඤාණය අමතක කරලා තණහාව කරන්නේ මොකක්ද?

මේ මැහුම්කාරිය නාමයත් රූපයත් ගැටලනවා. අපි කලිනුත් දුන්න නිදර්ශනයක් ගත්තොත් මුඛා අර මිරිඟුව ඔස්සේ දුවන්නේ ඒ දේ තියනව කියල හිතාගෙන, රූප ඇත්ත වශයෙන්ම තියනව කියල

හිතාගෙන. එහෙම නැත්නම් අපි තව උපමාවක් දක්වුවා මේ පින්වතුන්ට ඔය නාමරූප ගැන කථාවේදී. අර ග්‍රීක තරුණයා පිළිබඳ කථාව. නාසිසස් කියන ග්‍රීක තරුණයා පොකුණේ වතුරට නැඹුරු වෙනකොට තමාගේ මුහුණ දැකලා - කලින් තමාගේ මුහුණ දැකල නැති කෙනෙක් - තමාගේ රූමත් මුහුණ දැකලා දෙවඟනක් කියලා රැවටිලා වැළඳගන්න උත්සාහ කරල මැරුණු කතාන්තරය කිව්ව. එතකොට මෙතනදීත් හිතන්න තියෙන්නේ අර තණහා මැහුම්කාරියගේ ගැට්ට අහුවුනා මේ නාසිසස් ගැටයා. ඒකයි වෙලා තියෙන්නේ. ඒ බලන බලන වාරයක් පාසා පෙනෙන රූපය වතුරේ ඉන්න දෙවඟනක් කියල හිතාගත්තා.

ඒක හරියටම ගැලපෙනවා වේදනා සිඤ්ඤා චේතනා එසස මනසිකාර. වේදනාව මොකක්ද ආලය ඇල්ම, ඒක තුළින් සංඥාවක් දෙනවා. ඊළඟට චේතනාව කියනවා නැවත බලන්න කියලා ඊළඟට මනසිකාරය යොදනවා නමුත් මනසිකාරය යොදන බව දන්නේ නැතුව අයෝනිසෝමනසිකාරය තුළින් නාසිසස් දන්නේ නෑ බලන නිසයි පෙනෙන්නේ කියල. පෙනෙන නිසා බලනව කියල හිතාගෙන වතුරේ දෙවඟනක් ඉන්නව කියල කල්පනා කළා. වතුරේ තියන ඒ පිළිබිඹු කරන ස්වභාවය වගේ තමයි විඤ්ඤාණයෙන් තියෙන්නේ. මායාතමක ස්වභාවයක් තියෙනව. ප්‍රත්‍යවේකෂා, කියල කියන්නේ. විඤ්ඤාණයේ තියනවා ආපසු හැරිල බලන්න හැකියාවක්, ඒකම තමයි හොඳටත් යොදන්න පුළුවන් නරකටත් යොදන්න පුළුවන්. නරකට යෙදුවොත් අන්න අර ඒදණ්ඩ උඩ බල්ල, නාසිසස් කථා ආදියෙන් පෙන්නුවේ අයෝනිසෝමනසිකාරය තුළින් කෙරෙන්නේ මුළාව. නමුත් යෝනිසෝමනසිකාර වශයෙන් යෙදුවොත් යම් අවස්ථාවක අන්න අර මුළාව තේරුම් ගන්න පුළුවන්. අපට පැහැදිලිවම පෙනෙනවා එතෙතදී නාමයත් රූපයත් දෙකට මැදිහුයි විඤ්ඤාණය තියෙන්නේ.

ඒ නිසා කිසිසේත් නාමය ඇතුළට විඤ්ඤාණය ඇතුළු කරන්න බැහැ. එතෙතදීත් ඒ තණහාවගේ ක්‍රියා කාරිත්වය ඉක්මවීමට නම් අපි විඤ්ඤාණය තේරුම් ගන්න ඕන. විඤ්ඤාණයේ යථා ස්වභාවය අර කියාපු මායාතමක ස්වභාවය තේරුම් ගත්තු අවස්ථාවේ තමයි මේ නාම රූපයෙන් මිඳෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඕන්න එතකොට ඒ නාමයත් රූපයත් අතර සම්බන්ධතාව.

ඊළඟට පස්වෙනි ස්වෘතීන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා ආධ්‍යාත්මික ආයතන හයයි බාහිර ආයතන හයයි. ඒ අතර මැදින් විඤ්ඤාණය. එතනදීන් ආධ්‍යාත්මික ආයතන - බාහිර ආයතන මැදින් විඤ්ඤාණය තියෙන්නේ. අවසාන වශයෙන් සකකාය කියල කියන්නේ පඤ්චඋපාදානස්කන්ධයයි. සකකාය පිළිබඳ විවරණය බුද්ධ දේශනාවක් ආශ්‍රයෙන් අපට තේරුම් ගන්න පුළුවන්. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා සකකායෝ කියල කියන්නේ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයටම අධි වචනයක්ය¹⁰ කියල - වෙන වචනයක්ය කියල. සකකාය සමුදය කියල කියන්නේ පඤ්චඋපාදානස්කන්ධයේ හට ගැනීම - තණහාව හැටියටමයි දක්වන්නේ 'තණහා පොනොහවිකා'.

ඊළඟට සකකාය නිරෝධය තණහාවගේ නිරෝධයයි. තණහාවගේ නිරෝධයම තමයි සකකාය නිරෝධය හැටියට දක්වල තියෙන්නේ. එතනදීන් සංඝයා වහන්සේලා දක්වන්න ඇත්තේ සමහරවිට තමන්ගේ කමටහන වෙන්න පුළුවන්. පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයත් පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයේ හටගැනීමත්, ඊළඟට මැදින් තිබෙන්නේ නිරෝධය. නිරෝධය නොදැකීම නිසා තමයි ලෝකයා සමුදයෙන් සමුදයට පනිමින් යන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා ලෝකයා නිරෝධය නොදැකීම නිසා සමුදයෙන් සමුදයට පනිමින් යනවාය කියලා. මේ තත්ත්වය තේරුම් ගැනීමට, අවිද්‍යාව නැතිකර ගැනීමට උපකාර වෙන්නේ අනිත්‍ය සංඥාව. අනිත්‍ය සංඥාව වැඩිම තුළින් මේවා සංස්කාර හැටියට තේරුම් ගැනීම. අතීතය හා අනාගතය පිළිබඳ කතාන්තරයේදීත්, අතීත සංස්කාර තේරුම් ගැනීම ඉතාම පහසුයි. අනාගත සංස්කාරවල අනිත්‍යතාව තේරුම් ගැනීමත් පහසුයි. නමුත් වර්තමාන සංස්කාරවල අනිත්‍යතාව තේරුම් ගැනීම තමයි අපහසු. අනිත්‍ය සංඥාව ඉතාමත්ම උපකාර වෙනවා තණහා මැහුම්කාරියගෙන් මිදීමට. ඒ බව ප්‍රකාශ වෙන වටිනා කතාන්තරයක් තියනවා 'අධිමුතත' තෙරුන් වහන්සේ පිළිබඳ කථාවේදී¹¹. අධිමුතත රහතන් වහන්සේ කැලයක් මැදින් යනකොට එක්තරා හොරමුලක දෙටුවෙක් ජීව බිල්ලක් ගැනීම සඳහා ඒ තෙරුන් වහන්සේ මරන්න සූදානම් වෙනවා. උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කළ ගාථාවල ඉතාමත්ම වටිනා විදර්ශනාත්මක අදහස් කීපයක් සඳහන් වෙනවා. උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා,

න මෙ හොති අහොසිනති - හවිසසනති න හොති මෙ

සංඛාරා විභවිස්සනති - තඤ්ඤා පරිදේවනා

මට හිතෙන්නේ නැහැ මම හිටියා කියලා. 'භවිස්සනති න භොති මෙ' - මම අනාගතයේ වෙනව කියලත් මම හිතන්නේ නැහැ. 'සංඛාරා විභවිස්සනති' හුදෙක් සංස්කාරම ඇතිවෙලා නැති වෙලා යනවා. 'තඤ්ඤා පරිදේවනා' මොකක්ද මෙතන වැලපෙන්න තියෙන්නේ?

ඊළඟට ගාථාවක් දක්වනවා ඒක අපේ මේ මැහුම්කාරියගේ උපමාවටත් ගැලපෙන එකක්,

**සුද්ධං ධම්මසමුප්පාදං - සුද්ධං සංඛාරසනතතිං
පසසනතසස යථාභුතං - න භයං භොති ගාමණී**

“සුද්ධං ධම්මසමුප්පාදං” තනිකර පිරිසිදු ධම්ම - ආශ්‍රව ධම්ම නොවේ. ධම්ම ඇතිවෙලා නැතිවෙලා යන බව දකිනවා. තනිකර පිරිසිදු සංස්කාර සන්තතියක් කියල පසසනතසස යථාභුතං න භයං භොති ගාමණී. යථාභුත වශයෙන් දකිනවිට, ගාමණී, භයක් ඇති වන්නේ නැහැ.

මේක අපි උපමාවක් හැටියට ගත්තොත් මහන මැසිමකින් මහගෙන යන අතරේ සමහරවිට යටි තුළ නැති වෙනවා. යටිතුළ නැතිවුනහම අර රෙදිපට ඉස්සරහට යනවා. ඉදිකටුවක් යට යනවා. නමුත් මැස්මක් නැහැ. හේතුව, ගැට වැටෙන්නේ නැහැ. අන්න ඒක නිසා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන්නේ මේ තණහා මැහුම්කාරියගෙන් මිදීම සඳහා - තණහාවම ගැටයක් ලනවා. නමුත් උපාදානය කියන ඒ ගැටය නැතිවන ආකාරයට ක්‍රියා කළොත් උපාදානය නැතිවුන තැන අන්න විමුක්තිය තියනවා. ඒ අර රෙදි දෙපොට මැහිල වගේ ජේන්නේ. නමුත් මැහිල නැහැ. අන්න ඒ තත්ත්වය තමයි තව ටිකක් ගැඹුරින් කියනව නම් ඔය රහතන් වහන්සේලාගේ අරහත්ඵල සමාපත්තිය ගැන කියවෙන අවස්ථාවල හව නිරෝධය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂය කියන්නේ මොකක්ද? තණහාව උපමාවක් හැටියට ගත්තොත් අපට හිතාගන්න පුළුවන් ඉදිකටුව යට යනව මැහිල වගේ ජේනවා. නමුත් මැහිල නැහැ. ඒ වගේ කාලයෙහුත් දේශයෙහුත් මිදුනු තත්ත්වයක්. කාලයත් දේශයත් පිළිබඳ ඒ කාරණය නිසා තමයි ලෝකයා මේ සංඛත ලෝකයක ඉන්නේ.

නමුත් යම් අවස්ථාවක අර උපාදානය නැති වුන හැටියේ මේ

හිත කාලයෙහි මිදිල, දේශයෙහි මිදිල, විමුක්ත තත්ත්වයකට පත් වෙනවා. ඉදිකටුව යට යනවා නමුත් මැහෙන්නෙ නැහැ. ඒ වගේ තමයි එල සිත ඒ මාගීඑල ආදියේදී කාලයෙහි විමුක්ත තත්ත්වයක්. හිත උපාදානයෙන් මිදුනා. උපාදානයෙන් මිදුනට පස්සේ ජීවිතය නැති වෙන්නෙ නැහැ. අන්න ඒ විදියෙ තත්ත්වයක්. ඒකට සංස්කාර සම්මර්ශණය අවශ්‍ය වෙනව. සංස්කාර ඒ ඒ තැන දැකීමයි. නාම ධර්ම ගැන හිතුවත්, රූප ධර්ම ගැන හිතුවත්, ආයතන ගැන හිතුවත්, ඒ හැම තැනම තියෙන්නේ අන්ත දෙකක් හා මැදක්, ඒ මැද තමයි ලෝකයා හිර වෙන්නේ. එහි යථා තත්ත්වය ජේන්නෙ විදර්ශනාවේදී. ඒ අන්ත දෙක තේරුම් ගැනීම සඳහා අනිත්‍යතා දර්ශනය අවශ්‍ය වෙනවා. මොකද, සකකාය දිට්ඨිය ඉවත් කරල ඒ ඒ තැන සියුම්ව දකිනවා.

දැන් අයෝනිසෝ මනසිකාරයට ස්පර්ශය පවා වැටහෙන්නෙ කෙනෙක් කරන දෙයක් හැටියට. නමුත් යෝනිසෝ මනසිකාර තත්ත්වයට ආවහම තේරෙනවා මේක හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ඇතිවන දෙයක්. හේතු ප්‍රත්‍ය තුළින් මේ හැම එකක්ම සිද්ධ වෙන්නේ, ඒ හේතු ප්‍රත්‍ය අවබෝධය තුළින් තණහාවට තැනක් නැති වෙන්නෙ.

තණහාව බලන්නේ සන සංඥාව කියන නිත්‍ය සංඥාව පිහිට කරගෙන අන්ත දෙකක් ගැටලන්න. ඒ අන්ත දෙක අපි කලින් කිව්ව වගේ ස්පර්ශය හා ස්පර්ශ සමුදය වෙන්න පුළුවන්. ලෝකයා සමුදය පක්‍ෂයේ ඉන්නවා කියල කියන්නේ ලෝකයාට ජේන්නෙ නැහැ ස්පර්ශ නිරෝධයක්. නමුත් උග්‍ර විදර්ශනාවේදී ඔය හංග ඥානය කියන ඒ අවස්ථාවේදී දැක්වෙන්නේ 'ඵසස ඵසස වයං පසසං, කියල කියනව¹². ස්පර්ශයක් ස්පර්ශයක් පාසා ගෙවියාමක් දකිනවා. එක් එක් ස්පර්ශයක් පාසා නිරෝධය දකිනවා. නිරෝධය දැකීම තුළින් විමුක්තිය සැලසෙන බවයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේ. ඒකම නැදකොවාද සූත්‍රයෙ එහෙම¹³ නැදක ස්වාමීන් වහන්සේ තෙරණින් වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා. ආධ්‍යාත්මික ආයතන හයත් අනිත්‍යයි බාහිර ආයතන හයත් අනිත්‍යයි කොහොමද ඒ දෙක නිසා ඇතිවන විඤ්ඤාණය නිත්‍ය වෙන්නේ කියල. එහෙම ප්‍රකාශ කළහම ඒ දෙක අනිත්‍ය නම් කොහොමද ස්පර්ශ ආදිය නිත්‍ය වෙන්නේ කියල ඇහුවහම ඒ මෙහෙණින් වහන්සේලා ඒකට ප්‍රතිචාරය දක්වන්නේ "තජ්ඣං තජ්ඣං හනෙන පව්වයං පටිච්ච තජ්ජා තජ්ජා වෙදනා උපපජ්ජති. තජ්ජසස තජ්ජසස

පව්වයසස නිරොධා තජ්ජා තජ්ජා වෙදනා නිරුජ්ඣන්ති.” කියලා. ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන් නිසා ඒ ඒ වේදනාවෝ ඇතිවෙත්. ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන්ගේ නිරොධයෙන් ඒ ඒ වේදනාවෝ නිරුද්ධ වෙත්. අන්න අර විදියට සංස්කාර සමමර්ශනය තුළින් තේරුම් ගන්නවා එක් එක් ස්පර්ශය පවා ඉතාම සුවිශේෂ දෙයක්. ඇසත් අනිත්‍යයි රූපයත් අනිත්‍යයි. ඇස නිසා ඇතිවන විඤ්ඤාණයත් අනිත්‍යයි. ඒ විදියට අනිත්‍ය සංඥාව වැඩෙන්න වැඩෙන්න තේරෙනවා.

එතන එතන මෙනෙහි කරන්න හැකියාවක් එනවා. සාමාන්‍ය අයෝනිසෝමනසිකාරය තුළ මමත්වයක - මම මගේය කියන හැඟීමෙන් - මෙනෙහි කිරීම වෙනුවට යෝනිසෝමනසිකාරය තුළ සංසකාර ඇතිවන නැතිවන දේවල් හැටියට, සංස්කාර හැටියට මෙනෙහි කරන්න පුළුවන් වෙනවා. ඒ මෙනෙහි කිරීම උග්‍රවුන අවස්ථාවේ ඒකට යම් උපමාවක් කියනව නම්, යම් කෙනෙක් එක්ක කඩුවෙන් සටනක් කරනවා නම් - පළිහක් නැතිව - කොයි තරම් වේගයෙන් කඩුව හරවන්න යොදන්න ඕනද? අන්න ඒ වගේ වේගයෙන් යම් අවස්ථාවක මාරයාට කීට්ටු වෙන්න බැරි විදියට වේගයෙන් මෙනෙහි කරනවා නම් අන්න එතකොට ඒ සංස්කාරයන් ඒ ඒ තැන දකින්න පුළුවන් වෙනවා. ඒකයි භඤ්ඤාකරතක සූත්‍රයේ ප්‍රකාශ කළේ ‘තස්ව තස්ව විපසසති¹⁴’ ඒ ඒ තැන්වලම - වතීමාන සංස්කාරයන් ඒ ඒ තැන්වලම දකින කොට මාරයාට තැනක් නැති වෙනවා. තණහා මැහුම්කාරියට කරන්න දෙයක් නැතිව යනවා. අතීත දේවල් අතීත බව තේරුම් ගැනීම පහසුයි. අනාගත දේවල් අනාගතය හැටියට තේරුම් ගැනීම පහසුයි. නමුත් වර්තමානය තමයි ලෝකයාට තිබෙන ලොකුම ගැටළුව. වර්තමානය සත්‍ය හැටියට පෙනෙනවා. උග්‍ර විදර්ශනාවේදී, අනිත්‍ය සංඥාව දියුණු කරපු කෙනාට, මෙනෙහි කිරීම ශීඝ්‍ර වෙනකොට එතන එතනම ඉවර වෙනවා. අන්න අර ඉවර වෙන එක නිසාම කලකිරීමක් එනවා. එතන එතනම බිඳෙනවා කියන එක අපි උපමාවකට කියනවා නම් යම් කිසි කෙනෙක් ගිරිශිඬරයක් උඩින් යනවා ප්‍රපාත දෙකක් දෙපැත්තේ තියෙන්නේ. අතීතය එක පැත්තක. අනාගතය අනිත් පැත්තේ. ප්‍රපාත දෙකක් දෙපැත්තේ තියෙද්දී කෙනෙක් ගිරිශිඬරයක් උඩින් යනව නම් තමන්ට පිහිටට තියෙන්නේ අල්ලගන්න යම් කිසි වැටක්. නමුත් ඇතට යනකොට තේරෙනවා මේ වැටත් බිඳෙන එකක් කියලා. අන්න ඒ වගේ

තමයි. මේ වැට තමයි සංස්කාර.

සංස්කාර තුළිනුයි මේ මෙනෙහි කිරීම ගෙන යන්නේ. නමුත් අවසාන අවස්ථාවේදී තේරෙනවා මේ සංස්කාරත් බිඳෙන බව. අන්ත ඒක තුළින් තමයි කලකිරීම එන්නේ. විදර්ශනාවේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන මැදුම් පිළිවෙත ඒකයි. මේවා සංස්කාර හැටියට මෙනෙහි කරන්න කියනව. සංස්කාර මෙනෙහි කිරීමේදී යම් අවස්ථාවක් එනවා ඒවා බිඳෙනව දකින කොට බයක් එනවා. ඒකට තමයි 'හංග ඥානය' කියල කියන්නේ. ඉස්සෙල්ල දකිනවා - අනිත්‍යතාවේ මූලිකම අවබෝධය තමයි ඇතිවීම් නැතිවීම් දැකීම. ඇතිවීම් නැතිවීම් දැකීමේදී ඒවා උග්‍ර වෙනකොට අන්තිමට නැතිවීම් වැඩියෙන් ජේනව. නිරෝධ පැත්ත පෙනෙන්න පටන් ගන්නවා.

ඒ නිරෝධ පැත්ත ජේනන පටන් ගන්නවත් එක්කම ඉස්සෙල්ල ඇති වෙන්නේ බයක්. මොකද, තමන් අල්ලගන ඉන්න දේ බිඳෙනවා. අල්ලගන ඉන්න දේ බිඳෙනවා නම් මොකක්ද කරන්න තියෙන්නේ කියලා ඊළඟට ප්‍රශ්නය එනවා. ඊට පස්සෙ සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව මෙනෙහි කරනව. සංස්කාරවල නිත්‍ය ස්වභාවයක් නැහැ. මමය මගේය කියලා ගැනීම තුළිනුයි භයක් ඇතිවෙන්නේ කියලා. ඊළඟට ඒව අනභැරිය අවස්ථාවෙයි විමුක්තිය. ගැඹුරු දෙයක් ඔතන තියෙන්නේ.

මේ කියාපු කමටහන් භය තුළම තියෙන්නේ ඔය අනිත්‍ය සංඥාව. එක පැත්තකින් ගත්තොත් 'යො උභතො විදිත්වාන' කියන්නේ අන්ත දෙක. ඒ අන්ත දෙක තේරුම් ගැනීම කියල කියන්නේ ඒවායේ අනිත්‍ය ස්වභාවය. අවිද්‍යාව ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ සන සංඥාව තුළින්, නිත්‍ය සංඥාව තුළින්. ඒ වෙනුවට යෝගාවචරයා මේවා අනිත්‍ය බව නිතර මෙනෙහි කරන කොට යම් අවස්ථාවක තේරෙනවා අර නාමරූප ධර්ම හැටියට සලකන අවස්ථාවේදී මේ හැම එකක්ම ඇතිවෙන නැතිවෙන ස්වභාවයයි. ඒ නැතිවෙන ස්වභාවය ගැන වැඩියෙන් හිත යොදනකොට ඔන්න ඊළඟට වැඩියෙන් ජේනන්නේ බිඳෙන එක. ඒකත් එක්කම තමයි හංග භය ආදී වශයෙන් විදර්ශනා ඥාන පරම්පරාව ඇවිල්ලා යම් අවස්ථාවක අනුපාදා පරිනිබ්බානං කියන්නේ - එතකොට උපාදාන පවචයා භවො අල්ලා ගැනීම තුළිනුයි භවයක් ඇති වෙන්නේ. අනභැරීම තුළිනුයි භව නිරෝධයක්. ඒ තත්ත්වයයි. අපි අර තණතාව

ගැන කිව්ව තණහාවේ මැහුම්කාරිය ගැන කියන කොට මැහුම්කාරිය ගැට දාන කෙනෙක් හැටියටයි පෙනෙන්නේ. නමුත් යම් අවස්ථාවක ඒ ගැටයට අහු නොවන විදියට සිත සකස් කර ගත්තොත් අන්න විමුක්තිය.

ඒ ඒ භවයාගේ ඉපදීමට තණහාවම උපාදානයක් වෙනවා කියන එක අපට පැහැදිලි වන එක සූත්‍රයක් තියනවා. සංයුත් සඟ්ගේ කුතුහලසාලා සූත්‍රයේ¹⁵ ඒ වචනගොතන පරිබ්‍රාජකයා බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් මැන කාලයේ අන්තරාභව කථාවකටත් හේතු වූන එක්තරා උපමාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අහනවා. ගිනි සිලක් සුළඟකින් වීසි වෙනකොට එතන උපාදානය මොකක්ද කියල. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා ලැව් ගින්නක් ආදී අවස්ථාවක ගිනිසිලට උපාදාන වුනේ වාතයයි කියල, සුළඟයි කියල. ඊළඟට මේ වචනගොතන පරිබ්‍රාජකයා අහන ප්‍රශ්නය - යම්කිසි සත්ත්වයක් මේ කය අතහැරල නැවත කයකට එළඹෙන කොට නැවත කයකට ළංවෙනවිට, එතනදී උපාදානය මොකක්ද කියල බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අහනවා. එතනදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා තණහාවම උපාදානයක් වෙනවා කියලා. මේක වරදවල තේරුම් අරගෙනයි සමහරු අන්තරා භව කථාවක් කියන්නේ. අන්තරා භවයක් නැහැ මෙතන. භවය ගැට ගහන්නේ තණහාව. කමටහන් හය ගැනම කියන කොට කියවුනානේ තණහාවේ ක්‍රියාවලියක් තමයි ඒ ඒ භවය ගැටගැහීම කියන එක. වචනගොතන කථාවෙනුත් ඒක හෙළිවෙනවා. මැරෙණ අවස්ථාවේදී තණහාවමයි උපාදානය වන්නේ. ජීවත්ව ඉන්න අවස්ථාවේ උපාදානය අත නොහැරියේ නම් මැරෙණ අවස්ථාවේ ඒ තණහාව නැවත භවයක් පතනවා නාමරූප ධර්ම අල්ලගෙන ඉන්න නිසා. නමුත් යම්කිසි අවස්ථාවක ජීවත්ව ඉන්න අවස්ථාවේදී තමන්ගේ පඤ්චඋපාදානස්කන්ධය පිළිබඳ ඇලීම අත හැරිය නම්, එතකොට නැවත භවයකට අල්ල ගන්න දෙයක් නැහැ.

සකකායො කියල කියන ඒ පඤ්චඋපාදාන සකන්ධය පිළිබඳවත් එක්තරා අවස්ථාවක සංඝයා වහන්සේ නමක් බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අහනවා¹⁶. පඤ්චඋපාදානස්කන්ධයත් උපාදානයත් එකමද එහෙම නැතිනම් පඤ්චඋපාදානස්කන්ධය වෙනමද උපාදානය වෙනම එකක්ද කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් අමුතු විදියේ ප්‍රශ්න දෙකක් ඇහ-

උවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා පඤ්චලපාදානස්කන්ධයත් උපාදානයත් එකමක් නොවේ. උපාදානය පඤ්චලපාදාන ස්කන්ධයෙන් වෙන්වූ දේකුත් නොවේ. නමුත් පඤ්චලපාදානස්කන්ධය පිළිබඳව ඡන්ද රාගයක් තිබෙනවා නම් අන්ත ඒකයි උපාදානය. එතන හරි අමුතු විදියේ කාරණයක් කියවෙන්නේ. පඤ්චලපාදානස්කන්ධය පිළිබඳව ඡන්දරාගයයි උපාදානය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේ පඤ්චලපාදානස්කන්ධය පිළිබඳ ඡන්දරාගය දුරු කරන්නයි කියල. ඡන්දරාගය දුරු කළ අවස්ථාවේ නැවත භවයකට යන්නේ නැහැ. නැවත භවයකට යන්නේ නැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන අවස්ථාව තමයි අපි අර කිව්ව එල සමාපත්තිය. රහතන් වහන්සේ භව නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනවා කියල කිව්වේ අර ඉදිකටුවේ උපමාවෙන් අපි කිව්ව වගේ ඒවයිත් හිත මිඳෙනවා. උපාදානස්කන්ධ කියන්නේ හැමකෙනෙක්ම අල්ලගෙන ඉන්න ගොඩවල් පහ රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ. ඒක එකොළොස් ආකාරයකට දක්වනවා. අතීතානාගත පවච්ඡයනනං අජ්ඣත්තංවා බහිද්ධාවා ඔළාරිකං වා සුබ්බමං වා, හීනං වා පණීනං වා, යං දුරෙ සන්තිකෙ වා. අතීත අනාගත වතීමාන, ඇතුළත හෝ පිටත හෝ, රඵ හෝ සියුම් හෝ, පහත් හෝ උසස් හෝ, දුර හෝ ළඟ හෝ, අන්ත ඒ විදියට එකොළොස් ආකාරයක ස්කන්ධ අපි අල්ලගෙන ඉන්නේ හිතෙන්. තමන්ගේ රූපය තමන්ගේ වේදනාව කියන ඒවා මතකයේ රැඳල තියෙන්නේ තමන්ගේ දේවල් හැටියට.

යම් අවස්ථාවක ඒවා පිළිබඳව ඡන්දරාගය දුරු කළා නම් මැරෙණ අවස්ථාවේ අර උපාදානය ගන්නේ නැහැ. මැරෙණ අවස්ථාවේ පමණක් නොවෙයි මේ ජීවිතයේ දීම - ඒ එල අවස්ථාවේදී වෙන්නේ, අමෘතත්වය ප්‍රත්‍යක්ෂ කළැයි කියන්නේ, සාමාන්‍යයෙන් මැරෙනව වගේ හැඟීමක් එනව. නමුත් භය නැහැ. මොකද හේතුව අනන්තරල ඉවරයි. අනන්තරෙන අවස්ථාවේ මැරෙණවා වගේ දූනෙනවා. නමුත් මැරිල නැහැ. ඒකට තමයි අමෘතය කියල කියන්නේ. භවයෙන් විමුක්තයි. භවය කියන අපි නාමරූප හැටියට සලකන හැම දේම ඒ අවස්ථාවේ හිතට එන්නේ නැහැ. හිත විමුක්තයි. එතකොට ඒ වෙනුවට - ලෝකය තිබෙන්නේ සළායතනය තුළ, ආයතන දෙක තුළ, එහෙම නැත්නම් නාමය හා රූපය තුළ, අතීතය හා අනාගතය තුළ, ඔන්න ඔය දෙක තුළ, හිරවෙලා ඉන්නේ.

ලෝකය තියෙන්නෙ දවයතාවක් උඩ. 'දවයං භික්ඛවෙ පටිච්ච විඤ්ඤාණං සමොහාති' විඤ්ඤාණය ඇති වන්නේත් ඔය දෙකක් මුල් කරගෙන. විඤ්ඤාණ නිරෝධය වන්නේ අන්න ඒවායේ අනිත්‍යතාව දැකීමෙන්, විඤ්ඤාණ නිරෝධය කියල කියන්නේ විඤ්ඤාණය සංසිදීමයි¹⁸. විඤ්ඤාණය කියන්නේ දෙකක් හැටියට ගැනීම නෙ. මුවා ඇත පෙනෙන දේ - මිරිඟුව - වතුර කියල ගැනීම නිසා තමයි ඉදිරියට යන්නෙ. ඉදිරියට යන්න පොළඹ වන්නේ තණහාවයි. ඒ පිපාසයි. තියන තියන අඩියක් පාසාම මුවා හිතනවා වතුරට ළං වෙනවා කියලා. නමුත් මිරිඟුව ඇත් වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරල තියනවා ඇහැට පෙනෙන දේ පමණක් නොවෙයි. ඉන්ද්‍රිය හයටම ගෝචර වන දේවල් මිරිඟුව වගේ යන්න යන්න ඇත් වෙනවා. නමුත් ලෝකයා ඒක තේරුම් ගන්නෙ නැහැ. ඒ වෙනුවට තෘෂ්ණාව කියනවා 'අතන තියනවා', ඇතට යන්න කියලා.

තෘෂ්ණාවෙන් කරන්නේ නිත්‍ය සංඥාවෙන් ඇතිවෙන අවිද්‍යාව උපකාර කරගෙන ගැටලන එක. අතීතය අනාගතය පිළිබඳව හෝ වේවා එහෙම නැත්නම් නාම රූපය පිළිබඳව හෝ වේවා හැමතිසංසෙම තියෙන්නේ ගැටලෑමයි. ලෝකයාට පෙනෙන්නෙ නැහැ ඒ සංස්කාරවල ක්‍රියාකාරිත්වය. ඒ වෙනුවට සකකාය දිට්ඨියෙන් 'මේ මමය මගේය' කියල අල්ල ගන්නවා. ඒ අල්ලා ගැනීම තුළ - උපාදානය තුළ - විමුක්තිය වෙනුවට භවයෙන් භවයට ඇදිල යනවා. 'සංසාර ගමන' කියල කියන්නේ. මේ මොහොතක් පාසා සිදුවන දේම තමයි මරණ අවස්ථාවේදීත් සිදුවෙන්නේ. මේ අවස්ථාවේ හිත එකිනෙක අල්ලාගන යන්න වගේ අන්තිම මැරෙණ අවස්ථාවේ අතහැරියෙ නැත්නම් භව රාගය තිබෙනතාක් කර්මානුරූපව ඉදිරිපත් වන දේ අල්ල ගන්නවා. තණහාවම උපාදානයක් වෙනව කියන්නේ ඒකයි.

මෙයින් අපට තේරුම් ගන්න පුළුවන් මේ සංසයා වහන්සේලා හය නමම ඉදිරිපත් කරල තියෙන්නේ අර්භත්වය දක්වාම ප්‍රයෝජනවත් වෙන කම්ප්ථාන හයක්. එයින් පළමු වෙති එකයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙලින්ම අනුමත කළේ. ලෝකයා ස්පර්ශයත් ස්පර්ශ සමුදයත් අතරයි ඉන්නේ. ඒ සමුදය පක්‍ෂයේ ඉඳගෙන නිරෝධය අමතක කරනවා. තණහාව ගැටලනවා. තණහාව ඒක වහල දානවා. ඊළඟට ඒවගේම තමයි අතීතයත් අනාගතයත් අතර. අතීත මතකයන් තුළ, අනාගත

සිහිනයන් තුළ, ඉන්නව වර්තමානය අමතක කරලා. ඊළඟට සැප වේදනාවක් දුක් වේදනාවක් අතර සි සෝ පැදිල්ලක් තියනවා. නොදුක් නොසුව වේදනාව තුළින් විමුක්තිය සොයන්නේ නැහැ. ඊළඟට නාමයත් රූපයත් අතර. නාසිසස් වතුරේ පෙනෙන රූපය වැළඳගන්න ගියා වගේ නාමයත් රූපයත් ගැටලනවා මැද තියන විඤ්ඤාණයේ මායාව නොතකා. ඊළඟට ආධ්‍යාත්මික ආයතන හයත්, බාහිර අරමුණු හයත් ඒ දෙක අතර තියනවා දවයතාවක්. මැද තියන විඤ්ඤාණය නොතකා හරිනවා. ඊළඟට අන්තිමට තියනවා සකකාය පඤ්චපාදානස්කකයේ නිරෝධය ජේත්තේ නැහැ. මොහොතක් පාසා සිදුවෙන නිරෝධය ජේත්තේ නැතුව පඤ්චපාදානස්කකය වැඩෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා යම් අවස්ථාවක ඇසෙත් රූපයේත් විඤ්ඤාණයේත් හැම දේකම අනිත්‍යතාව දකිනවා නම් පඤ්චපාදානස්කකය ගෙවී යනවා කියලා. පඤ්චපාදානස්කකය එකතු වෙනවා මොහොතක් පාසා. නමුත් ඒක ගෙවීයන්න උපකාර වෙන්නේ අනිත්‍ය සංඥාව. ඒ ඒ තැනම ඒ අනිත්‍ය සංඥාව ඇතිකර ගන්නවා නම් ඒක එකතු වෙන්නේ නැහැ.

අපි කීව නේ එකොළොස් ආකාරයයි කියල ගොඩවල් පහ. මේ ගොඩවල් පහ ගොඩ නැගෙන්නේ නිත්‍ය සංඥාව උඩයි. එතන එතනම අනිත්‍ය හැටියට දකිනවා නම් ඒවා ගිහිල්ල එකතු වෙන්නේ නැහැ. පඤ්චපාදානස්කකය ගැන උපවය සහ අපවය කියල වචන දෙකක් යොදල තියනවා¹⁹. උපවය කියන්නේ රැස්වීම, එකතු වීම. එකතු වීම වැළැක්වීමට නම් අනිත්‍ය සංඥාව දියුණු කරන්න ඕන. ඇස පිළිබඳව, රූපය පිළිබඳව, ඊළඟට අනිකුත් ආයතනයන් පිළිබඳව අනිත්‍ය සංඥාව වඩන්න වඩන්න එතන එතනම එයා නිරෝධය දකිනවා. 'තප් තප් විපසසති' කියල කියන්නේ එබඳු අවස්ථාව තමයි. එතකොටයි විමුක්තිය තියෙන්නේ,

යො උහනෙන විදිචාන
මඡේකම් මනනා න ලිපපති
තං බුදුමි මහා පුරිසොති
සොධ සිබ්බනිමචචගා

මහා පුරුෂ කියල කියන්නේ රහතන් වහන්සේ පිළිබඳව. මෙතන

අභිඤ්ඤාව හැටියට ගන්න තියෙන්නේ ඒ අනිත්‍යතාව මේ කියාපු කාරණාවල අනිත්‍ය ස්වභාවය නිසා දුක්ඛ ස්වභාවය, දුක් ස්වභාවය නිසා අනාත්ම ස්වභාවය වටහාගැනීම. ඒ වටහාගැනීම සම්පූර්ණ වූ අවස්ථාවයි පරිඤ්ඤාව කියල කියන්නේ. අභිඤ්ඤා අවස්ථාව, සෝචාන් ආදී මාර්ගික ලැබුනහම ලැබෙනවා. නමුත් ඒක සම්පූර්ණ වෙන්නේ, පරිඤ්ඤාවක් වෙන්නේ, අරහත්ඵල අවස්ථාවේදීයි²⁰ පරිපූර්ණ වෙන්නේ. ඒ දක්වාම යන ක්‍රියාමාර්ගය මේ ගාථාව තුළ තියනවා. මේ තුළින් මේ පින්වතුන් කල්පනා කරන්න ඕන අපේ මේ පඤ්චලපාදානස්කන්ධය එක්කෝ පඤ්චලපාදානස්කන්ධය වශයෙන් අරගෙන අනිත්‍ය සංඥාව, එහෙම නැත්නම් ආයතන හයක් හැටියට, එහෙම නැත්නම් නාමරූප හැටියට ඒවා නිරන්තරයෙන් මෙනෙහි කරන කොට අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් - මෙන්න මේ කියාපු ප්‍රත්‍යක්ෂය කරා ළඟා වෙන්න පුළුවන්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සංසාර විමුක්තියට මාර්ගය ප්‍රකාශ කරල තියනවා. අපි සමහර අවස්ථාවල කියල තියනවා අවිද්‍යාව පියා වගේ තණහාව මැණියන් වගේ²¹ සංසාරයේ සත්ත්වයාට. අවිද්‍යාවෙන් වැහිල තණහාවෙන් බැඳිල ලෝක සත්ත්වයා දුවනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වුම් කරනවා මේකට විසඳුමක් අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණයම ඉදිරිපත් කරලා. මේ හැම එකක්ම අනාත්ම හැටියට දැකලා යම් අවස්ථාවක විදැහීනාවෙන් මේ තත්ත්වයෙන් හිත මුදා ගත්තොත් තණහා ගැටයට අසු නොවී, අන්න ඒ අවස්ථාවේ මෙලොවම හව නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගන්න පුළුවන්. 'හව නිරොධො නිබ්බානං'²² කියල ප්‍රකාශ කරල තියෙන්නේ ඒකයි.

මේ ආශ්‍රයෙන් මේ පින්වතුන් කල්පනා කරන්න ලෝකයා අනන්ත කාලයක් සංසාරයේ සැරිසරන බව බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරල තියනවා. ඒ සැරිසැරුවේ අවිද්‍යාව නිසාත් තණහාව නිසාත් බව බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව ප්‍රකාශ කරල තියනවා. මේ ගාථාවෙන් තියෙන්නේ ඒ අන්ත දෙක තේරුම් අරගෙන මැද නොඇලෙනවා නම් තණහාවට ඉඩ නොදී - අන්න ඒ අවස්ථාවේ විමුක්තිය ලබාගන්න පුළුවන්. තමන් කරන බණ භාවනාවට මෙයින් යමක් ගත හැකි නම් එය උපකාර කරගෙන මේ පින්වතුන් අද වටිනා ශීලයක් සමාදන් වෙලා තම තමන්ගේ බණ භාවනා කරන්න ඇති. මේ

ධම් දේශනාවත් උපකාර කරගෙන හැකිතාක් ඉක්මණින් මේ සංසාර දුකින් මිදීමට - සෝවාන් සකදාගාමී අනාගාමී අර්හත් යන මාගීඵල ප්‍රතිචේදයෙන් සංසාර දුකින් මිදීමට - උත්සාහ කරන්නට ඕන. ඒ කරන ප්‍රයත්නය සාර්ථක වේවා කියා අපි ප්‍රාර්ථනා කරනවා.

ඒ වගේම අවිච්ඡේ සිට අකනිටා දක්වා යම්තාක් සත්ත්ව කෙනෙක් මේ ධම් දේශනාමය ධම් ශ්‍රවණමය කුශලයන් අනුමෝදන් වීමට කැමති නම් ඒ අනුමෝදන් වීම තුළින් තමන්ගේ ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් උතුම් අමාමහ නිවන සාක්‍ෂාත් කර ගනිත්වා! ඒ වගේම මේ පින්වතුන්ටත් තමන් බලාපොරොත්තු වන උත්තමාර්ථයන් මේ ජීවිතයේදීම සාක්‍ෂාත් කර ගැනීමට ලැබේවා කියලා ප්‍රාර්ථනා කරනවා. මේ ගාථා කියා පින් අනුමෝදන් කරන්න.

චක්‍ඛාවතා ව අමෙහති

පාදක සටහන්

01. අංගුතර නිකාය - 4-186 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 21)
02. සංයුත නිකාය - 5(2) - 270 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 17-2)
03. මොළියළුගුන සුත, සංයුත නිකාය 2-22 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 14)
04. මජ්ඣිම නිකාය - 1 - 280 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
05. මජ්ඣිම නිකාය - 1-460 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
06. මජ්ඣිම නිකාය -3-398 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
07. ධම්මපදධි කථා - 2-605-608 පිට (හේ.මු. 13)
08. සංයුත නිකාය - 4 - 396-398 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
09. සංයුත නිකාය - 2-6 පිටුව (බු.ජ.ත්‍රි 14 සමමා දිට්ඨි සුත, මජ්ඣිම නිකාය 1-126 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
10. සකකාය සුත - සංයුත නිකාය 3-274-276 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 15)
11. ථේරගාථා - 186 පිට (බු.ජ.ත්‍රි.28) පරමඤ්චි - 2-11-17 පිට (හේ.මු. 18)
12. ද්වයතානුපසාදනා සුත - සුත නිපාත - 230 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 15)
13. මජ්ඣිම නිකාය -3-552-572 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
14. මජ්ඣිම නිකාය -3- 398 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
15. සංයුත නිකාය 4-702 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
16. මහාපුණ්ණම සුත - මජ්ඣිම නිකාය -3-116 පිටුව (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
17. මහාපුණ්ණම සුත - මජ්ඣිම නිකාය - 3-118 පිටුව (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
18. ද්වයතානුපසාදනා සුත ෭. 738 සුත නිපාත බුද්ධ නිකාය -5-230 පිට (බු.ජ.ත්‍රි 25)
19. මහාසලායතනික සුත - මජ්ඣිම නිකාය -3-594-600 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
20. මූලපරියාය සුත - මජ්ඣිම නිකාය -1-1-18 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
21. පඨම ජනෙති සුත, දුතිය ජනෙති සුත, තතිය ජනෙති සුත - සංයුත නිකාය -1-68 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 13)
22. අංගුතර නිකාය -6-18 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 13)

10 වන දේශනය

(පහත් කණුව ධර්ම දේශනා අංක 192)

නමෝ තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

ලොහජං දොසජං වෙව - මොහජං වාපවිදුසු
යං තෙන පකතං කම්මං - අපපං වා යදි වා බහුං
ඉධෙව තං වෙදනීයං - වත්ථු අඤාඤං න විජජති

තසමා ලොහං ව දොසං ව - මොහජං වාපි විදුසු
විජජං උප්පාදයං හික්ඛු - සබ්බා දුගගතියො ජහෙ'

(දෙවදුක වග්ග, අංගුතතර නිකාය නිකනිපාතය)

සැදැහැවත් පින්වතුනි,

පොසොන් පෝය දවස මේ රටේ බෞද්ධ ජනතාවට ලොකු ධර්ම ප්‍රබෝධයක් ඇති කරවන දවසක්. මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ ප්‍රධාන ධර්ම දූත පිරිස එදා මේ රටේ පිහිටවපු සම්බුද්ධ ශාසනය තුළින් දෙවන පැතිස් රජතුමාත් රට වැසියනුත් සමයක් දෘෂ්ටියට අනුව ගිය ජීවන දර්ශනයක් ගොඩනගා ගත්තා. හොඳ නරක කුසල් අකුසල් පින් පව් පිළිබඳව හරි දැක්මක් පහළ කර ගත්තා.

ඒ ජීවන දර්ශනයට අදාළ ගාථා දෙකක් මාතෘකා කර ගැනීමෙන් අපි මේ දහවෙනි පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව පොසොන් දෙසුමක් හැටියටම ඉදිරිපත් කරන්නයි බලාපොරොත්තු වෙන්නේ. මේ ගාථා දෙක දකින්න ලැබෙන්නේ අංගුතතර නිකායේ ඒකක නිපාතයේ දේවදුක වග්ගයේ එන සූත්‍රයකයි. ඒ සූත්‍රය ආරම්භ වන ඡේදයේ තුන් කමියක් පටිච්චසමුප්පාදත් අතර සම්බන්ධතාව පැහැදිලි කෙරෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙහෙමයි ඒ සූත්‍ර දේශනාව ආරම්භ කරන්නේ "මහණෙනි, කමියන්ගේ හටගැනීමට මේ නිදාන තුනක් ඇත. කවර තුනක්ද?

- ලෝභය කමියන්ගේ හටගැනීමට නිදානයකි හේතුවකි.
- ද්වේශය කමියන්ගේ හට ගැනීමට නිදානයකි.
- මෝහය කමියන්ගේ හට ගැනීමට නිදානයකි.

ඊළඟට ප්‍රකාශ කරනවා “මහණෙනි ලෝභයෙන් කරන ලද, ලෝභයෙන් උපන්, ලෝභය නිදාන කරගත්, ලෝභය නිසා හටගත් යම් කමියක් වේද? ඒ ලෝභයෙන් හටගත් කමිය යම් ආත්ම භාවයක උත්පත්තිය ලබයිද? ඒ ආත්ම භාවය තුළ ඒ කමිය පැසෙයි. යම් ආත්ම භාවයක් තුළ ඒ කමිය පැසෙයිද? එතැන ඒ කමියෙහි විපාකය අත් විඳී. මේ ආත්ම භාවයේම හෝ දෙවන ආත්ම භාවයේ හෝ ඊට පසුව තිබෙන ආත්ම භාවවල හෝ” මේ විදියේම ප්‍රකාශයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වනවා. ද්වේශය පිළිබඳව “මහණෙනි, ද්වේශයෙන් කරන ලද, ද්වේශයෙන් උපන්, ද්වේශය නිදාන කරගත්, ද්වේශයෙන් හටගත් යම් කමියක් වේද, යම් තැනක ආත්ම භාවය උපදීද එතැන ඒ කමිය පැසේ. යම් තැනක ඒ කමිය පැසෙයිද එතැන ඒ කමිය විපාක දෙයි. ඒ ද්වේශය පිළිබඳව ඒ වගේම මෝහය පිළිබඳවත් ප්‍රකාශ කරනවා. මෝහයෙන් කරන ලද, මෝහයෙන් උපන්, මෝහය නිදාන කරගත්, මෝහයෙන් හටගත් යම් කමියක් වේද, යම් ආත්ම භාවයක උත්පත්තිය ලබයිද? ඒ ආත්ම භාවයේ ඒ කමිය පැසේ. යම් තැනක ඒ කමිය පැසේද එතන ඒ විපාකය අත් විඳී. මේ ආත්ම භාවය තුළ හෝ ඊළඟ දෙවන ආත්ම භාවයේ හෝ ඉන්පසු ආත්ම භාවවල හෝ” ඊළඟට ඒකට එක්තරා උපමාවක් දෙනවා මේ විදියට. මහණෙනි, නොකැඩුණු කුණු නොවූ සාරය ඇති බීජ වෙත්ද, ඒ බීජ හොඳින් පිරියම් කරන ලද කෙතක පැළ කරන ලද කල්හි ඊට හොඳින් වර්ෂාව ලැබේද එවිට ඒ බීජය වැඩීමට විපුලතියට පත්වේ. එසේම අර කියාපු විදියටම ලෝභයෙන්, ද්වේශයෙන්, මෝහයෙන් කරන ලද කමී මේ ආත්ම භාවයේදී හෝ ඊළඟ ආත්ම භාවවල පැහිලා විපාක දෙනවා කියලා. මේ විදියට ප්‍රකාශ කලා. ඒ උපමාව අනුව අපට හිතාගන්න පුළුවන් අර හේතුවල සම්බන්ධතාවට අදාළ උපමාවක් ඒ බීජ උපමාව. බුදුරජාණන් වහන්සේ අර කිව්වේ අකුසල කමී පිළිබඳව ඊළඟට කුසල කමී පිළිබඳව මෙහෙම සඳහන් කරනවා.

මහණෙනි කමීයන්ගේ හටගැනීමට මේ නිදාන තුනක් ඇත. ඒ මොනවාද? අලෝභය මහණෙනි කමීයන්ගේ හටගැනීමට නිදානයකි. අද්වේශය මහණෙනි කමීයන්ගේ හටගැනීමට නිදානයකි. අමෝහය මහණෙනි කමීයන්ගේ හටගැනීමට නිදානයකි. ඊළඟට ඒ පිළිබඳව මෙහෙම ප්‍රකාශ කරනවා. මහණෙනි. අලෝභයෙන් කරන ලද, අලෝභයෙන් උපන් අලෝභ නිදාන කරගත්, අලෝභයෙන් හටගත්

යම් කමියක් වේද, ලෝභය පහවූ කල්හි ඒ කමිය මුළුමනින්ම ප්‍රහීන වේ. උගුලා තබන ලද තල් ගසක් මෙන් වේ. මූලිනුපුටා දමන ලද්දක් වේ. නැවත නූපදින තත්ත්වයකට පත් වේ.

ඒ විදියටම ප්‍රකාශ කරනවා අද්වේශය පිළිබඳවත්, මහණෙනි අද්වේශයෙන් කරන ලද යම් කමියක් වේද ඒ කමිය ද්වේශය සම්පූර්ණයෙන් ප්‍රහීන වූ කල්හි ඒ කමියද මූලිනුපුටා දමන ලද තල්ගසක් මෙන් විනාශයට පත්වේ. නැතිවී යයි. ඒ වගේම අමෝභයෙන් කරන ලද කමිය පිළිබඳවත් එහෙම ප්‍රකාශ කරනවා. එහෙම ප්‍රකාශ කරලා ඊළඟට දෙන උපමාව ටිකක් අමුතුයි. මහණෙනි, යම්සේ නොකැඩුණු, කුණු නොවූ හරය ඇති බීජයක් හොඳින් අවි සුළඟින් ආරක්‍ෂා වූ බීජයක් වේ ද, ඊළඟට කියන්නේ පැළ කිරීමක් පිළිබඳව නොවේ.

යම් පුරුෂයෙක් ඒ බීජය ගින්නෙන් දවා අළු කෙරේද අළු බවට පත් කර ඒ බීජය තද සුළඟෙහි පොලා හරින්නේද? එහෙම නැත්නම් සැඩ පහර ඇති නදියක් ඒවා පා කර හරින්නේද, එවිට ඒ බීජය නැවත නූපදින තත්ත්වයකට 'නැවත නොපැළ වෙන තත්ත්වයකට' මූලිනුපුටා දමන ලද තත්ත්වයකට පත්වේ කියලා ඒ උපමාව දෙන්නේ. එතකොට අලෝභය පිළිබඳවත් අද්වේශය පිළිබඳවත් අමෝභය පිළිබඳවත් අමුතු උපමාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙන්නේ. ඒකෙ අදහස පින්වතුනි අලෝභයෙන් කරන ලද කමී ලෝභය අවසන් වූ විට අවසන් වෙනවා.

මොකද? අලෝභයෙන් කරන ලද කමීයේ අවසන් ප්‍රතිඵලය ලෝභය නැතිවීමයි. ඒ වගේම අද්වේශයෙන් කරන ලද කමී ප්‍රහීන වෙනවා ද්වේශය සම්පූර්ණයෙන්ම නැතිවූන අවස්ථාවේ. ඒ අමෝභයෙන් කරන ලද කමීවල විපාක නැති වෙනවා. මෝභය සම්පූර්ණයෙන්ම නැති වූනහම. මෙතන තියෙන්නේ බැලුවහම සමුදය වය ධම්තාවමයි. මේක ටිකක් ගැඹුරු කාරණයක් බොහොම සරල වගේ පෙනුනට. ලෝභ, දෝස, මෝභයෙන් කරන ලද කමී හරියට බීජයකට වර්ෂාව වැටුණහම පැළ වෙනව වගේ. ඇතැම් තැන්වල ඇත්තටම වර්ෂාව කියන එක දක්වල තියෙන්නෙ තණහාව හැටියට. තණහාව තමයි සිනෙහ කියල කියන්නේ. තණහා නමැති තෙතමනය ලැබුනහම - මේ සංසාරගත සත්ත්වයා යන්නේ ලෝභ ද්වේශ මෝභ නිසා.

එතකොට ඒවායේ විපාක මේ ආත්ම භාවයේ ලබන්න පුළුවන්.

එහෙම නැත්නම් ඊළඟ ආත්මභාවයේ හෝ එහෙම නැත්නම් ඊට පසු ආත්මභාවවල ලැබෙනවාමයි. නමුත් අලෝභ, අදොස, අමෝහ කියන කුසල් මුල් වල ස්වභාවය වෙනස්. ඒ කුසල් මුල් වලින් කරන ලද කම් සම්පූර්ණයෙන්ම ලෝභය ඉවර වූ කල්හි අලෝභයෙන් කරන ලද කම් ප්‍රහීන වෙනවා. නැති වෙලා යනවා. මුලිනුපුටා දමන ලද්දක් වෙනවා. විනාශ වෙලා යනවා. හරියට යම් කිසි පුරුෂයෙක් පැළ වෙන් නිබුන බීජ නමුත් පැළ නොකර ඒවා දවලා අළු කරලා - බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙනකොට උපමාවක් ආයෙ ඉතුරු කරන්නෙ නැහැ.- සුළඟේ පොලා හරිනවා, එහෙම නැත්නම් නදියේ පා කර හරිනවා.

ඊට පස්සෙ ඒ බීජ පැළවෙන්නෙ නැහැ. මෙතන ගැඹුරු කාරණයක් තියෙන්නෙ. එතකොට මේ සංසාරය පවතින්නේ ලෝභ ද්වේශ මෝහ උඩයි. ඒක නැතිකර ගන්න යොදන කම් තමයි අපි කුසල කම් කියල කියන්නේ - අලෝභ අදොස අමෝහ. ඒවා අවසානයේදී සංසාර විමුක්තිය සඳහා උපකාර වෙනවා. එතනත් තියෙන්නේ අර සමුදය වය වගේ සංසාරයත් එහි අවසානයත්. ඊළඟට අපි කමිය ගැන බලමු. කමිය කලින් කිව්ව වගේ පටිච්චසමුප්පාදයට එල්ල කරලයි අපි මේ විග්‍රහ කරන්න බලාපොරොත්තු වෙන්නේ. කමිය පිළිබඳව ඉතාම වැදගත් කාරණා දක්වන සූත්‍රයක් තමයි නිබ්බධික පරියාය සූත්‍රය³ අංගුතනර නිකායේ ඡකක නිපාතයේ දකින්න ලැබෙන. ඒකෙදි බුදුරජාණන් වහන්සේ සය ආකාර විග්‍රහයක් දක්වනවා. කමිය පිළිබඳව. අපි සිංහලෙන් කිව්වොත්,

“මහණෙනි, කමිය දත යුත්තේ ය. කමියන්හි හටගැනීමට හේතුව දත යුත්තේ ය. කමියන්ගේ විවිධත්වය දත යුත්තේ ය. කමියන්ගේ විපාකය දත යුත්තේ ය. කමියන්ගේ නිරෝධය දත යුත්තේය. කම් නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුත්තේ ය.” කියලා ඔන්න ඔහොම මාතෘකා හයක් ඉදිරිපත් කරලා එයින් එක එකක් විග්‍රහ කරනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේම. කමිය දත යුත්තේය කියන එකට දෙන විග්‍රහය බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පින්වතුන් බොහෝ විට අහල තියන එකක්. ‘වෙනනාහං හිකධවෙ කමමං වදාමී වෙනයිත්වා කමමං කරොති කායෙන වාචාය මනසා’ මහණෙනි, මම වෙනනාවම කමියයයි කියමි. වෙනනාවක් ඇති කර ගෙනයි කෙනෙක් කයින් වචනයෙන් හෝ මනසින් කම් කරන්නේ. මේ කියමන තුළ ඉතාමත්ම වටිනා අදහස් රාශියක් ගැබ් වෙනවා.

අපි මේක මීට කලින් පටිවචසමුපපාදය පිළිබඳව කළ විග්‍රහය හා සම්බන්ධ කරනවා නම් මෙතන අලුතින් ආපු පින්වතුන් ඉන්න නිසා කෙටියෙන් කියමු. නාමරූප ධර්ම විග්‍රහයේදී අපි ඉදිරිපත් කළා එක්තරා උපමාවක්. මේ නාම ධර්ම අපි සමාන කළා අතේ ඇඟිලි පහට. වේදනාව දඟකාර සුලැඟිල්ලයි. සංඥාව හැඩකාර මුදු ඇඟිල්ලයි වේතනාව හිතුවක්කාර මැද ඇඟිල්ලයි. ස්පර්ශය දබරකාර දබරැඟිල්ලයි මනසිකාර කියන ඒ පස්වෙනි නාම ධර්මය අපට කියන්න පුළුවන් ක්‍රියාකාර මහපට ඇඟිල්ලයි. ඉතින් මේ වේදනා සඤ්ඤා වේතනා එසූ මනසිකාර කියන නාම ධර්ම තුළින් තමයි රූප ධර්ම අල්ලන්නේ. නා නා විධ උපමා අපි දීල තියනවා. මෙතනදී අපි මතුකර ගත්ත වේතනාව කමීය හැටියට බුදුරජාණන් වහන්සේන් දැක්වූයේ. අපි අර කිව්ව උපමාව ධර්මයේ එන එකක් නම් නොවෙයි.

නමුත් හිතුවක්කාර මැද ඇඟිල්ල කියන එකක් එක්ක ගැලපෙනවා. හිතුවක්කාර මැද ඇඟිල්ල වගේ තමයි වේතනාව. ඒ අවස්ථාවේදී තමයි අර පෞද්ගලිකත්වය මතුවෙලා කමී විපාක විදින්න සුදානම් වෙන්න වෙන්නේ. ඊළඟට දෙවෙනි කාරණය බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේ කමීයන්ගේ නිදාන සමභවය, කමීයන්ගේ හටගැනීමට හේතුව හැටියට දක්වන්නේ ස්පර්ශයයි. එසූය - ඔන්න බලන්න එතනත් යෙදිල තියන හැටි. අර කිව්ව නේ දබරකාර දබරැඟිල්ල කියල. එතකොට ස්පර්ශය කමීයන්ගේ හටගැනීමට ඉතාම කිට්ටුම තැන. මොකද ඊළඟට තියෙන්නේ මනසිකාරයනේ. මෙතෙහි කිරීමෙන. මෙතෙහි කිරීම ආශ්‍රයෙන්නෙ යමකට යොමු වෙන්නේ. අර කලින් දේශනා අහපු පින්වතුන්ට නාසිසස් ආදී උපමා ආශ්‍රයෙන් අපි කිව්වේ. ඒ තමන්ගේ ම ප්‍රතිබිම්බයට - එහෙම නැත්නම් වතුරේ පෙනෙන ඡායාව වැළඳගැනීමට පෙළඹුනේ අර වේතනා අවස්ථාවේදී. ඊළඟට එසූ මනසිකාර. කොහොමහරි ස්පර්ශය කමීයන්ගේ නිදානය හට ගැනීමට හේතුව හැටියට දක්වල තියනවා බුදුරජාණන් වහන්සේ.

ඊළඟට කමීයන්ගේ විවිධත්වය - ඒක වෙනවිදියකට ප්‍රකාශ කරන්නේ. 'වෙමතතා' කියන එක තෝරන්නේ මහණෙනි, නිරයේ විදිය යුතු කමී තියනවා, තිරිසන් යෝනියේ විදිය යුතු කමී තියනවා. ප්‍රේත ලෝකයේ විදිය යුතු කමී තියනවා. මනුෂ්‍ය ලෝකයේ විදිය යුතු කමී තියනවා. දිව්‍ය ලෝකයේ විදිය යුතු කමී තියනවා. ඔය විදියට

ඒ විදින ස්ථානය අනුව කමියන්ගේ විවිධත්වයක් දක්වනවා.

ඊළඟට කමියන්ගේ විපාකය දක යුත්තේය. කියන එක තෝරන්නේ මෙහෙමයි. මහණෙනි, කමියන්ගේ විපාක ත්‍රිවිධයි කියල මම කියනවා. තුන් ආකාරයි කියල කියනවා. තුන් ආකාර වෙන්වේ විදින තැන අනුව. දිට්ඨිව ධම්මෙ දිට්ඨි දුමියෙනිම, මේ ආත්ම භාවයේම හෝ දෙවන ආත්ම භාවයේදී හෝ ඉන් මතු ආත්ම භවයන්හි හෝ විපාකය ත්‍රිවිධාකාරයි. ඊළඟට කමී නිරෝධය දක යුත්තේය. කියන එක තෝරන්නේ කමී නිරෝධය එසූ නිරෝධයයි. එතකොට හිතාගන්න පුළුවන් කමීය ඇතිවුනේ ස්පඨිය නිසා නමී නිරෝධයක් ස්පඨී නිරෝධයෙනුයි.

ඊළඟට අවසානයේදී දක්වනවා කමී නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාව. ඒක නමී කෙටියෙන්ම දක්වන්නේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි. අරියෝ අටයංග ටිකො මගො, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි කමී නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාව. ඔය විදියේ හය ආකාර විග්‍රහයක් එතන තියනවා. ඊළඟට මේක පිළිබඳව තව වැදගත් සූත්‍ර රාශියක් තියනවා. අපි අවස්ථානුකූලව ටික ටික මතු කරන්නෙ. දැන් නිගණ්ඨ මතය අනුව කාය කමී, වචී කමී, මනෝ කමී කියලා තුනක් තියනවා. නිගණ්ඨයන්ගේ විග්‍රහයට අනුව කාය කමීයට මුල් තැන ලැබෙනවා. ඒගොල්ලො කමී කියලා කියන්නෙන් නැහැ. කාය දණ්ඩ වචීදණ්ඩ මනෝ දණ්ඩය කියලා කියන්නේ. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ විග්‍රහයට අනුව මනෝ කමීයට මුල් තැනක් ලැබෙනවා. ඒක උපාලි සූත්‍රයේ⁴ දීඝතපසසි නිගණ්ඨ ශ්‍රාවකයන් එක්ක බුදුරජාණන් වහන්සේ කළ සාකච්ඡාවේදී ප්‍රකාශ කරනවා මම කියනවය මනෝ කමීය මහා සාවද්‍යයි කියල. මනසින් කෙරෙන කමී මහා සාවද්‍යයි. ඒකට හේතුව හිතාගන්න පුළුවන්. මේ පින්වතුන් අහල තියනවා ධම්ම පදය පටන් ගන්න ගාථාව,

මනෝ පුබ්බංගමා ධම්මා - මනෝ සෙට්ඨා මනෝමයා
මනසා වෙ පදුට්ඨෙන - භාසති වා කරොති වා
තනො නං දුක්ඛමනෙවති - චකකංව වහතො පදං

ඒ ගාථාවේ කියවෙන්නේ, ධම්මයේ කියෙන්නෙ මනෝ මූලික මනසට මුල් තැන දීලා. නිගණ්ඨ අය කියන්නේ කයට මුල් තැන.

මනෝ මූලික නිසා දූෂිතව වචනයක් හෝ ක්‍රියාවක් කළොත් ඒකේ විපාක විදින්න වෙනවා. සංවේනනික කමී. නිගණ්ඨයින් චේතනාවට තැනක් නොදෙන නිසා තමයි අන්තගාමීව අනතකිලමථානුයෝග ආදී දේවලට ගියේ. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාවට හේතුවම කමීය චේතනාව හැටියට දැක්වීමයි. ඊළඟට තවත් ඒ වගේම වටිනා සූත්‍රයක් අපි එළියට ගත්තොත් අර නිගණ්ඨයින් ගැන කිව්ව වගේම කමී විපාක ගැන වැදගත් සූත්‍රයක් තමයි දේවදූත සූත්‍රය කියන එක මැදුම් සඟියේ දේවදූත සූත්‍රය. ඇත්ත වශයෙන් මේ පින්වතුන් අහල ඇති මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ අනුරාධපුරයේදී මේ රටේ ජනතාවට කමී විපාකවල හයානකත්වය පෙන්වුම් කරන්න දේශනා කළ සූත්‍රයක් තමයි ඒ දේවදූත සූත්‍රය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ දේවදූත සූත්‍රයේ දී සුවර්තයන් දුශ්චරිතයන් අනුව සත්ත්වයා ඒ ඒ හව වල උපදින ආකාරය විග්‍රහ කරනවා. ආරම්භ කරන්නේ දිව්‍ය ලෝක, මනුෂ්‍ය ලෝක, ප්‍රේත ලෝක, තිරිසන් ලෝක, අන්තිමට නිරය. නිරය ගැනයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේවදූත සූත්‍රයේ වැඩියක් විස්තර කරන්නේ, නිරයේ තියන ගොරතර මහා හයානක දුක් විවිධ නිරයවල අපායවල විදින දුක් ගැහැට බුදුරජාණන් වහන්සේ පුදුම අන්දමට විස්තර කරල තියනවා. ඒක නිසා වෙනත් ඇති මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ මේ රටේ ජනතාවට හොඳ නරක ඒ වගේම සංසාර හය ඇති කරන ඒ සූත්‍රය දේශනා කළේ. ඒවා ඇත්ත වශයෙන්ම පොසොන් පොහොය දවසක අපි සිහිපත් කර ගන්න ඕන.

ඔය විදිය දේවල්. සාමාන්‍යයෙන් ඔය වූළහත්ථිපදොපම සූත්‍රය වාගේ සූත්‍ර බොහොම බුද්ධි ගෝචර දේවල් තමයි. නමුත් අපි අරකත් කල්පනා කරන්න ඕන. මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ ඇයි දේවදූත සූත්‍රය වැනි සූත්‍ර දේශනා කළේ මේ මනුෂ්‍යයින්ට. මේ මනුෂ්‍යයින් පාපකමී වලින් මුදා ගෙන කුසල් පැත්තට යොමු කරන්න ඒ බුද්ධ වචනය මුල්කරගෙන. අපායවල තියන මහා හයානක දුක් පීඩා ආදිය ඒ සූත්‍රයේ විස්තර කරල තියනවා. ඒ කමී විපාක පැත්ත එහෙමයි. ඊළඟට බොද්ධ දර්ශනයේ දැක්වෙන කමී වාදය නිගණ්ඨයින්ගේ මත වලට වඩා වෙනස් එකක් බව තේරුම් ගන්න තවත් සූත්‍ර රාශියක් තියනවා. තවත් ඒ වගේ ඉදිරියට ගන්න පුළුවන් වූළකමම විහඹු සූත්‍රය⁷ කියල එකක් තියනවා සුභ කියන මාණවකයාට බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළ.

කමියේ තියන ආධිපත්‍යය, සංසාරික සත්ත්වයන්ගේ ජීවිත කුළ කමිය බලපාන ආකාරය දක්වල තියනවා. 'කමමසසකා'. එතෙන්දී සුභ මානවකයා අහන්නේ මේ සත්ත්වයින් අතර තිබෙන විවිධත්වයට හේතුව. ඇතැම් අය දුගී, ඇතැම් අය පොහොසත්, ඇතැම් අය රෝගී, ඇතැම් අය නිරෝගී ඔය විදියට සමාජයේ දැක්වෙන විවිධත්වයට හේතුව ප්‍රශ්න කළහම බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒකට දක්වන්නේ කමියයි. ඒකට හේතුව කවුරුත් අහල ඇති 'කමමසසකා මාණව සත්‍යා කමම දායාදා කමමයොනී කමමබ්‍රහ්ම කමමපටිසරණා කමමං සතෙන විහජති යදිදං භීතපපණිත තායාති.' උස් පහත් හේදයට හේතුව කමියයි කියල දක්වන්නේ. සත්ත්වයන් කමිය තමාගේ කොට ඇත්තාහ. වෙන අයිති කරගන්න දේපොළ ධන ධාන්‍ය නොවේ අරගෙන යන්නේ කමියයි.

'කමමසසකා' කමියයි තමන්ට අයිති කියල කියන්න පුළුවන්. 'කමමදායාදා' දායාදය හැටියට තියෙන්නෙන් ඒකයි. 'කමමයොනී' ගිහිල්ල උපදින තැන - උපදින තැනත් තීරණය වෙන්නෙ කමී අනුවයි. 'කමමබ්‍රහ්ම' තමන්ගේ නියම නැයත් කමියයි. 'කමමපටිසරණා' කමිය තමන්ගේ පිළිසරණයි. කමියයි සත්ත්වයන් උස් පහත් හේදයට බෙදන්නෙ කියල අන්න ඒ කාරණයත් අපි බොද්ධයින් කමිය ගැන හිතන කොට නිතර සිහිපත් කරගත යුතු දෙයක්. ඒ නිසාම දුග්චරිතයන් වැළකී සිටීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරල තියනවා නිතරම මෙනෙහි කරන්න කියලා (අභිණහං පවචචෙකබ්බතබ්බානි) ධාන සුත්‍රයේ නිතර මෙනෙහි කළ යුතු කාරණා වලින් එකක් තමයි 'කමමසසකොමහි කමම දායාදො කමමයොනී කමමබ්‍රහ්ම කමමපටිසරණො යං කමමං කරිසසාමි කල්‍යාණං වා පාපකං වා තසස දායාදො භවිසසාමි' ති.

මටෙයි කියල තියෙන්නේ කමිය පමණයි. කමිය මගේ දායාදයයි, මගේ නැයයි. මගේ පිළිසරණයි. යමක් කරනවා නම් හොඳ හෝ නරක හෝ කමියක් එය මම විදින්න ලැස්ති වෙන්න ඕන කියන එක. තසස දායාදො භවිසසාමි. එහෙම අපි කිව්වට මොකද අපේ ධර්මයේ තියනවා මෙයින් මිදීමේ ක්‍රමයකුත්. ඒ වෙනුවට නිගණධී ආදීන්ගේ මතයේ තියෙන්නේ කමිය කියන එක ගැන එක්තරා අන්තරාමි අදහසක්. 'සබ්බං පුබ්බකතහෙතු' සියල්ලම පෙර කරන ලද කමිය නිසාය කියන මතය අරගෙන නිගණධීයෝ ඒ කියන්නේ ජෛන ආගමික

කට්ටිය ප්‍රකාශ කරනවා සත්ත්වයා විදින සැප දුක් - අපි විදින සැප දුක් - සියල්ලම අතීතයේ කරන ලද කම් නිසාය. ඒක නිසා අපට කරන්න තියෙන්නේ මෙව්වරයි කියලා ඒ අය කියන්නේ මොකක්ද?

තපස් රැකීමෙන් කයට දැඩි දුක් දීමෙන් අතීත කම් ගෙවා දාන්න ඕන. අතීතීලමවානුයොග කියල කියන්නේ. දැඩි දුක් දීමෙන් අතීත කම් ගෙවා දානවා. අලුත් කම් රැස්කිරීමෙන් වළකිනවා. ඕකට කියන්නේ නිජ්ජරා ප්‍රතිපදාව කියලා. කමීය දිරවා හැරීමේ ප්‍රතිපදාව. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ නිගණ්ඨයින්ගෙන් ප්‍රශ්න කරලා ප්‍රශ්නෝත්තර වශයෙන් ඒ අයගේ මතය නිෂ්ප්‍රභා කරනවා. නුඹලා ඒ විදියට කමීය ගෙවන්ට බලාපොරොත්තු වුනත් තමන්ටම කියන්න පුළුවන්ද ඔය ශරීරයට දුක්දීම තුළින් කොයි තරම් ප්‍රමාණයක් අතීත කම් ගෙවිල තියනවද? තව කොච්චර ගෙවන්න තියනවද කියල හරියට දන්න නැතුව නිෂ්ඵලයිනෙ තමන් කරන මේ කයට දුක්දීම කියල බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කලා. 'පුබ්බ කත හෙතු' වාදය බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රතිකේෂ්ප කලා හැම දෙයක්ම අතීත කමීය නිසා වුනා කියන. ඒ වගේම තමයි කම් වාදය ගත්තු ඇතැම් අය ඒ කාලයේ හිටියා සත්ත්වයින් විදින සැප දුක් හැම එකක්ම තමා විසින්ම කර ගත් දෙයක් කියන අය 'සයං කතං සුඛ දුකඛං' ඒ කියන්නේ තමා විසින්ම කරන ලද්දක් මේ සැප දුක්. තවත් කොටසක් කිව්වා 'පරං කතං' තමන් නොවෙයි වෙන අය නිසයි මේ සැප දුක් හැම එකක්ම විදින්නේ. තවත් කොටසක් කිව්වා 'සයං කතං ච පරං කතං ච' ඒ දෙක එකතු කරලා භාගයක් දුරට තමන්, භාගයක් දුරට අනුන්. තවත් කොටසක් කිව්වා තමනුත් නොවෙයි අනුනුත් නොවෙයි. ඉබේ වෙන දෙයක්ය මේ සැප දුක් විදීම කියන එක - 'අධිච්ච සමුපපනන' කියලා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සියල්ලම ප්‍රතිකේෂ්ප කරලා ඔන්න කමීය පිළිබඳව නියම දඹ්‍රනය ඉදිරිපත් කලා ඒ අවස්ථාවේදී. 'පට්ඨ-චසමුපපනනං කමමං' කමීය කියන එක පට්ඨචසමුපපනනයයි. කමීය පට්ඨචසමුපපනන දෙයක්. 'කිං පට්ඨච' බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කලා - කුමක් නිසාද 'එසසං පට්ඨච' අන්න එතනදිත් ස්පර්ශය, ස්පර්ශය නිසා ඇතිවන දෙයක්. එතකොට මේක වෙන කෙනෙක් කළත් නොවෙයි. තමන් කළත් නොවෙයි. දෙන්නම එකතු වෙලා කලත් නොවෙයි. කවුරුවත් නැතුව ඉබේ වුනත් නොවෙයි. නමුත්

ස්පර්ශය නිසා. අර 'නිසා' කියන වචනය එතන පටිවචසමුප්පාදයට සම්බන්ධයි ස්පර්ශය නිසයි. ඒක නිසාම තමයි ස්පර්ශය නිරෝධ වන තැන කමියත් නිරෝධයි කියන්නේ. ඔන්න ටික ටික ගැඹුරට එන්නේ. නමුත් මෙහෙම වුනාට මොකද, අපට නිගණය මතයටම සමාන කරන්න බැරි නමුත්, අපේ පටිවචසමුප්පාද විග්‍රහය තුළ අවාසනාවන්ත විදියේ සම්මත මතයක් තියනවා.

දැන් මේ පින්වතුන් අහල තියනවා. අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා ආදී අංග දොළහක්. එයින් විසුද්ධි මග්ගය ආදී මෑත කාලීන ග්‍රන්ථවල පටිවචසමුප්පාද විග්‍රහයේදී කාල තුනකට බෙදනවා මේ අංග දොළහ¹¹. අවිජ්ජා සංඛාර අතීත කාලයේය. ඊළඟට විඤ්ඤාණ නාමරූප සලායතන එසස වේදනා තණහා උපාදාන හව කියන අංග අට වර්තමානය. ජාති, ජරා මරණ කියන ඒවා අනාගතය කියලා ඒ දොළහ අතීත වර්තමාන අනාගත කියන කාලත්‍රයකට බෙදනවා. ඒකත් යම් කිසි විදියකට අතීත හේතුවකින් මේ විඤ්ඤාණය ඇති වුනා කියලා ඔන්න ඔය විදියට අදහසක් දක්වන්නේ. ඒක කිසිසේත්ම පිළිගන්න බැරි බව අපි මීට කලින් දේශනාවලදී පෙන්වුවා.

විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර දිය සුළියයි මෙතන මේ පටිවචසමුප්පාදයේ වැදගත්ම තැන. ඒ වගේම බුද්ධ දේශනාව අනුව බැලුවත් පටිවචසමුප්පාදය විග්‍රහ කරන නිදාන සංයුතතයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ සංඛාරා කියන වචනය තෝරන්නේ පසු කාලීනව සංඛාරා තෝරන හැටියට නොවෙයි. පසුකාලීනව සංඛාරා තෝරන්නේ අතීත කමී විදියට. එහෙම එකක් නොවෙයි මෙතන සංඛාරා කියන එක. බුදුරජාණන් වහන්සේ තෝරන්නේ මහණෙහි සංස්කාර තුන් වර්ගයක් ඇත. මොනවද තුන් වර්ගය කාය සංඛාරො, වචී සංඛාරො, චිත්ත සංඛාරො. ඒක විග්‍රහ කරන්න සිද්ධ වෙනවා. ඒකෙ විශේෂත්වය තියෙන්නේ ඒක "ඒක වචනයෙන්" තිබීමයි. කාය සංඛාරො වචී සංඛාරො. චිත්ත සංඛාරො, ඒ තුන ධර්මයේ තෝරල තියෙන්නේ මෙහෙමයි. කාය සංඛාරො කියන්නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස. එතකොට හුස්ම ගන්න පලියට ඊළඟ ආත්මයක් හැදෙන්නේ නැහැනේ.

ඊළඟට වචී සංඛාරො කියන්නේ චිත්තක විචාර. චිත්ත සංඛාරො කියන්නේ සඤ්ඤා වේදනා. අර කියාපු කමී නොවෙයි. එතකොට පටිවචසමුප්පාද ධර්මයේ අංග දොළහ එක එකක් බුදුරජාණන් වහන්සේ

විග්‍රහ කරන විභංග සූත්‍රයේ සංඛාරා කියන එක තෝරල තියෙන්නේ කාය සංඛාරො වචී සංඛාරො චිත්ත සංඛාරො. එයින් පෙන්නුම් කරන්නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස විතකක විචාර සඤ්ඤා වේදනා, ඇත්ත වශයෙන් භවය නිරෝධ කරන්න බලාපොරොත්තු වන කෙනා ඒවා සංසිදුවන්න ඕන. ඒකයි ඒවට සංස්කාර කියල කියන්නේ. තවත් ඒකට නිදර්ශනයක් තමයි ඔය කියාපු විසුද්ධි මාථීය ආදී ඒවායේදී විඤ්ඤාණය කියන එක තෝරන්නේ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හැටියට. අර කියාපු කම් නිසා ඇතිවන පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය, අච්ඡතා සංඛාර නිසා ඇතිවන පටිසන්ධි විඤ්ඤාණයක් හැටියට තෝරන්නේ. එහෙම තෝරන්නත් ඉඩක් නැත්තේ මොකද බුදුරජාණන් වහන්සේ විඤ්ඤාණය තෝරල තියෙන්නේ විඤ්ඤාණය හය ආකාරයි කියල. 'ජයි මෙ භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණකායා, කියල දක්වල තියනවා. වක්ඛු විඤ්ඤාණං සොන විඤ්ඤාණං සාන විඤ්ඤාණං. ජ්වහා විඤ්ඤාණං කාය විඤ්ඤාණං මනො විඤ්ඤාණං. එතකොට සංඛාරා තෝරල තියෙන්නේ අර විදියට. විඤ්ඤාණයත් තෝරල තියෙන්නේ මේ විදියට. ඒ නිසා කිසිසේත් අර දෙක අතීතයට දාන්න බැහැ. අපි පෙන්නවල දුන්නා මේ අංග දොළහම වර්තමානයට අදාලයි. වතීමානයට අදාලයි. එතකොට කෙනෙක් අහන්න පුළුවන් කෝ අවිද්‍යාවට සංස්කාර වලට තැනක් නැද්ද? ඒක අපි පෙන්නුවා.

අර විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර ඇති අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යතාව නොදැනීමමයි අවිද්‍යාව, ඒ නොදැනීම නිසා ඇතිවන ක්‍රියාවලිය තමයි සංස්කාර. ඒකට ආයින් මතක් කර ගන්නොත් අර නිදර්ශනය අර නාසිසස් කියන ශ්‍රීක තරුණයා වතුරේ දැක්ක තමන්ගේ ලස්සන රූපය දැකලා රැවටිලා දෙවගනක් කියලා නැවත නැවත වැළඳගන්න පෙළඹුනේ - ඒ ක්‍රියාවලිය සිදුවුනේ - අවිද්‍යාව නිසා නොදැන්ම නිසා. අන්ධකාරය, මෝහාන්ධකාරය නිසා. අන්න ඒ වගේ තමයි ලෝක සත්ත්වයා. මේ අච්ඡතා සංස්කාර තුළ තියෙන්නේ අර පසුබිමයි. කොටින්ම කියතොත් පසුබිමයි. මූලිකම තැන දියසුළිය හැටියට අපි පෙන්නුවේ. විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවයි. ඒක වතීමානයටම අදාළ දෙයක්. ඒක නිසා තමයි වතීමානයේම සසර දුක් කෙළවර කර ගන්න පුළුවන්. හව නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගන්න පුළුවන්. ඔය ටික අපි විශේෂයෙන් කිව්වේ පටිච්චසමුප්පාදයේදී කම්ම ආදිය තෝරන්න ගිහිල්ල අවුලක් වෙලා තියනවා. අතීත දේවල් නිසා

ඇතිවන දෙයක් හැටියට. නමුත් ඇත්ත වශයෙන්ම කෙනෙකුට අහන්න පුළුවන් ධර්මයේ සඳහන් වෙනවා පුඤ්ඤාභිසංඛාර අපුඤ්ඤාභිසංඛාර ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර³ කියල සංස්කාර ගැන කියවෙන කොට ඒ වචනත් යෙදෙනවා. එතන නම් අභිසංස්කාර කියල කියන්නේ විශේෂයෙන්ම කරන ලද කම්. අතන කිව්වෙ - සංස්කාර කිව්වෙ - ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ආදී සංස්කාරවල යට තට්ටුව වගේ දෙයක්. දැන් මෙතන අභිසංස්කාර කියල කියනකොට දැනුවත්ව චේතනාවෙන් ඇති කරන සංස්කාර. ඒව එතනදී දක්වනවා පුඤ්ඤාභිසංඛාරා අපුඤ්ඤාභිසංඛාරා අනෙඤ්ජාභිසංඛාරා. ආනෙඤ්ජාභි සංඛාර කියල කියන්නේ බ්‍රහ්ම ලෝකවල උපදින්න හේතුවන ධ්‍යාන වලට අදාළ සංස්කාර කොටසක්. අන්න ඒ සංස්කාර වේග තුනම ඇත්ත වශයෙන්ම අවිද්‍යාවෙන් ඇති වෙනවා. ඒ කාරණය ඇත්ත නමුත් මේ ජීවිතයේදීම අවිද්‍යාව නැති කිරීම තුළින් ඒ සංස්කාර වේග සංසිදෙනව. මමත්වය තුළින් ක්‍රියාත්මක වන දේවල් තමයි ඒ සංස්කාර කියල කියන්නේ. - අභිසංස්කාර - ඔන්න ඔය විදියට කල්පනාකර බලනකොට එතනත් පළමුවෙන්ම හිතන්න තියෙන්නෙ කම්ය පටිච්චසමුප්පන්නයි. ඊළඟට කම් නිරෝධයයි අපේ ඉලක්කය විය යුත්තෙ.

කම් නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාව ආදී අෂටාංගික මාර්ගයයි. එතකොට ආදී අෂටාංගික මාර්ගයෙ තියෙන්නෙ - මේ පින්වතුන් දන්නවා ආදී අෂටාංගික මාර්ගයෙ තියන සමමාදිට්ඨිය දුකක සමුදය නිරෝධ මාර්ග. නමුත් තවත් සමමා දිට්ඨියක් තියනවා. මේ පින්වතුන් අහල ඇති 'කමමසසකතා සමමා දිට්ඨී, කියල. කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය කියන්නේ, පින්වතුනි ඒක දස ආකාරයකින් දක්වනවා. දානයෙහි විපාක ඇත. යාගයෙහි විපාක ඇත. පුද සත්කාර ආදියෙහි විපාක ඇත. හොඳ නරක කම්වල විපාක ඇත. මෙලොවක් ඇත. පරලොවක් ඇත. මවට ඇප උපසථාන කිරීමේ විපාක ඇත. පියාට උපසථාන කිරීමේ විපාක ඇත. ඕපපාතික වශයෙන් මවුපියන්ගේ සමබන්ධය නැතිව හටගන්නා සත්ත්වයෝ ඇත. අවසාන වශයෙන් දක්වන්නෙ මෙලොවත් පරලොවත් අභිඤ්ඤාවෙන් දැනගෙන ප්‍රකාශ කරන සමාස් ප්‍රතිපදාවට බැස්ස මහණ බමුණන් ඇත කියන ඔය දස වස්තුක සමමාදිට්ඨිය දක්වන්නේ කමමසසකතා සමමා දිට්ඨිය කියලා. මොකද සංසාරයට අදාළව සංසාරයේ සිටින සත්ත්වයාට දුගතියකට නොගිහින්න සුගතියට යාමට උපකාර වන දඹ්‍රනය ඒකයි. ඒකෙ විරුද්ධ පැත්ත විපරිත දඹ්‍රනයක්

හැටියට දක්වනවා. විපරිත දඹිනය තමයි මේකෙ අනිත් පැත්ත¹⁴.

හිතාගන්න පුළුවන්නේ, දානයෙහි ඵලයක් නැත. යාගයෙහි විපාක නැත. පුද සත්කාරයන්හි විපාක නැත. කරන හොඳ නරක කමියන්හි විපාක නැත. මවෙක් නැත. පියෙක් නැත. මෙලොවක් නැත. පරලොවක් නැත කියන ඒ 'නැත නැත' කියන කථාව - ඒ 'නැත නැත' කථාව බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේ විපරිත දඹිනයක් හැටියට. නමුත් සංසාරය තුළ සිටින සත්ත්වයා දුගතියට නොගිහිත් සුගතිගාමී වීමට උපකාරී වෙනවා අර කියාපු කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය. කමමසසකතා කියන වචනයේත් ගැඹුරු අදහසක් තියනවා. කමීය තමාගේ කොට ඇති දඹිනය.

එතකොට ආයින් හිතමු කමීය තමාගේ කොට ඇතිය කියල කියන්නෙ අර 'හිතුවක්කාර මැදුගිල්ල' ඒ 'හිතුවක්කාරකමේ' විපාක විදිය යුතුයි. ඒ 'හිතුවක්කාරකම' නිසා පින් කරන්නත් පුළුවන්. පවි කරන්නත් පුළුවන්. ඒ දෙකටම මැද ධ්‍යාන තත්ත්වයක් ලබන්නත් පුළුවන්. ගැඹුරින් ලෝකෝත්තර දෘෂ්ටි කෝණයකින් බැලුවොත් මේ පින්වතුන් දන්නවනේ ආලාරකාලාම උද්දකරාම පුතත ආදී ගුරුවරුන් ගැනත් කලකිරිලා බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉවත වැඩිය බව¹⁵. ඒකට හේතුව ආනෙඤ්ජාහිසංඛාර වලත් නැහැ විමුක්තියක්. පුඤ්ඤාහිසංඛාර වලත් නැහැ සංසාර විමුක්තියක්. අපුඤ්ඤාහිසංඛාර වලත් නැහැ. ආනෙඤ්ජාහිසංඛාරවලත් නැහැ. නමුත් ඒවා උපකාර වෙනවා සංසාරයේ. අපුඤ්ඤාහිසංඛාර අතහැරලා පුඤ්ඤාහිසංඛාර වැඩිය යුතුයි. ඊටත් ඉහළින් ආනෙඤ්ජාහිසංඛාර. මේ අපේ හිත දියුණු කර ගන්න උපකාර වෙනවා සංසාරය තුළ. නමුත් සසරින් මිදීම සඳහා අන්න ආයී අෂටාංගික මාගීයයි ඒකෙදි තියෙන්නේ. ලෝකෝත්තර ආයී සමයක් දඹිනයයි. මේ දෙක පටලවා ගන්නත් හොඳ නැහැ.

අර කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය ඉවත දාල දුන් සමහර විට බුද්ධිවාදීන් කියනවා මෙලොවක් නැහැ, පරලොවක් නැහැ. අම්මෙක් නැහැ, පියෙක් නැහැ. මොකද මේ? ශුන්‍යතාව කියලා ඒ අන්තයට යනවා සමහරු. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කියනවා ඒක විපරිත දඹිනයක්. සංසාර ගත ලෝකයා වැරදිලා ගියොත් අපායටමයි යන්නෙ. අර කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය තුළ කෙනෙක් හික්මෙනවා නම් ඒ තැනැත්තාට අඩු ගණනේ සුගතිගාමීවත් වෙන්න පුළුවන්. හොඳ නරක

පිළිබඳව විපාක දන්නවා. ඒවා අනුව ක්‍රියා කිරීම නිසා. නමුත් ගැඹුරින් කල්පනා කරල බැලුවොත් මේ ඔක්කොම සංස්කාර නිසා අවසාන ඉලක්කය සංස්කාර වලින් මිදීමයි.

අපි අර කිව්වෙ හව නිරෝධයක්නේ අපේ බලාපොරොත්තුව - 'හව නිරොධො නිබ්බානං'. එතකොට හව නිරෝධය කරා යන ගමනේදී බුදුරජාණන් වහන්සේට මැදුම් පිළිවෙතක් ගන්න සිදුවූනා. ඒ මැදුම් පිළිවෙතටම අයිතියි ඔය කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය කියන එක. අන්තගාමී වුනේ නැහැ. විපරීත දැඹිනියක් ගත්තෙ නැහැ. ඒ කියන්නේ උවෙඡ්චාදීන් වගේ එහෙම නැත්නම් වාර්චාක වාදීන්ය කියන්නේ එහෙම පිටින්ම කාමුසුඛල්ලිකානුයෝගයට කැපවුනු අය. බුදුරජාණන් වහන්සේට පෙනුනා උන්වහන්සේ දෙවදුන සුත්‍රයේ ප්‍රකාශ කරනවා හරියටම ගෙවල් දෙකක් මැද ඉදගෙන ඒ ගෙවල් වලට ඇතුල් වන සත්ත්වයින් දකින්න වාගේ බුදුරජාණන් වහන්සේට පෙනුනා දිවැසින් සත්ත්වයන් කමානුරූපව දිව්‍යලෝක ආදී තැන්වල උපදිනවත්, අපාය ආදී තැන්වල උපදිනවත්. එතකොට ඒක බොරු කරන්නත් බැහැ. ඒ ලෝක තත්ත්වයයි.

ඒ ලෝක තත්ත්වය අනුව තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කමමසසකතා සමමාදිට්ඨියට තැනක් දුන්නේ. අපි ඒවා දැන් මතක් කර ගන්න ඕන. මොකද මේවා අවුල් කරගෙන සමහරු. ගැඹුරු අර්ථයෙන් ගත්තොත් මෙයින් මිදීම සඳහා අන්ත අර කියාපු ආයී අෂටාංගික මාර්ගය. ඒක ආරම්භ වෙන්නේ මේක තනිකර දුකක්. මෙතන 'මමෙක්' වත්, 'පරෙක්' වත් නැහැ. ඇත්ත වශයෙන් ඒ දැඹිනිය මතු වෙන්නේ අන්ත අර ලෝකෝත්තර මාර්ගීකෂණයේදී. යම්කිසි ප්‍රමාණයකින් ඒක ක්‍රියාත්මක වුනේ වී නමුත් හරියාකාරව මතු වන්නේ ලෝකයෙන් එතරවන අවස්ථාවේදීයි. ඔන්න ඔය විදියෙ තත්ත්වයක් තියෙනවා. අපි මේ ගැඹුරෙන් කිව්වේ පටිච්චසමුපපාද දවාදසාංගය අර විදියට කාලත්‍රයට බෙදීම වැරදි බව පෙන්නුම් කරන්නයි. අනිත් පැත්තට මේ කමීය පටිච්චසමුපපන බව පෙන්නුම් කරන්නයි. පටිච්චසමුපපන නිසාම පටිච්චසමුපපාදයෙන් මිදීම තමයි සංසාරයෙන් මිදීම. පටිච්චසමුපපන වෙන්නේ ඒක නොදැකීම නිසා. පටිච්චසමුපපාදය දැකීම එයින් මිදීමයි. ඒ කියන්නෙ අපි අනිත් අතට කිව්වොත් අර වැරදි ක්‍රියාදාමය ඇති වෙන්නේ විඤ්ඤාණයත් නාමරූපයත් අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාව

නොදැනීමෙන්. එතකොට යම් අවස්ථාවක අවබෝධ කර ගත්ත නම් අවිද්‍යා අනධිකාරයට ඉඩක් නැහැ. කොටින්ම කියතොත් ප්‍රඥා ආලෝකය තුළ දකිනවා මේ ක්‍රියාදාමය නිෂ්පල දෙයක් බව.

ඒ ලෝකෝත්තර විමුක්තියයි. සසරින් මිදීමයි. ඔන්න ඔය මැදුම් පිළිවෙත පිළිබඳව කල්පනා කරල බලන කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ නිගණ්ඨයින්ගේ අන්තයට ගියෙත් නැහැ. උචෙජ්ඣාදීන්ගේ අන්තයට ගියෙත් නැහැ. මහ පුදුම විදියේ මැදුම් පිළිවෙතක් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරල දුන්නා. මේ සත්ත්වයා ක්‍රම ක්‍රමයෙන් අනුපිළිවෙලින් සසර දුගතියට නොගිහින සුගතියට යාමටත්, අන්ත-
මට දුගතියත් සුගතියත් දෙකම ඉක්මවලා මේ මුළුමහත් සංසාරයෙන් මිදවීමටත් අන්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ මැදුම් පිළිවෙත අනුව අර කියාපු දෙයාකාර සමමාදිට්ඨිය ඉදිරිපත් කලා. කමමසුකතා සමමාදිට්ඨිය එක පැත්තකින් අනික ආයාඪී නෙර්යානික ඒ චතුරාර්ය සත්‍යය. ඉතින් තව දුරටත් අපි මේ කමය ගැන ප්‍රකාශ කරනවා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ සූත්‍ර රාශියකම කමය ගැන වදාරලා තියනවා.

ඒ වගේම වැදගත් සූත්‍රයක් තියනවා කමයත් දෘෂටියත් අතර ඇති සම්බන්ධය පෙන්නුම් කරන - ඒකත් උපමාවකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරල තියනවා. මිථ්‍යා දෘෂටියත් මිථ්‍යා සංකල්ප මිථ්‍යා වචන ආදිය ඇති පුද්ගලයා යම් කාය කමයක් වාක් කමයක් මනෝ කමයක් කරනවා නම්, ඒ හැම එකක්ම ඒ තමන් ගත්තු දෘෂටිය අනුවම යනවා¹⁷. මිථ්‍යා දෘෂටිය ගත්තු පුද්ගලයාගෙන් බලාපොරොත්තු වෙන්න බැහැ හොඳ ක්‍රියා, හොඳ වචන, හොඳ සිතිවිලි, එපමණක් නොවෙයි එතන ප්‍රකාශ කරනවා "යා ච වෙතනා යා ච පඤ්චනා යො ච පණ්ඨි යෙ ච සංඛාරා" මිථ්‍යා දෘෂටික පුද්ගලයා තුළ යම් චේතනාවක් ඇති වෙනවා නම්, ප්‍රාර්ථනාවක් ඇති වෙනවා නම්, ප්‍රණීධි කියල කියන සිත යොමු කිරීමක් ඇති වෙනවා නම්, සංඛාර කියන්නේ ක්‍රියා ශක්තියක් ඇති වෙනවා නම්, ඒ හැම එකක්ම අනිෂ්ට අභිත දුක පිණිස හේතු වෙනවා කියල ප්‍රකාශ කලා. ඔන්න ඒකට දක්වන උපමාව මේ පින්වතුන්ට හිතාගන්න පුළුවන්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වන්නේ යම්සේ කොහොඹ ඇටයක් හෝ කරවිල ඇටයක් හෝ තිත්ත ලබු ඇටයක් හෝ තෙත් පොළවක පැළ කළහම යම්තාක් පෘථිවි සාරයක් ඇදගන්නවා නම්, ඒ බීජය

- දිය සිරාවක් ඇදගන්නවා නම් ඒ හැම එක්කම තිත්ත බවට පත් වෙනවා. තිත්ත එලයක් ලබා දෙනවා. අන්ත එසේම මිට්ටාදෘෂි ගත් පුද්ගලයාගේ යම්තාක් කාය කම් තියනවා නම්, වාක් කම් තියනවා නම්, මනෝ කම් තියනවා නම් ඒ හැම එක්කම කටුක තිත්ත විපාක ගෙන දෙනවා. ඊළඟට අනිත් පැත්ත දක්වනවා. සමයක්දෘෂ්ටිය ගත්තු පුද්ගලයාගේ කාය කම්, වාක් කම්, මනෝ කම්, චේතනා ප්‍රාර්ථනා ප්‍රණීධි හැම එක්කම සැප පිණිස හේතු වෙනවා. මධුර එලයක් ලබා දෙනවා. ඊළඟට ඒකට දක්වන උපමාව මොකක්ද, යම් සේ උක් බිජයක්, හැල් බිජයක්, මිදි බිජයක්, තෙත් පොළවක තැන්පත් කළහම ඒ උරාගන්නා පෘථිවි සාරයත්, දිය සිරාවත් මිහිරි එලයක්ම ලබාදෙනවා. එයින් අපට ජේතවා දෘෂ්ටියේ වැදගත්කම. ඒක නිසා තමයි අපි නිරන්තරයෙන්, උත්සාවක් වෙන්න ඕන අර මිට්ටාදෘෂ්ටිවලින් බේරිලා අන්තගාමී නොවී ඉන්න. ලෝකික වශයෙන් බලනවා නම් සංසාරයේ පැවැත්ම සඳහා අර කියාපු කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය උපකාර වෙනවා.

ලෝකයෙන් එතර වෙන්ත බලපොරොත්තුවෙන අවස්ථාවේදී අර ආයී අෂටාංගික මාර්ගීය උපකාර වෙනවා. එතෙක්දී පුද්ගල කථාවක් නැහැ. 'මම-අනුන්' කථාවක් නැහැ. තනිකර දුක් ගොඩක්. පඤ්චඋපාදානසකන්ධය කියන්නේ දුක් ගොඩක්. ඒකට හේතුව තණහාවයි. මේ පින්වතුන් අහල තියනවනෙ - තණහා නිරෝධය - ඊළඟට ඊට මාර්ගීය ආයී අෂටාංගික මාර්ගීය යි. ඔය දෙක කළවම් කර ගන්න තරකයි. ඒ දෙකම බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වල තියෙන්නේ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාවටම අදාළ නිසයි. ඒ දෘෂ්ටිය හා සම්බන්ධ ටික. තවත් ඒ වගේම මහ ගැඹුරු සූත්‍ර තියනවා. ඇතැම් ඒවා අපට සලකාගන්නත් අමාරු තරම් ගැඹුරු කාරණා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා. මහණෙනි, මම නව පුරාණ කම් එහෙම නැත්නම් අලුත් කම් හා පරණ කම් දේශනා කරනවා කියලා එක් අවස්ථාවක සංඝයා වහන්සේලාට ප්‍රකාශ කරනවා, කුමක්ද මහණෙනි පුරාණ කම්? ඇස, කන, නැහැය, දිව, කය මන. මේවා පුරාණ කම් කියල කියන්නේ මොකද? අභිසංඛතං අභිසංවේතයිතං මේවා මේ සංස්කාර තුළින්ම ඇති කරගත්තු දේවල්. ඉබේ පහළ වුන දේවල් නොවේ. ඊළඟට නව කම් කියල කියන්නේ යම්කෙනෙක්

වර්තමානයේ කයින් වචනයෙන් මනසින් කම් කරනවා නම් ඒකට නව කම් කියල කියනවා. ඔන්න නව පුරාණ කම් හඳුන්වපු හැටි බුදුරජාණන් වහන්සේ. මේ සත්ත්වයා කම්බානුරූපය පහළ වෙච්ච බව ඇත්ත. මේ ඉන්ද්‍රියයන් ආදිය. නමුත් යම් අවස්ථාවක මේ සංඛත සකස්කර ගත්තු ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් මිඳෙන්නත් ඕන. ඉතින් ඒ විමුක්තිය තමයි අපි බොහෝ අවස්ථාවල දක්වල තියනවා, මෙලොවම ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කළ හැකි විමුක්තියක්. අවසානයේ අරහත්ඵල සමාපත්තිය ගැන කියනකොට කියන්නේ ඇසත් නිරුද්ධ වෙනවා රූපත් මැකී යනවා. ඔන්න ඔය විදියට යන්නේ. ඇස, කන, නැහැය, දිව, කය, මන කියන අර කියාපු සංඛත සකස් කරන ලද, සංසාරයේ චේතනා ශක්තීන් තුළින් කම් ශක්තීන් තුළින් ඇති කරන ලද, මේ ඉන්ද්‍රිය හය පවා යම් අවස්ථාවක මෙලොවම එහි නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කර ගන්න පුළුවන්. ඒකට තමයි සළායනන නිරෝධය කියල කියන්නේ. සළායනන නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්‍ෂයක් හැටියට දැකීම තුළින් අර කම්යෙන් හටගත්තු ඉන්ද්‍රිය හයෙන්ම මිදුනු අවස්ථාවක් රහතන් වහන්සේලා ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කර ගන්නවා. සංඛතයෙන් මිදීම ඒ ආශ්‍රයෙන් අපට හිතාගන්න පුළුවන්.

බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරන්නේ, මේ සත්ත්වයා 'කමමසසකා' කියන්නේ, ඒ වගකීම තමන්ම අවිද්‍යාවත් තෘෂ්ණාවත් නිසා කරන ලද කම්යේ විපාක විඳින්න සිද්ධ වෙනවා ධර්මතාවක් වශයෙන්. ඒක බුදු රහතුන්ටත් පොදුයි. අහල තියනවනේ මුගලන් මහ රහතන් වහන්සේ, අතීතයේදී කරන ලද කම්යක් නිසා අවසාන අවස්ථාවේ - දෙමාපියන් මැරූ කම්ය මතුවුනා. මේ ශරීරය කම්යෙන් දීපු එකක්. කොටින්ම කියතොත් අපි ලේසියට කියන්නේ මාරයා කියලා. මාරයා විඳපන් කියලා දීපු එකක්. 'වෙදනීයං දට්ඨබ්බං' එතන අර පුරාණ කම් ගැන කියන්නේ 'වක්ඛං භික්ඛවෙ අභිසංඛතං අභිසංවේතයිතං වෙදනීයං දට්ඨබ්බං' මහණෙනි, ඇස - අභිසංඛතං අභිසංවේතයිතං - සංස්කාර විසින් සකස් කරන ලද, චේතනාව විසින් මවන ලද දෙයක්. ඒ වගේම 'වේදනීයං දට්ඨබ්බං' කියන්නේ විදිය යුතු දෙයක්.

ඇහැ විඳින්න දීපු දෙයක්. මාරයා හරියට 'විඳපන්' කියලා දුන්න දෙයක් අපි ලොකු දෙයක් හැටියට සැලකුවට - බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ වචනයෙන් පෙන්නුම් කරන්නේ. දැන් ටිකකට හිතන්න ඇස්

නැති කෙනෙක්, එහෙම නැත්නම් එක ඇහැක් පමණක් තියනකෙනා කොයි තරම් දුකක්ද විදින්නේ කියලා. ඒ වගේම තමයි අනික් ඉන්ද්‍රිය- නුත්. මේවා අප කරන ලද කම්මානුරූපව පහළ වෙච්ච දේවල්. නමුත් ඒවත් සමතික්‍රමණය කරන්න වෙනවා. අන්න ඒ ටිකටයි ආයඹී අෂටාංග ටික මාගීය ඕන වෙන්නේ.

ඊළඟට තවත් කාරණයක් තමයි අපි කිව්වනේ කාය සංස්කාර වචී සංස්කාර චිත්ත සංස්කාර කියන ඒවා. ඒ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාර වෙන්නෙ මොකද? කයක් සකස් වෙන්නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස තුළින්. හුස්ම ගත්තට කාටවත් දොස් කියන්න බැහැ. නමුත් ඒක යට තියනවා තණතාව අවිද්‍යාව හැංගිලා. ඒක නිසා තමයි හැම බුදු කෙනෙක්ම ආනාපාන සතිය තුළින් ඒ තත්ත්වය ලබනවා කියලා කියන්නේ. ආනාපාන සතිය තුළ තියනවා මහා පුදුම දෙයක්. සාමාන්‍ය ලෝකයා ඒක ප්‍රාණය කියලා ආත්මයක් හැටියට ගන්නවා. ඒ විදි- යේ මෝඩ දෘෂටිත් ඇති කර ගන්නවා. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවා ඇතිවීම් නැතිවීම් පෙන්නුම් කරන මේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය දුකක්. මහම දුකක්. ලෝකයා ඒක දන්නේ නැහැ. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කරන බව දන්නේ නැහැ. අනිත් බාහිරව කෙරෙන ක්‍රියා තමයි - අපි කිව්වේ - අභිසංස්කාර කියල. ඒ ටිකයි පෙනෙන්නේ. හරියට අර හිම කන්දක උඩ තියන හරිය වගේ. හිම කන්දක යට තියන හරිය තමයි අර කියාපු 'කාය සංඛාරෝ' ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාරයකි. ඒ වගේම වචී සංඛාරෝ කිව්වේ විතකක විචාර ආදිය. දැන් කෙනෙක් කථා කරනවට වැඩිය හිත ඇතුළේ හිතනවනේ. ඒ හිත ඇතුළේ කථා කරනව වගේ තමයි විතකක විචාර කියන්නේ. විතකක විචාර කරල ඉවර වෙලයි කෙනෙක් කථා කරන්නේ. ඒ නොපෙනෙන හරිය තමයි විතකක විචාර. ඒකත් සංස්කාර. ඒකයි සංඛාරෝ කියල කිව්වේ.

ඊළඟට සඤ්ඤා වේදනා. සඤ්ඤා වේදනා තුළින් තමයි හිත සකස් කෙරෙන්නේ. අපේ චේතනා සකස් වෙන්නේ සඤ්ඤා වේදනා වලින්. අන්තිමට ඒවත් ජයගන්න වෙනවා. ඒවත් සංසිද්ධන්ත වෙනවා. ඒක නිසා තමයි මේ පින්වතුන් අහල තියෙනවා ඔය ධ්‍යාන මාගීයේ යනකොට ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කරදරකාරී බව දැනිල ඒකත් සංසිද්ධන්ත- වා. ඉස්සෙල්ලම හිත ඇතුළේ කෙරෙන විතකක විචාර සංසිද්ධන්තවා. ඊළඟට ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස සංසිද්ධන්තවා. ඊළඟට සඤ්ඤා වේදනා ඒවත්

සංසිද්ධවනවා. ඒ සංසිද්ධවීමේ මාර්ගයේ අන්තිම කෙළවර තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෝකයාට හෙළි කළේ සඤ්ඤා වේදයින නිරෝධ සමාපත්තිය තුළින්. එතෙක් ලෝකයා ගිහිල්ලා අර සඤ්ඤාව තුළ හිරවෙලා හිටියා. ඊට එහාට යන්න බැහැ. මොකද මමත්වය නිසා. මමය මාගේය කියන හැඟීම නිසා. සඤ්ඤා වේදයින නිරෝධය තුළින් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විමුක්තිය දක්වා වදාළේ. එයින් පෙන්නුම් කරනවා අපට නොපෙනෙන සංස්කාර කොටසකුත් තියනවා. සංස්කාර කියන වචනය තනිකර කමිය හැටියට ගැනීම වැරදියි.

සංඛාර කියන වචනය මහා පුලුල් අර්ථයක් ඇති එකක්. බොහෝ දෙනා සංස්කාර කියන්නේ කමිය හැටියටම තෝරනවා. නමුත් සංස්කාර කියන වචනයේ සියුම් කොටසක් තියනවා. අපි මේ සාමාන්‍යයෙන් කමිය හැටියට ගන්න දේවල් වලට වඩා සියුම් කොටසක්. ඒක හව සංස්කාර. හවය ගෙන යන්නේ ඒක තුළින්. අවසානයේ දී සඤ්ඤා වේදනා කියන ඒ සංස්කාරත් සංසිද්ධවනවා. මේ සියල්ලම අන්තිමට බුදුරජාණන් වහන්සේ සංස්කාර වශයෙන් වටහා ගන්නා. අපි මේ ලේසියෙන් කියන සබ්බ සංඛාරා අනිච්චා කියන වචනය තුළ මුළු මහත් ධර්මයම තියනවා. මේ හැම එකක්ම සංස්කාර ගොඩක්. බාහිරව පෙනෙන කමී ටික විතරක් නොවෙයි. ඊට යටින් තිබෙන ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස විතකක විචාර සඤ්ඤා වේදනා - ඒවත් සංසිද්ධවීම තුළින් තමයි අවසානයේ 'සබ්බ සංඛාර සමථ' කියන තත්ත්වය එන්නේ. ඒක නිසා අපි කල්පනා කරන්න ඕන කමියේ දෙපැත්තම.

සංසාරගත සත්ත්වයාට තමන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය මිථ්‍යා දෘෂ්ටියට නැඹුරු නොකොට සමයක් දෘෂ්ටිය තුළින් දුගති වලින් මිදිලා සුගතියට පත්වෙන මාර්ගය බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නා දුන්නා. අනිත් පැත්තෙන් සුගති දුගති දෙකම සමතික්‍රමණය කරලා මුළු මහත් සංසාර ස්කන්ධයෙන්ම - සංස්කාර ගොඩින්ම - මිදෙන හැටිත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ආයඝී අෂටාංගික මාර්ගය තුළින් පෙන්නා දුන්නා. එතනදී පුද්ගල කථාවක් නැහැ. එතනදී දක්වන්නේ මේක තනිකර දුකක්. තනිකර දුකක් - ඇතුළත හෝ වේවා පිටත හෝ වේවා. ඊළඟට යට තියෙන්නේ තණහාව. ඒ තණහාව නිරුද්ධ කිරීම - තණහා නිරෝධයම තමයි සංසිද්ධ, නිවීම, කියල කියන්නේ. ඒ දක්වා යන මාර්ගයයි මේ. කමිය ගැන කථා කරන කොට අපි කල්පනාකාරී වෙන්න ඕන.

ඒ විදියට සම්පූර්ණයෙන්ම සන්සිඳුන අවස්ථාව දක්වන මහ පුදුම සූත්‍රයක් තියනවා¹⁹. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා “මහණෙනි, කය කියල දෙයක් තිබෙන තාක් කය පිළිබඳව සංවේතනා ඇති කර ගැනීමෙන් කෙනෙකුට සැප දුක් කියල දෙයක් තිබෙනවා. වචනය කියල දෙයක් තිබෙනතාක් වචි සංස්කාර ඇතිකර ගැනීමෙන් කෙනෙක් සැප දුක් විඳිනවා. මනස කියල දෙයක් තිබෙනතාක් මනෝ සංස්කාර ඇතිකර ගැනීමෙන් කෙනෙක් සැප දුක් විඳිනවා.” නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා අවිද්‍යාව සම්පූර්ණයෙන්ම නිරුද්ධ වුන තැන ඒ කයත් නැහැ. ඒ වචනයත් නැහැ. ඒ මනසත් නැහැ.

“සො කායො න භොති යම්පච්චයාසස නං උප්පජ්ජති අජ්ඣතතං සුඛ දුක්ඛං, සා වාචා න භොති යම්පච්චයාසස නං උප්පජ්ජති අජ්ඣතතං සුඛ දුක්ඛං. සො මනො න භොති යම්පච්චයාසස නං උප්පජ්ජති අජ්ඣතතං සුඛ දුක්ඛං” ඊළඟට කියනවා එහෙම නැති වෙනකොට - බෙතතං තං න භොති, වස්සුං තං න භොති, ආයතනං තං න භොති, අධිකරණං තං න භොති, යම්පච්චයාසස නං උප්පජ්ජති අජ්ඣතතං සුඛ දුක්ඛං’. ඇතුළත සැප දුක් ඇතිවන කෙන ඉඩම ඔක්කොම ඉවරයි. මොකද මේ කියමනේ තේරුම? දැන් අපි මේ කය කියන එක ඒකකයක් හැටියට ගැනීම තුළයි - මේ මගේ කය කියල ගැනීම තුළයි - හැම සැප දුක්ම ඇති වෙන්නේ. මේක ගොඩක් කියලා අපි තේරුම් ගන්නෙ නැහැනෙ. මේ ගොඩ එකක් හැටියට ගන්නවනෙ. විදර්ශනා වශයෙන් සියුම්ව රාශියක් තියනව කියන හැඟීම නැහැනෙ.

එකක් හැටියට ගැනීම තුළ අන්ත අර සැප දුක් වින්දනය තියනව. වචනය ගැන හිතුවත් එහෙමයි. වචනය කියන්නේ භාෂාව. යම් කිසි භාෂාවකට දෙන අර්ථය අනුවනෙ - දැන් අපි හිතමු කිසිම භාෂාවක් දන්නෙ නැති කෙනෙකුට අපි හොඳ හිතා මූනෙන් බනිනවා. කොච්චර බැන්නත් ඒ මිනිහා දන්නෙ නැහැනෙ බනින බව. එහෙම නැත්නම් අපි යොදන සමහර වචනවල අර්ථය අනුවනෙ අපට සැප දුක් ඇතිවෙන්නෙ. වචනය කියන එක තියනතාක් වචනය ආශ්‍රය කරගෙන සැප දුක් විඳිනවා. මනස කියන එකත් එහෙමනෙ. මේ ඇතිව නැතිවන සිතුවිලි ධාරාවක් අපි මනස කියල එකක් හැටියට ග්‍රහණය කරගෙන තියනවා සකකාය දිට්ඨිය තුළින්. ඒකත් යම් අවස්ථාවක නැති වෙනවා. ඒක තිබෙනතාක් තමයි දුක් තියෙන්නේ. ඔන්න ඔය විදියේ මහ ගැඹුරු දේශනාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම්

කරල තියෙන්නේ.

මේ හව නිරෝධය කරා යන ගමනක්. නමුත් අපි තේරුම් ගන්න ඕන අර සංසාරගත සත්ත්වයා අන්ත දෙකක ගියයි කියන්නෙ බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒකයි. කාමසුඛලලිකානු යෝගයයි අතතකිලමථානු යෝගයයි. ඒ දෙකට මැදිනුයි ආයී අෂටාංගික මාරීය යන්නෙ. එක පැත්තකින් ශාසවත දෘෂටිය අනික් පැත්තෙන් උචෙජද දෘෂටිය. ආත්මයක් තියනවා කියලා දැඩිව අරගෙන ‘සයං කතං දුකඛං’ හැම එකක්ම තමාම කළයි කියල ගත්තොත් එතනත් විමුක්තියක් නැහැ. ඒ ආත්ම දෘෂටිය තුළ නැවත නැවතත් සංසාරයේ ඉපදෙනව. අනික් පැත්තෙන් මේව ඉබේ කෙරෙන දෙයක් කියල හිතලා තමන්ගේ වගකීම ගැන අමතක කළොත් ඊළඟට ගිහිල්ලා අපායේ ඉපදෙනවා. ඔය දෙකට මැද බුදුරජාණන් වහන්සේ ශාසවත දෘෂටිය ගත්තෙන් නැහැ. උචෙජද දෘෂටිය ගත්තෙන් නැහැ. ඒ අන්ත දෙකම ඉවත් කරල තමයි ආයී අෂටාංගික මාරීය ඉදිරිපත් කළේ. ආයී අෂටාංගික මාරීය ගැන කියන කොටත් අපි අර කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය කියල කිව්වෙ ඒක ඉතාමත්ම ගැඹුරු කාරණයක්. එතනදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා එදිනෙදා ජීවිතයේ ලෝකයා තමා හා අනුන් කියන ඒ දෙකොටස තුළයි ඉන්නේ. එතකොට ආත්මාර්ථකාමීව ලෝභ ද්වේශ මෝහ කියන ඒ කෙලෙස් මුල් තුනට නතු වෙලා ක්‍රියා කළොත් අපායටයි යන්නේ. ඒ වෙනුවට බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරනවා අන්ත අර ‘අත්ත හිත පර හිත’ කියන තමන්ගේත් අනුන්ගේත් සුවය ගෙන දෙන පිළිවෙතක්.

දැන් ශීලාදී ගුණ ධර්ම තුළ තිබෙන්නේ ඒකනෙ. මේ පින්වතුන් දන්නවනෙ ප්‍රාණසාතය සතුන් මැරීම අපට ප්‍රියයි. ආහාර සඳහා හෝ ද්වේශය පිරිමසා ගැනීමට හෝ සතුන් මැරීම ප්‍රියයි. භොරකම් කිරීම ප්‍රියයි. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනවා අනික් සත්ත්වයාට ඒක හිංසාවක්. එතනදී උත්වහන්සේ සමාජය ගැන හිතලා බලනකොට තමාත් අනුනුත් දෙපක්‍ෂයටම හිත සුව සැලසෙන දේ තමයි එතන කුසලයක් හැටියට දක්වන්නේ. ඉතින් අපි කල්පනා කර ගන්න ඕන මේ කුසලය කියන වචනය. දැන් ඒකත් හුඟක් දුරට පටලවාගෙන. කුසල කියන වචනයේ මූලික අර්ථය තමයි දක්‍ෂවීම. ඒ දක්‍ෂවීම සංසාරයේ ඉන්නවා නම් අපායට නොවැටී සුගති ගාමී

වීම. ඉහළම අර්ථයෙන් දැක්වීම තමයි මුළු මහත් සංසාරයෙන්ම - පින් පව් දෙකෙන්ම - එතෙරවෙල 'පුඤ්ඤපාප පහීන' - පින් පව් දෙකෙන්ම එතර වෙලා මුළු මහත් සංසාරයෙන් එතර වීම. එතකොට මේ කුසල කියන වචනයේ ගැඹුරු අර්ථයක් තියනවා පින් පව් වලට වඩා. සාමාන්‍යයෙන් ඒ වචන දෙකක් ඇතැම් තැන්වල යෙදෙනවා එකට. පුඤ්ඤාභිසඤා කුසලාභිසඤා ආදී වශයෙන් සූත්‍රවල සඳහන් වෙනවා. නමුත් පුඤ්ඤ කියන වචනයට වඩා ප්‍රබල වටිනාම වචනය තමයි කුසලය. කෙලින්ම සිතට සම්බන්ධයි.

මොකද, මේ පින්වතුන් දන්නවා දැන් අපි පටන් ගත්තෙන් අකුසල් මුල් කුසල් මුල්වලින්. අකුසල් මුල් තමයි ලෝභ දෝස මෝහ. කුසල් මුල් තමයි අලෝභ අදෝස අමෝහ. නමුත් මේ පින්වතුන් කවදාවත් අහල තියනවද, 'පින් මුල්, පව් මුල්' කියලා 'පින් මුල් පව් මුල්' කියන එකක් අහල තියෙනවද? අන්න එයින් ජේතවා එතකොට පින්ත් කුසලයත් අතර තියන වෙනස. යම් කෙනෙක් හිතනවා නම් අන්න ඒ පැත්තෙන් හිතන්න ඕන. කෙලින්ම සිතට සම්බන්ධයි මේ කුසලය.

අර කියාපු නිදාන හේතුව ගැන හිතල බලනකොට පුණ්‍ය පාප කියන එක අතීතයේ ඉඳලම එන ඒ වචන දෙක - ඒ සැප දුක් විපාක ගැන හිතලා ඒ යෙදෙන වචන. මේ පින්වතුන් දන්නවා 'දස පින් කිරිය වත්, කියල තියෙනව දාන සීල භාවනා පත්ති පත්තානුමෝදනා වෙය්‍යාවචවාපවායඤච දෙසනා සුති දිට්ඨිපු' කියල. දස පින් කියල දාන, ශීල, භාවනා, පින් අනුමෝදන් කිරීම, පින් අනුමෝදන්වීම, පිදිය යුත්තන් පිදීම, වතාවත් කිරීම, බණ දෙසීම, බණ ඇසීම, දෘෂටිය සාපු කිරීම, ඒව පුණ්‍ය ක්‍රියා හැටියට දක්වනවා. නමුත් කුසල හැටියට දක්වන්නේ දස කුසල්. මොනවාද? බැලුවනම දෙයක් නැහැ වගෙයි. ප්‍රාණසාතයෙන් වැළකීම අදින්නා දානයෙන් වැළකීම කාමමිථ්‍යාවාරයෙන් වැළකීම මොකද? අමාරු වැඩේ තමයි වැළකීම. පහසු වැඩේ කිරීම. අමාරු වැඩේ කරන්න දැක් වෙන්න ඕන. අන්න ඒ ගැනත් හිතල බලන්න.

දස පින් කිරියවත් කියල පුණ්‍ය ක්‍රියා දහයක් තිබීමත් දස කුසල් දස අකුසල් කියල වෙනම තිබීමත් අතර අපට ජේතවා කුසලයත් පින්ත් අතර ඇති වෙනස. ඒ වගේම අපි දැක්වූවා කුසල් කියන එක ලෝකෝත්තර අර්ථයෙන් ගත්තොත් ඉහළම කුසලය තමයි අර කිව්ව

පුඤ්ඤ පාප පමණක් නොවෙයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස විතකක විචාර සඤ්ඤා වේදනා කියල කියන හවය ගෙන යන අපට නොදුනෙන ඉතාමත්ම සියුම් සංස්කාර පවා බුදුරජාණන් වහන්සේ අවසාන වශයෙන් සංසිද්ධවිවා, සඤ්ඤා වේදයින නිරෝධ සමාපත්තියේදී, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවා අරහත්ඵල සමාධියේදී අර සංඛතවූ ඇහැ කන නාසය දිව කය මන ඒවා ඔක්කොමත් සංසිද්ධවලා මහ පුදුම විදියේ හව නිරෝධ තත්ත්වයත් උන්වහන්සේ හඳුන්වලා දුන්නා.

කමීය ගැන මේ යුගයේ නා නා විධ මිථ්‍යා මත පැතිරෙනවා. ලෝකයා අනිත් ලොකු ලොකු දේවල් ගැන හිතනවා කමීය ගැන හිතන්නේ නැහැ. ඇත්ත වශයෙන් බුද්ධිවාදී ආකල්පයයි දැන් ලෝකයේ වැඩියෙන් බලපවත්වන්නේ. ඒ බුද්ධිවාද කුළ කමාදී දේවල් ගැන උදාසීන වීම තුළින් අවසානයේදී යන්නෙ අපායටයි. මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ වූළහත්ඵලදොපම සූත්‍රය පමණක් නොවෙයි දේශනා කළේ. සංසාර හය සත්ත්වයා තුළ ඇති කිරීමට දේව දූත සූත්‍රයත් දේශනා කළා. බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් වහන්සේ දිවසින් දුටු මේ හයානක අපායේ දුක මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ ලෝකයාට කියාදුන්නේ සුවර්තය දුශ්චරතය හඳුනා ගැනීමටයි. මෙබඳු යුගයක මේ පින්වතුන්, මේව කල්පනාවට ගන්න ඕන.

අද වැනි දවසක, දිගටම ගෙනයන පටිච්චසමුපපාද දේශනා මාලාවේ එකක් - අද මේ පැවැත්තුවෙ දහවෙනි දේශනාව - පොසොන් දවස හා සම්බන්ධ වූ නිසා විශේෂයෙන්ම අපි කමීයට අදාළව කිව්වා. එයින් ගත යුතු දේ පොසොන් දවසේ හැටියට ගතයුතු දේ ගනිමින් අනාගතයේ මේ ශාසනයේ පැවැත්මටත් තම තමන්ගේ නි-

වන් දැකීම සඳහාත් උපකාරීවන දෙයක් මේ සූත්‍රයේ අපි මේ දේශනා කළ කාරණා වල තිබෙනවා නම් ඒවා තමන් ධාරණය කරගෙන, ඒවා උපකාර කරගෙන, තමන්ගේ දෘෂ්ටියේ යම් දෝෂයක් තිබෙනවා නම් කමමසසකතා සමමාදිට්ඨිය වෙනුවට අර විපරීත දැකීම ගන්නවා නම් අනික් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ග දැකීමේ දක්වන චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ ඒවායෙන් යම් සැකයක් තිබෙනම් ඒ දෙකම සංසිද්ධා ගන්න උත්සාහ කරන්න.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ඒ මැදුම් මඟ තේරුම් අරගෙන අසන්ට ලැබුණු මේ දේශනාව තුළින් මේ පින්වතුන්ට ශීලාදී ගුණ ධර්ම රැකීමටත් සමාධිය ප්‍රඥාව දියුණු කර ගැනීමටත් උපකාරවත් වේවා කියා ප්‍රාර්ථනා කරනවා. හැකිතාක් ඉක්මණින් මේ අතිසෝර සංසාරයෙන් මිදීමටත් මේ කුසල ශක්තිය හේතු වාසනා වේවා! ඒ වගේම අවිච්ඡේද සිට අකනිටා දක්වා යම්තාක් සත්ත්ව කෙනෙක් මෙබඳු ධර්ම දේශනාමය ධර්ම ශ්‍රවණමය කුසලයක් අනුමෝදන් වීමට කැමති නම් ඒ අනුමෝදන් වීම තුළින් ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් උතුම් අමා මහ නිවනින් සැනසෙත්වා කියන ප්‍රාර්ථනාව ඇති කරගෙන මේ ගාථා කියන්න.

චිත්තාවතා ච අමෙහති

පාදක සටහන්

1. අංගුතර නිකාය -1-250 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 18)
2. මුනි සුතන - සුතන නිපාත - ගා. 211-64 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 25)
3. නිබ්බේධික සුතන අංගුතර නිකාය 4-200-211 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 21)
4. මජ්ඣිම නිකාය 2-60-62 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 11)
5. මජ්ඣිම නිකාය 3-384-396 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
6. මජ්ඣිම නිකාය 1-426-446 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
7. මජ්ඣිම නිකාය - 3-432-442 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
8. අංගුතර නිකාය 3-112-118 (බු.ජ.ත්‍රි. 20)
9. දෙවදහ සුතන මජ්ඣිම නිකාය 3-2 පිටුව (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
10. අංගුතර නිකාය 2-52-58 (බු.ජ.ත්‍රි. 14)
11. විසුද්ධිමග්ග 435 පිටුව (හේ.මු. 8)
12. සංයුත නිකාය 2-6 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 14)
13. සංගීති සුතන - දීඝ නිකාය 3-366 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 9)
14. මහාවතනාරීසක සුතන - මජ්ඣිම නිකාය 3-212 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 12)
15. අංගුතර නිකාය 1-68-480 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 18)
16. අරියපරියෙසන සුතන, මජ්ඣිම නිකාය - 400-402 පිටු (බු.ජ.ත්‍රි. 10)
17. අංගුතර නිකාය 1-66 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 18)
18. සංයුත නිකාය 4-266 පිට (බු.ජ.ත්‍රි. 16)
19. භූමිජ සුතන - සංයුත නිකාය -2-58-62 (බු.ජ.ත්‍රි. 14)

කතු හිමියන්ගේ සිංහල කෘති

- * 1. උත්තරීතර හුදෙකලාව - (මුල් මුද්‍රණය) දම්සක් අංක 172/173 - (1990)
 -එම- (නව මුද්‍රණය), ධම් ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය (2001)
- 2. පින් රුකෙක මහිම (1988)
- 3. විදසුන් උපදෙස් (1997)
- 4. නිවනේ නිවීම - පළමු වෙළුම (1997)
- 5. නිවනේ නිවීම - දෙවන වෙළුම (1998)
- 6. නිවනේ නිවීම - තෙවන වෙළුම (1998)
- 7. නිවනේ නිවීම - සිවුවන වෙළුම (1998)
- 8. නිවනේ නිවීම - පස්වන වෙළුම (1999)
- 9. නිවනේ නිවීම - සයවන වෙළුම (1999)
- 10. නිවනේ නිවීම - සත්වන වෙළුම (1999)
- 11. නිවනේ නිවීම - අටවන වෙළුම (2000)
- 12. නිවනේ නිවීම - නවවන වෙළුම (2001)
- 13. නිවනේ නිවීම - දසවන වෙළුම (2002)
- 14. නිවනේ නිවීම - එකොළොස්වන වෙළුම (2004)
- 15. නිවනේ නිවීම - පුස්තකාල මුද්‍රණය - ප්‍රථම භාගය - (1-6 වෙළුම්) (2000)
- 16. නිවනේ නිවීම - පුස්තකාල මුද්‍රණය (1-11 වෙළුම්) (2010)
- 17. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 1- වෙළුම (1999)
- 18. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 2- වෙළුම (2000)
- 19. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 3- වෙළුම (2001)
- 20. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 4- වෙළුම (2003)
- 21. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 5- වෙළුම (2005)
- 22. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 6- වෙළුම (2006)
- 23. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 7- වෙළුම (2009)
- 24. පහන් කණුව ධම් දේශනා - 8- වෙළුම (2012)
- 25. හිතක මහිම - 1 (1999)
- 26. හිතක මහිම - 2 (2003)
- 27. හිතක මහිම - 3 (2012)
- 28. හිත තැනීම (2000)
- 29. පැවැත්ම හා නැවැත්ම (2000)
- 30. ඇති හැටි දැක්ම (2001)
- 31. දිවි කතරේ සැදූ අඳුර (2001)
- 32. කය අනුව ගිය සිහිය (2001)
- 33. මා-පිය උවැටන (2002)
- 34. ප්‍රතිපත්ති පුජාව (2003)
- 35. චලන චිත්‍රය (2004)
- 36. දිය සුළිය (2005)
- 37. අබිනික්මන (2003)
- 38. බුදු සමය පුද්ගලයා හා සමාජය (2009)
- 39. මනසේ මායාව (2010)
- 40. භාවනා මාතිය (2011)
- 41. සසුන් පිළිවෙත (2011)
- 42. පිළිවෙතින් පිළිවෙතට (2011)
- 43. තිසරණ මහිම (2012)
- 44. කයේ කතාව (2012)
- 45. මෙන් සිනේ විමුක්තිය (2012)
- 46. පටිච්ච සමුපපාද ධම්මය - 1 වෙළුම (2012)
- 47. පටිච්ච සමුපපාද ධම්මය - 2 වෙළුම (2014)
- 48. පටිච්ච සමුපපාද ධම්මය - 3 වෙළුම (2014)
- 49. පටිච්ච සමුපපාද ධම්මය - 4 වෙළුම (2014)
- 50. සක්මනේ නිවන (2012)
- 51. තපෝ ගුණමහිම (2013)
- 52. කම් වක්‍රයෙන් ධම් වක්‍රයට (2013)

* බෞද්ධ ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන සමිතිය, නැ.පෙ. 61, මහනුවර.

කතු හිමියන්ගේ ඉංග්‍රීසි කෘති

- * 1. Concept and Reality in Early Buddhist Thought (1971)
- do - D. G. M. B. Edition (2012)
- * 2. Samyutta Nikaya - An Anthology, Part II - Wheel No, 183/185 - (1972)
- do - D. G. M. B. Edition (2009)
- * 3. Ideal Solitude - Wheel No, 188 - (1973)
- * 4. The Magic of the Mind - (1974)
- do - D. G. M. B. Edition (2007)
- 5. Towards Calm and Insight - (1991)
- do - D. G. M. B. Edition (1998)
- 6. From Topsy-turvydom to Wisdom - Volume I - (2003)
- 7. From Topsy-turvydom to Wisdom - Volume II - (2012)
- 8. Seeing Through (1999)
- 9. Towards A Better World (2000)
- 10. Nibbana - The Mind Stilled - Volume I - (2003)
- 11. Nibbana - The Mind Stilled - Volume II - (2005)
- 12. Nibbana - The Mind Stilled - Volume III - (2005)
- 13. Nibbana - The Mind Stilled - Volume IV - (2006)
- 14. Nibbana - The Mind Stilled - Volume V - (2007)
- 15. Nibbana - The Mind Stilled - Volume VI - (2010)
- 16. Nibbana - The Mind Stilled - Volume VII - (2012)
- 17. Nibbana - The Mind Stilled - Library Edition - (2015)
- 18. Nibbana and The Fire Simile (2010)
- 19. 'A Majestic Tree of Merit' (2012)
- 20. The End of the World in Buddhist Perspective (2014)

* Buddhist Publication Society, P.O. Box, 61, Kandy
 බෞද්ධ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රකාශන සමිතිය, කැ.පෙ. 61, මහනුවර

නැවත මුද්‍රණය කරවීම පිළිබඳ විමසීම්
අනුර රූපසිංහ මහතා
 අංක: 27, කොළඹ විදිය, මහනුවර.
 දුරකථනය: 081-2232376